

nullum hic peccatum mortale committi loci sacri causa. Tamen quia Caietan in hoc contrarium sententiam probaverit. in summa. l. §. 6.

¶ Tertio, nec illud omittendum est, turpe t esse marito, carnale commercium habere, seu vitam agere cum uxore adultera, quod nondum penituit. *3. v. de adul. c. quemadmodum de iur. c. 1. & l. qui vxor. 32. q. 1. d. 2. de iur. c. 1. mariti lenocinium. §. de adul. l. 2. vbi gl. C. eod. tit. Regia. l. 7. tit. 17. part. 7. lo. Lupi. in c. per vestra. 3. tit. 21. n. 3. atque mortaliter peccaret maritus, reddens debitum vxori publice adulterae: nisi scandalū ab eo vitetur, & vxoris correctio salua sit ex Caiet. in summa. ver. matrimonii ad vxor. c. 10. et in epistola. 27. q. 2. 26. Et quamvis coniugi adultero etiam ob occultum adulterium possit alter debitum coniugale negare, quod alibi tragabitur, ipse tamen adulter abique peccato poterit debitum petere vel ab ignorante coniuge, vel si sciente, modo ab inuito per vim illud non exigit, vti dicit Caiet. p. obat. lib. 17. resp. post. cap. 4. quia adulter non est lege diuina, interiori aut exteriori foro ipso iure priuatus iure petendi ab altero coniuge debiti, licet contrarium notauerit Ambros. Cathar. li. 5. contra Caiet. in tract. de matrim. sacra. alioqui sequeretur, adulterū occultum non posse petere a coniuge ignorante adulterum, debitum coniugale: quod perquam durum est, imò falsum esse opinor. Atque ita Caietani opinionē sequuntur Dominicus Soto in 4. sent. dist. 36. q. vnica. art. 3. Petrus Soto in institutione sacerdotum. c. de matrim. lectio. 16.*

¶ Quarto, ob t incellum cum affini commissum, licet de negatur coniugale debitum. c. 1. & c. transmissa. de eo, qui cogn. c. sanguinis vxor. sue. etiam si, qui denegat, sciens incellum ab altero commissum fuisse iam semel debitū coniugale reddiderit eidem, secundū Anton. Cardin. & Abb. in d. cap. transmissa. post antiquiores ibi. Imò hic committens incellum sit iuuenis, non ex hoc ei licet debitum coniugale exigere, absque dispensatione. Iuuentus t autē erit causa iusta impetrandi dispensationē, glossa communiter recepta, in c. 2. de eo, qui cogn. c. sanguinis vxor. sue. Syluest. in verb. maritum, v. vltim. impedimento. & idē in verb. luxuria. v. quoniam & Regia. l. 13. tit. 2. par. 4. contra gloss. in c. adulescentia. 33. q. 2. Hinc not. Flor. 3. part. tit. 1. c. 11. col. 2. incellum iuuenis, sponsum tamen de presenti, ante consensum mariti cum sponsa matrimonii, ad alterū ex duobus teneri, vt vel impetret dispensationē ab Episcopo saltem ad exigendum debitū, vel religionē profecturine cogatur cohabitare cum vxore, imminente periculo animae propter exactionem debiti coniugaliss: nec alias erit immunitas a peccato mortali. Ex quo apparet, posse Episcopū in hoc dispensare, quod etiam notat Palud. in 4. sent. dist. 34. q. 1. art. 12. & Flor. 3. part. tit. 1. c. 16. §. 4. qui tunc, posse Episcopū dispensare cum eo, qui commiserit incellū, vt nouiter matrimonium contrahat cum ea, cui quā nullū canonicum adeest impedimentū: siquidē committens incellū cum affine, impeditur matrimonium contrahere, vti alibi diximus. Syluest. idē not. in praetatis locis, reprobandi gl. in c. adulescentia. quae voluit in vna opinione, quā refert, iuuenē posse matrimonium contrahere sine dispensatione: non obstantē crimine incellus idem quod Palud. not. Abb. in c. 1. de eo, qui cogn. c. sanguinis vxor. sue. vbi addit, etiam circa causam iuuentutis posse Episcopum dispensare, vti, qui consanguineam sponse de futuro cognouerit, matrimonium cum legitima, nec impedita femina contrahat. Ex quo idē Abb. in c. transmissa. cod. tit. argumentatur, posse Episcopum dispensare causa iuuentutis, super exactione debiti coniugaliss, cum ipso, qui cognouit carnaliter affinem quod ex Archiepisc. Flor. modo notauimus. Video tamen a plerisque dubitari, an id quod Dd. fatentur, nempe Episcopum posse dispensare cum eo, qui cons. vxoris cognouerit, vt debitum possit exigere iuuentutis causa procedat in hoc sensu, vt debitum exigat ab ipsa vxore, cuius consanguineam cognouerit: & sane posse Episcopū in hoc dispensare, aperte illi concedendum Flor. in dictis locis, & maxime d. c. 1. col. 2. Palud. in d. art. 2. Syluest. in verb. luxuria. q. 4. nec hi Dd. possunt duntaxat intelligi ad hunc effectū, vt exigit maritus debitū ab vxore legitima, cuius consanguineam mitime cognouerit: licet aliter incū cum miserit, etiam cum affine: nā hic sensus nequaquam excludit praemissam opinionē, quā ita expressim afferunt auctores praefati, vt eorū auctoritas manifesta sit. Sed tamen nullibi in iure, ni fallor, eorum sententia effaciter probatur: quod fit, vt licet concedam, Episcopum posse dispensare, vt committens incellum cum affine,

iuuentutis causa vel vxorem ducat, vel ab vxore legitima, nulloq; affecta impedimento, debitum exigat, nego tamen Episcopū dispensationē sufficere, vt is, qui vxoris consanguineā fornicaria cognouerit, possit ab eadem vxore, quā dimittere non potest coniugale debitū exigere: quod probatur. Nam in hac specie non tantū ob incellū prohibetur is debitū exigere, sed etiā ex eo, quod vxor propria cuius mariti affinis sit quia maritus ipse cuius vxoris cognatam carnaliter cognouerit hoc vero impedimentū adinitatis t solo Rom. Pontifice tollitur, igitur & licentia exigendi debitum ab affine, per eum tantum concedi potest, non per Episcopum: quam argumentationem ex Syluest. colligi. in verb. matrimonium. 7. quest. 5. vers. 11. & Thom. quodlib. 1. art. 18. resp. ad primum.

Porō d dubiū in hoc tractatu in signe censeri solet, an t ex praecepto iudicis maritus reddere teneatur, & possit debitū coniugale scemine, quam scit vel credit eius vxorem non esse, ob aliquod impedimentū, quod ipse apud iudicē probare nequit. In quo tria diffinire oportet. Primum quidem id manifestum est, vxorem, seu maritum certo scientem, matrimonium illud nullum esse, quocunque iudicis praecepto non posse debitum alteri reddere, agit enim contra conscientiam: hoc est equidem quod probat text. in c. inquisitioni. de sent. excomm. in eius prima parte, & in c. dominus de secum. nupt. Nec in hoc quidquam refert, sit impedimentum matrimonii ex lege diuina, naturali, an humana, vt probat Ioan. à Medina, de restitut. q. 19. aduersus Heult in c. proposit. de coniug. fermento.

Secundo, maritus, qui licet coniectura seu argumentum dubitat de valore coniugii; exploia dubitatione, credens matrimonium in legitimum esse, exigi ac reddere potest coniugale debitum, text. in c. inquisitioni. 2. part. quem praeter alios ibi tamen intellexit Adrian quodlib. 2. art. 1.

Tertium est, quod maius discrimen habet, an is, qui dubitat, matrimonium firmum esse, ob aliquod impedimentum, quod non potest coram iudice probare; ex praecepto iudicis teneatur reddere vxori debitum. Et Roman. Pontif. in cod. c. inquisitioni. part. vlt. asserit debere maritum, etiam dubitantē reddere debitum vxori non tamen exigere, & idē in d. dominus. Itatuitur, vbi vxor dubitans de morte prioris mariti tenetur reddere debitum secundum non tamen potest exigere; & tamen vtroque casu agit, reddens debitum, contra dictam conscientiam. Istenim, qui dubius, an libi liceat abique mortali crimine quidquam agere, id agit, exponit se periculo peccandi mortaliter: igitur mortaliter peccat. Nam qui amat periculum peribit in illo, Eccles. cap. 3. s. inter sa. de reit. spoli. s. in praesentia de spons. Verum Adrian. in d. quodlib. 2. art. 3. sic interpretatur text. in d. c. inquisitioni, vt maritus teneatur reddere debitum; deposito tamen illo dubio, ex eo, quod ab altero coniuge illud exigitur: vnde priusquam ab altero coniuge debitum exigitur, maritus dubius exigere non potest; cum illud debitum nondum deposuerit; at secuta actione alterius, iuste poterit illud dubium depōnere, ac reddere, & demum exigere. Ex quibus id consequitur, nunquam licere dubitantē nec reddere, nec exigere nisi dubium deposuerit. Sed hic intellectus optimo iure refellitur a viro doctissimo Marti. Nauarro in c. iusque autem de parit. dist. 7. anm. 101. Sat enim id manifestum, Rom. Pont. in d. c. inquisitioni. part. vlt. loqui etiam dubio existente, & nondum exploio. Igitur idem Mart. Nauar. aliter t arbitrat, rem hanc diffiniam fore dicens, posse quem in vna & eadem redubium esse, quod vnum effectum, certū autem quoad aliud. Scie enim vt dubius effectus, an matrimonium tenuit, ad effectum exigendi debitum; & demum credere matrimonium valuisse, ad effectū reddendi debitum exigenti. Quo fit, vt in d. c. inquisitioni, vir dubius non exigit licite debitum; at sine peccato reddat exigenti.

Ad primum enim dubius est, cum in non exigendo nullum sit periculum, nec fiat alicui iniuria; quoad secundum verō, definit esse dubius, quia si dubitaret, iniuriam faceret coniugi, quod vberius ac pingui, quod aiunt, Minerua ipse explicat.

Secundo potest etiam hic notari, periculo t vtiq; imminenti, non agere quē contra conscientiam, si ipse id eligat, quod tutius ac certius est, ex duobus, quorū alterum necessario agere debet, d. m. l. 2. dist. 1. inuenta de spons. c. quanto de consuet. vbi text. optimus, & m. c. m. 1. 2. dist. vbi eleganter idē Explicat Gregor. & ita consilium Aristot. lib. 2. Ethic. ca. 9. quidum etenim tempus indicare potest, quod fit cecesse culpā turpiter

turpiter agere. Sic sane si duo precepta in contentionem venerint, ex recta ratione vir prudens id agat, quo gravius malum effugiat: quemadmodum explicat Sepulveda in *disputa de ratione deendis et deinde de iur. cap. 9.* Vbi unque etenim duo

11. precepta contraria circa idem factum concurrunt, illi obtemperandum est, quod arbitrio discreti viri potiorē obligandi vim habet, unde vero alterius fulpenditur obligatio, secundum Adrian. *quodlib. 1. art. 3. ad notum*, censit Aristot. dū lib. 5. *Ethic. cap. 3.* scribit, minus malum boni vicem habere, si maiori comparatur malo. Qui adde, quod hac in re scribit Soto. 3. ad Rom. *cap. 6. de iust. et iur. q. 1. art. 5. ad fin.* Vir autē, qui de valore coniugii dubitat, anxius est: alterum enim oportet agere, vel debium reddere contra conscientiam. Ex quibus tunc certe est reddere vixori debium, & iudici obediē, ne frangat coniugalis conventionis legem, ac violentia obediē. Nec est feceris hūc periculis irretito, velle à periculo fornicadi abstinere. Hoc ipsum erit dicendum nullo dato precepto indistincto: sed coniuge ex iure coniugali debitū exigente, iuxta *q. dominum de secund. nup.* Qui tandem iure precepti subferbit Dominic. à Soto huius Salamanticensis Academiae insignis Theologie Professore: vir quidem cum moribus & doctrina, tum prioris munere, quod in Divi Dominici consuetu iterum meritisime obit, ornatus fuisse, inquam, in relectione, de ratione regendi & detegendi fecerunt, *memoria vix. q. 2. sic hoc dubium miro ac peripicaci, quod fortitur, ingenio explicat.*

Sed & tertio ab huius rei cognitione minime abhorret, 12. * sepilium & venere, quomodo effin vna & eadem re dubium speculatione tunc verum in praxi. Id autem contingit, si quis dubitet, matrimonium, quod verbis contraxit, ratum ac legitimum fuisse: & tamen non dubitat, quin teneatur coniugii & agentis debiti reddere. Hinc vero permillum est, hoc in dubio reddere debiti, quā non agitur contra conscientiam praticam, quia actus humanos versatur, ex dubio praxis: sed ex dubio speculationis, quā nihil de opere dicat, nihil minus actionem exequitur, quod potest optime convenire *cap. dominus de secund. nup. & in inquisitione in fin. de sent. excomm. docet Ioan. à Medina de effect. q. 17.* Vnde dubiū prędictum à dubio speculationis maxime differt: Nec libet in hoc ulterius insistere: cū apud prędictos D. longiorē atque expressiorē huius dubii tractatū quis legere possit. Id enim tantū egimus, ut temeris hic, quā hanc & obfcurare poterat, ipsorum iuridictāntiam interpretatione traderemus.

Hinc infero, non tēteri contrahente matrimonium cum ea, quam putat liberam esse, reddere ei debuit, etiam precipiente iudice, si modo non dubitat, an serva sit, secundum Thom. in *4. sentent. dist. 36. in fin.* Ioan. Andr. Abb. & communem *in cap. postulat de con. serm. quinquimo cum perplexus sit, atque dubius, & in periculo constitutus: id, quod tutius est, eligere debet.* Si enim, reddit debiti animo non maritale, fornicatur: si vero maritali, graue dispēdium incurrit, quippe qui nuptus matrimonium cum serva contrahere cogitur: si non reddit, iudici resistit, ac ius coniugale violat. Igitur in hoc dubio sanius erit eligere, ex quo minus malum & incommodum nascitur: quā notanda sunt, ad intellectum text. in *6. si quis in genum. 2. q. 1. nam & hęc affert Ioan. à Medina in d. quæst. 17.*

§. TERTIVS.

SYMMARIA.

1. Plures uxores habere, an sit iure naturalis vel divina prohibitum.
2. Plures uxores habere, quā ratione sancti Patrum licuit.
3. Vxor teneatur absolvere matrimonium omnino expellere.
4. Mar. mariti absolvere alter probatur.
5. Mariti vel uxores mariti, cum iure non contrahere nequeunt, et si quid promissum non sit, contra d. cap. cum coniugum.
6. Debitum probabile excusat à delicto.
7. Coniuges inter se facit, ut iuramentum contra ius non confectur, quia ius est servari ei.
8. Coniuges rationabiliter extra for. conscientie, irrationabiliter vero infra seculari tantum.
9. Duxit cum ab egritudine feripit.
10. Secundum multos contrahentes, videri de primo coniuge, quā parva punitur.
11. De parva digne in Hispania, ex Rege intelligitur q. 6. extra. 1. si. in Rege ordinat.

EX vinculo coniugali constat fides, in qua hoc attenditur, ne quis ad alterius coitus accedat. Is enim coitus esset adulterium, ut plane conitat. Sed & cavendum est, ne quis eorum alium coniugem quarrat priori viuentē. Nam

quatenus matrimonium sacramenti bonum fortitur, vinculum gignit huius societatis, & id indissolubile quā ratione paucis circa hoc vinculum prænotatis, de matrimonij dissolutione tractabimus.

¶ Porro si matrimonium id habet peculiare, ut alter ex coniugibus alium coniugē minime quarrat, accipit verum? aliquando licuit plures uxores habere? & id videmus sanctis viris permillum fuisse. Imo, hoc ex more eius licuit, probari conitit *ex c. obsecratur. 23. q. 4. quod caput vulgari codices Ambrosii tribunt, quibus deceptis idem fecit Virgil. Polydorus lib. 5. de inuent. rer. cap. 5. cum sit deducit ab August. lib. 2. contra Faustum. vbi c. 1. est ille text. à primis, vixit, qui quide verliculus deducitur à c. 45. Hinc & Magister Sent. dist. 33. q. 4. illius canonis verba August. tribuit, qui lib. 16. de ciuit. Dei, cap. 38. scribit, eo tempore nulli prohibitum fuisse plures uxores accipere, multiplicanda posteritatis causa. Sed & Iosephus lib. 17. antiquit. cap. 1. adiecit, iudeis more matrum licuisse plures eodem tempore uxores habere. Diuus vero Thom. in *4. sentent. dist. 33. quæst. 1. ad primum, asserit, consuetudinem potuisse inducere, vt liceret plures simul accipere uxores: cū hęc permillum sit vt cōtraria primis iuris naturalis principis: quoniam repugnet cōclusionibus fere deductis ab eisdem iuris naturalis principis. Hoc ipsum probare conatur Colonienf. Concil. *præf. de matrim. cap. ap. puenit, ceterum ne ueritate dicent:* Occulta lege nature comparatum est, vt qui principatur, singularitatem amittat: quæ autem subdita sunt, non semper singula singularis: sed si ratio naturalis vel socialis admittat, etiā plura vni domino subduntur. Vnus vero ferus pluribus dominis commodè seruire non potest: ut plures serui non sine dedecore vni domino subduntur. Itaque cum in nuptis viri principant, mulier vero subditi vicem gerant: contra naturā nuptiarum non est, vnum virum plures ducere: sed vnam pluribus viris nubere, plane contra naturalem rationē esse quis non videt? Hæc enim his verbis Thomæ sententiam comprobatur idem Colonienf. Concil. qui quide verba legi possunt & apud August. lib. 1. de mor. & consensu, cap. 9. & in lib. de bono, videtur, c. 7. Vnde constat, non esse contra ius naturalem proprium plures uxores vnum virum accipere, quod Magister prohibetur in *4. dist. 33.* post diuini Augusti & ibi Ioan. Maior. q. 1. idem non Nam & Iulius Cæsar, auctore Sæton in eius vita, cap. 52. legem ferre Alio Cinnæ Trib. plebis iussit, quā uxores, quas, & quot quisque vellet ducere, liberorū quærendorū causā, liceret. Valentinianus etiam Imperator lege cōcellit, vt omnes, qui voluissent, bina matrem suā fuscipere: addens, populosā diu foregentes, quā hoc apud eas solenē fuerit. Cuius rei testis est Paulus Diaconus lib. 11. Eutropij libris addito in Valente. Socrates autē in historia Tripartita lib. 8. c. 11. pluraque ad hanc rem adducit Tiraq. 7. leg. amob. 1. 15. Verum id quod Thom. opinatur, cōsuetudine potuisse licere plures uxores accipere: non est admitteūdū ex eodē Thom. in lib. d. r. gentes. lib. 4. dist. 33. q. 1. art. 2. vbi res. *respondens dicens:* scilicet explicat apertus dicens, nec lege humana, nec consuetudine pluralitatem vxorū vt permitti possit, nec vnquam licet, aut licuisse. Nam etiā legi naturali propriē habere plures uxores non refragatur, contrariū tamen est legi quāsi naturali, in qua solus Deus dispensare potest, vt ipse Thomas docet in d. art. 2. & præterea aduersus hanc pluralitatem vxorū in institutione diuinæ, quā matrimonium accipienda erat vna tantum vxor, non plures. Scriptum enim est, *Adhæbit vxori suæ. Item: Erunt duo in carne vna.* Nam & Dominus noster, quoties de coniugio loquitur, maritos, aut vxores nonquam nominat: temper autem vxorem, aut virum. Et Apostolus Paulus in remedium libidinis fualet, vt suam vniuersitatem habeat: nunquā suas dicit, quod pulchre differunt. In hoc in cap. gaudemus de iudicio. Ideo ex eadem interpretatione diuina ad licuit, sanctis Patribus ex reulatione diuina ad licuit. quod probat text. in eod. c. gaudemus. 2. n. 1. Magist. & Thom. q. 1. Palud. q. 1. art. 1. & Ioan. Maior. q. 1. in 4. sent. dist. 33. & Floren. 3. part. tit. 14. c. 10. §. 2. vbi post Palud. hanc esse communem opin. iatur. & Ioan. Dried. de libertate Christi ana. p. 163. Ambrosii em Cathar. lib. 5. d. r. Alonf. Calt. de hæresi, vbi nuptia hæresi 4. Hoc etenim perat iulianus Martyr in dialogo cū Triphone Iudæo. Id etiā confirmat Colonienf. Consilium, explicans, dispensationem hanc a summo Deo concessam fuisse ad prænunciandum**

[illegible]

21 ¹ *¶* Praxis illa recepit penam, ut contrahebibus binas nuptias candidenti fronte imprimitur *lib. 2. tit. 15. lib. 8. §. 2. cit. i. lib. 5. in Regis ordinat.* Caterū quia lex illa dixit, *§. in quo* illud inuendum hunc delinquentem, opinatur quidam, de ligno crucis intelligendum esse, eo quod manifestat de fideatiquexultantem, legem viro scriptorū esse deprauatam. Quod fit in lege illa error forsitan aliquis addebat, est etiam eo, quod erat statū, ut contrahebibus nuptias signaretur hoc signum, 2. quati duas habebat vxores, atque inde facilius fuit lapsus, ut ex illis charactribus dualem numerum designantibus, *¶* Quicquid vius tamen obnotauit literā *Q* imprimi. Illud verō quod de ligno crucis addit notauimus, facit plane me deprehendere illi in huius regni constitutionum vetustissimo codice, *vi. m. l. penali. fol. 19.* Primi Regis ex comitis habitis Burelice, exprellim cautum erat, in penā huius criminis esse fronti imprimendum crucis signum. Huius autem penae illiusmaticae alia in specie meminit text. in *vi. C. de pœna. lib. 1. m. c. de pœna. §. et corporis delincenti imponere.* Et Gaudin. *inst. de pœn. v. m. §. 9.* Tameti si in Codicibus non debeat hominis faciem imprimi ligam, *¶* quia in iure Criminali, *C. de pœn. tradit Ro. de off. 8. §. 2.* sed fabricibus pœni, ut latentes acciperentur, ligam solebat imprimi, *¶* signum, *C. de fabricibus. lib. 1. c. in index. de fec. excom. lib. 6.* Est autem ligma, lignum, quod ferro candenti vel alteri rognitur.

6. OVARTVS

De diuortio, & Matrimonij dissolutione.

S P M M A R I A.

- 3 *Dirortium dicitur esse tibi.*
- 4 *Streritatus conſus, exor repulatus.*
- 5 *Impudicus repulatus cauſa.*
- 6 *Dirortium Romanorum legum, quatuordecim permiſſum.*
- 7 *Repulatus iſta cauſa iſta iudeos conſilio pallo datur.*
- 8 *Repulatus conſus lictum apud Iudeos.*
- 9 *Permiſſum quatuordecim ad dirortium coram, quo tamen licita non ſunt.*
- 10 *Apud infideles contra alios matrimonium ſoluit. contra Chriſtiani proſtitetur aut matrimonium diſſoluitur.*
- 11 *Infidelitas cauſa repulatus tibi, infidelis uicima communis cum fidele agere uult, cum fidele facit matrimonium matrimonium poſſet contrahere.*
- 12 *Religioſus proſſeſſus matrimonij vinculum ante copulam diſſoluitur, ſed auctoritate divina.*
- 13 *Interpretatione Enangelij Eccleſie tibi credendum.*
- 14 *Patrum legum ſa ſimplici, ex ipſa uerba natura differi.*
- 15 *Matrimonium conſus ſoluitur non ſoluitur coram, ſed ibid. intellectum ad recte, i. e. de uoto in.*
- 16 *Matrimonium etiam cum conſummatum, minime diſſoluitur per ſacri ordinis ſuſcepſionem. Necitem per Episcopos dignetur.*
- 17 *Religioſus proſſeſſus aut matrimonium uolentia copula conſummatum diſſoluitur.*
- 18 *Spouſa ſponsa ſponsa carateler per uim poſſit ſponſum, an ſit poſſibilis.*
- 19 *Sponſa religioſorum proſſeſſa, an aſſuetis poſſibilium donatiuorum, quomodo poſſit legem lege ſacra acquiri.*
- 20 *Aſſuetum, uicigata dicitur corrupta.*
- 21 *Matrimonium non conſummatum, non poſſit diſſolui ex Romani Pontificis conſueſſione.*
- 22 *Nuptialis ſoluitur ex quid, ante copulam.*
- 23 *Infidelitas e. cauſa ſoluitur, 27. i. e.*

21 Matrimonium carnali copula consummatur, non dissolutum a Romano Pontifice.

22 Pontifici specialia rescripta non petunt ad canonum tamen saltem institutionem.

23 Indicare, pre feneire.

24 Infirmitas vel aegritudo impediens alteram partem debitum reddere, causa diuorij fit.

25 Maritus ille debet uxorem etiam simulam, et eam ut sorore habere.

Quibus præfatus agens dicitur erit de corpore. Et triplex
est prædictio. Bala scribitur de parte de conjugi. q. 34.
refert Ioh. Lupinus in rubrica de interdictum et uxorem. q. 34.
Merarium, caularium, et ignominiosum, quos quidem distin-
gi minime conuenit hinc re medio cognitionis. Re-
gius denique erit iuxta Abbatem in rubrica de morte, duplex
tantum dinorium in matrimonio confluere. Vnum, quo
ad vinculum alterum, quoad cohabitationem. Quibus pre-
micto apud Romanos passim uxores repudiari solitas, mis-
se libello repudi per nunciu uxorem Plutarcho in proble-
matum cap. 14. et Iuriconsulto in L. iulian. ff. de dinori. Ex qua illud
Iuuenalis, Saryra scita explicatur.

Collige sarcinulas, clamat libertus, & exit:
Iam ex tuis es nobiscum: non venit alius natus

it tradunt Ludoico. Cell. lib. 15. et alii. cap. 1. 6. et Alciat. in l.
 licet. §. paratus. Et verbi significatio, Pluribus enim causis, &
 quandoq; facillimis hic libellus repudiij a Romanis mitteba-
 tur. At non etenim ab vrbe condita quingentesimo vige-
 simo tertio Spurium Corbillum primus ab vxore diuertit, et
 quod tertius esse Corbii reitrefcit et Aulus Gellius lib. 4. cap.
 3. et lib. 17. cap. 21. atque hoc datum vult fuit, vr scribit
 Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. Meminit et Plutarchus huius pri-
 midiuorij apud Romanos, non finceus inceptatione, in
 Romuli & Thelecompartione, vrbi hunc appellat Scru-
 llium Spurium & idem Plutarchum in Numæ & Lycurgæ com-
 paratione Spurium Corinum cum nominans (apud Lati-
 num interpretem: cum in Græco codice vbiq; Spurium
 Corbillum nominauerit Plutarchus) quin antonum nume-
 ro plurimū differt ab Aulo Gellio, in quonice ipse
 Gelius erit conitar, nec cū Henrico Glareano conuenit, quod
 satis erit obiter adnotare. Nam & Terullianus libro de
 monogamia, in Apologetico, primum tepudum Roma
 contigisse feribit, ante fere 600. ab vrbe condita: Gellius
 ante fere 600. Dionysij anno 523. [Ind. 21. et 64.] Scribit
 & ipse Plutarchi in Problematibus Roma. 13. hæc de diuer-
 sionis Romanorum verba: Est enim proditū memoriz, Spu-
 rium Corbillum primum Romanorum omnium lteritatis
 causa vxore repudiante. Hunc sequutus Sulpitius Gal-
 lus, idcirco vxore nunquam remisit, quodæam in captiue-
 tem deducere animaduertit. Idem fecit Publius Sem-
 pronius, quod eius vxor Ludos funebris pfectissit. Hæc
 Plutarchus, Diuortium autem illud Sulpitij Gallini huius-
 modum explicat Valerius Maxim. lib. 6. cap. 1. Hæc idem
 quoque Sulpitij Gallini maritate supplicij: nam vxore di-
 misit quod cum capite aperto foris veritatis cognouerit. Lex
 enim, inquit, tui meo tantum per primum scilicet, quod & feruor ut ap-
 probet, & placere desideret. Verum Dionysij Halicarnassensis, 14.
 primū illud diuortium, cuius ex Plutarcho & aliis memi-
 nis, scribit, non sponte factum, led ipsum Spurium
 Corbillum lteritatis causa caufa ab eo censoribus vxore re-
 pudiasse, & nihilominus ea ratione populo inuifum fuisse.
 Ipse etenim Iustinianus non de re diuortium permittit tot
 expreis causis, nisi conuenit. C. de contrah. quæst. 2. numer. 70. Quam-
 vis cap. 20. veltiditiam Iustiniani audiam tunc temporis, pō vi-
 ro tribuere, ac deinde eximere, leges illas huiusmodi per
 Papa reſtitui poſſe, & licitas eſſe, quod minime dicendum
 eſt, nec oportuit a viro loris vtriuſque conſultisimo alſer-
 tionem hæc proponi: qua ratione optimo iure reſtituta
 Carolo Molino in tit. de contrah. quæſt. 2. numer. 70. Quan-
 tum enim apud veteres & Romanos fœdum vniu fuerit
 diuortium, præſe tertipia Romuli lex, qui vxore
 vxorem repudiare permittit, ſin veneficio naturum, aut
 in adulterio deprehēſa foret aut clauſe adultera eſſe quoddi
 aliter quæ repudiasset, eius copiarum partem vxori dari,
 partem Cerei facram eſſe, idem Romulus inſiſtit, auctore
 Plutarcho in Romuli vita. Vltima tamen cauſa repudiij,
 à Romulo expreſſa, ſatis fuit leuis, multa hæc Corallus
 lib. 3. Miſcellaneorum, cap. 10. Sed & apud Iudæos libellus repudiij
 pluribus ex cauſis mittebatur: ipſe tamen maritus pro-
 mittebat, nunquam ſe cum femina repudiata cohabitatu-
 rum, auſore Joſeph. lib. 4. de antiquitat. cap. 6. Abinio-
 tamen

tamen Iudeus volens repudiare uxorem corā iudice, causam diuortij ubi, quā perfecta, ipse iudex marito libellum reddidit dabat, quem uxori mitteret, explicat Ioan. Eccius in *Homil. de diuortio*. nec melius huius libelli formulam aliter adducit Osiandro in annotationibus ad Harmoniam Euangelicam, p. 4. cap. 23. maluit enim Iosephitellum non probare. Quia in re est grauis contrauersia, an Iudeis fuerit licitus libellus repudij. Quidam tamen asserunt, licuisse libellum repudij mittere: ex dispensatione tamē diuina concessa Iudeis ob duriciā cordis. Scriptum enim est. *Matth. 2. Si uero habueris uxorem tuam, dimitte eam, dicit Dominus. Unde licitum fuit Iudeis uxores dimittere. Quod etiam comprobatur: quia si non esset licitus libellus repudij, non permitteret vetus lex, repudiatam alium virum accipere: hoc autē edicitur Deuteronomio cap. 24. Quo in loco id probatur iuxta codices Hebræorum, & translationem ex eis iuxta eiusdē lingue peritissimis probatam. Nec abhorret vulgaris editio, & suffragatur Innocentius III. in cap. *gaudemus*, de *deuortio*. igitur licitum fuit repudium. Cui sententia adheret præter alios Palud. in 4. sententia dist. 33. quest. 1. art. 2. & ibi Ioan. Maior. 42. Caietanus *Matth. cap. 19. & ibi Abulens. quest. 49*. Ex aduerso sunt alij, qui existimant, non licuisse Iudeis repudiare uxores: eis tamen permissum fuisse, non quod liceret, sed ne maius malum ex iniunctis nuptijs contingeret ob duriciā cordis eorū: sicut nunc meretrices a principibus permittuntur. Ait enim Iesus, *Matth. 19*. Quoniam Moyses ob duriciā cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras ab initio autem non fuit sic: quod in loco Chrylolum in *Homilia. 33*. hoc ipsum probat. Huc etiam tendit, quod Seneca de Romanorum diuortijs scribit, *lib. de remedijs fortune*, in suis, dicens. Nouimus veterum matrimoniorum repudia, & fœdiores diuortio male coherentes rixas. Hanc vltimā opinionem D. Thomas asserit, 4. sententia dist. 33. q. 2. ad 2. col. 3. dicens, frequētius hanc opinionē recipi, quæ quidem magis consentit verbi sacri Euangelij, vt probat Palud. 4. art. 2. & eā probat text. in cap. *gaudemus*, de *diuortio*. Vbi Panormitanus eandem opinionem sequitur. Et ad hanc permissionem connexio ob cordis duriciā referenda sunt, quæ in d. cap. 24. Deuteronomij traduntur. Nam & Iudeus, qui ante fuceptam Christi fidem repudiare uxore, eā accipere, suscepta Christi fide, tenebatur etiam si cum alio viri post repudij contraxerit, si fupla cohabitare cum eo velit absque contumelia Crearoris, vt probat text. in d. cap. *gaudemus*, §. *qui autem*. Cuius verba transulit Regia l. 8. tit. 2. par. 4. Sed si ante fuceptam Christi fidem liceret Iudeo uxore dimittere, suscepta Christiana fide, non tenebatur dimissam legitimē, & ab alio forsandam, in uxorem accipere, cap. *de inuoluntaria consanguinitate*, & *affinitate*. Nec ista opinio vltima demittenda est: imo eam oportet fieri auctoritatis & rationibus alijs, quas tradit Robert. Senalis Episcopus Abringebis in peculiari huiusce questionis opusculo. Eandem probat Alfonso à Castro *lib. 2. de prestat. leg. p. anal. 1. 1. 1. principia. argum. 9.* & Dominicus Soto in 4. sententia dist. 33. quest. 2. art. 2. Quibus t. illud addendum est, ex duobus infidelibus, alterum Christi fidem professum non teneat cohabitandum cum altero, etiam si velit infidelis cum fidei virum agere absq; det contumelia: licet possit cohabitationē hanc fidei admittē, Thom. in 4. sententia dist. 39. q. 1. art. 3. & ibi Dominicus Soto *quest. 7. par. 3. & 4.* & Syluest. in verb. *matrimonium*, 8. imp. diuortio. 1. 1. 1. idem probat ex Augustino & Chrylolum, Ioan. Arbore. *lib. 6. Theop. cap. 10*. Sed id alter, qui infidelis est vitam comune agere nolit absque diuini nuntius contumelia, Christi fidem professus poterit alium coniungere accipere, quo accepto, primum coniugium dissoluitur, nō prius, secundū Syluest. in impediment. 1. 1. Palud. in 4. sententiarum dist. 39. art. 2. Floren. 3. par. 1. cap. 6. & Thom. in d. q. 1. art. 5. Ex quibus est intelligendus text. in cap. *quoniam*, de *diuortio*, vbi Innocent. III. exponitur, ex duobus infidelibus, alterum, qui Christi fidem proficitur, posse alium coniungere accipere, si infidelis nolit cum eo vitam agere, sine Saluatoris iniuria. Quod auctoritas Pauli fundatur, 1. ad *Corinth. cap. 7*. dicens, Quod i infidelis discedit, discedat. vbi Caietan. fatetur, ita Pauli verba intelligi, frequētissima Doct. interpretatione, & ab Ecclesia hanc afferentem receptam esse; & tamen ei non omnino placeat huiusmodi sententia. Cui tamen accessit Rosenius *lib. de sacerdot. cap. 12*. Non habet, inquit, matrimonium plenum & absolutum perfectionem, nisi pars*

vtique Christianum acceperit: neque etiam plenum indissolubilitatem, quia liberum facit Paulus, si altera pars incredula discederit odio Christi, vt discedat altera & hoc diuortium fit auctor Deo, si pars alterius fides periclitaretur, & ex consequenti non separatur homo, quod Deus coniungit. Hæc Rosenius.]

Ex his perspicuum erit, quandoq; etiam quoad vinculum matrimonium diripi, quod proximo casu contingit. Sed & alio casu diripiuntur, ex religionis scilicet professione, notam secuta cōpula, cap. 2. de *conuers. coniug. cap. ex publico*, eodem titulo. Quia in re est obseruandum, in d. 2. ex proposito, & scilicet, ingressum monasterij, & fugam scilicet hanc matrimonij dissolutionē ab Ecclesia exigi. Neque quidquid oberrat ratio quædam, quæ colligi solent ex cap. *vlum*, quæ clerici, vel *renent*. Nam ea decisio ad voti longinuitatem pertinet, & ad ea, quæ ei possunt iure legitime accedere. Sciretamen conuenit, hoc matrimonij diuortium ex diuina auctoritate fieri, non humana. Sic enim intelligenda est regula illa: *Quæ Deus coniungit, homo non separet*. Quod significare videtur text. in d. ex publico, dicens, hoc deducit facit eloqui interpretatio, optimus text. in d. 2. in verb. *sacris*, adiuncta *gl. 11*. Ex quo idem sentit Abb. in d. cap. 2. in verb. *in fin.* ex emplo etiam sanctum Patrum apparet, cap. *scribit. 27. quæst. 1*. Quod docuisse videtur Scotus in 4. sententia dist. 31. & S. Bonauentura dist. 27. art. 2. q. 1. Quin & ipse summus Iesus Iouenem Euangelicam ad nuptijs ad cultus professionem vocauit, testibus Hieronymo in prologo Euangelij Ioannis, & in prologo Apocalypsis, & Augustino in prologo operum in Ioannē. Quibus hoc probare conatur Natalis Bede in censura errorum Fabri super Euangelium Ioannis. Eandem sententiā præferunt Palud. in 4. sententia dist. 37. q. 2. ad fin. & Ioan. Maior. *lib. 6. quest. 2. col. 2.* & Jacob. Almaini de *prestat. eccles. cap. 15.* & tandē credendum est Ecclesiæ in sacri Euangelij interpretatione, ne. Et omnino obseruandum, hanc matrimonij solutionem nulla alia auctoritate, quam diuina, quæ ex traditione constet, potuisse fieri: quod post huius operis tertiam editionem docet Melchior Cano, *lib. de locis Theologicis 3. cap. 4.* probat & Claudius Spencerus *lib. 5. de conuentionibus cap. 4.* [Itē prius videtur docuisse Scotus in 4. dist. 21. & S. Bonauentura, dist. 27. art. 2. quest. 1.]

Ex quo consequitur, non ex humano iure, sed ex ipsa re natura & conditione votum solenne matrimonij dissolui, non ita simplex, quia votum solenne est traditio realis: simplex vero ipsa promissio, quod docet Thom. in 4. sententia dist. 33. q. 1. art. 2. ad tertium, & post eum Ricardus art. 7. quest. 2. Dominicus Soto quest. 2. art. 1. & eundem Soto de *voto*, in cap. *lib. 8. quest. 2. art. 5.* post eundem S. Thom. 2. 2. quest. 58. art. 7. Sic etiam sponsalia ipsa à Matrimonio distinguuntur. Quoniam eundem voto simpliciter ex sola promissione quis obligatur, hæc tamen promissio ad effectum non deducitur, donec dato soluetur: dato vero fieri nequit, nisi quis recipiat. Ecclesiæ tandem constituit modum recipiendi, & formam, quia traditio & sic votū solenne fiet. Quia ratione posset credi, votū solenne ab Ecclesia (quoad modum & formam solennitatis traditionis) inducitur fuisse: sicut explicat Palud. in dist. 38. quest. 2. *versum. septimo*. Sic etiam est intelligendus text. in cap. 1. de *voto*, in 6. quo probari videtur, votum solenne à simpliciter humana constitutione distinguui, quamuis Caietanus ex illo textu dixerit, 1. 2. q. 88. art. 7. votum solenne exiure humano differre à simplici. Ex quibus concludi potest, matrimonium carnalis cōpula consummatum, non dissolui per votum solenne, cum in illo matrimonium fuerit præmissa realis traditio cap. *cum scietis* 27. quest. 2. Ante copulam tamē dirimitur fortiori alio, nempe professione solennis castitatis, & sic traditione reali ad spiritualia subsecuta. Hoc ipsum est notandum ex Thom. in 4. sententia dist. 27. quest. 2. ad fin. & ibi Palud. quest. 1. Thom. dist. 38. quest. 1. Fortun. me. 1. de *pañ. nu. 15.* & Ambrosii. Cathed. *lib. 6. contra Cain*, cap. 3.

Hic verò aliqua notanda sunt, quæ ad hanc materiam spectant. Primum, matrimonij carnalis cōpula non consummatum minime diripi per sacri ordinis susceptionem, text. in *extr. aug. Antiq. Jean. 22. tit. de voto. gloff. com. recepta in v. nica de voto lib. 6.* Imo nec dissoluitur hoc matrimonium ratum, nō consummatum per Episcopalem dignitatem, quod probare videtur text. vbi Anton. hoc notat in cap. *ex parte*, in 2. *conuers. coniug. art. Ioan. And. in d. cap. v. Arcet. quest. 59. colum. 2.* Palud. in 4. sententia dist. 27. q. 2. ad 3. Floren. 3. par. 1. in d. 2. §. 3. Quorum opinio

Præter, fit in prædicto textu pro ditione, *ut supra*, assumenda. Verum hæc non probant adhuc Caietani opinionem quippe quæ sunt intelligenda, quoad matrimonium repræsentans communionem Christi, & quoad per carnis assumptionem non tamen sequitur ex hoc, confugium ante copulam non significare Coniunctionem Christi & Ecclesie per charitatem & dilectionem; & sic coniunctionem Christi cum anima iusta, auctore Magist. in d. dist. 26. quod & nos notamus cap. 1. *huius 2. part. 2.* Ex quibus apparet, non omnino conuenire in prædicto dubio Caietan. probationem. Vnde tutior ac verior est cõmuni opinio Theologorum, quæ probat matrimonium ratum nondum secuta cõmixtione carnis; & sic non consummatum, minime posse dissolui. Romani Pontificis dispensatione. Cui opinioni potius, quam contraria patrocinator Panorm. in d. cap. ex publico. col. fin. quam & Ioan. Lupi Segobienfis sequitur in tract. de matrim. nu. 30. & Iacob. Almain. de potest. eccl. c. 15. optimis text. in cap. vi. de transact. huiusmodi, atque esse hæc opinionem. apud Theologos communem. ipse Caietanus facit, ut idem alieuerat eandem opinionem contra Caietanum secutus Dominicus. Soto in 4. sentent. dist. 27. q. 1. art. 4. Quia in re non possum non mirari Ambrosium Catharinum, qui Caietani scripta satis acriter infestat, in hac opinione Caietano subscripsit. quod ex eo constat, lib. 6. contra Caietanum, cap. 3. Hæc sane in hac questione dixerim, vt si quando in proximæ ac incidit, illud sit maxime obseruandum, non esse matrimonium ratum, & copula tamen nondum consummatum summi Pontificis dispensatione & auctoritate, nisi ex grauiissima causa, dirimendum, quamvis etenim illa sit admittenda sententia, quæ huic dispensationi, & dispensandi potestati patrocinetur, mihi profectio satis dubia, non erit tuta, nec licita huiusmodi dispensatio, nisi ea maxima ex causa fiat. Nec me latet, Paulum III. summum Ecclesie Pontificem, anno 1558. hac vsu fuisse dispensatione quibusdam ex causis, quas iustissimas esse, idè summum Ecclesie præfati exiit, paulo ante Iulium III. fecerat in eodem matrimonio cum Ecclesie vniuersali præfideret. ipse verò non audebat & cõmuni Theologorum sententia discedere. Hinc proculdubio reprobanda est assertio Socini, *conf. 28. 1. vol. col. penult.* dicentis, Papam posse dispensare, vt matrimonium ratum, & carnali copula cõsummatum, dirimat, quoad vinculum, quon sequuntur Dec. in cap. quæ in Ecclesia, col. 5. de consuet. Hieronymus Grat. cap. 1. 2. vbi. nu. 31. Sigillum Lofredus *conf. 5. o. nu. 41.* quoru opinionio optimo iure aduerfatur Abb. in d. cap. ex publico, in fin. Bald. in cap. later. de re iudic. Fel. in d. quæ in Ecclesia, nu. 2. Iure enim causa confutit aut reddi potest, ex qua id, quod iure diuino ac naturali prohibitum est, Romanus Pontifex permittere poterat: tamen legem diuinam & naturalem possit interpretari.

Verum his, quæ diximus, primò illud obicitur, quod Alexander III. in cap. licet. de spons. duorum. restatut aliquando à summis Pontificibus iudicatum fuisse, primum matrimonium nondum copula consummatu dissolui per secundum carnali cõmixtione perfectum, & quoad notum Hostien. cap. ex publico. de consuet. conu. scribens, posset à summo Pontifice lege lata statui, quod matrimoniu primum ante copulâ dissoluatur per secundum copula consummatum. Sed hæc Hostienfis opinio mihi non placet, & iudicia illa summorum Pontificu non pertinent ad canonum vniuersalem institutionem, sed ad quarundam controuersiaru & litu distinctionem, & ideo ad quarundam adducenda ad probationem alicuius opinionis, præsertim cum agitur de vinculo, quod ex iure naturali & diuino consistare videtur: nec obicitur huic responsioni *l. vi. c. de legibus*. etenim illa consuetudo est intelligenda, quando Princeps legislator, etiam occasione alicuius controuersie, quæ inter priuatos contingit, legem aliquâ, eiusque sensum explicat & interpretatur ac mente, vt illa interpretatio vim legis vniuersalis habeat: non autem erit illa decisio adnittenda, si simpliciter ipse Rex, vel Imperator, aut Pontifex ius dicens, priuatis aliquam ferat sententiam, minime consentiens illius interpretationem generale fore, nec expressum legis verba ita interpretatur, vt inde constet, voluisse Principem illam distinctionem legis vim obtinere. His ad id, verbum *ut iudicasse in d. c. licet*. in eodem sensu accipi posse, quod verbum *Sentio* aut *Opino*: quod in hac specie tradit Melchior Canon. lib. 6. de hinc Theolog. cap. 8.

Illud etiam obicitur, quod Gregorius III. Pontifex Maximus ad Bonifaciu Episcopum scribens respondit, nempe

posse maritos vxores legitime sibi coniunctas dimittere, & alias ducere, si ille ob aliquam infirmitatem aut agilitatem non poterant maritus debitum reddere, id quæ dispensatione quada, eo quod gens illa super Christi fide infestaret, cap. *quod proposuisti*. 33. *quæst. 7.* apud Ioan. part. 8. cap. 78. apud quem legitur in illo responsio, mulierem illam infirmitate correptam nulloq. valido iure debitum reddere, & potest illa responsio de matrimonio nondum copula consummato, optimè intelligimò et, vt videtur, sic intelligenda. Sed vel illa agilitas præcelleret matrimoniu & erat eius conditionis, vt secundum iura coniugij omnino impediret matrimonij consensum: id quæ ex ea causa dimittere vxores, debere eis alimenta exhibere, atque vt forores habere, quod cõuenit Lucij Rom. Pontif. responsio, in cap. *consulatus tibi de frigid.* & cap. *requisisti*. 33. *quæst. 1.* quamuis ad hoc maritus cogi non possit, nisi sciens illud impedimentum fuisse, nihilominus illam in vxorem duxerit, aut illud Gregorij responsum pertinet potius ad quandam permissionem, quâ ad approbationem: quod vs credi potest, si verba illius huiusmodi examinauerit, denique si prædictæ rationes lectori non satisfecerint, respondebo tandem, falsa fides Apostolica auctoritate, Gregorij responsum speciale fuisse, nec ad vniuersalem distinctionem pertinere atq. summum illum Ecclesie pastorem aliquam rationem excogitasse, quia salub. semper indissolubili matrimonij vinculo, etiam ante copulâ, potest fieri fide persuaserit, quæ nos latet, atque ideo non est exquisitè debet amplius disputatum. Leget tamen lector Syneit. *verb. matrimonium*. 8. §. 16. Dominicus. Sot. in 4. sentent. dist. 34. q. 1. artic. 2. colum. vi. Petri Soto in *instructio* *lib. 8. cap. de matrimonio*. lect. 5. Melchior. Cano. in d. lib. 6. cap. 8.

§. QVINTVS. SYMMARIA.

1. *Sauitæ causa potest, quoad thorum, matrimonium separari.*
2. *Vxor uxor erat a marito, abhinc in saltem circa illam influere potest.*
3. *Preparatio ueniendi ad conuictu occidendi delicta, etiam causa diuorij.*
4. *Dos non amittitur ad adulterium, quod uxor a marito per sensum expulsa commisit.*
5. *Mariti officium in vxorem notabile.*
6. *Fuerit alterum coniugu præbet diuortio consensum.*
7. *Hæresis erumens quoad thorum potest coniugium separare.*
8. *Dos uxor hæretice cui sit adducenda, uxoribus, an possit.*
9. *Sadonice crimine in thum causam præbet dissolutioni matrimonij, quoad thorum acque diuoriantur interdictum & dimesi causantur: 32. q. 7.*
10. *Sadonice uxoriam etiam cum famulo committitur: & tunc quælibet potest.*
11. *Fortuitam causa dimittit potest uxor, & cõuersio mariti.*
12. *Vxor notorie adultera, & ob id a marito expulsa, non restatut ex interdito, unde vi.*
13. *Spoliatus beneficij, an sit restatut in officio sibi notorio tituli defectu.*
14. *Spoliatus coniugali consorcio, an sit statim diuisa restitutio, si opponatur notorium matrimonij impedimentum.*
15. *Maritus licet possit vxorem notorie adultera negare coniugali debitum propriæ auctoritate: non tamen potest cum a domo expellere absque sententia iudicis.*
16. *Restitutio non fit, in qua solus sit iuris auctoritate.*
17. *Maritus propriæ auctoritate vxorem adulteram expellens, si demo, an acquirit dotem uxoris.*

Hactenus egimus de matrimonij solutione quod vinculum ipsum coniugale nunc uerb illud agendum erit, an matrimonium, manente vinculo, dirimi possit quoad mutuum cohabitationem. Quia in re plures contingere possunt casus, quibusare Pontificio ex legis diuina interpretatione deducis sit licita hæc separatio. Et primo statuitur causa potest petere vxorem separationem a marito, quoad cohabitationem, si maritus non reddat sufficientem cautionem de non offendenda vxore, cap. 1. *ut lite non committat*. cap. *litteras de res. spoliat.* quem text. dicit esse singul. Abb. ibidem & Præp. in c. 1. de diuort. Ioan. Lupi in cap. per res. *notabil.* colum. penult. de donat. inter vi & vxor. Hippol. in l. fin. c. ad leg. Corneli de iur. col. fin. explicat Alexand. *conf. 78. in 5. volum.* ad idem l. *consequi.* Caderet. Nam & vxor acriter & inique a marito verberata, licet actione iniuriarum agere contra maritum non possit, ne is infamis efficiatur: potest tamen agere actione in factum, vt maritus puniatur. Ioan. And. in addit. ad specul. tit. de iniur. Alexand. in l. diuortio. §. si vi, 3. col. ff. solut. marit. notat & Catel. *Con in ritibus memorabilibus in verb. Ad iur. maritum, & dictione, vxor.* Nec tantum considerandum hac causa mala tractationis præterita seuita: sed & timor future est aduer-

peritendos, vt etiam separationi locus fit, ex notatis in d. c. *li-*
teris, & subiecto optimo exemplū Aymon Saullianus *conf.*
 31. quando inter virum & vxorem esse grauis super ma-
 iori parte bonorum: coniectura enim potest tunc præsumi
 futura seuitia, ipsa personarum qualitate percepta. Vnde
 7 etiam erit iusta diuortij causa, si alter tentauerit veneno
 alterum coniugem occidere, notat Gerard. *single.* 63. sensu
 Abb. in *cap. quodammodo*, in *l. de iure iur.* & in locis paulo an-
 te adductis, & Hippol. in *l. vltima*, *de penult.* *de rap. virgin.* & in d. l.
 fin. probat textus in d. *consequ.* Hinc dicebat Bald. in l. 2. *col.*
de commun. de legat. his calibus maritum cogendum esse extra
 propriam domum in loco honesto vxorem alere. Ex quo
 etiam scripsit Ancharanus *conf.* 408. maritum non posse ac-
 cufare vxorem, quoad amissionem dotis, si vxor ipsa ma-
 4 rito ob eius fugam, & fugiens, adulterium commiserit. Cui
 opinioni consensit Ioan. Lupi in *rubric. de donat. inter vir. &*
vxor. §. 2. *col. 2.* & §. 64. *conu.* 2. & in *repet. cap. per reser.* 3. *notat.*
ad finem ipsius principij, qui vbique hanc opinionem Ancharan.
 intelligit, quando maritus ciuiliiter accufat vxorem ad do-
 tis amissionem, quo fit, vt forsitan aliud fit dicendum, si vxor
 criminaliter à viro accusetur, quod longius cōprobare pos-
 semus, si huic tractatu conueniret. Cautè igitur, & comiter
 5 oportet maritos tractare vxores. Si enim, vt natura, &
 ratio, & diuina perhibent oracula, vir est mulieris animus,
 pater & caput, talis erit inter illos societas, qualis inter pa-
 trem & filium: non cuiusmodi inter principium & seruum:
 quod elegantior oratione admonet Ludouicus Viues, in *lib.*
de officio mariti, *cap. de elegenda vxore*, *ad fin.* Nam & exillimare de-
 bet maritus, se vxoris socius esse, non dominum, quæ au-
 tem dicatur hanc in re cautio sufficiens, discretus iudex arbi-
 trabitur, vt probat Panormitan. in d. *cap. litera*, *num. 7.* cui acce-
 dit Paris. *conf.* §. 4. *volunt. 4. num. 36.*

6 Secunda causa 7 dirimendi coniugium, quoad thorum
 erit furca, iuxta communem sententiam, quam Alex. refert in l. si
 cum dotem. §. si maritus, §. si maritus, *col. fin.* ab hac tamen opinio-
 ne ipse Alexand. post gloss. & Cuman. ibi recedit. Ego vero
 priorem sententiam sequor, quando furor esset ita ardens,
 ac vehemens, vt periculum esset cohabitare cum coniuge
 furiosissimo, qui Alexand. opinio verior est.

Tertia causa ex fornicatione spirituali constituitur. Nam
 7 si alter ex coniugibus hereticus sit, velin hæresim labatur,
 separari potest matrimonium quoad thorum, *cap. de diuort.*
cap. fin. de conuers. & conu. Ex quo Abb. ibi post Ioan. Andr. &
 Anton. ibidem, & Brixien. in *quæst. vber.* 86. dicebat, vxorem
 dotem amittere propter hanc fornicationem spirituales.

8 Non tamen interpres, hanc dotem viro etiam catholico
 adiudicandam fore, sed fisco. Ita Cardin. in d. *cap. fin.* & Gon-
 sal. de Villadiego in *tradi. de heretico*, *quæst. 15. num. 9.* quod probat
 argumen. text. in *Leuitic. legiti. §. de bonis damni*, ubi in crimine
 leuæ maiestatis fisco adducitur dos vxoris, illud crimen
 committentis igitur idem erit in crimine hæresis, *cap. vigen-*
tiæ de heretico, quia ratione hoc idem tenet Alberic. in d. l. *quin-*
que legibus, & *repet. inquisitio*, in *verbi. de heret.* Illud sane erit & hic
 adnotandum, 1. matrimonio ex hac causa separato, minime
 esse cogendum catholicum coniugem ad cohabitandum cum Ec-
 clesie hæresim lapsæ, etiam si ipsa penitentia ductus ad Ec-
 clesie gremium redierit, sicut aduersus gloss. Abbas ex-
 pressim notat in *cap. vult. de conuers. & conu.* & in *cap. de illa. de diuort.*
 per text. ibi. cuius opinionis optimis rationibus accedit Al-
 fonso 4. *Cast. de iusta heretico*, *p. m. l. 2. cap. 7.* qui hoc ipsum in-
 telligit, quando catholicus ab heretico discessit, præmissio
 iudicio Ecclesie, quo ipsum hæreticum esse declarauit, quod
 si propria auctoritate catholicus ab heretico diuerterit, co-
 gendus erit alteri penitenti debitum reddere, ac cetera
 matrimonij iura: nec tamen est ad hoc necessaria peculia-
 ris diuortij sententia, per text. in *vlt. de heret.* & in d. *de illa. &*
exti. de conuers. & conu. quæ quidem Iuris canonici decisiones,
 vt præmissi, intelligende sunt.

9 Quarta causa hæresis criminis non iniuria adiungi potest,
 quod ex nefando crimine oriatur: cum 7 propter scelus
 contra naturam, visio Sodomitarum perpetratur, peti
 possit coniugij diuortium quoad thorum, *c. omnes causas*, *ar-*
33. quæst. 7. quod text. descriptus fuit per Gratianum à Hiero-
 nymo, in *epistol. ad Amadon.* 3. *epistolam* *tom. 1.* vt obiter
 lectorum admoncam, falso in vulgatis decretorum codi-
 cibus tribui dictum canonē Hieronymo ad Damasum Nec
 eius litera sincera est apud Gratianum, siquidem dum ibi
 scribitur, matris præstationem, in emendatis Hieronymi

epistolis legitur, matris persuasionem, ex quo tollitur gloss.
 ibidem inconcinna expolitio. Sed hanc quartam diuortij
 causam legitimam esse asserit Calder. Antioch. Abb. & An-
 an. in *cap. maritus de adul.* Syluest. in *verbi. diuortij*, *quæst. 7.* quorū opi-
 nio communis est, vt fatetur Abb. in d. *cap. maritus*, & Barbat. *conf.* 6. 4.
 in 1. volum. & Lambert. de *inter. parat.* 1. part. 2. *lib. 9. art. 18.* in
 fin. cui opinioni etiam adhaere Chaffan. in *consequ.* *Burgund.*
rubr. 7. §. 3. *verbi. primo quæst. 2. licet Innocent.* in *cap. de adul.*
 & gloss. in d. *cap. omnes*, & Aluarus Pelagius de *placitis*, *eccl. lib. 2.*
 art. 2. *col. 5.* diffidentiam cōtra quos idest Hieronymi. recitè
 intellectus in dicta Epistola, & apertissime vixens Ambrosius
 1. ad Corin. *cap. 7.* dum dicit, aut vltim quarrat vxoris in-
 uertere: quibus verbis inueni, posse vxorem petere separa-
 tionem matrimonij, quoad thor. si fuerit viro tentata, ad
 vltim contra naturam: quod etiam Barbat. asserit in d. *conf.*
 6. 4. 1. *relin. quem sequitur Dec. in l. 1. num. 8. c. de secund. nupt.*
 Nam & illud conitat, crimē Sodomij, etiā cum feminis, 10
 & flagitiose committi, quemadmodum probat Hieronymi.
 Paulus in *præf. Cæciliæ*, *fol. 49.* probat text. in *cap. §. 3. d. 7.* *notat*
optime Card. in d. c. vlt. vlt. §. 1. d. de conu. & conu. *Dec. in d.*
l. 1. c. de secund. nupt. & Alciat. *lib. 10. parit.* *cap. 11.* addit tamen,
 hoc crimen non puniri pœna ordinaria: quia, committum
 cum viris puniretur, quod ipse falsum esse censet, quando
 crimen hoc nefandū viro cum femina eo committit modo,
 quo cū viris soler à Sodomitis perpetrari: nec enim minus
 est scelus illud, imò vera Sodomia. Quod si femina viri of-
 ficio fungens aliam subegerit femina, admitti fæci poterit
 Alciati & Mariani, quæ ipse refert, opinio: tamen. Salic. in l.
judicij, *cap. de adulter.* & Boer. *dec. 316. vlt.* ex illis, hoc
 crimen vt propriam Sodomiam puniendum esse.

Quinto, huic diuortio causa præbet fornicatio carnalis,
 ex Dei Optimi Maximi eloquio *17. dicens: Quicquid 12*
dimiseris vxorem suam, nisi sit fornicatio, & aliam duxerit, mocha-
bitur. Ergo licet vxorem dimittere causa fornicationis, & id iura
 canonica passim referunt, ex parte de *foris*, & *significasti*, & ex li-
 teris, & *quodammodo*, de *conu. & conu.* *cap. fin. de adul.* & *in d. c. de prouoc.*
l. c. consensu, *Cap. de repud.* quod in iure par est viri & vxoris, coniugis
 conditio. Nam vxor potest perire matrimonij separationē propter
 viri fornicationem: sicut & vir ob vxoris adulterium,
 quod omnium consensu receptum extat, idque, rationi con-
 sentaneū esse, asseruit Dnus Basilii in *cap. 6. c. 2.* licet fac-
 tuerit, consuetudine obtentu est, non posse maritum propter
 fornicationē ab vxore dimitti, quam differentiam nos
 planè negamus, & iure negari debet. Est tamen necessariū
 iudicium Ecclesie ad hanc separationem constituendum, &
 plenam, de donat. *inter vir. & vxor. c. perire*, de diuort. quibus iuribus
 probatur, maritum propria auctoritate vxorem adulterum
 13 dimittere non posse. Si tamen aduulterū esset notorium, 12
 posset vir propria auctoritate ita expellere e vxore, vt
 expulsi nequaquam competat interdictū vnde vñ, nec recupere-
 re possessionem, & *significasti*, *de diuort.* *gl. i. fin. de adul.* *Regia*
l. 8. tit. 2. part. 4. quod comprobari potest ex quo, quod agenti
 interdicto modo vrin matrimonio, & sic petenti, se spoliatum
 restitui, obstat exceptio de iustis iuris, si notoria sit, vt no-
 tat Præposit. in c. 2. §. 1. *Imol.* in c. 1. *ex conquest.* de *restitu. spoliat.* text.
 optimus in c. *inter. aduulter.* ex quo Abb. ibi notat, vxorē spoliatā
 minime esse restituendā, si probatio cōiuguitatis in con-
 tinenti offeratur. Si enim fuerit restituta, & sequeatur car-
 nalis copula, mortaliter peccaretis, qui sciens matrimonij
 non valuisse, debuit reddere. Eo uitandū ergo hoc morta-
 le peccatū, non est restitutio cōcedenda, quoad carnale cō-
 mercium, si impedimenti probatio in continenti offeratur:
 quod Alex. notat in *natur. alter.* §. *mutu. §. falli. gl. acquir. poss.*

Nec mirū nō spoliatum ecclesiastico beneficio nequa- 13
 quā est restituendus, si aduersus illi notorius defectus tituli
 obiciatur, vt in *c. de decimis*, de *restitu. spoliat.* in 6. notat Innoc. in c.
constitutio, de *stip. preb.* Abb. & Arc. in c. *si consensu*, de *accusat.* Ant.
 & Franc. in c. *bona*, de *appellat.* 7. *differentia*, *Præposit.* in d. c. 2. §. *quæst.*
 1. *Imol.* & Abb. in *cap. in litteris*, de *restitu. spoliat.* in 1. c. 2. §. *quæst.*
 Abb. in *cap. ecclesia*, de *stip. preb.* & *cap. §. 1.* & 2. idem
 Ric. in *cap. cum venisset*, de *stip. preb.* quorum opinionem asserit esse com-
 munem Chaffador. *dec. 3.* qui eam sequitur, et not. Ludou.
 Gomez, in *reg. de iudic. iuxta form. q. 3.* asserere, quandoque in
 prætorio Rotæ hanc Innocent. sententiam reprobatam
 fuisse. Nec defuit iura, quibus reprobari possit. Nam & in
 beneficio ecclesiastico prædo est restituendus, *cap. in litteris*,
 de *restitu. spoliat.* Cui tamē responderi potest, non procedere,
 quando o

quando in iudicio constaret, spoliatum esse praeponere: tunc etenim restitutio omnino negari debet, secundum Innoc. & Imol. ibi & Coram trad. de excellentia Regni, quest. 72. Nec obest Abb. interpretatio, dum illum textum intelligit: etiam si constet in iudicio, spoliatum esse praeponere: quia id locum habere in ceteris rebus temporalibus, quibus beneficij, vbi not. Ioan. de Imo. sentit optime Oldrad. conf. 1. quomodo & in ceteris rebus temporalibus, quibus restitutio spoliatus petit, sit restitutio deneganda, si constet notorie in iudicio; simul spoliante in eius habere ad spoliatum verò minime eas pertinere, ex eodem Imol. in d. c. in litem, post Anton. & Abb. ibi col. 4. gloss. & communem, in d. ad decimas, in quo non satis mihi placet Panorm. in d. c. in litem, numer. 8. dicens, restitutionem beneficij ecclesiastici impediri, etiam in causa spoliationis, si confestim offeratur parata probationes defectus tituli in ipso petente restitutionem citat textum in d. c. litem, quam ego intelligo, quando ex restitutione immineret mortale peccatum ipsi reo, ne quis à iudice cogatur mortale crimen committere: vt in causa matrimoniali. Vnde Anton. in d. c. in litem, constanter asseruit, restitutionem in beneficij minime negandam, si notorius defectus non apponatur, etiam in continenti, atque statim offeratur probationes paratæ.

Hic tamen, quæ de matrimonio diximus, obest insignis text. in c. porto de iur. ex quo gloss. in c. ex consuetudine, de resp. 14. dist. dicebat, contiguum spoliatum restituendum esse ad coniugale consortium, etiam si opponatur exceptio consanguinitatis notorie. Cui obiectioni respondet Abb. in d. c. porto, & Imol. in d. c. ex consuetudine, atque Lanfranc. in rubr. de caus. possid. & propriet. col. 5. non esse in c. porto, statutum, restitutionem, data notoria consanguinitate, concedendam fore: sed id tantum prohiberi, ne maritus propria auctoritate vxorem à se expellat, etiam si notoria sit consanguinitas. Sed hoc non conuenit quia maritus potest vxorem expellere propria auctoritate propter notoriam fornicationem, sicut ceteris gloss. in d. c. in litem, de adulter. quam modò probauimus. Hinc Ias. in d. c. in litem, consuetudine, num. 46. nouit, vt in existimat, conatur interpretari prædictum text. in c. porto, dicens, exceptionem notoriam non esse contra agentem ratione spoliationis, admittendam, si concernat ipsam proprietatem: sed tunc demum verè obitare, quando concernit ipsam possessionem, vt in c. significasti, eod. tit. quod de exceptione fornicationis loquitur, quæ ipsam cohabitationem thori impedit: & si possessionem coniugii, Verum si Ias. optime pensaret, quæ paulò ante tradidimus, aperte videtur, etiam coniuctibus oculis, exceptione notorie defectus in ipsa proprietate, obesse agenti interdicto unde vi, maxime in his spiritualibus. Nec Ias. fuit huius concordie primus auctor, siquidem & Præp. in summa 3. q. 1. ante ipsum Ias. aperte ita prædicta iur. intellexit. Quo fit, vt Abb. & Imol. ratio mihi potius ardeat, quoad ipsa mutua obsequia coniugalitatis; non enim abique iudicio Ecclesiæ debet quis vxorem ab eius consortio expellere, etiam ob notoriam consanguinitatem, seu notoriam fornicationem, licet possit coniugale debitu ei negare, quod etiam liceret propter occultum adulterium, vbi docet Abb. in c. fin. de adul. & in cap. ex parte, C. de iuss. Thom. in 4. sent. dist. 35. art. 3. & Palud. in sententia, 4. dist. 27. q. 4. art. 2. C. dist. 35. q. 1. art. 4. Quam rem mihi duplicat Abb. opinio, qui post gloss. & fin. & alios, quos ipse allegat, asserit, ob notoriam fornicationem vxoris licere marito propria auctoritate expellere à domo vxorem. Nec enim constat ex iuribus ab eo adductis id licere; imo contrarium not. Ant. in d. c. si gl. in l. 1. 32. q. 1. Nam & Thom. d. art. 3. scribit, maritum non posse sibi ius dicere, quoad separationem cohabitationis: & idem asserit Iusellus in verbi diuini, q. 8. Potest autem opinio Abb. & gl. procedere, quando vel vxor esset in iudicio criminē cōfessa, vel publice cō adultero cohabitaret, ex gl. in d. c. 1. 32. q. 1. Non tamen sequitur ex his, restitutionem omnino concedendam esse, data consanguinitate, vel fornicatione notoria, etiam maritus temere, & abique iudicio Ecclesiæ, expellat vxorē à se. Nec diffidetur iuribus cōuenit alter Panorm. intellectus, dū fatetur, restitutionem faciendam, quoad mutua obsequia; non tamen quoad carnalem copulā, quia ex cap. significasti, constat, nec ad obsequia restituendum esse spoliatum coniugē, existente notorio iuris defectu, licet Fran. à ripa in d. c. in litem, num. 3. 4. ad hunc vltimum Abb. intellectum declinet. Hinc apparet, minime admittendum esse, quod nouissime Coraf. scripsit in c. in litem, communem, num. 10. & in lib. 2. Mystel.

2. dicens, etiam in matrimonio restitutum esse coniugem spoliatum, non obstante notoria consanguinitate, nō enim licet tunc marito propria auctoritate vxorem à se abellere, denegandam tamen esse restitutionem, si notoria fornicatio opponatur: quia propter eam maritus licet propria auctoritate vxorem expellere à domo, quo casu spoliatio feceris? auctoritate, & deo non datur restitutio. Hic etenim intellectus ex prædictis improbat. Quibus & illud addendum est, non esse vxori agentis ex spoliatione negandam restitutionem, etiam si maritus fornicationē obicit, & offerat consprobationes statim paratas. Quamuis etenim tunc fiat restitutio, non sibi ipsi maritus periculum mortalis peccati ex carnali coniunctione, vt superius docuimus ex Caetano. Tamen Dñs Thom. in 4. sent. dist. 35. art. 3. tenet restitutionem in hoc casu negandam esse.

Ceterum etiam si maritus vxorem adulteram, nec tamen manifesti facinoris ream, propria auctoritate expulserit, dotem amittit vxor: eam ex adulterio vxoris lucratur maritus: agenti enim vxori ad dotem obicere poterit vir fornicationem ab ea ante expulsiōnem commissam quamuis Abb. in c. plerumque de donat. inter vir. & vxor. hoc intelligit, quando maritus ob notoriam fornicationem vxorem eiecisset: non tamen video, quoad dotem exceptione fornicationis defendendam congruum differentie rationem. Nam maritus expiendi, fornicationem vxori obiciens, consequi debet dotem, & alia similia, vt notant Anan. in d. c. in litem, Præp. in c. significasti in fin. de iur. & Par. Conf. 4. vol. 4. col. vii.

§. SEXTVS.

De amissione lucrorum.

SYMMARIA.

1. Vxor etiam putatua propter adulterium dotem amittit.
2. Vxor propter adulterium perdit arrat atque parapherna.
3. Officium, obligatio talium impedire ad inducendum adulterij probationem.
4. Fecundum amittitur per officium, quoad adulterij probationem vxori dimittitur.
5. Impudica est, quæ amplexibus & osculo alienum delectatur.
6. Legatum amittitur impudicitia, si sit sub conditione pudicitie.
7. De vxore adulterum committente cum adultera sit.
8. In accusacione civilis adulteri, pariter iudicatur, vir & vxor.
9. Vxor accusata non potest maritum adulterij criminaliter, quæ remittit vxor, num. 10.
10. Litem etiam contestata vxor potest obicere vxori, accusanti eam iudicem, exceptionem parit criminem.
11. Maritum non possit accusare vxorem de adulterio, si illius criminem confitem eam carnaliter cognouerit.
12. Vir unde dictus.
13. Mulier unde dicta.
14. Index ecclesiasticus solus est competens in lite, super diuortio, etiam ratione adulterij iudicanda.
15. Matrimonium trahit ad eorum ecclesiasticum.
16. Vidua si prius admittit, solacio nuptial, praeiuratur & nouo. 18.
17. Heredes mariti non possunt accusare vxorem de adulterio.
18. Vidua si prius non committit, cum prius adulterij praesentia sit.
19. Intellectus ad l. si vxor, vers. quoniam, ff. de adul.
20. Vxor vulgaris quæ.
21. Vulgari mulier quæ.
22. Vidua si prius non committit, amittit ex Regia lege diuinitatem lucrorum patrem.
23. Vxor à viro dimissa ex causa fornicationis, non possit vir aliam, & priore nuptias, vxorem accipere.
24. Viri & vxoris parum quoad diuortium, eumque effectum.

Vxor vero adulterium committens dotem amittit, & ea viro lege adiudicatur, sententia iudicis secuta, text. in l. plerumque de donat. inter vir. & vxor. consensu, C. de repud. etiam si vxor sit putatua, non tantum vera gl. in d. c. plerumque quibus ipse singul. scribit Abb. eam sequuntur Henr. Collect. & alii communiter, vt ipse Abb. Anton. & Præp. fatentur. idem asserit Bal. Nouel. in tract. de dot. par. 1. 3. hactenus. n. 36. dicens, hanc opinionem communem, quam Bart. probat in l. si vxor, §. plane, ff. de adul. Paul. conf. 1. 47. in 2. vol. & Probatur Regia. 81. Taur. l. 4. tit. 2. o. 10. 8. Recipit l. licet gloss. in d. l. consensu, contrarium teneat, quam putat esse singul. Barb. in 1. vlt. lib. non causat. n. 63. eam secutus propter text. egrégium in d. l. si vxor, vers. sed si ea quo text. vxorem putatiam maritus iure extraneum accusat non iure mariti: igitur non consequitur dotem. Hæc tamen argumentatio non satis applaudet, quia et iure extranei accusat, quia maritus est, dotem sibi vèdicat ex lege.

Amittit

re mortua quòtum vltimū repugnat manifeste Ambrosio: primum vero non constat. licet Ioan. Ambrosii, *lib. 1. Theophyl.* 31. Gratianū sequutis illa verba ab Ambrosio euellere cōtendat. Nam & Ambrosii opinionem asseruit Lactantius Firm. *lib. 6. diu. inst.* 2. idem Lactantius in *epitome*. Tertullianus *lib. 4. aduersus Marcianum*. Epiphanius contra hereses *lib. 2. heresi* 59. Theodoretus *1. g. de curandis Graec. afflic.* concilium Eliberitum in 6. *si quis mulier* 31. *quest.* 9. Chrysostomus *1. ad Cor.* 5. 6. *Hom.* 19. & Caiet. *Matt. cap. 9.* dicens, non cōnuici Ambrosii sententiam aliqua ecclesie auctoritate, quæ hanc diffinitat quæstionem, & decretales in ea loquentes decitas fuisse in causis iudicialibus. Constat enim hanc quæstionem valde dubiam fuisse, & in ipsi diuini scripturis obscuram esse, auctore Aug. *lib. 1. de iude & oper. cap.* 19. Sed ex aduerso Hier. contrariam opinionem probat, quem Grat. reuoc. *64. dicit dominum* 32. *quest.* 1. dicens, non licere viro dimittenti vxorem causa fornicationis aliam vxore accipere. Cuius opinionem probat text. in *cap. gaudemus. de diuor.* sic intelligens locum illum *Math. cap. 9.* Quicumque dimiserit, vxorem suam fornicationem, & aliam duxerit, mechatur: idem imperitiosus profectus eiusdem debet. auctor Innoc. tertius *lib. 1. de contemp. mundi cap. 16.* text. etiam in *cap. ex parte. C. de spons.* dū dicit aut ipsa dimissa fornicationis causa, veniente, continere. id probat text. in *cap. ex litteris. de diuor.* & ex litterarum de eo, qui duxit in matrimonium, quam post adulterium, text. opt. in *cap. per venerabilem, qui fili. legit.* dum inibi respondet summus Pontifex, cum & fides thori sit vnum de tribus bonis coniugii, non tamen ipsius violatio, coniugale vinculum violasset. quib. in loco de adulterio vxoris intellexit eandem opinionem probat auctoritas Innoc. Papæ primi in *epistola ad Exuperium*, Tholozanum episcopum *cap. 6. Leonis Papæ*, quem Ivo reuoc. *8. per. cap. 110.* & Grat. in *cap. qualis. 30. quest.* 5. extat & testimonium apertissimum, ex auctore tamen non admodum recepto, nempe ex Palloris *lib. in cap. ego dixi. 14. quest.* 2. & apud Iuonem *apud. 8. c. 143.* idem aliterunt Anselm. *Math. cap. 5. & in d. 6. 7. Pauli & Beata Math. 19.* Idem diffinitum est in concilio Florentino sub Eugenio quarto in *sess.* Comprobat August. *1. de adulterio coniug. ad Pollentium* *lib. 8. & 9. in lib. 1. de bono coniug. cap. 7.* & Grat. relatus in *cap. 1. & 2. cap. quemadmodum* 32. *quest.* 7. & Coloniensis concilii vbi de matrimonio agit, cap. incipiens. Hanc itaque Natalis Bæda in censura Erasmi, *Math. cap. 5. Ioan. Eusebii humilia 7. ad 7.* Iacurimus. Diuus Thom. in *4. sent. dist. 35. artic. 5.* & optime Robert. Senalis episcopus Abrincensis in quodā peculiari huiusce dubitationis opusculo & satis diligenter Ioa. Arbor. *cap. 35.* Nec defuit Regia. *lib. 7. tit. 2. part. 4.* & idem profectus A. Bul. *Math. 19. quest.* 76. Quotum sententia maxime probatur ex Marci. *1. o. & Pauli. 1. ad Corinth. cap. 7.* modo diligenter, & cum iudicio expandantur sacra scriptura verba. idem ipse censo de *can. 48. Apoll.* Nam & Euaristus Paulus in epistola ad fratres per Ægyptum directā apertissime locum Diui Pauli scribentis: aut viro suo reconciliatur, aut inaneat inupta: eo etiam casu intelligit, quo maritus adulterium commiserit, & fornicatus fuerit. Nec plurimum abest ab opinione Hiero. & August. conc. Afric. *6. p. seu M. leuit. 17.* quod Gratian. assumptum in *cap. placuit. 32. q. 7.* sic scribens: Placuit vt secundū Euangelicam & Apostolicam disciplinam, nec dimissus, ab vxore, nec dimissa a marito, alteri coniungantur: sed ita maneat aut fibimet reconcilietur. Concilium item Tributense *cap. 46.* hoc ipsum palam probat siquidem agens, de vxore adultera a marito accusata, ita scribit: Maritus vero quamdiu ipsa viuas nullo modo alteram ducat. cuius Decreto & Iuo Carnotensis meminit *part. 8. cap. 210.* Vnde canones plures in *d. quæst. 7.* a Gratiano pro Ambrosio adducti, sunt intelligentes mortua vxore adultera, sicuti Gratia, ipse intellexit in *cap. quod proposuisti. g. off. in cap. concubini. eadem q.* Ecce igitur qualiter par vis viro & vxori competit: non dispar, in hac separatione coniugii ex causa fornicationis a humo Deo permittit. Ex quo etiam constat Ambrosium in hoc, nec ab ecclesia. nec a summis, doctique viis receptū fuisse: tamen si Caietanum refragatur. quem & diui Ambrosii sententiam ex processu defendit Catharinus *lib. 6. contra Caietanum cap. vlt.* addens non tantum viro licere aliam ducere vxorem, propria vxore dimissa ex causa fornicationis: sed & ipsi vxorialiter nubere viro proprio non eo eandem causam dimisso. Vtrunque tam en falsissimū est, sicuti post alios offendit Albertus Pyrhys in *quæst. vlt. controuersiarum*. Et post huius operis fecunda editione Dom Soto. in *4. sent. dist.*

56. q. *nic. art. 5. & Castro de Hares. v. nuptia. heresi* & idē probatur in *litteris de praesumptis* ibi. *uorualia*. Igitur adultera viuent marito non licet, etiā lata sententia diuorij, alia vxore accipere: eandē sententiam docet veram esse Iu. Driedon. *de dignitat. lib. 2. c. 3.* dicens, Christum fore responsibile iuxta vniuersalem sententiam: non licet vxorem dimittere: itaque ab ea regulata excepisse fornicationis causam: vt si nullo ostenderet per illam vinculum matrimonij non dissolui. In hoc etiam sensu accepit Euangelij testimonium Clemens Alexandri. *lib. 2. Stromatum*, qui cum huius loco mentionem fecisset, inquit: Adulteri autē exilium, coniugij matrimonio, viuo altero ex separat. eiusdem etiam sententia est idem Clemens *lib. 3. Stromatum Stromatum*. Quomodo in posteriori loco am obscure aliter ueretur. De canonibus vero Basilii. *9. & 21.* quorum meminit 6. synodus c. 87. censo caute interpretandos esse. Nam & idem auctor in libro de vera virginitate, videtur potius admittere opinionem, quam diui Hieronymi esse diuinus, quam contrariā. Ceterum post huius episcopi merita editionem, Tridentina synodus *sess. 34. an. 1563.* me præsentem cum alijs reuerendissimis patribus, anathematizant damnant dicentes. Ecclesiam errare cum docuit & docet iuxta Euangelicam, & Apostolicam doctrinam propter adulterium alienum coniugum matrimonij vinculum non dissolui: neque posse alterum, etiam innocentem, altero coniuge viuentē aliud matrimonium contrahere.

§. SEPTIMVS.

De iure in deprehensum in adulterio.

SYMMARIA.

1. Antequam Iulian. de adulterio, an liceat marito vxorem & adulterum in crimine deprehenso occidere.
2. Lex Iulian. de adulterio, pater licet pater & adultera quocumque occideret, maritus autem tantum propter illam qd. uoluit adulterum occidere.
3. Deprehensum in adulterio quod dicitur, & ibi. aut telum aut. quod aut lex. ff. ad legem Iulian. de adulterio.
4. Corroboratur conuictio profratrum per leges reus fieri, nisi exprobrum fiat. Reges parat. de huius deprehensum in adulterio, quia propter in Casertum statuerunt.
5. Ius commune nulli iura sua lege comprehendit, nullus est inueniens.
6. Pater aut maritus, an possint Iulian. propria occidere, occidendi adulterum, altero conuictum.
7. Mater adultera a filio non potest occidere inueniens.
8. Pater homicida occidit a filio non potest, sicut ab alijs possit.
9. Regia lege licet marito quocumque adulterum cum vxore deprehensum occidere, finit & ipsos vxorem propria auctoritate.
10. Maritus occidendi propria auctoritate vxorem, non acquirit datem, nec ardet, quæ propter adulterium in lege adulteri.
11. Ius filii dicens propria auctoritate vxorem legem auferit.
12. Vxorem, filium, & adulterum propria auctoritate occidere an liceat in foro conscientie.
13. Lex cuius in iudicio interiori dante legat, atque seruanda est.
14. Ius iuste auctoritate diuina constat, & non, 10.
15. Ecclesia legibus mandans inuicem contrungitur, & non, 20.
16. Intellectus huius, & non, 10. de sententia, 20.
17. Pater & mater remittit propter ipsum filium dolorem delinquentis.
18. Adversus si moderantem inculpat & in de excessu, an punitur.
19. Intellectus alter ad cap. vero, c. 20. in 1.
20. Lex cuius permittit patri, & marito adulterum occidere propria auctoritate, ipsam occasione non approbat.
21. Meretricis inure solentate iure civilis.
22. Lex cuius permittit patri, & marito adulterum occidere propria auctoritate, hoc ipsum actum non approbat, c. 1. nulli.
23. Occidit adulterum propria auctoritate in loco quod temporalia ecclesia subleuati punitur, ff. 1.
24. Quare iure adulterum pater maritus punitur, atque inibi pater adulterum explicatur.
25. Pater capitalis pro exilio.
26. Pater maritus pro adulterio an iuste a lege iussu possit.
27. Maritus occidendi adulterum, lege Regia ius a iudice tradit, an peccet mortaliter.
28. Adulter clericus qui pater iure possit occidere punitur.
29. Adulter laicus an peccet mortale, ecclesiam pater possit.

Hæcenus tandem egimus de adulterij pena, quam ciuilem Doctores appellant: modo vero opus est, vt tractemus criminalem penam huius sceleris, quod matrimonio grauem in contumeliam irrogat. Nec diffinitionem adulterij præmittere necesse est, quia eam obiter tradidimus in 1. huius operis *part. cap. 1. numer. 8.* Constat igitur ex lege 12. tabul. ipsum adulterum in crimine deprehensum occidere deprehendit iustitiae, verba autem legis hæc sunt: Mœchum in adulterio deprehensum necato, uti sunt apud Aymarum Riualium, & Oldendorpiam. Quæ quidem lex Athenis à Dracone, & Solonelata fuit,

auctore Plutarcho in Solonis vita. Draco etenim eam legē ante Solonem tulerat imitatus Hyerum Argium, qui post Moluri eadem in vxoris adulterio deprehensi, ab Orchemeno receptus, parte etiam regionis ex Orchemeni beneficio accepta, primum omnium legem illam sanxerat, teste Ludo. Celsio lib. 1. *de lib. antiq. c. 25*. Postea verò & maritis licuit vxores in adulterio deprehensas sine iudicio impune necare, quod ex oratione Marii Caton in Aulus Gell. refert lib. 2. *de lib. antiq. c. 23*. meminist. & Iulius Paulus lib. 2. *sentent. tit. 27*. Denique lege 7. Iulia de adultis ab Augusto lata, sicut Iuriconsultus Vlpianus in l. 1. §. de adulter. testatur, & Sueton. in Augusto. *ca. 34*. adempta fuit maritis potestas occidendi vxores adulteras: neque eis licuit adulterum occidere quemcumque, nisi vilem, aut infamem, eumque domi suæ cum vxore deprehensum. *l. maritus quoque ff. de adul. Reg. l. 13. tit. 17. part. 7*. Patri autem permiffum fuit occidere adulterum quemcumque cum filia etiam in domo mariti deprehensum, modo & ipsam filiam occideret simul. Eaque ratione maritis, idem ius minime concessum fuit, quod plerumque pietas paterni nominis consilio pro liberis capere mariti vero & caloris, & impetus facile facientes refrēnandus fuit, *l. patri & l. nec in ea in fin. ff. de adul. l. Gracchus. C. eo tit. Regia l. 12. tit. 16. part. 7*. Licuit etiam marito authenticioris constitutione nouellari iure quocumque adulterū occidere, si eum in suspecto loco cum vxore colloquentem deprehenderet cum prius eundem propter suspicionem ter per scripta aduimouisset, ne cum vxore in secreto, aut suspecto loco confabularetur, *text. in authent. vi licet mariti & auia. §. in quoque collat. l. aut si quis in, C. de adul. Regia l. 12. tit. 17. part. 7*.

His igitur collatis iure Caesare maritis non licere vxores, etiam in crimine deprehensas, occidere adulteros vero non quoscunque, sed vel viles, vel infames, aut eos, quos ex suspicionem ter per scripta aduimouisset, cum vxoribus in secreto & suspecto loco colloquentes deprehenderet, necare maritis licuit. Patri autem permitti, filiam adulteram, simul & adulterū, in crimine deprehensos impune occidere. Quia iter aliquot sunt omnino adnotanda: liquidem res ista ex legem in inconstancia perplexitatem habet.

Primum etenim occidere adulterum patri, & marito ita permiffum iure est, si ipsi in turpitudine ipsa deprehendant. *l. text. in l. qui ad lex. ff. de adul. vi l. iurif. conf. refert Draconis & Solonis lege hoc dicente sermone Graeco, quod haec ius ibi desiderabatur, donec Budeus verba Graeca ita restituit, *αδελφον οὐκ εἰς ἡδονὴν ἔχοντα* quæ Latine hoc sensum reddunt *adulterum in obsequium habentem*. Alciat. vero lib. 4. de ver. sign. & Haloand. casti gatiorem lectionem esse existimant, si locus ille sic legatur *αδελφον οὐκ εἰς ἡδονὴν ἔχοντα*, quibus adspicitur *spem illuc*. Lucian. & maxime in dialogo. Appollin. & Mercur. commemorans qualiter Vulcanus Martem, & Venere in adulterio deprehenderit agnoscat & eandem lectionem Coniunctinus Harmer. lib. 6. in 2. eamque probat auctoritas Pandeæ. Floren. Sed ipse potius accedo priori lectioni. quippe qui viderim apud Lucianum in Eunuchio, illam verba, quæ Budeus restituit ex ipsis legum tabulis, referri.*

Secundo est notandum, patri licuisse filiam & adulterum occidere, si filiam haberet in potestate. *l. patri. & quamuis Reg. lib. 1. 4. tit. 17. part. 7*. permittit patri occidere filiam, & adulterū nec addidit patri potestatem opinor eam esse illi legi addicendam ex iure cōmuni. Leges 7. etiam illas, quas Partitarius appellamus, quæ cōmune imitantur omnino: & nisi manifeste, & directo sensu illud corrigant, ex obligo sensu, aut tacito non est adnotanda iuris communis abrogatio. Ex quo verius mihi videtur, patri non licere, etiam iure Regio, occidere filiam liberam ab eius potestate. Nec leges Fori, quæ etiam fratri hoc homicidium permiserunt, huius sententia obsequia Fori leges, nisi vlti vltimioribus legibus fuerint comprobata, nullam vim nec potestatem habet.

Præterea & illud est aduertendum, Regia partitarius lege marito licere adulterū vilem deprehensum cum vxore occidere, non solum id deprehendat eum maritus cum vxore in propria domo, sed alibi quocunque loco. *l. 13. tit. 17. part. 7*. vbi id expresse cauetur: licet iure Pandectarum id liceret tantum, quando maritus in domo propria adulterū deprehendisset, *marito quoque ff. de adul.*

Poteit etiam pater vel maritus, qui hanc licentiam occidendi adulteros habet, committere prædictam occisionem proprio filio, *text. in d. lib. Gracchus*. vbi ita notant per illum *ext. Bald. & Salic. Bart. etiam in Leon. solum, §. si mandata, in. 5. ff.*

de iniur. vlt. diffione, forte, idem Iac. in lib. 1. §. fin. ff. de noua oper. nuncia. n. 5. loan. Baptista de S. Seruertino, in tract. de delicto iussit. & fugit, quæst. 4. col. 2. f. in cap. quæ in ecclesiis de consuetud. num. 13. Hipp. in l. vlt. in. 4. C. de capt. vng. & Andr. Tir. in l. lib. si impuam, C. de reue. aduoc. in princ. in. 16. & Paul. Parili. conf. 15. 4. in. 10. & 15. vol. 4. Nec libet hac in re vti ampliori Docto. catalogo, cum sit satis apud eos hanc Opinione frequentissimam esse, quam Fortu. Garli. in tract. de vi. sine illat. 1. 1. col. 7. ver. quinto in ferret. reprobatur ex eo, quod leges omnes quæ patri, & marito tribuunt facultatem hanc occidendi adulteros, sint iniusta, & nulla. Ego tamen & si prædictis leges iustissime sint, quod statim tractabo, credo hanc opinionem communem falsam. Nam l. Gracchus, minime eam probat: cum loquatur de filiis, quipsumque Numerio eorum patri, adulterū occidendi, auxiliū præstiterunt, veluti socii, causa coadiuuant. di patrem: quo casu diuerim conseri debet: siquid Bald. in lib. 1. C. vnde vi. num. 46. Capolla conf. criminali 4. f. in. colum. Paul. in l. exsecutionis, cum. par. pertextum ibi f. Felin. & Hippol. in dicta loc. idem Hippol. singu. 175. & Parilius dicto conf. 15. 4. fatentur, eum, cui licet alium occidere, posse ad id facinus socios, & amicos assumere: & si intelligunt gloss. in lib. cum sandon. ff. de vi & vi armat. quam dicit ibi Paul. esse singularem. Iaso. in d. §. fin. num. 5. Bal. & Feli. colum. 1. in cap. ad vltimam ubi probat. Hippo. in d. l. vlt. in. 11. C. in d. singu. 17. 4. quæ quidem p. probatur, non licere alicui committere alteri ius, quod ipse habet, propria auctoritate se ipsum vltimendi, & affluendi vindictam. Quod si propriam materem filius, etiam patri auxiliū præstans, occidit, restet res crudelis, atque nefanda exempli, necesse iure esset omnino defendenda: imo acriter puniendā. Nam & liberto patronum in adulterio deprehensum occidere non licet, etiam si ipse patronus sit ex eorum numero, quia aliqui occidi à marito possent, *l. si adulterum. §. liberto. ff. de adulteri. vbi Ang. notat, non licere cuiquam patrem, & bannitum, vt recentiores loquuntur, occidere: licet ipse pater ab aliis impune occidi possit. quam opinionem. Angeli defendit optime Decius in. quæ exsecratoria, de consuet. num. 14. contra Bart. in d. §. liberto. quia text. in d. §. liberto, aduersus Barto. vrgit. Nec. Laminus. ff. de relig. & iur. in consuet. quæ pro se citat Barto. quicquam probat: cum loquatur in patre, qui in patriam irruit licet enim tunc filio pro defensione patriæ patrem occidat: vnde & contra Barto. tenet Fortun. in l. vlt. si de iust. & iur. colum. 1. ver. in consuet. Tametsi Plutarchus in Paralel. cap. 71. meminerit cuiusdam Fabriciani, qui matrem & eius adulterum Petronium occidit: quem Senatam ab soluisse scribit, eo quod mater & adulter patrem eius Fabium Fabricianum, vtrum de Republica, ex victoria aduersus Samnites parta, beneficii illum, obtruncaret.*

Cæterum post veteres 7. Partitatus leges Reg. lege mariti permiffum est, vxorem & adulterū in crimine ipsi deprehensos impune, & propria auctoritate occidere: nulla distinctione præmissa, viliis, an honestis sit ipse adulter, *l. 1. tit. 15. lib. 8. ordm.* modo vtunque occidat, si poterit: vbi inquit lex: quæ in hoc vltimo deducitur ex *libal. interdict. & l. quid ait lex. §. fin. ff. de adulter. 7*. Amittit tamen occidens vxorem, etiam adulteram, propria auctoritate dotem & illa bona, quæ ob adulterium vxoris lege marito adiudicantur, quod notant Bal. Paul. Inno. Roma & Alex. in l. si ab hostib. coll. pen. ff. sol. matr. quorum opinio Regia lege 82. Tauri comprobatur. Quietenim ius propria auctoritate libaliter, etiam lege permittente, legale 7. commodum non consequitur. *l. 1. interdict. §. qui suum ff. de iur. Quamvis si dos marito ex alia causa defuerat a lege, non amittit eam, etiam si vxorem adulteram occidat propria auctoritate, vt Alexand. in d. col. pen. tradit. Scribit tamen Hippo. in l. pater vel maritus. num. 12. ff. de 4. maritum fornicarium, & habentem concubinam, minime habere ex lege licentiam occidendi vxorem in adulterio deprehensam propria auctoritate, in quo cogitandum est.*

Egregia tamen hic solet tractari dubitatio, an maritus occidens propria auctoritate vxorem & adulterum in crimine deprehensos, peccet mortaliter: atque ideum dubium erit de patre. Vt eideus eos mortaliter non peccare, ex text. in c. vlt. in primo, de sentent. excommunicatis, vbi maritus percussit clericum in vxoris adulterio deprehensum, non est excommunicatus nec tenetur a Romano Pontifice absolutionis beneficium exigere: licet ceteri clericorum percussores teneantur id agere ex c. si quis adulter, 17. quæst. 4. Vnde leges permittentes marito adulterum occidere

dere, in d. si vero coprobati videtur. Secundo eandem opinionem probat text. in *interfectores*, l. 3. q. 2. vbi interfectores vxorum homicide appellantur, quando vxores non erant adulteræ: igitur si adultera essent, non dicerentur mariti homicidæ. Tercio facit text. in *hæc res*, conf. c. 4. vbi mundana lex refertur, ex qua licet vxor adultera occidere. idem in *quicumque*, c. 1. admonere. ead. q. dum text. ille dicitur, *ex hunc si ita fuisse* notatur, secundum legem tramitit decepte vltimū vindictam: igitur canon ille leges hoc crimen adulteri punientes, ratas esse censet. Quarto ¹³ lex ciuiliſ etiam in inferiori consensit foro et seruanda gloss. insignis in c. que in ecclesiis, de consuet. quam dicitur *Singulæ* Bald. & Barb. & sequuntur eam ceteri. Id. ibi dicitur ordia. In *l. nemo potest* ff. de leg. 1. m. 1. 106. idem notat Abb. in *proem. Rex pacificus*, c. 4. idem Abb. Felin. & Dec. late, m. 1. d. c. de consuet. Innoc. & Abb. in c. quia plerique, de immuni. eccl. Flor. 1. part. tit. 10. c. vltima, §. 2. Dicitur Thom. 1. 2. q. 69. art. 4. Bald. ibi proz. Feud. m. 6. dicens legem ciuilem esse partē legis diuinæ, & probatur præfata opinio ea ratione, quod lex ¹⁴ ciuiliſ condita est auctoritate diuina, c. 8. *primus*, per me, inquit Sapiens, reges regnāt, & conditores legum decernunt. iustitia, c. quoniam, 8. dist. 4. de maiori & obedi. c. quod præcipitur, 1. q. 1. c. ad Rom. c. 13. Lex etenim ciuiliſ si prohibet, ligat in foro consensit, & obligat eam violatam ad peccatū: si permittit, excusat agentem, modo lex iustitiae: quod præcitant auctores tradiderunt: & Dominie. Sot. lib. 1. de iust. & iur. q. 6. art. 4. Igitur occidens adulteram permittente lege, etiam ciuiliſ, in consensit foro est omnino immunis a peccato.

Quinto, illud quod legitur, licet ei cui lex committit: sed legi licet occidere adulterā, aut qui nescit aliu nocentem, & criminolū: igitur & maritus cui lex commisit, poterit vxorem adulteram occidere. Lex autem hanc licentiā præbuit marito & patri, vt superius probauimus.

In contrarium sententiā, imo quod viris nō liceat absque mortali peccato vxores etiam in adulterio deprehenſas occidere: plurima inducunt. Primum text. in *inter hæc*, 33. q. 2. dicens, ecclesiā mundanis hæc legibus minime contrariis: atque in c. si interfectores vxorum penitentiam interrogat. Secundo optimus text. est in *admonere*, ead. q. sic dicens: & tunc si ita inuenta esset, secundum legis tramitit debuit accipere vltionis vindictam. Nam si verū, quod abfit, fuisset, sicut ille adulter mentitus est, post septem annos penitentia perfecta dimittere eam per approbatam causam poterat si voluisset, occidere tam eam nullatenus debuisset. Ergo qualiter Stephanus Papa aperte scribit, non licere absque peccato mortali marito vxorē etiam vere adulteram occidere. Tercio, hæc licentiā, quæ maritis ex legibus nulla est, occidit vxores, eis prebet quandoque: causam calumniā in diu xores ergo nō est permittendū maritis vxores occidere etiam adulteras. Quarto accedit auctoritas gloss. in d. c. inter hæc, quæ assertit, mortaliter peccare maritū vxorē propria auctoritate occidentem, etiā si eam in crimine ipso deprehenderit: quā dicitur *Singulæ*, c. Abb. Ana. & Felin. col. 2. in c. interfectores de homicidio. 1. a. in v. v. ff. de iust. & iur. col. 5. idem in *viuipatiū*, m. 1. 6. C. de translatio. Abb. in *repet. c. cum esset*, de testa. 5. col. cōmendat & sequuntur plures quos Felin. refert in c. que in ecclesiis, de consuet. col. 4. eandem opinionem approbans Abb. in *capitulum*, v. de sentent. excommuni. Abb. & Præpositi, in *capitulum veniens*, c. capitulo secundo de iudiciali. idem Felin. in d. c. si vero. late Fortun. in tractat. de vltimo fine. lib. 1. Thom. in 4. sentent. dist. 37. q. 2. ad primū. Palud. ibi ac ceteri Theologi idem notat Syluest. in *summ. in verb. homicidium*, 1. q. 2. v. 6. Ioan. Fab. in *Graculo. Cod. de adult.* & plures alij, quos Tirac. citat. in lib. de iure mariti, l. 8. ex quib. constat hanc opinionem communionem esse quam & veriorē esse existimo, & ideo necesse est rationibus prius adductis respondere. Non obstat text. in c. si vero. l. 6. de sent. excommuni. quia ibi non indicatur licitum perire eam adulterā cum vxore deprehenſam: sed remittit canonem excommunicationis penam: propter illud dolorem iustum, quoniam facile non potest quis temperare, quod ex eodē text. manifeste apparet: quidem frater percussus clericū cum forore deprehenſum, per eundem text. ab excommunicatione iudicatur liber: & tamen nec vlla lege ciuiliſ, & canonica, fratribus licet fornicantes cum fororibus, etiam in crimine deprehenſos, percutere. Præterea nec marito lege ipsa ciuiliſ licebat quicumque adulterā occidere, aut percutere: sed tantum vltionem igitur clericum deprehenſum cum vxore, nec lege ciuiliſ licebat percutere, cū viliſ nō sit, & tamē in c. si vero. excommunicationis penam in prædictis cau-

bis remittitur, quibus neciue Casareo licebat occidere, aut percutere quemque iustum in prædicto cap. Rom. Pontifex minime licitum censet homicidium vxoris, aut filiarum adulteri. Cui interpretationi suffragatur text. egressus in *si adulterū cōuenſu*, §. imperator ff. de adulter. 1. vbi marito occidenti vxorem deprehenſam in adulterio, quā eo iure minime licebat occidere, pœna legis Cornelie de sciscariis, & sic pœna homicidij, partim remittitur: propter iustum dolorem, quod facile quis temperare non valet: quæ text. vltra Doct. ibi commendat Abb. m. 1. de iur. idem in *col. 1. v. 7. de restit. spūal. dicit Sing. Aret. in conf. 43. col. 4. Ioan. Bapt. de S. Severino in tractat. de delictis, sup. c. fuge. col. 1. 1. 1. 1. vbi col. 3. de iust. & iur. late Hippolyt. in l. 2. n. 1. 6. C. ad l. Cornel. de sciscariis. Et etiam optimus text. in l. Graculo, de adult. ex quibus collat, homicidij penam pro ipso crimine statutam a lege, minuendam esse per iudicem: si iusto dolore commotus illud homicidium commiserit, probat idem text. in c. quicumque, de penitent. & remissio, quæ Felin. notat. in c. dilecti, col. pen. de except. text. etiam est memorabilis in cap. significasti, m. 2. de homicid. vbi Felin. col. final. quem text. ad id notat & Bolog. conf. 37. 2. col. Ex quo potest probari gloss. in c. 1. 2. q. 1. quæ assertit non esse puniendum eum, qui percussor insequitur: & excedens moderatū defensionis perculsorū ritū. Idem Regia l. 1. 8. tamet si 4. 9. approbauerit gloss. in c. 3. de homicid. contrarium volentem. Potest tamen prius, si procedere quoad ipsam delicti penam legibus diffinitam: illa etenim locum non habet: posterior autem gloss. erit intelligenda quoad aliquam punishmentem extra ordinem: hæc enim nullo pacto est omittenda.*

Secundo potest ¹⁵ text. in d. c. vero, procedere quoad percuſionem, nō tamen quoad occisionem: percutiens enim clericum cū forore, vxore, vel filia deprehenſum, libet est ab excommunicatione: non tamen occidens: cum ille canon de occidente non loquatur. ita notat Fortun. in d. dist. 11. Sed & Sylue. in verbo excommunicationis, §. cap. 10. illius cap. intellectum tractans scribit occidentem clericum cum forore, filia, aut vxore deprehenſum animo deliberato, in illam canonis excommunicationem incidere: iustus etenim dolor ponit tunc temporariū aliqui si abique deliberatione occiderit, locum esse illius. de cessionis. Ipse tamen considerat illius canonis ratione credere, occidentem etiam abique deliberatione excommunicatum esse, non tamen esse necessariū à Rom. Pontifice absolouendum, sed posse ab episcopo absolui: si tamen in ipso sit de sent. excomm. seipsum ab hac excommunicatione ex iustis quibuscumque causis Episcopus ad solui. Nec text. in d. si vero huic opinioni aduersatur. Quod si in eadem specie & casu, deliberato animo clericus occidat, impendendam esse à Romano Pontifice abolitionem, cum Syluestro existimo.

Item non obstat c. interfectores, cum argumento assumpo à cōtratio sensu id probet: qui tamen sensus admittendus nō est aduersus tot canones: qui opinionē cōmunem probant.

Multo minus obstat text. in c. inter hæc, & in c. quicumque & c. admonere: quia in ipsis canonibus mundana lex quoad ecclesiæ iudicium reprobatur. Nec in c. admonere, vltionis vindicta marito permittitur propria auctoritate, sed illa vltio ei concessa est, quæ à iudice conuicta in ipso iudicio vxore, inferenda est auctoritate legum.

Quarta ratio duplici responsione tollitur: lex ¹⁶ enim ciuiliſ in consensit foro et seruanda, & excusat, quādo lex ipsa ¹⁷ permittit actū aliquem cū approbans: quidē tunc auctoritatē præbet quā iustitiam est, quæ legem legitur: quod omnium consensu constat. Secus vero dicendum erit, quando lex permittit actum, omittendo eius punitionem ex aliqua causa, quā esse iustam censet ad penam hanc remittendam. Sic etiam leges tolerant impune meretricis quod superius probauimus: part. 1. c. 4. n. 9. atque ita huius obiectio ¹⁸ respondet Thom. Paluda. & Theologi in 4. sent. dist. 37. q. 2. Syluest. in verbo homicidium, 1. q. 2. & Fel. in c. eccles. sancta Maria de consuet. num. 42. dicentes leges non permittere patri, aut marito adulteros occidere hoc homicidium approbantes: sed penam propter iustum dolorem remittentes, arg. l. si adulteri, §. imperatores ff. de adult. & l. Graculo, C. de iur. Hec tamen cōmunis responsio apparet admodū dubia, quia l. Graculo, dicit legitime occisum fuisse adulterā à marito: & præterea in l. maritus ff. de iur. dicitur: Na lege cauetur, vt liceat marito occidere lenonem. Lex itē duodecim tabularum italicæ necem aut tribut, in eum necanti: & passim in l. parti. & alibi videtur allegari hoc permissum fuisse ad vindictā, & auctoritatē

ma. 10. Ique tamen longius repetere minime vacat, nec operis titulo conuenit: sed enim sit prædicta à Iuriscōsultis mutuas se, quibus probaremus præmia constituta fuisse his, qui liberes procreandos operam darent. Si quis vero in laudem prolis nocte plura cupiat. Ioa. Stobæz legat sermone 73. multa etiam de iure trium liberorū apud Franciscum Duerenij. *lib. 6. de iur. Hystor. & Romanorū Plutarchus in Numa.* Quibus adungere libet verba Auli Gellij *lib. 2. c. 15.* qui caput legis Papie Poppæ refert. Is, inquit, postquā soboles ciuitati necessaria uita est, et ad populi momentum frequentandam præmiis, atque inuitamentis vltus fuit, tū ante latū quibudam in rebus qui vxorem, quique liberos habere seniores, neque liberos, nec vxores habebant: sicuti *cap. 7. legis Iulie prioris ex consulibus facies fumendi potestas sit, non qui plures annos natus est; sed qui plures liberos quā collega, aut in sua potestate habet, aut bello amisit.* Habētus Gellius, apud quem distat se, Iulia appellatur, ab ipso Augusto, qui cū antea diceretur Caius Octauius, deinde *cap. 1. Caius Iulius Cæsar Octauianus, dictus est, ex Dione lib. 45. notat Anton. Augusti lib. 3. emendatum, c. 8.* Ipse vero senior Augustus post Iulias rogationes eam legē in citandis celi-bum pœnis, et augendo ærario sanxerat, auctore Cornelio Tacito, *lib. 3.* quod ante nos admonuit Andr. Alciat. *lib. 3. dis-sert. cap. 3.* qui scribit distam legē latam fuisse à Papio Poppæ: atque ita passim ab authoribus dicitur lex Papia Poppæ: unde errorem Isidori notat in *cap. quedam. 2. distict. vbi* scribit hanc legem tulisse sub Octauiano Augusto Papium, & Pompeium consules, quem Aymar sequitur *lib. 3. Hysto-rie huius ciuitatis.* Nec mirum, cum tot mendis à Plinio euulsis, etiam nunc apud cum *lib. 7. cap. 84.* Legatur. Gneo Pompeio, Q. Sulpitio, consulibus: cum legendum sit, Gaio Poppo, Q. Sulpitio, consulibus ex Suetonio in Vespasiano, c. 2. auctore Henrico Glareano in Titi Liuij chronologia. Hinc etiā quibudam videri potest Iou. Ferrarini. *tit. de iussu lib. 8. postea,* lapsus esse, dum duxit, legem hanc latam fuisse Diui Augusti temporibus à Papio, & Poppo consulibus: cum Poppæ fuerit collega Q. Sulpitius Camerinus, ex Suetonio, in præfatio capitulo. Ego vero nil temere mutandum cen-seo, nec in Plinio, nec in Suetonio: cum conset ex Dione *lib. 43. c. 48.* (atque idem *lib. 57.*) Cæsarum imperio con-sules ab initio creatos per totum annum magistratum mi-nime gessisse: sed vel per duos menses vel vnum mutari solitos, vt fors ferebat, quod Alciat. adnotat *lib. 5. Parerg.*

8. cap. 10. & sequen. Id tamen ex eodem Dione constat *lib. 56.* legē hanc latam fuisse sub Augusto à Marco Papio & Quinto Poppo ex parte anni consulibus, qui & vxoribus, & li-beris carebant. Vnde apud Isidorū ipse libenter ita lege-rem. Nam sub Octauio Cæsare Augusto & Poppæ sufficēi consules legem tulerunt, quæ ab eorum nominibus appel-latur Papia Poppæ continens patrum præmia pro suffici-piendis liberis. Erat et aliud huiusce legis Papie caput, vt *li. vi.* & vxoribus non haberet, quod alter aliter reliquit, Decima parte si fisco adiudicaretur: qua in partē dicta lex sublatā fuit *lib. 3. c. de informand. penis celi-bis.* Scribit et ad hanc Tertullianus in Apologetico, *cap. 4.* Papias leges quæ ante liberos suscipi cogunt, cum Iulie matrimonium contra-rit, vanillimas esse, atque à Seuero ob id exclusas fuisse. Erat præterea sanctum ad puniendos celibes: vt qui à vicessimo quinto anno vxorem non haberent, nihil ex testamento lu-crearent, nisi ipsi testantigeneris proximi forent: qui vero filios non habuisset, medietatem reliquorū sibi met amitte-bat, vt scribit Sozomenus *lib. 1. Hystorie Tripart. cap. 10.* dicēs à Constantino has celibatus penas sublatis fuisse: quod & apud ipsū Sozomenū extat in eius Græca historiarū *lib. 1. cap. 9.* obicit tamen admonendus est lector, Sozomenū, vel ab Epiphaniū eius interprete perperam traductū, vel scri-ptoris vitiō deprauatum fuisse: cum hætenus apud eum legatur, licet generis proximitate consisterent, Græco So-zomeni Codice refragante, & Nicephoro *lib. 7. Hystor. ecclē.* c. 46. qui hæc de Constantino scribit. Absurdas etiam illas apud Romanos leges, ne celibes in adeunda hereditate con-iugibus æquarentur, neque præterquam genere propin-qui quidquam ex testamento lucrearentur: præterea, vt qui liberos non procreassent, dimidia bonorum parte muldarentur, abrogauit. I Ex quibus omnibus integre con-stat sensus I. Iuuenalis *Satira 9.* apertior saltem, quam sit ab alijs traditus:

Tam pater ei, dedimus quod fama opponere possit,
Ius a parentis habes, propter me scriberis heres,
Legatum omne capere nunc & dote adueniam,
Commoda prætere: & inueniunt multa caduci,
Si numerum, si rite impleretur.

Constat enim partem illam, quæ adiudicabatur, & à legato, vel hæreditate detrachebatur, caducum dici. Huius legis Iu-lie meminim & Trebellianus in *lib. 6. de Montoria. Alar.* inquit, est, si apud Christianū etiā legibus Iulius egi. eridant, & existimant, celibes & orbes ex testamento Des solidum posse capere. His etiā Iulianus, *lib. 1. de testam.* Testis etiam est Valerius Maximus *lib. 2. cap. 4. idēque ex Platone & aliiis penes alias gentes vitio & ignomi-nia datū fuisse, adnotat Crinit. de bonis lat. discipuli. lib. 1. c. 4. cap. 15.* De prole igitur æsurus tria expectandum breuitur. Primum de prole ex copula coniugali suscepta, seu ratione mari-monij legitima tractabo. Secundum de prole illegitima, Tertium de legitimatone filiorum.

§. PRIMVS.

De legitime natis liberis.

SYMMARIA.

1. Filij nati ex matrimonio ab infidelibus contrahito, iure tamen canonico inualido, sunt legitimi, si eorum parentes Christi fidem præstiterint.
2. Filij ex matrimonio nullatenus concepti, legitimi quoad omnia censentur, propter bonam fidem utriusque, quæ alteri parenti.
3. Filium ex bona fide parenti legitimum, vere & non fide legitimum est, & ad fidei admittendum.
4. Bona fides præsumitur in matrimonio.
5. Bona fides in matrimonio præsumitur, etiam si sit pendente.
6. Filij concepti ex matrimonio, etiam si sit pendente, sunt legitimi ex bona fide parentum, quænam parentes fuerint, si iudice ob contrarium actum ex-communicantur.
7. Filij nati appellatione pendente super matrimonio, legitimi sunt propter bonam fidem parentum.
8. Matrimonium contrahitum si sit pendente super primo, an censatur bona fide contrarium, falsum ex præsumptione.
9. Error iuri an bonum fidem inducat in matrimonio, & quoad legitimati-nem prole.
10. Sententia in matrimonio an tribuat iustam causam præsumendi bonam fidem? & num.

P RIMUM omnium id constat filios susceptos ex matri-monio vero legitimos esse, & quod nobis, c. causam qua in 2. la-tor, qui filij sunt legitimi, c. i. cum de ord. cog. text. in prin. in 2. de patria pot. i. Vnde fit i matrimonium contrarium inter infideles, iustaproptiam eorū legem valere, etiam si iure canonico non teneat, filij ex eo nati legitimi sunt, si illi coniuges ad fidem catholicam conuertantur, c. fin. qui filij sunt legit. Illud enim matrimonium adhuc assumpta fide Christiana non dirimitur, cap. de infidelibus, de consang. ex quibus non placet gl. in d. fin. dicens filios susceptos ab illis, qui ex Moiaica lege repudiatis prioribus vxoribus, & eis viuientibus, secunda matrimonium contraxerunt, legitimos esse iudicandos, etiā si parentes Christi fidem præstiterint: nisi dixerimus eos legitimos esse ex benigna Ecclesiæ cōstitutione, ne aucterit parētēs à fide catholica suspicienda, & ex eo quod Moy-ses permittit illa matrimonia ob duriciā cordis Iudaorum, ita Abb. & Anch. in d. fin. d. Anch. in d. c. gaudemus, de divor. col. pen. Imo filij procreati ex matrimonio nullo quandoque legitimi censentur, nempe propter bonam fidem aliquos tantū ex coniugibus, c. ex tenore, qui filij sunt legit. c. peruenit, eod. tit.

Duo tamen iura necessaria. Primum, quod i matrimonium fuerit bona fide contractum, secundum quod sit in facie ecclesiæ celebratum, c. cum nobilibus, §. de clandest. despon. 1. 2. qui filij sunt legit. scribi d. c. communiter: quibus conuenit Regia *l. 2. tit. 15. par. 4.* Ideo dicō filij integre, & omnino legitimi censentur, quoad omnia, non ex parte gl. in d. c. cum nobilibus, §. 1. quæ commenda Georg. Natan. in e. quænam iustis patib. de pati. in 6. 2. col. Iaf. in l. facta, col. 5. §. de vulg. idem Iaf. dicens hanc opin. esse communem in cons. 1. 96. col. 2. vol. 6. & cons. 168. col. 2. eod. vel. similit. est gl. in cap. cum in captiuitate. 34. q. 1. quia vere sunt legitimi isti filij, quod in d. c. ex tenore, probatur, & Regia *l. 2. tit. 3. par. 4. & l. 1. tit. 1. c. par. not.* Bald. in l. qui contra, c. de uel. nupt. Si vere legitimi sunt, pro parte legitimam esse, & pro parte illegitimam, non censentur.

Hinc

Hinc infertur falsum esse quod Bened. à Plumbino adnotatum in *disputa. incip. platurus Platanus*, col. 2. dicens, dictos filios esse fidei, & non vere legitimos: constat enim ratione matrimonii legitimos esse & a radice copulæ coniugalis tales cœnferi: igitur vere legitimi sunt non fidei. Cui opinioni contra Plumbinum adlupulatur Regia l. i. tit. 1. *Partita*. 4. vbi dicit hos filios esse legitimos: igitur vere non fides sunt legitimi, quia verbis æque veritatem inducit: ut statim probabimus §. *seq. nam*.

Secundo infertur hosce filios legitimos esse quoad Feoda Bal. *inc. 1. §. naturalis*, si de *usu, fructu, controuers. inter domi. & agna. v. si*, & excludere substitutum sub illa conditione, singlurim ad egressu abique filius legitimus, & naturalis. Curt. *lun. conf. 52. col. 1. & conf. 27. vtrobique Bald. secutus*.

Tertio, infertur eodēdem filios excludere substitutum sub illa conditione, si in litibus decesserit abique filiis legitimis & naturalibus, natis ex legitimo matrimonio. Hoc enim matrimonium legitimum cœnferit ex bona fide alteriusque, que ita dicitur, respondit *conf. 153. quem sequitur Carol. Molin. in Alex. conf. 5. vol. 7.* Cui tamen subtiliter resistit Curt. *lun. conf. 27. longius conf. 64.* Et hanc proceduntia late, f. vbi bona fides præsumitur interim dum non probatur mala fides. Bal. *ind. l. qui dicitur. Hippo. in l. qui inquitur*, nu. 19. ff. ad l. *Conu. de falsi. liquēde*, & ad prætribendum bona fides præsumitur. *gl. in c. p. & in c. sanctorum, & in c. si diligens de præscrip. Bar. & ibi Bal. in l. Celsum de iur. 3. part. respectu. Latum §. sed ubi. Inst. de testibus nu. 99. Cur. Senior conf. 81. vol. 4. Curt. *lun. conf. 28. col. 2. & Alcia. reg. 3. de præsumpt. §. præsumpti*, lmo & in casu matrimonii bona fides, etiam lite pendente super matrimonio, tex. optimus in *cap. 2. qui filii sunt legiti. vbi* Dd. ex eo hæc assertio- nem colligunt. Cui tamen obstat, quod lite pendente, & contestata præsumitur mala fides *l. i. d. si legi. §. si ante, & ibi gl. si de per. heredi. etiam præsumptione iuris, & de iure secundum Bart. ibi quem sequuntur Anton. & alij in cap. confidatam de iure pat. Ex quo tenetur viduus fructus rei petita post litem contestat. percipere restituere, *gl. Communi recepta in l. ex duntaxat si vide reuendit, & in c. ex eo, de iur. iudi. l. certum, & de re vend. etiam si habuerit iustam causam litigandi, & eam habuisse probare velit, Rotam in nois dicit. & tenet Bart. post gl. in d. §. si ante. Verum lite etiam contestata, præsumitur bona fides in matrimonio. ita Anch. & ibi Præpo. expresse notant in d. c. 2. *qui filii sunt legiti. pro quibus est tex. in c. 2. vbi pend. ex quo pendente lite per mittitur litigantibus super matrimonio carnalis copula, quam minime ecclesia permittit, et, si mala fides præsumitur, ex præsumptione, de sem. exco. Nec facili- ter dari debet præsumptio delicti, iuxta *l. i. de iur. §. pro fructu*, quam rationem Hosti. & Abb. sentunt. sed nimis negligenter eā expedit in d. cap. 2. Quod si viduus, fructus respite reddere tenetur, quia ex re petita, lite contestata, percipit: ideo contingit, quia ex re aliena concipit, ac lite contestata tenetur eos diligenter, quam antea custodire, & conservare ita vrad hunc defectum restituendi fructus, viduus possessor male fidei præsumatur: si quidem quoad alia, bona fides in eo præsumitur: fructus enim quosdam facit suos, quos non fecerit, si esset prado, & male fidei possessor. Nec sequitur, tenetur fructus restituere: igitur deliquit concipiendo: mirum ergo non erit, si præsumatur male fidei possessor quoad defectum restituendi fructus: cum tunc nulla sit præsumptio delicti ad hoc necessaria: non tamen præsumitur male fidei possessor lite contestata ipse litigans super matrimonio, sicut vtratur, cum delictum omnino præsumitur.****

Ex quo deducitur recte hanc rem perpendisse Bart. Brxi. *g. Diminutio alia, quæ comparat Prep. in d. c. 2. col. 2. per text. ibi dicens, filios natos, seu conceptus ante sententiam pendente lite legitimos esse, quoniam coram parentem pendente iudice essent ex se communicati propter contumaciam in non comparendo cœmissam. Quibus tamen postea licet perierit pronuntiari fuit matrimonium vix minime valuisse.*

Secundo, ex præmissis etiam constat, appellatione pendente à sententia lata contra matrimonium filios conceptos legitimos esse l. o. And. Præpo. & Card. in d. c. 2. & Henric. in c. exten- dere, qui si post legi. arg. *tex. in l. 1. ad ff. ad Tulp. v. sententia de iure i. c. vbi filius, de appellat. in c. 6. vbi probatur sententiam appellatione suspendi quoad eius effectus.*

Tertio idem esse dicendum videtur de filiis conceptis post hanc sententiam pendente termino decem dierum, dato à iure ad appellandum. *nam solum in prime, de appellat. in c. 6. his tamen*

duobus casibus proximis non est præsumenda bona fides: sed mala, propter autoritatem sententiae & in præsentia de re- rum. *Cl. 1. de sequi. p. gl. si iudic. §. de iussu fidei iussu, ff. ex quibus appellatione pendente adhuc sententia i habet maximam auctoritatem, licet nondum sit foris effectum rei iudicate: sic pro cā sententia præsumitur, quamvis non operetur translationem oneris probandi in aduersarium, ex traditis per Decian. de appellat. col. 4. eundem in c. quoniam contra, de probat. non. 32. & ibi Fel. m. 31. & Alciat. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 9. non tamen eita plane recedendum à prædictis duobus conclusionibus propter possessionem cohabitationis coniugalis sufficere apud me l. iudic. vide.*

Hinc infertur non optime repondisse Paul. de Cast. *con. 345. l. 1. vbi*, matrimonium secundum bona fide cœnferi cōtractū pendente lite, & appellatione à sententia lata contra primū. Hoc tamen Fel. probat in *clat. nu. 11. de re iudi. & merito ob primū matrimonium super quo lis pendet, & c. in appellatione, de spons. aliud enim est præsumere bona fide in coniugibus pendente lite super eod. matrimonium aliud in his, qui cōtractū matrimonium cōtrahunt in iniuria primi matrimonij, quod adhuc in lite versatur, notant Imo. *conf. 153. gl. in c. ibi Abb. in c. tenet, paulo ante citato, & Dom. con. 765. in ipse l. et amplius asseuerat idem esse, quoad mala fide præsumenda, si secundum matrimonium cōtractum esset pendente lite super primo, quod fuerat dissolutū sententia à qua nō fuit appellatū: tunc tamen transierat in rem iudicatā, quia in matrimonio causa lata fuerat. Nam ex quo iam cepta lis super prioris sententia rescissione, satis coadiuvatur præsumptio mala fidei, & idem Abb. not. in c. cap. tenet, nu. 9.**

Hinc etiam apertissimū est sententiam latā pro ipso cō- iugio bonæ fidei absq. dubio præsumptionē inducere. Nā si pendente lite ante sententiam, tempore quo expectatur dubius euentus litis, præsumitur bona fides igitur lata sententia pro matrimonio fortiori ratione, & cōiectura præsumetur, etia si sit lata per falsos testes etiā corruptos pecunia, ipso tamē coniugio ignoratē: quod eleganter notata nēchar. in c. per lacum qui filii sunt legiti. dicens, iudicij diuortij in primo matrimonio cōfluere præsumptione bonæ fidei in eo, qui cum soluta à lege prioris coniugij, ex ratione illius sententia, matrimonium contrahit, etiam si sententia sit lata ex falsis testibus & pecunia corruptis.

Ex his & illud explicari potest, quod an errore iuris matrimonium contradicū hunc operetur effectum, & Abb. m. c. *referentia qui filii sunt legiti. hoc dubium relictū indequitur: quibuldam tamen videtur filios conceptos ex tali matrimonio legitimos esse per text. in l. qui inquitur, ff. de rit. nupt. §. 1. vbi iure prædicti filij legitimi efficiuntur, ac cedente etiam longo tempore, quo matrimonium fuit copulatum & ita Bald. Nouell. illum tex. intelligit in tract. de dote part. 1. col. fin. Verum quia ipse exigit iustum errorem, adhuc ergo vtriusq. considerandum censet. Nam si iuris error ita iustus sit, vt bonam fidem producat, non dubito ex matrimonio illo, etiam longi temporis cursu filios legitimos esse: cum & legitimi sint ex alterius coniugis bona fide, per text. in *allegat cap. ex tenere*, quæ bona fides ex iuris iusto errore adell in matrimonio. Potest etenim iuris error bonam fidem producere, quando erratur in dubia iuris decisione: in qua intelligenda, etiam ipsi Doct. varias proferri sunt opiniones: aut quando aliqua dictio in iure ambigua habet interpretationem, etiam apud ipsos Iurist. confusos: si enim error iustus exultimari debet, ex vbi Abb. & lmo. in c. de iur. de iur. conueniunt idem Abb. illum tex. dicens notabile in c. de quartat. de præscrip. col. 3. & singul. Fel. ibi & Bal. in l. Celsum de iur. i. notat. Curt. *lun. conf. 6. m. 22. idem conf. 28. col. 2.**

Ex quibus infertur intellectu, & defensionē gl. m. c. per latu, qui filii sunt legiti. quam Abb. & Card. dicunt singul. ex cā notat sententiam t diuortij prioris matrimonij iustam causam ignorantiæ exhibere, vt secundum matrimonium contrahatur: quamvis illa sententia nulla sit. Id enim procedit, quādo prædicta sententia non est manifeste nulla: sed si esset manifeste nulla, ex ea non posset iustitia ignorantiā iuris præ- tendi, per tex. vbi gl. in verbo, *probat. hoc not. in c. per venturalem qui filii sunt legiti. ita illi tex. intelligens, qui potest & aliter intelligi, si dicamus ibide à prima sententia diuortij appellatum fuisse, & secundum matrimonium cōtractū appellatum fuisse, & secundum matrimonium cōtractū appellatum fuisse super primo pendente: quo quidem casu mala fides in contrahentibus præsumenda est, vt Paulo antedicebam, nu. 8.*

Decimo ita litem prudenter intelligenda; 7 vti pater parentibus
sibi potest conuigialis contrarius repugnantiis eorū fili-
atione matrimonii litem legitimi. Nam huc matrimonii
fauori parentes ipsi renunciare non possunt. Imo nec ipsi
filiis intercellenti republicare hanc legitimatiōem fieri. *argu-
m. inter cellenti 22 q. 1. igitur nec parentes, nec filii renun-
ciare valent huc consuetudini & si filii delinquant, de for. com-
p. l. si qui in confensu. Cod. de pati. Ex quibus & inferri intellectus
ad text. in auth. quibus maior status filii §. si forte n. inferri intellectus
huc illegitimos non posse contradicentibus parentibus le-
gitimos neri sicut & conuerto inquit t. ex. eff. necessaria
hilorum voluntate, vt legitimi efficiantur, quem textū di-
cit Siqui. Roman. in singul. §. 88. dicens si facere scientiam, &
taciturnitate ipsius filii quod & lafon. notat. cōt. l. 6. cel.*
S 2
4. vol. 4.

4. *tol. d. gl. in adoptionis ff. de adopt. cuius meminit Dec. conf. 53. n. 7. ex qua probatur legitimatio infantis, si fieri possit, quod Azo notavit in summa, C. de emulc. lib. i. rati tamē haberi ex eo, quod accedente ratē legitimā, ipse legitimatus tacet scilicet legitimus effectus. Sic & Bart. eff. intelligendus in l. fin. ff. qui sunt leg. dicens infantē posse natalibus relictui abq. eius consensu, quod late tractat Barbo. conf. 33. vol. 2. Hæc tamen omnia non sunt necessaria in legitimatioe, quæ ex cōtractu matrimonii fit, secundū Ang. conf. 17. vol. 1. Salycet in disputatione incipit, *Medullarum quidem d. de h. ar. 3. Præposit. in d. c. tanta q. 12. Io. Lupi in c. per. vltus. 3. notab. §. 2. in l. 17. Hinc errare opinor Gulielm. Alb. Bald. & Paul. in l. si re legat. alias in l. benigne ff. de legiti. vltos in legitimatioe per subsequens matrimonium requiri filiorum consensum: quos sequitur Barbat. in l. acutissimi. fol. 27. col. 4. C. de fideicom. Nicol. Boer. dec. 1. 60. falso ad id alios auctores adducens. Ex his etiā cauendū est à Ludouico de Sardinis in tract. de legit. primo modo. c. incipit. Tertio loco & Ant. de Rolellis, in tractat. legitimat. par. 1. col. 9. dicentibus in hac legitimatioe, quæ subsequenti matrimonio contingit, consensum parentū expressum vel tacitū exigi, quod ex vera interpretatione iuris probari nequit. Lectorē tamen admonere hoc in loco non erubescit, sed neque ad eius iudicium provocare, vt æquo animo expendat, an ex his, quæ hac illatione scripserim, existimauerim, text. in Auth. quib. modis non eff. iur. §. generaliter ut loqui de legitimatioe per subsequens matrimonium. Nam, & à viro dictionis error hic mihi imputatur, cum nihil minus cogitauerim, quippe qui hoc in §. res. 7. de nuptialibus in sum. à iure civili, at nō iure canonico requisitis, quoad hanc legitimatioe tractauerim in hac verō illatione, tantum id probare conatus sum, consensum parentum, vel filiorū in hac legitimatioe per subsequens matrimonium non exigi, idq. iure pontificio, quamvis Authenticorum nouella non cōsensum generaliter exigit, siue in hac legitimatioe, siue in alia. Atque in hunc sensum me accepisse, quæ in hoc vers. adnotati, apertius est, quā vt illa inductione indigeat vel ex ipso, quos citauit auctoribus. Postremo, ex hoc intellectione legitimationē propter ingratitudinē filiorū reuocari. Bal. in c. 1. §. fili nati ff. de iudic. per. contra. item. dom. & aqua. rasal. quæ sequitur Cremen. ff. leg. 19. in l. in l. ex hoc iure ff. de iust. & iur. n. 54. & probatur Ratius. Na libertas æquiparatur legitimatioe. §. 1. in aut. res. l. de cate. & in aut. quib. modis non eff. iur. §. si quis ergo. & in §. licet. Sed libertas ob ingratitudinē reuocatur, ergo & legitimatio. sic Bald. sequitur Ripa in l. 2. col. C. de reuocat. donat. Gerardus de Petra sancta in singul. 1. Andr. Tiraquel. in l. 1. in prim. C. de reuocat. donat. in verb. donatione largi. nos. 234. & Carol. Molin. in consue. Parisiensi. tit. 1. §. 30. n. 3. a quo procedit hæc cōsentio. Opinio in his, quæ ipsum patrem, eiusq. bona respiciunt, nam in ceteris adhuc iudicatur filius ille legitimus, etiā si patri ingratus extiterit, ex his quæ Paulus Castrensis notat. in l. ex fide de vulg. Verū hæc omnia intelligenda sunt in legitimatioe, quæ ex re scripto Principis similiter pactio fit: illa enim, quæ ex ratione matrimonii subsecuti à iure canon. statuitur ob ingratitudinem non reuocatur, secundū Rom. singul. 22. cuius sententia ex dictis supra fertur.**

18. Vnde cōmō, eadem iuris Pontificiū sanctio est latius intelligenda, vt effectū habeat non tantum quando matrimonium subsequitur inter filiorum parentes, nullo interim cōtracto coniugio: sed & quando parentes aliter intermatrimonium contraxerunt, & tandem ab eo liberi secū coniugale foedus pacti sūt, quod probatur. Na tempore conceptionis vel natiuitatis filiorum, copula illius consensu parentū potuit esse coniugal, & tunc potest optime coniugium cōtrahere filii ante nati, per matrimonium efficiuntur legitimi illa voluit Io. Andr. in d. reg. sine culpa. qui consentiunt Præp. in d. c. tanta. quælib. 7. & Nic de Vbal. de iust. ab intell. col. 20. Bar. in pen. §. vxor. ff. sol. in matrim. l. si in d. vlt. p. §. quælib. ff. de acquir. posses. probat text. in auth. quibus mod. nat. eff. legit. §. si vero sol. modo ad p. suam opin. fatentur esse cōmune Pau. Caltr. in d. §. quælib. Andr. Tiraq. de primogen. q. 24. nu. 2. idem Tiraq. in l. boues. §. hoc sermo. de verbis signific. l. 3. nu. 17. Idem Rol. in tractat. legitimat. col. 15. Ferdi. Loazes illudensis episcopus, in tractat. de matrim. 12. dubio. n. 18. Carol. Molin. in consue. Parisiensi. tit. 1. §. 8. in gl. 1. 4. 7. Ludouicus de Sardinis in tractat. legitimat. primo modo legit. q. 2. quamuis ab hac opinioe recedat post Lucā de Penna in l. 4. C. de his qui sunt p. su. man. sub q. 3. lib. 1. 0.

Undecimo, egregia hic versatur dubitatio, quid dicen-

dum sit de filio nato ex coniugato, & soluta, ipsa omnino ignorante viri illi esse coniugati, an secuto in matrimonio inter eos valido, ille filius sit legitimus. Et gloss. in d. c. tanta. vers. aliam. duas exponens opiniones, & contrarias, subdit in fine, primam veriorē esse debere, hunc filium ex hoc matrimonio effici legitimū arg. ex tenore. quib. filii legit. vbi probatur ex matrimonio prolem esse suscepit legitime, etiā si matrimonium legitimum non sit, modo alter ex coniugatis credat matrimonium firmum esse, probat id optimus text. in c. quā nobis quib. filii legit. dicens filios natos etiā ante approbationem ecclesiæ ex matrimonio illicite, id est clandestine cōtracto legitimus esse, si illud matrimonium ab ecclesiā fuerit approbatū, quamvis verum matrimonium non fuerit ob aliquod impedimentū, secundum viri illius text. sententiam, à Ioan. And. Anchar. Cardi. Ant. & Præposit. ibi comprobatur, quem sensum Communem esse fatentur Ant. Rol. in tractat. de legitimat. per. 1. cap. pen. post Ant. in d. c. quā nobis. sic est in natis ante approbationem contra tenent. Host. Calder. & Abb. ibi Io. Brune. in tractat. de sponsa. c. amplius. 3. & id contingit propter alterius bonā fidem. Ecce quod matrimonium ab initio illicite cōtractū, est sufficiens ad efficiendum filios legitimus, secuta approbatione ecclesiæ. Sic ergo copula ab initio illicita, & tamen ex bona fide alterius, nec adulterina, nec incesta, secuto matrimonio legitimo debet censeri sufficiens, vt filii legitimetur. vbi Ant. not. n. matrimonium putatum idem operari in legitimanda prole, quod verumque expressum loquitur in c. tanta. nom. 9. vers. aduerte. dum affert matrimonium verū subsecutū efficiere legitimam prolem in subsecuto prius in concubinato, ac eodem modo putatum idem efficere: vt si quis ex consanguinea fornicario eum filium suscipiat, & tandē ignarus consanguinitatis cum ea matrimonium cōtrahat, filius hic ex Ant. sententia legitimatus erit ratione matrimonij. Ex quo infero non vulgare intellectū ad text. in d. c. ex tenore. ita, vt ignorantia alterius in concubinato reddat prolem naturalem, sicut in matrimonio reddit legitimam. His rationibus hanc opin. Ant. tribuit, & in dubio principali filium legitimū esse existimat Præposit. in d. c. quā nobis. 3. c. Ant. de Rol. post eum in tractat. legitimat. part. 1. col. pen. dicens, ad hoc dictā gl. in præalleg. c. tanta. in verbo, aliam, singularē esse, quā similis est in cap. omnia in verbo, continent. 32. q. 2. cuius citari opinionis auctor est Host. in d. c. tanta. in verbo, aliam. dom. 66. col. 4. Lud. de Sardinis in tractat. de legitimat. fol. 9. col. & fol. 6. 2. col. Curt. fatentur conf. 27. m. 8. & Gulielm. Castan. decel. vers. 1. de p. vbi fatentur hanc opin. magis Communem esse, vel scilicet in re dubia ex interpretu controuersia pro legitimatioe prolis sententiam ferendam, quem admodum in summo Prætorio Rotæ factum esse testatur. Contrariam tamen sententiā probare videtur text. in c. cum in iudicio §. 1. de clandest. respon. quo statuitur, etiā si viri in matrimonio clam cōtracto proli non prodesse, vt legitimā sit, si postea coniugij dissolutur, quia eis imputatur quidquid ex opere illicito præter eorum cogitationem euenit. c. si de homicid. in d. c. tua. ex lit. & hæc tandem opinio secundo loco in gl. d. c. tanta. referunt, quam ibi Ioan. And. & Anto. sequuntur. Abb. item & Rauenna ceteros glo. esse singul. Henr. in d. c. ex tenore. 2. col. & quamvis dubius in hanc tantē sententiā inclinat Roder. Zuare. in l. 1. sit. 6. lib. 3. For. vers. ad p. leg. Quod si à gloss. tollatur dicta verba, debet primū verius: quæ adiecticia esse Dom. credit in d. conf. 66. apertissimū est hanc opinionē à gloss. selectam fuisse, non primā. Nec obicit decore contrahentes clam operam exhibere rei illicitæ, & tamē fecere ecclesiæ approbatione, eis nō imputari, quod præter eorū merem fuisset illicita. quā nobis quib. filii legit. Sed in hac quæstione, quamuis ab initio parentes dederint operā rei illicitæ, tamen postmodū matrimonio secuto nihil est ipsis parentibus imputandū, quod in priori copula præter alterius cogitationem congerit. Maximū enim inter hæc duo discrimen est ex eo, quod copula fornicaria simpliciter est illicita, nec vnguā est cōiugio secuto ab ecclesiā approbat. At cōtradiu matrimonium vitium habet in modo contrahendi, opus tamē ipsum simpliciter est permissum, & tādē ab ecclesiā cōprobatur vitio illo sublato. Quinimo filios conceptos ex incestu non ante cōcubina cōmissio nō effici legitimos matrimonium secuto inter eorum parentes, adhuc durante ignorantia, aduersus Ant. probat Soc. Lun. in consue. §. 1. in aut. & 7. p. vol. 2.

Quibus adducor, vt existimē in exacta disputatione hanc vltimā sententiā facilius recipiendam fore. Illud vero præ-

in hac specie Gulielm. Bened. in c. Raynallus de testam. in verbo,
& vixit, an. 181.

- ¶ Decimo, quo eodem iure subinfertur, hunc per matrimonium subuegens legitimum, ^{et} admittendum esse ^{et} ad emphyteum ecclesiasticum, quam pater habuerat, ac si foret ab initio ex matrimonio conceptus, ita Imol. in l. quod dicitur ff. de verb. oblig. Alex. in l. ex facto, §. qui rogatus ff. de Trebel. l. n. 18. c. ibi Ripac. pen. Paul. Paris. cons. 13. rol. 2. m. 23. Tametsi ad hanc ecclesiasticum emphyteum minime fit admittendum filius receptio principis legitimum, secundum Bald. in l. generaliter §. cum autem, c. de iur. et factis

- ¶ Decimono, in edictum deducitur, prædictam filiū
ex matrimonio effectum legitimū abque dispensatione
in episcopum eligi posset, atque episcopi dignitate insigniri.
gl. in c. immo, de elec. vi. Ant. & alii quæ sequitur Nico. Boer.
decif. 155. col. 2. & est opinio communis, tunc dec. in c. cum in concilio.
vol. 2. de elec. & Barb. in l. acquirif. C. de fideicom. fol. 27. col. 4. licet
ab ea difcedat. Nam & gloss. approbat communiter in d. c.
tanta, ad ecclesiasticis quocunque ordinem tunc legitimū
centuri voluit, quam ibi dicitur sine. Ahh. & R. n. v. 2.

- ¶ Vigesimo, intelligenda est illarum constitutio, vt non tantum iure communi sit hic filius admiſſendus ad, quæ legitimis eodẽ iure deſeruit, ſed & ad ea, quæ legibus municipalibus ac ſtatutis legitimis filius competunt: quamvis ſtatuta ſint ſtrictæ interpretationis, nec ad ſcũ ſcũ extendantur. l. 3. §. hæc verba, ſed de negro, tit. Ab in d. i. i. col. 2. Ant. int. per venerabilem, qui filij ſunt legiti. in l. 6. Carol. Mol. in conſuet. Par. tit. 1. §. 3. glo. i. in 49. Nicol. de Vbal. de ſoc. ad m. t. c.

- libsequit matroniorem vere legitimum esse tam ex rigore
stricte significationis. Idem Bald. in *l. cum affinis* C. de *fidei-
com.* 1. Fortim. Gallus. § *quid si tantum filii de* et *proph. col. 127.* Ant.
col. 2. Abb. in *d. murtori.* et Dec. in *l. 15. col. 2.* quamvis Ant. libi
pari constans in *d. et anta.* ab hac opinione discedat, eo quod
hic filius libsequenti matroniome effectus legitimus, ficte
et non vere legitimus sit, quod *ind. c. tanta.* probari quida opti-
natur idcirco text. dicit legitimi habentur, quia legitimi vere
non sint. *Id. c. de leg. l. 1.*

- faci, verba dñe decretalis sic existimo intelligenda fore, vt si cōdiderimus tempus à natiuitate ad matrimonium, filius ex tempore fidei fuerit legitimus, ac si tempus matrimonii contrahi antedatetur, ac vere fuerit censendus esse legitimus, non fidei, ex Forti in d. §. *qui sit legitimus*, col. 126. Vnde tñta est vis matrimonii, vt filii ante genus populi contrahi & matrimonii legitimi habeantur, id est, ex tempore contrahus filii predicti nati ex matrimonio legitime censentur, ac vere legitimi iudicentur, quod idē Forti, ex libris d. 120 c. 1. et 121.

- de Sardis in tract. de iur. primo modo legit. c. 4. Sic & ab Antonio diffi-
 cultat Bald. in d. l. cum. uti supra. fol. 27. col. 3. Quibus addendus
 est Bal. in l. licet ad eundem. de elec. dicens quod verbum, *7. Ave*. 31
 tur, in his, quae vera sunt, praeferat veritate: in his vero quae
 non existunt, fictionem, sequitur Bald. & Ias. in l. h. Regium. C.
 de reph. mltis. itante eum lege municipalis, quae scholastici
 ciues habere sunt, quoad emittat lex illa vero inducit, sed
 quoad naturatorem amicit aperte. Sic etiam addenda est Re-
 glia lex. r. tit. 1. par. 4. ubi dicit, hos filios secuto matrimonio
 filii fecerunt.

- iure notari folio maxime in l. merca appellatione. nonnulli gl'f. de ver-
 bor. signi. c. in l. maritus in 2. gl'f. ad l. 8. c. 1. ibi Bart. Item in statu-
 tu legitimo ad mittendū est, & hic per subsecutus mat-
 rimonium legitimatus quod statim probabimus.
 Vigelimoprmo, ¶ tametsi receptio principis effectus legi-
 timus minime fit ad fenda ad mittendū 4. l. naturalis. §. si de
 iur. fuer. contrah. inter dona. c. amov. ad l. 2. c. 1.

- frat Andreas Tiquell 11. de retrad. 3. i angl. 3. mu. 6. & idē Tiquell in tra. de mori 14. par. 5. declarat mu. 8. & idē de nobilitat. 1. 2. mu. 16. & 2. 15. mu. 17. & Carol. Molmencu. par. 1. 1. 8. angl. 3. & istamen qui per matrimoniu subsequens legitimus est, ad dubio procul admittitur, secundum Abb. m. de. inuente. de elec. c. pen. lo. And. Abb. & alios m. e. lator. qui filius legit. No. uiores in generaliter. §. cum autē. c. de infirmit. & falsitat. Fortun. m. d. §. quid sitrauen. col. 12. 9. & Nicol. Boer. ad. ff. 12. 3. qbo. um opinio est Communiter recepta ut de hoc.

- rebellia. & Dec. cons. 155.

Vigesimo secundo, dicta constitutionis interpretatio, eo magis dubia redditur, quod passim vtriusque iuris viri cōfultissimi incipiunt quæstione contendunt, num ex lege, seu testamento, quod primogenito bona aliqua ex primogenio deferret, filius primæ naturæ ex concubina sit præferendus secundo genito ex legitimo matrimonio, si postmodum, matrimonio subsequenti legitimus efficiatur: Et lo. And. in reg. hinc supra. col. 2. de reg. in 6. voluit secundo natū hac in specie præferendum esse in primogenio, quæ sequentur Antihar. Card. & Henric. in d. c. tanta. l. 1. in l. 3. Gallus. §. 1. quid sit tantum. n. 89. & ibi Alex. Rod. in l. 1. in l. 3. Calia. n. 80. ff. de lib. & posth. Alber. in l. cum quis. C. de natur. lib. Nic. de Vbal. in tract. de success. ab intest. fol. 3. col. 4. Martin. Lauden. in tract. de primogen. fol. paruo. 18. l. 1. Cirier. in l. 1. de primogen. q. 14. & Caro. Molin. in consue. Parisi. tit. 1. & q. singl. 1. q. 7. Tiraq. de primogen. q. 3. 4. n. 3. & m. 43. plures ad hanc partem adducunt, quam opinio est frequentior. Id. calculo comprobata suadet text. in d. c. tanta. dicens post contractū matrimonium, illum filium esse vere legitimū: igitur antea vere legitimus non est. Quo fit, ut secundo genitus ex matrimonio sit primogenitus censendus, cū eo tempore, quo ipse natus fuit, nullus esset primogenitus, quod etiam Alciat. considerat lib. 3. parados. 12. Probatur etiam cōmunis opinio. Nam & legitimatio non trahitur retro in præiudicium alicuius. licet in aut. quib. mod. natur. eff. leg. l. si mulier diuerterit. ff. de filia. matr. notat omnes in d. c. quid sit tantum. & tamen secundo legitime nato statim fuit acquisitum probabili spe. c. aequum. de rescript. in 6. igitur in tanti iuris præiudicium iniquū est legitimatio illa, quæ ex matrimonio sequenti constituitur, actione quadam ad natalia deduci.

Verum hæc non adeo conuincit, quin negare præfata opinionē possimus, quia argumentum de fictione in præiudicium alterius minime adnoscenda, tunc locum non habet, quando ipsi alteri sit tantum acquiritur tollitur, l. 2. & ff. de natal. rescript. quia aduersus communem citat Fortu. in d. §. & quid sit tantum. col. 122. Imo communis illa sententia, & si vera sit, intelligi tamē debet in legitimatone, quæ rescripto Principis fit: non in ea, qua matrimonio subleuato cōceditur, cum sit matrimonij fauor exhibendus, vt voluit Bal. in l. 1. fin. c. de iussu. dona. Salic. in l. 1. totos ord. tit. & Fortu. in d. §. & quid sit tantum. 132. Nam & filij ex matrimonio sequenti legitimij effectū ad successionē cū cæteris legitimis admittuntur: in quorū tamen præiudicium legitimatio rescripto Principis concedi debet. ff. si agatur in aut. quib. mod. natur. eff. leg. l. si trina. quib. mod. natur. eff. fin. optima. l. 1. 2. Tauri. l. 1. col. 1. §. 8. lib. 4. Re sep. 7. his qui conuenit text. in l. cum quis. C. de natur. liber. dicens gratias agere debent fratribus suis posterioribus, quorum beneficio ipsi sunt iusti filij & nomen & ordinē subleuati. Ex quibus & aliis traheri potest opinio cōmunis sententia cōtraria: & ex eo filius primogenitus præfatur filio secundo genito ex matrimonio legitimo, si primogenitus postea efficiatur legitimus per matrimonium, quam opinio est defendit Florian. de S. Petro in disputatione quadā, quæ Fel. sequitur in d. c. p. r. d. col. 3. de offi. deleg. eandē probat Collect. in d. c. tanta. l. 1. col. Nec me latet rem esse disputatione dignā, si tamen satis prædictam cōtrouerfiam infirmassem, in qua illud non applaudit, vt distinctio fiat, an sit ad primogeniū vocatus primogenitus simpliciter, an primogenitus legitimus quem admodum diffinit Ant. Roelius in tract. de legitimat. 20. col. dicens primo casu vltimā ex præmissis opiniohem, secundo primam, quam communis est, seruandam fore: non enim video quid inter hæc duo distet, siquidem lex de filio loquens, est de legitimo intelligenda. generaliter. §. cum autem ff. de iussu. & subleuati. Hic tamen illud adnotandum est, haud dubie secundo natum ex matrimonio legitimo præferendum esse primo nato, illegitimū tamen, etiam si principis rescripto efficiatur legitimus post legitimi natiuitatem. In quo. Docet omnes conueniunt, & in specie tradit Henric. de q. 34. n. 48. quod in loco n. 23 præter Florian. Henric. & Felin. alios adducit contrarium tenentes. Quin & iure probatissimū est, idem locū habere, quando legitimatio a principe facta priusquam nascatur secundo, quia legitimatio a principe concessa reuocatur, falsē quoad successionem, per natiuitatē filij legitimi vel legitimati per subleuatiōem sequentis matrimonij, quod late probat Tiraq. in l. 1. in l. 3. de reuoc. dona. in verbo. domine largitus. n. 224. §. 1. est apud nos Regia. & inferuntur nota. 12. an Taurinis legibus.

26 Vigili mortis ex his inferunt, donationem factā ab aliquo reuocari propter filios naturales, ex matrimonio tamē

effectos legitimis. Baldus in c. immutatio. de test. quem alij communiter sequuntur, vt constat ex Ripa in l. 1. in quæm. C. de reuoc. dona. q. 32. & Tiraq. in verbo. subleuati. n. 60. Etiam si ante donationem nati essent filij naturales, modo post donationem ipsam fuerint effecti legitimi matrimonio contracto, quod saltem ad reuocandam donationem in ea parte, quæ legitimam attinet, expressim Baldus notat in l. 1. col. 1. C. de iussu. & subleuati. quem sequitur Nic. Boer. desij. 199. col. 1. totā vero donationē reuocari negat Ripa in d. q. 32. & Tiraq. in dicto verbo. subleuati. n. 60. idem tacite sentit & Socinus Junior cons. 54. volum. 1. col. 1. a. quā in re oportet legere Marth. de Afflic. in d. c. 1. §. naturalis. quæ notat ab in se de feud. fuer. controuer.

Vigesimo quarto, hic filius ex matrimonio subsequenti 37 legitimatus, ad primogeniū, seu aliaque omnia est admittendus, quæ expressim filius natus ex legitimo matrimonio deferuntur: cū & hic filius dicitur natus ex matrimonio legitimo, quod probatur in c. cum in concilio de elect. vbi dicitur, episcopū debere eligi natū ex matrimonio legitimo: & tamen in c. amittitur. de test. adiuncta a glo. cōmuniter recepta, probatur naturalē per matrimonium subleuatiōem legitimatū, posse in episcopū eligi. Vnde consensim sequitur, hunc filium idē posse natum ex matrimonio legitimo ita Ant. in d. c. immutatio. 2. col. Paul. Castr. in l. 1. fin. C. de his qui ven. a. impetra. Dec. cons. 195. idem Dec. in l. generaliter. §. si C. de iussu. & subleuati. Paul. Parisi. cons. 13. vol. 2. n. 40. Caro. Molin. in Alexan. cons. 3. statim citato optime Marth. de Afflic. in c. 1. §. naturalis. & not. in de feud. fuer. controuer. inter domum. & agnat. vbi dixit ex cōmuni omniū sententia scriptum esse filium legitimū effectum per matrimonium subleuatiōem ad secula admittendum esse, eamque communem opinionem extendi, etiam si consuetudo feudi filium natum ex legitimo matrimonio ad successionem vocauerit. Contra Bald. in l. Gallus. §. si eius. ff. de lib. & posth. Alex. cons. 107. 7. Aut ibi contrarium in c. per venerabilem, qui filij sunt legi. n. 17. & Bal. cons. 67. 3. & Barb. in cons. accumsim. C. de iudicio fol. 27. col. 4. Lucam de Penna in l. 4. de his qui sunt pub. sub. lib. 10. q. 4. Prior tamen opinio probabilius est, ex eo etiam quod hic filius sit vere legitimus. gl. Abb. & alii in d. c. tanta. Ex quo superius diximus, hunc filium esse aduersus subleuatiōem sub conditione, si sine liberis legitimis institutus decesserit, quod modo procedere cōstat, etiā si cōditio dicitur. Si sine liberis natus ex matrimonio legitimo decesserit. Nec refert, an fideicommissum hoc sit extraneo relictum aduersus Alciat. in l. 1. 3. de verbor. signif. colom. 60. vers. secundum accumsim. qui vult legitimatum per matrimonium subleuatiōem excludi a subleuatiōe sub illa conditione, si institutus absque liberis ex legitimo matrimonio natus decesserit, quando testator erat extraneus. Prædicta tamen opinio Bal. procedere potest in filio legitimo effecto per rescriptum Principis quod notant Alex. Iason. & Decian. d. l. generaliter. §. cum autem. Idem Alex. cons. 2. vol. 1. in responsione ad octauū. Curt. Iun. cons. 64. n. 12. Dec. cons. 62. 4. quam opinionem in hoc sensu Communem esse scribit Paul. Parisi. cons. 12. vol. 2. pro qua est optimus text. in c. cum in concilio. iuncto c. immutatio de elect.

DE TESTIBUS.

De filiationis probatione.

S Y M M A R I A.

1. Aliquam se legitimum esse ad probare debet. se parentum.
2. Filiationis legitimæ quæstio trahitur præsertim ubi post natiuitatē ad mortem.
3. Sententia in causa filiationis, an moueat hoc, cum quibus aliis m. fuerit.
4. Filiationis causa coram quibus iudicari debet.
5. Filiatio testibus probari potest.
6. Filiatio non per tractatum probatur.
7. Alimentum decorumque præiudicium, si quis se vult filium ab aliquo tractatum suum probet.
8. Filiatio non probatur per nominationem.
9. Nominationis in acta aliquo facta sufficit ad præiudicium inter eos, qui aliter egerunt.
10. Filiatio probatur quoad patrem, si filium natum se eius dicit, & est in l. de iussu. & subleuati. m. l. 1. de iussu. & subleuati.
11. Fama non probet filiationem.
12. Testis qualiter sit interrogandus in causa filiationis.

Porro priusquam hinc tractatum de legitimis liberis egrediamur, illud congruit adnotare, eum qui allegat se filium legitimū esse, id probare debere notat. Ang. per textū ibi. in l. liberum. ff. de his qui vocat. ad auct. Decius cons. 54. l. 1. in l. nec. prosequi. C. de testam. idem Iason. cons. 102. in d. 4. volum. Nec enim præsumitur quis filius legitimus secundum eandem, & Alciat. reg. 13. de præsumpt. in l. 12. Potius vero præsumitur naturalis, quam ipsarius, ne præsumamus factum, aut qualitatem

[illegible]

Illud tamen omnitidum non est, * in causa libertatis iudicium aduersus matrem latum liberis natis post liceat contestari nocere, non tamen antea natis. *Ifo. cod. de liber. cau. cum in libertate vel seruitute, partus ventris conditionem sequatur, & lite contestata iam deducta sit in iudicio conditio filiorum existentium in utero, non sic in matrimonio habent sententia contra parentes lata super matrimonio, filii natis lite contestata, sed parentis bona fide prauia non nocet. cap. 3. q. iij. sibi sit legi, vbi Ant. & Prapoc. Abbis dicit; cap. penult. de re iud. colum. Alex. in d. l. fape. num. 61.*

[illegible]

da sit per sententiam, quod proles legitima existat: tunc
entim eo ipso quod pronuntiatur à iudice ecclesiastico pro-
lem illam, de qua agitur in iudicio, legitimam esse, non in-
contentit, ipsum iudicem ecclesiasticum pronuntiare, ipsum
filium legitimum non fore priuandum, neque excludendū
ab ipsa hereditate, ita gloss. Inno. Card. Ant. Abb. & Præpo.
in c. i. quod filij sint leg. per text. ibi. et in c. paratum eo tit.

Probat^{ur} autem pluribus modis quomodo esse alterius filiū,
& sic filiatio, vbi interius habet nobis peculiari dictione vti-
mur. Et primo * duobus testibus qui testantur de veritate,
probat^{ur} filiatio, Paul. Castr. in l. error. C. de testam. Deci. consil.
272. quod probatur in cap. per. v. ubi filij sunt legit. vbi probatio
duorum testium, hac in re, de ipsa veritate deponentium,
præfertur famæ atque tractant.

[illegible]

Tertio per nominatione ⁊ non probatur filiatione, nisi ali
 adminicula concurrant test. iuncta gl. ibi in .i. per tunc ubi
 vbi Dec. col. 3. dicit hanc Opinionem communem idem no. gl. ibi re
 cepta in *lumi. epistola*. C. de pro. luran. quo probare videtur no
 minationem hanc in quæstione sufficere, intelligenda f. q.
 modo addit aliquot indicia, q. ubi ipse nominatio
 descendit. Vnde gl. in c. *Michiel*. de hi. prety. qui voluit sufficere
 solum nominationem, vel est intelligenda secundum pra
 dicta vel quando hac nominatio contigisset in actu, q. sol
 vero filio coeunet, vt emancipatio, melioratio, & filia tu
 enim sufficiens est hæc nominatio filio possidenti, ad trans
 ferendum probandi onus ad alterum filium. Bar. in l. *5. de per contrariu*
rui. f. de Legum. ff. hoc n. filius censetur confitius in qua
 possessione filiationis: atq. id est et si actus ille esset con
 sensus magis filio, q. extraneo: vnde alimetur v. traditi
 alius rei ad alimeta. vbi no. lat. *Legum. ff. de sol. p. 2. col. 3. a. post Bar. in*
d. 5. de per contrariu, q. ubi Aret. & Dec. sequitur in q. per tunc, q.
 in loco Dec. hæc videtur magis. Cernam opin. etia si Abb. a
 velit cetera. Quibus addendus est And. Tirac. l. *1. de retrac*
ti. in gl. 16. n. 7. qui plures adducit hanc questionem de no
 minatione verissime tractantes. Potest & aliter f. q. no
 minatio sufficere, vbi principiter esset facta propter filiationem in
 iudicio: non propter aliud l. *5. si iudicium ff. de Legum. modo ha*
 præsent filio. *Leu. 25. ff. qui aduocam. ff. de conseq. in* etia etia
 etia dicendum de coeitione extraiudiciali præsent filio fa
 cta principiter ad id, scilicet vt filio possidente in aduer
 sarium transmittat probandi onus. Abb. in l. *1. de sol. p. 2. col. 3. ff. de pro*
bat. l. mo. in l. ex hoc scriptura. ff. de dona. Abb. in l. 1. cap. per tunc. in l. 1.
2. ubi Dec. col. 3. Bar. in l. 5. de per contrariu. quib. & illud

111. Pama vero sola filiatione minime probat. rex in *trans-*
missa quae *filij sui legi*. verum ille rex loquitur, quando contra
 famam inquit parenti negat. Nam fama ibi contentibus
 ille esse filium quamvis spurius, patres vero id negabatur
 vnde fama ibi non conueniebat parentum negationi. se-
 cundum *Abb. c. 2.* & *Prep. 3. contra filij verum suus*. ex quo
 est intelligenda glossa in *c. sup. etiam filius verus* quod dicens
 negationem parentum non praeiudicare filio: est enim id in-
 telligendum cum effectu, id demum filius probat contrari-
 us his modis, quos iam tradidimus ex *Ant. Abb. & Id.* ibi
 sed fama non sufficere probatur ratione, quia fama non
 probat plene, fed semeliple, iuxta *Communem sententiam* unde
 in *cap. 1. de app. et c. v. etiam in l. 2. de iur. etiam in his que fun-*

Ceteri Bart. in l. 1. §. idem per contrarium ff. de lib. affum. & in l. 12. non nulli, C. de pro. et c. in l. finem ff. de R. qui iust. su. instruit. Advocatos in probanda filiatione : ex quo tria sunt a testibus inquirenda. Primum an fiant Sempronii esse filium Titii ex matrimonio legitimo ab eius vxore conceptum. Secundum, fiantne Titium dictum Sempronium, esse filium eius, agnouiſſe, atque vt talem cum tractaſſe, eundemque Sempronium in poſſeſſione filiationis penes dictum Titium exiſſite. Tertium, an creditur, atque exillatum fuerit con- uicino vicinæ famæ præſtatum Sempronium filium eſſe legiti- mum diſci Titii. Verum hæc omnia caute a teſtibus inter- rogantur: non quod omnia probare fit neceſſarium : quod ex præmiſſis conſtat, ſed vt teſtis, qui vnum ex his ignorat, aliud forteſſe aſſerat, ſecundum Alex. conf. 51. in 1. vola. l. conf. 34. & m. conf. 11. q. in. 1. vbi. His vero qui in hoc tractamus, multa loca addere poterit, quæ doctæ ac diligenter ſcribit Menochius lib. 2. Censur. 1. 61. §. 89.

De legitimis, naturalibus, & eorum iure.

- 5 Filij illegitimi nati ex fornicatione.
- 6 Naturalis filius qui dicitur.
- 7 Fornicatio simplex iure naturalis est et i.
- 8 Iam naturalis quod dicitur.
- 9 Naturalis filius, et in dispensatione de fornicatione non est eligatur, quia ex consuetudine etiam non habet, etiam conceptus fuerit.
- 10 Regia lex Tanti expugnat.
- 11 Naturali iuri, et de totum privilegia, non. f. 9.
- 12 Naturalis iudicium est iura naturalia non potest tolli, contrarium tamen considerandum est.
- 13 Nobilitas primæque iure citatur, non iure naturalis legitimæ proposit.
- 14 Similitudo etiam quæ fit.
- 15 Nobis quod dicitur.
- 16 Scitis quæ.
- 17 Naturalium quæ nobiliorum differentia iure succedendi.
- 18 Regia lex Tanti expugnat.
- 19 Equidistans quod dicitur, quæ Regia per potest.
- 20 Naturalis non expugnat legem, sed legitimum. Intrinsecus statuto dicitur non vincit legem.
- 21 Statutum de legitimis habet locum in legitimis per receptionem principis.
- 22 Nepos ex filio naturali non dicitur ante statuto succedere, quoniam non potest succedere.
- 23 Naturalis iure iure est legitimum, pariter habet legitimum, post legitimum, etiam successorem.
- 24 Naturalis, non expugnat ex consuetudine, pariter habet legitimum, etiam legitimum, etiam Regia lex.
- 25 Peter potest in testamentis, et in legitimum, filium naturalem et in legitimum, non expugnat filium legitimum.
- 26 Filius naturalis etiam naturalis et filiorum, etiam naturalis.
- 27 Filius naturalis, non expugnat, etiam filium, etiam Regia lex non potest tollere.
- 28 Naturæ dicitur, et contra tolli dicitur, naturam, etiam in testamentis.

I Actenus de prole legitima ratione in matrimonij diximus, cui fobolis illegitime tractatus neritos adheret, quem Salmantica anno 1539. explicuit, aus in relectione e. cum haberes. de eo qui dicit, in matrimonij, quam, solus, per adult. unde

facienda, vel suenda veste, domi cohabitare eam etiam feminam subintroductam dici, scribit, quæ sub specie cōversionis, veluti conuersa, religionis causa, cohabitaret clericis. Sed hæc Archid. interpretatio, quia nulla auctoritate probatur, refellenda est. [Eas vero feminas & Græci Iuriscōsulti *introducunt*, appellantur, vt constat ex Epitome Basilicarū littera. R. c. 18. Matrimon. vero Blathares *introducunt* lib. 1. c. 19. eas ex illamini dicitur *introducunt*, ad subintroductas, quæ ex libibus sacerdotibus domi seruiant, & in necessariis famulantur. Mihi plurimum placet D. Chrylosomii interpretatio, Eit & apud veteres quarundam feminarum mentio, quod dicte fuerunt *Agapetæ* id est dilectæ quas vel eas esse, vel his similes quæ subintroductæ dicebantur sentire videtur Epiphanius Græci Codici lib. 1. c. 1. *heresi*, §. 3. & lib. 3. tom. 2. *heresi*, §. 78. Sed & Iustinianus nouell. §. 3. *voluntatem autem* & *ip[s]as* col. 1. Agapetorum id est dilectorum Græce meminisse dum de diaconis tractat, eadem prope significatione & sensu, quoad viros, qui a nobis traditus est de feminis. Nomen autem hoc Agapetarum ad Sextam quandam pertinere videtur, quam Marcus quidam ex Aegypto profectus in Hispaniam Agapem mulierē docuit, tunc Seuerio Sulpitio lib. 2. *facta historia*. Quæ quidam Agapē magistru, & eius successore Priscilianum egea cæcū in foueā dedit. Quod Hieronymus tradit ad Theophontē contra Pelagianos, habitabat enim vir & mulier simul, spiritualis cōfortii simulata causa, cū reuera turpitudinis nota ab omnibus indicaretur, quod matrimonio minime iuncti essent. Meminit & Agapetarū Hierony. *ad Eusebium* lib. 1. & quisquis is est, qui ad Oceanum scriptum. 4. *opernis* *causa* D. Hierony. quo in loco inquit. Ipse te detrahentium moribus tradidisti, si Agapetarū consortiū nō dimiseris, Extat hæc de re D. Gregoriū Nazianzenī ad virginē carnē. Id autem, quod de se scribi diximus, adnotatur in Prateolo de *virtu* *heret* lib. 1. c. 16. & Nicolaus Sanderus, mihi ob eius mores intergrum insigne eruditione summa familiaritate vere *heret*, in *Memoria* *Ecclesie* *scriptis* lib. 7. *heresi*, §. 29. Epitum Eusebium 7. *lib. dicitur*. *Ecclesiæ* *scriptis*. Græci codicis, §. 30 Latini autē ex translatione Rufini, c. 6. scribit: cū. Paulo Samosateno cumq; presbyteris, atq; diaconis, qui ipsū Paulū fecerant, feminas quādam cohabitantes, quodamq; ex eis, dum incautus ea licetia vteretur, in fornicationis crimē cecidisset, ex illarum mulierū cohabitatione: easque feminas scribit, appellari ab Antiochenis *introducunt*, id est subintroductas, quam dictionem Beatus Rhenanus, nondum vīsa, neque typis excusa Græca Eusebii Historia, Latine traditioni restituit ex Diui. Chrylost. sermone cōtra habētes *introducunt*, hoc est, *faminas subintroductas*: in quo sermone diuus Chrylosomus scribit, subintroductas, neque vxores, neque concubinas esse, sed tertium quoddam genus, sic inquisiens: *non enim quidam, qui puellas inuoluptas abijci, hoc quod opus nuptiarum cum illis exerceret, ducentes domū perpetuo collocant. & vix, ad supremā senectūm secū inelapsa tenent: non liberorū procreandorū gratia, neq; enim aiunt se rem cum illis habere, neq; causa libidinis: siquid illas se dicunt inuoluptas inuoluptasq; sermare.* Hactenus Chrylosomus ex quo apparet causas introductendi has feminas eas esse, quod opus foret puellis ipsi patrono aliquo adferus malenais. cū ipse neque maritos, neque tutores haberent, prebent etiam, ac fratribus distituit: præterea, quod muliebri sexus, vel maxime egeret subleuatione aliqua, quas quidē causas ipse Chrylosomus refellit. Sunt tamē qui Græci dictionē sic interpretantur, vt de extraneis mulieribus intelligenda sit, ex *rom*, qui probabilem. *Cod. de episcop* & cleric. quod Iacob. Cuiacius lib. 2. *obseruat*, cap. 29. adnotauit. Quod vero Archidici dicit de conuersis, nihil ad subintroductas pertinet: cum conuersæ canonice, & sic regulares dicerentur, quasidem Chrylosomus alio sermone docet, non decere, vt cum viris cohabitent.

¶ Noti autem hi dicuntur, tunc Alciab. 4. *parerg*, c. 5. qui nati sunt ex coitu qui lege nullam penā habent, ex scortis tunc nempē & meretricibus: hocque dubitāt a naturalibus, quod notū nati sunt ex matre non ita custodita, neque domi retenta, idque probat ex *auth. quib. mod. nat. effi* sui adiuncto Græco titulo, qui naturales notos appellat quo fit, vt perpeno iure Pontificum c. 1. Regiū nihil differat notus a naturalibus. tamen Regiā lex antiq. 1. tit. 15. *par. 4.* notum appellat natū ex adulterio: quod Latine & Græce lingue peritis mire concinisc, qui notum dictionem Græcam, adulterium interpretantur, aut spurium, vt Bodæus explicat in *1. vulgo com. p. 11. q. de hanc. boni*. Quintil. etiam 1. 3. c. 8. author est, Græcis notum vocari eum qui legitimus non sit: Sed tamen

apud Iuriscōsultos, & legū latore sctissimū in filiis hoc nomen assumitur, vt notū est dicamus, qui ex scortis aut meretricibus natus sit quod constat ex D. Authenticorū inductione. Suidas vero censet, notum dici eum, qui natus non est ex legitimis nuptiis: *sciamus* tū qui furio coitu fecit conceptus. At Homer. interpret. 4. *lib. dicitur*, notum dici natū ex pellice, Scotiu autem eum, qui patrē adeo incertū habet, vt minime possit cum præ incertitudine agnoscere, meminit huius dictionis Homerus *lib. d. 6.* vbi interpret. idē quod Suidas adnotauit. Eodemq; loco Eulathius aperius id explicat. ac rursus *lib. d. 16.* id autē iure ciuili inter naturalēs & notos interci, quod naturales intellato patre, decedente cōsequuntur duas vncias, iuxta distinctionē traditā in *auth. licet*. C. de nat. lib. & in *auth. quib. mod. nat. effi* sui. §. 3. *si quis autem defunctus fuerit*, §. 5. §. 6. notū vero nullā portionē bonorum intellati parentis habent: vt in *auth. quib. mod. nat. effi* sui. §. 3. *si vero effi* *inconcipiente*. Ex testamento vero quales esse possunt notū ipsi naturalib. quod probat optime Alciab. m. d. 1. 5. & tenet Salyet in *auth. ex complex*. C. de *imp. nupt*, dicens notum posse in testamento a patre agnoscim filia, quamvis Old. com. 1. 96. & Alb. in *lib. de natu* 1. & Bar. in *lib. de hup. q. 1.* vt indig. teneretur patrē in testamento nihil posse notos relinquere. A notis etiā apud Græcos *introducunt*, dicitur ea bona, que lege Atheniensiu dari poterant ex patris hereditate filiis notis, adnotante Budæo in d. 1. vulgo & Ludouic. Carli lib. *lect. antiq.* 6. c. 2. sed & apud Atheniensē notū dicebantur, quib. non erant nati ex duob. Atheniensibus, author Plutarcho in Pericle [& Aliano 1. 6. de *varia historia*]. Hinc & Regiā. *Tau. 1. 11. 1. 6. in. 8. §. 5. Recap.* Jin his filiis naturalibus ex igit, quod patre eos, filios proprios esse agnoscit, cum lege ego intelligi in filiis natis ex feminā domi nō cohabitante quos notos appellari diximus. Nā in his qui nascitur ex concubina domi retēta, satis opinor esse, hī cōstat ante dominatos fuisse ex gl. in *1. Mich. de filiis presby.* quā pauō ante adduximus.

Hinc? inferitur naturales filios, & eos quos Baltardos appellamus, eodem esse gl. in *lib. de cōm. Dec. cōm. 4. 3.* Lud. de Sardis in *tracta de legitimis* 2. *par. q. 1. m. 2. volum.* Alex. com. 1. 28. in 1. *vol. col. pe.* Nec obicit Regiā. *Tau. 1. 7. tit. 8. c. 5. Recap.* 1. 3. dū distinctione dicit, bastardos, alii illegitimi: non enim iussu quoscunque illegitimos dici *Baltardos*: sed bastardos esse illegitimos non species: & esse alios illegitimos, qui bastardis non dicantur: quod patet, dē subdit, aut illegitimi cōmune quodque qualitatē extiterit. Sic enim dicitur esse intelligenda. De horum autem naturalium filiorum successione, aliquot conclusiones notanda sunt.

Prima conclusio: Filii naturales, non extantibus legitimis, patri intellato in duabus vncias succedunt, ex quibus virilis portio maritorum cōpetit. *Auth. licet*. C. de nat. lib. §. 3. *Abb. & Prapo.* in e. *tanta*, qui *q. 1. §. 1. Regiā lib. 8. m. 1. q. par. 6.* Vnde collat excludit naturales existentibus filiis legitimis, aut legitimis rescripto principis: cum text. in d. *autem*, *solu* ciuile requirat ad hæc excludit, & probatur auctoritate Bald. in *1. m. quā* C. de *judicium* m. 1. c. 6. & in *lib. cum acutissimi* m. 7. *red. tit. dicens*, legem? municipalem de legitimis loquē? tem etiam habere locū in legitimis rescripto Principis: quanto ergo fortius erit idem dicendum in legi cōmuni interpretatione? sic ut Bald. adnotauit in 1. *quisq. C. de ad leg. 1. m. m. 1. Hinc etiam deducitur, idem dicendum fore in filiis adoptiuis: vt eis extantibus naturales ab his duabus vncias excludantur: quod asserit Nicol. de Vbal in *tr. de success.* ad *inuest.* col. 1. & 1. m. Baptiste de Seuerino in *1. q. quā* *lib. 1. c. ad* *Orphe* *col. 1.* 1. mo vxore legitimā parentis extante, etiam naturales ab his vncias excludi, probat text. in d. *auth. licet*. Leg. tamen Regiā *9. m. 1. 3. par. 6.* expresse hoc non admittit: idem censet naturales admittentes esse ad has duas vncias in bonis patris intellati, etiam extante legitima vxore, modo filii legitimi non extant. scribit vero Alex. in 1. *l. m. 1. c. de leg. 1. m. 1. c. 3. naturales* filios in his duabus vncias patri intellato succedere, etiam si superint coniox & filii legitimi, si filii legitimi hereditatem patris repudiarint: aduersus Imol. ibi quem tamen defendit Ripa m. 6.*

Secunda conclusio: Nepos? naturalis etiam & legitimus, ex filio tati naturali cōceptus nō aliter auro intellato succedit quā poterit eius iure effectus cōsuetus. I. *C. de natu* lib. 1. vbi Odofred. & Cynus. *1. m. 1. q. in. 1. c. 1. l. 1. c. 1. ex tenore*, qui *q. 1. §. 1. legit.* not. Ang. per text. ibi in *ad. de hered. ad inuest.* *vera* 3. *relegat.* *per* *ex* *diuersa* *Bal. in* *1. m. 1. c. de veris* *leg. Dec. com. 3. 2. ex quo aperte* inferitur, præcedentē conclusionē quæ prima fuit, non tantū

in filiis sed & in nepotib. locū habere, vt aucto intestato succedat in duobus viciis, nec legitimis filiis, nec vxore legitima existensibus, quod not. Bald. & Sal. in d. l. p. C. de natu. l. Azo in l. i. C. de iur. gl. in auct. qui mod. natu. r. ff. ff. de spuriis. Nec ab hac opinione adeo in confutendo, ac audiendo recedere Io. Bapt. in d. l. p. qua illius, fol. 5. col. 3. etiam refragatur Gul. Bened. in c. Raynuitus, de testam. in verb. ex vxore in 700 qui contrarij afferit per text. in d. s. nepotib. & in d. l. p. in fin. quod ego respondo, id tantū ibi probari, nepotes, etiam legitimis, ex filio tantum naturali intestato aucto non succedere vt legitimis: non tamen negant dicta iura eos succedere vt naturales.

19 Tertia conclusio. Pater filij naturalis habens, legitimis etiā extantibus, in testamento potest ei vnciā id est, duodecimam partē bonorū fidei relinquere, & ex vnciā virilis portio matri eius ex testamento potest competere. l. 2. c. in fin. C. de naturalib. Regia. l. 8. tit. 1. §. 3. part. 6. Nec intestatus pater in filio huic, & concubine, illa potest integram vnciam relinquere, vt concubina deficiente, filio semencitā tantū relinquere valeat: vt perperam intellexit Ludouicus de Sardin. in tract. legitimat. §. 3. part. 1. siquidē naturali tantū filio pater potest, etiā si desit concubina, integram vnciam relinquere gl. & Alberic. in d. l. 2. C. de Regia. l. 8. verū in his regnis pater potest hoc in casu filio naturali quātiā bonorū parte legare: quod legi, 6. Tauri facitū est: utque prius id quodquē seruati fuisse, ostendit l. i. de heredi. l. 3. Fori. Sed si legitima proles consensit patrē pōte heredem & naturā filio, id iure validū erit, modo consensus ille sit expressus, nec sufficit tacitus: vt notat Aymon Saullij conf. 1. 100 ad citans Bart. in l. fin. si de his quibus vt iudic. qui hoc fecit, dum col. 3. d. l. C. de natu. lib. intelligit, in naturalibus liberis: quā tamen loquitur in spuriis. Imo hic consensus est praestandus praesentibus naturalibus liberis, vt ipse Aymon latius tradit. Vnde Roma conf. 43. scribit filijs abique fraude bonis paternis renunciantibus, patrem potest libere bona filia filio naturali relinquere, sicuti potest filijs legitimis non extantibus.

20 Quarta conclusio. Pater carens legitimis liberis, potest naturalem filium ad eū influere, etiam si habeat accēdentes, modo eis legitimam partem relinquit. auct. dicit. C. de natu. lib. vbi gl. Communiter recepta: Regia. tit. 1. §. 3. part. 6. parentibus tamen iure ciuili tertij pars bonorū filij pro parte legitima debetur, secundū Communem Opinione in auct. in nouissima. C. de inoff. test. Iure Regio duo partes, ex tribus bonorū filij debentur. l. 6. Tauri. l. 1. tit. 8. lib. 5. Resp. J. Verū hanc quartā conclusiō in his regnis tam ex omnino sublatā, siquidem pater potest

21 filium naturalem heredem instituire, nulla relicta parentib. legitima parte. l. 10. Tauri [muni. l. 8. tit. 8. lib. 5. Resp. J. Atque adeo praedicta vna sunt, vt pater filium in testamento imperfecō, & minus solenni hunc naturalem filium institueret: sic l. hoc consultiſſima. §. ex imperfecō. C. de testa. locū habebit, etiam in naturalibus filiis, probat. l. huiusmodi in d. l. C. de natu. lib. Spec. tit. de inſtrumen. edicto. §. compendioso. verū quid pater naturalis Sal. in l. 1. C. de iur. et sic. Pau. Cast. in d. §. ex imperfecō Imo. in l. ex facto §. si quis vagatus fuit Trib. & Gul. Bened. in c. Raynuitus de test. an ver. etiam in l. 1. n. 83. & verb. ex vxore nomine Adoleſcentum. 6. 9. Ioa. Faber in d. l. hoc consultiſſima. §. 1. Item, cen. 176. nu. 16. ver. secundū re. foudent. Soc. in l. 2. §. de iur. m. §. Alb. in d. §. ex imperfecō, atque illic Riminal. addubitante Corneo. eadem opinio accedere videntur, & hi doctores, qui affuerant locū esse privilegio, gl. §. ex imperfecō. vbi pater testatur inter liberos naturalē tantū, iuxta formā auct. dicit. C. de natu. lib. cū illa constitutiōne non agatur tantū de eo casu, quod pater testamento facit inter legitimis liberis. aliquid naturalibus relinquere, quod quidā falso arbitrantur. Sed & de eo casu, quod pater inter ipsos liberos naturales tantū, quos solos habebat, testatur est. Quod si dilucide constat ex dicta Iustiniani Nouella, vt nullo modo negari queat. atque ideo existimant Speculatoris opinio de multis probatā fuisse nam & esse Comm. affuerat Ripa in d. l. 2. §. de iur. m. §. 38 Sed & illustriſſis Antonius Padilla in l. cū accutiſſima. C. de iur. m. §. 31. citante affuerat & scribit. eandē opinioe ille magis Communiter approbat, licet contraria fuisse verior sit, quā Alex. probat. in d. l. p. qui regitur in d. 45. & in d. §. ex imperfecō. Id & videri sibi conuenit scribit Dec. conf. 610. nu. 3. & esse comunē Rubens cum 7. n. 7. & magni Communem Riminal. in d. §. ex imperfecō. In hoc tamen regno parum illud disputatio vtilis est cum l. 3. Tauri. l. 1. et l. 2. tit. 4. §. 1. Resp. J. §. ex imperfecō, correctus censetur tamen in testamento in scriptis facto, quoniam in nuncupatio, quod praxis obseruat, testē Michaele Cusantano in d. l. 3. nu. 7.

Ex hac principali conclusione inferitur, naturatū filiorum naturalium, donationem a parente factam reuocari: & sic l. inquam. C. de reuoc. don. habet locum etiam in filiis naturalibus, secundum Ripam ibi 320. cui aduersarij 7 itaq. in verb. suscepit, n. 45. in donatione a matre facta veram esse Ripa opinione non sic in facta a patre, super quo ipse disputat Sed probabilior auctoritas Ripa, ex donantis praesumpta voluntate, a qua lex illa deducitur.

Quinta conclusio. Filius naturalis matri, etiam intestata, cum legitimis simul, & aequē succedit. l. si quis illi filius. C. ad Oris. Regia. l. 1. tit. 1. §. 3. part. 6. etiam filio illius filius, secundum Communem Opinione, & notat Ang. Arret. in nouissima. in fin. ad Oris. Inquit tamē aequē videtur, naturales filijs, ex fornicario coitu coceptos, atque ac legitimo matrimonio genitos admitti ad matris successionē. scriptū enim est Genes. sup. 2. non erit haereditas ancillae, id est, concubinae, cum filio liberā, id est, vxoris auctore Ambrosi. sermo. 66. a quo aliam Gratianus text. me. dicit alij n. 31. q. 4. idem probat text. in cap. non omniū 2. q. 2. ex verbis Apostoli ad Galat. 4. Hinc Genes. c. 25. scribitur: Dedit Abraham cuncta quae possederat Isaac filiis vero concubinarum largus est numerus, & separauit eos a filio suo Isaac, quod etiam adnotat u. 10. Annus super Philonem lib. 5. Hinc & Fort. in tract. de vlt. fin. illar. 8. inultum esse exlimat l. si quis illi filius in praefata conclusione. Vnde Regia. l. 9. Tauri, [tunc l. 7. tit. 8. lib. 5. Resp. J.] fanciatum est, naturalem etiam matri intestatā, simul cū legitimis non succedere: posse tamen ei a matre quātiā bonorum partem relinqui Sic & in Gallia id seruati testatur Guelius Benedict. in d. c. Raynuitus in verb. ex vxore m. 710. Chassā in consuet. Burg. Rub. 8. §. 3. & Carolus lib. 1. Reg. alimā France. tit. 7. Quibus omnibus duo addenda sunt.

Primum naturalibus non competere ius agendi extitū lo inofficij testamenti, quāuis pater eis nihil relinquit. gl. in l. 1. in prin. ff. de bono. p. contra testat. quā committat Arret. in l. ex facto. col. 9. ff. de vulgar. & pupill. Bar. in l. Gallus §. etiam si patris filij de liber. & post. Bal. in l. col. 3. C. de bonor. possessor. tab. & Didacus a Segura in l. coheredi §. cum filio ff. de vulg. col. 4. Possunt tamē contra testamentū matris agere de inofficij testam. ff. iussu. l. 3. §. 1. vbi gl. ff. de inoffic. testam. gl. 8. Paul. d. l. si quis illi filius. Lege autem Taurina 12. [C. l. 10. tit. 8. lib. 5. Resp. J.] qui legitimi rescripto principis efficiuntur, nullo casu succedunt cum legitimis & naturalibus. Secundū addimus praedictis filiis naturales illa matri, etiam intestata succedere, vt patet ipsius matris a successione excluduntur, quod in Prætorio Rote testatur seruati, ac pronuntiat fuisse, Chassā de defunctio vites, de successio ab intestat. Nec id opinor legē Regia abrogari, imo idem ex pressum d. l. 9. causum extat.

§. QUINTVS.

SYMMARIA.

- 1 Spurius filius quatuor, & vnde id nomen deditum fuerit.
- 2 Tertius qui.
- 3 Tertius filius qui dicitur.
- 4 Spurius ubi potest a patre ex parte, nec inter viros nec in uicinis uoluntatibus, ubi quidam addunt, quod filij spurius a testamento fuit.
- 5 Spurius etiam ex iustificatione papali, quoniam bona capere non potest, neque ex iuribus vel fidei commissa, non.
- 6 Pater legit, si, cui quidam donatū ei pater in iustitia spurius datorum daret.
- 7 Spurius statu non potest esse capax successione, vel donationis a patre.
- 8 Quod agendum sit, quando testam. data sit, et quid agatur, vel expressio fidei re. stitutiōne bona spuria.
- 9 Spurius non potest in consuetudine fore possidere bona parentis extitū a fide, vel aliam ab herede legitimū filij restituere.
- 10 Haereditas non tenetur, data sita fide de restituendi bonis spuriis, ita bona eadem restituere, & el ad fidei deservit.
- 11 Promissio contraria legem non est seruanda.
- 12 Haereditas si bene fidei dedit testatoris iur. amicus proffito de test. reuocato, an tenetur notari a iudice, et rem ipsam exprimere.
- 13 Haereditas caduca rei defuncti filio ecclesiae, an seculari.
- 14 Spurius quibus casu potest test. bona patris adquirere.
- 15 Spurius non potest testam. vel conditione legitimis a principe fidei re. stitui.
- 16 Alimenta spuriis relinquuntur, possunt a quātiā partem bonorum.
- 17 Nepos testatoris, vel naturalis ex filio spurio an possit ab aucto institui haereditas, quid ampetat ex filio, quod sit ex iuribus conceptum.
- 18 Filius legitimus sacro ordinis consueti, an dicitur naturalis ex iure filij.
- 19 Spurius non potest succedere uicari.
- 20 Curia dicitur, quae datur cure Castore.
- 21 Filius legitimus sacro ordinis institutus, an succedat patri, et iuribus Regio.
- 22 Stipendium cum iurisdictione datur, an potest pater.
- 23 Curia dicitur, quae datur iurisdictione.
- 24 Fratres naturales, non filij, an sint aduocandi ad mutuum successione, quae ab intestato defuncti.

Spurias

tradere bona illo spurio filio, nisi ex parentis voluntate,
quae tamen hic non praecessit.

Tertio, inritur eundem spiritum inflexum confitentem. For bonarentis possit retinere, qui sibi institutus a patre heres tradidit, etia data parenti fide de restituendo spiritui traditis bonis: tamen quia fidem dederit, peccauerit, et mortali, fraudem hanc inflexum committens aduersus legem, qui prohibet diuina fidem prelati: sed tamen non prohibet lex traditionem bonorum, qui spiritus fit. Nec ex fide praefata amitti heres hereditatem, et rerum hereditarium dominum. Undecum dominus fit, potest illas res in spiritum transferre. Nec dici potest spiritus hac acquisitione priuatum esse a lege, cum iam ex voluntate parentis: quia hac acquisitione potius fit ex voluntate veri domini, quam parentis, ex cuius voluntate verus dominus scilicet ipsum ad id minime obligari.

22 Quarto, iustificatur heredes scriptum non teneri
in iudicio animum restituere hereditatem, etiam si tacitam
fidem praestiterit de ea restituenda filio spurio: illa enim
23 promissio fuit facta contra leges, & in fraudem legis: ergo
ex ea non tenetur. In iuris gentium, q. prator. an. ff. de pact. & ibi
optime Pont. 2. n. 4. facit ad idem text. in l. amicus, de leg. lib. act. et

Quinto, hinc conflat heredem scriptum, qui promissat
testanti restituere hereditatem spurio, non teneri in animi
iudicialia bona ad fiscum deferre, neque fisco crimem
ab eo committum pandere, quia verus heres est, & in pen-
nam leges hanc hereditatem fisco deferunt *l. r. c. de hui. qui*
vr indig. l. si fidei. l. non intelligitur q. de iure fisci penam autem in foro
consequitur non soluitur: vnde conflatum sequitur hanc ip-
si fallat contra Bart. in l. f. de hui. qui vr indig. col. 3. quæ Dida-
us de Segura sequitur nisi cohered. q. cum f. de vulg. & pre-
fol. 12. r. indig. rep. col. 1. Nec item tenebitur coniunguntur pos-
sitio illa bona tradere: cum iste sit verus heres: fides au-
tem ab eo data in penam delicti tollit ab eo hereditatem
& fisco cum deferat: quod si verus heres non esset, hereditas
ad testantis propositum pertineret. Noc obli. p. adones. f. de
pen. dicit. quia luriſon. ibi non appellat hanc heredem per
penam: sed dicit censendum esse prædionis loco, quia frau-
dem fisco fecit, tacitam fidem præstando. Nec mihi place-
bit in dubio, quod non. Sylvest. in verſ. f. de vulg. §. 6.

Sexto; etiam opinio Card. conf. 35. intelligenda est, dum
dixit, hereditas, quod praeiudicat testam. de rebus
hereditatis spurio, etiam si iuraverit se id non dicturū ei
quod, debere vocatum id iuris omnino verum dicere, et
rem totam exprimeret referet cum Felin. in c. in causa de testib.
c. 2. §. 3. si infamis Doct. M. Natur. in c. iur. v. 4. §. 3. part.
v. 1. c. 6. 69. procedit enim praedicta opinio, quando quis
id iuris interrogatur, vel eius testimonium exigeretur sub
monitione generali, precedente infamia contra ipsum ta-
citate fidelitatisque iudicis occultum sit, et de pena tan-
tum soluenda tradendus, quam in finis iudicio solvere
quis non tenetur, dum de restitutione illati damni, non co-
gitur quis dicere testimonium minime praecedente infamia:
quod si responderet cafo, non tenebatur testimonium
dicere, ita oportet respondere, vt verum dixisse conflet.

Septimo, q̃ in his confat in dubio, cui fisco, faculari, an
 15 seculariſtico, dieſo caſu fit audiencia hareditas, eſt conſiderand
 confiderand haredis preſtantiſ ſine perſonam: cum is deſi
 deſignat, et ab eo propter delictū ſuauerat hareditas: nam
 ſi laicus fit, Regi deſertur ipſa hareditas: ſi vero clericus,
 eccleſie eſt audiencia. quod probatipoteſt eſſe hiſ que
 tradit. Ioan. Lupi. in rub. de donat. §. 39. docet et hoc exprellim
 Bal. in l. q̃ quod preſcript. i. rub. de e. de offi. ecle. con. ſequit. Pau.
 Caſti. ibi. Chaffarius in conſuet. Burg. rub. n. 5. m. 4. et 5. Fel. q̃. 4.
 v. de hedi. cau. 2. et ſegura in l. rub. n. 8. §. ſi deſect. et p̃gilli, nec
 in contrariū quicquid ṽget text. m. c. 2. de ſuccel. ab inſtr. l. licet
 eū ibi adnotatur Panor. Haſ equid eſt ipſe illationeſ
 legor amplius examinare poterit eſt. huius propter ſecundum
 huius operis editionem tradit dictiſ. Dominus. Soſt. lib. 4. de
 inſtr. et q̃. v. et art. 1. in his etenim, in quoſ. noſtra diſſent. ab
 hiſ que diligentiſſime fueſe inibi adnotata, liberum erit
 cuiuſque iudiciū: et noſ tantū ṽri cenſura libentiſſime
 admittere.

16 Verum nostrates passim conantur explicare, † quoniam
pater pater possit filio spurio proprias res tute relinquere,
ita, ut filius non excludatur à fisco, quorum aliquo cante
las hic referam, ex quibus hæc grauis questio poterit re-
pendi. Prima equidem cautela inuitur patrem, & docet ip-

[illegible]

Prætermittendum vero non est parentulitium non esse, ut ipurium Tharedem in fuitus libi condicione, si a principe i fuerit officio legitimus: tunc etiam fiqua legitimatione, patris hereditatem absque ante periculo loobinebitur: in fuitus iure possit incipere tempus, quo capere possit l. 10 tempus, fide heredi, in fin. et ibi in fuitus, quæ. vnde, rursus, ante Bald. Aret. et Alex. in l. 1. Galus §. nullum, de lib. et post. item Aret. in l. fidei, ante fidei testat. quæ Opiniones Communem esse testantur Iacobi 5. et Lancelot. Decid. §. infirmus, et Gualden. de arte testat. tit. 2. can. fin. item in hac specie notatur Bald. in l. 1. c. de fuit. et fuitus, in 6. q. 9. opinione fatetur communiter esse receptam Carol. Cottam in fuitus memorabilis, in dictione fuitus, dicens se esse defensione Ferraria contra Ludou. Luffita, in quidam relegat. fidei testat. ibi tamen col. 1. potius videtur in hocca Bald. fiqui, quam ab eo cōdicere, tamen non omnino ei placeat Bald. sententia, quam Soci. ibi non, 11. probauerat. Nec obertit f. aliam §. in extrac. f. de heredi, in fuit. ibi in institutionib. conditionibus oportet heredem capiem esse tempore testamenti, mortis, et aditionis hereditatis: enim procedit in conditione extrinseca, secus in conditione intrinseca, et quæ ad iure intelligitur, qualis etiam, cum capere poterit hæres, in l. 1. in tempus, vbi gl. hoc sentit: tradunt optime Iac. in l. 1. ubi hæres fidei vulgar. et Pap. Aret. c. 155. Imo hic spurius hac conditione in fuitus potest pende: pendente conditione bona petere, et ea, vt curator administrare ex bonorum possessione fidei cum tabulis, l. 6. qui in fuitus heres in diem f. de heredi, in fin. Bald. et Ang. item Bald. in fin. fidei ibi quæ fuis fuis ante alien. loc. Lupin. n. 6. de auct. iur. et voc. §. 29. non. 4. Sed et, qui ipurium filium habet, meminerit in his regnis posse ei relinquere iure alimentorum quantam bonorū portio, ex Regia l. 10. Tauri, in l. 8. tit. lib. 1. Recopilat. ¶ quinto et ante iura Codicis, et Authenticorum licuile patris spurio aliquid alimentorum titulo dare, aut pro, probat Aret. in lib. 4. c. 1. §. 1. c. 1. §. 1. de lib. qua pro non script. habetur.

Secundo conclusio. Nepos 1. legitimus, vel naturalis ex 19
 filio spurio, deficiente prole legitima, potest ab auro heres
 inherere, nec censetur in dubio patris gratia infirmus. Barto.
 mol. Alex. Aret. & Iafon. in l. Galus §. quid si filij de iur. C.
 & filij. & Barto. consil. 118 per filij de l. b. §. vir de iur. C. de
 iur. l. i. notat Signorino consil. 114. quam Opinione aliter Commu-
 niter esse Dec. consil. 462. & C. consil. 25. v. volenti. & C. Molin.
 in ex. quibus infertur aui non posse nepotem ex spurio,
 iura legitimum & naturale influere, existente prole
 legitima, secundum omnes, imo nec existente prole legiti-
 ma relicto principio. Dec. consil. 258. Secundo ex his
 consil. praefata institutionem etiam deficiente prole legiti-
 ma non valere, si consil. patris gratia nepotem institum
 fuisse, ex c. cum Doctoribus quos sequitur notat idem
 optime Aymond. Saul. consil. 184. Haec tamen conclusio, &

cunda non procedit in nepote nato ex filio incestu. Bald. in l. si quis incest. C. de incest. nupt. per text. ibi. quem idem Bald. dixit esse veniū in c. in presentia. nu. 35. de probat. Corlet. in singu. verbo heres. Hippo. singu. 143. Idem notat Alex. in d. §. quid sit. quorū Opinio Communis est. tunc Salyc. in d. l. si quis incestu. & Corne. d. conf. 25. 1. volum. et si tal. in d. §. quid sit. venit à Bald. recedente. d. conf. 25. 1. volum. et si tal. in d. §. quid sit. col. fin. & Roder. Zuzares in l. 9. tit. 1. lib. 1. For. 2. col. & Corf. in sing. in ver. fornicatio. vbi exprellim fateretur hanc Opinione Communem esse.

21 Tertia conclusio: Filii spurii si natus ex damnato coitu. matri incestuata non succedit. nec ex testamento. etiam si mater non sit illius. nec proles legitima super sit. licet alias spurii natus ex coitu non damnato matri non illi sit succedat simul cum legitimis l. si quis illi sit. C. ad Offici. vbi gl. tex. in auct. quib. mod. nat. eff. sui. §. qui in auct. ex complexu. C. de incest. nupt. gl. & Ange. in §. non solum. l. si quis illi sit. C. ad Offici. Specu. titu. de factis. ab intest. §. 1. m. 2. & 7. Deci. conf. 313. col. 1. refert tamen plurimum scire quod damnatus coitus: & constat cum coitu damnati dici. qui puniunt aliqua lege exteriori. & humana. text. in d. auct. quib. mod. nat. eff. sui. §. si. Barro. in l. si quis. volum. 2. ff. de vi. qui vt in d. & ab omnibus receptum videtur. Vnde l' apparet coitum cum concubina vel affini. abque dubio damnatum dici debere. Sic etiam eodem pacto. coitum cum vxore alterius. Quin & coitus cum concubina legitima alterius. cum puniatur lege exteriori. damnatus censetur l. si quis inter filios. ff. de adult. Coitus etiam cum moniali. si quis non dicam rapere. C. de episcop. & cleric. c. si quis non dicam. de penit. dist. 11. Item coitus inter dominam & seruum l. vnica. C. de mulier. que propri. seru. ff. de iur. iur. quæ & alia adducit latius Ioan. Bapt. de S. Severino in d. l. si quis illi sit. fol. 2. volum. 1. & Angel. in d. §. non solum. colum. final. Ex quibus dubium est. an coitus inter solutam & coniugatum damnatus sit. respondens: Quia in re dubitat Dec. conf. 311. & tamen Paul. Catfren. respondit non esse hunc coitum damnatum. conf. 34. num. 4. volum. Alex. conf. 139. in. 1. volum. Armon. conf. 166. colum. 1. & Socius conf. 148. in. 1. volum. colum. 2. ex eo quod hic coitus aliqua pena per legem exteriorem minime puniatur. l. 1. C. de adult. Verum cum coitus hic sit punibilis ex eo quod maritus vxori iniuriam irrogat. secundum Bald. in d. l. 1. atque etiam lege Regia 24. tit. 3. lib. 1. in ord. Regis. certius existimo hunc coitum inter damnatos esse connumerandum. quod probat Ange. Arer. in d. §. non solum. colum. final. post Mathes. & idem asserit Ioan. Bapt. in d. l. si quis illi sit. fol. 3. volum. 2. & quamvis non distinet. priorem sententiam frequentius recipiamen hanc dicat Dec. vtiorem esse conf. 306. cui suffragatur. quod coitus hic vere sit adulterinus ex lib. 1. C. de adult. Thom. & Caiet. 2. c. quæ. 154. artic. 8. quod. constat ex diffinitione adulterij. cuius mentionem egimus part. 1. huius operis c. 1.

Hic etiam concinit non inutilis questio. quid dicendum 23 sit in coitu inter solutam. & sacerdotem. aut sacris insignitum ordinibus. contingenti. Et Math. & Al. in conf. titu. Neapolitan. titu. 82. colum. 2. voluit hunc coitum pena exteriori nulli puniri. ac subinde prolem hunc susceptam matri succedere. quod falsum existimo. adeo etenim odio hæc proles fuit semper canonicis. vt in Concilio Tolitano nono. cap. 10. statutum fuerit. filium dum ex coitu clerici. & femine liberæ. sub specie tamen matrimonij scienter contracti. seruum effici ecclesie. Cuius canonis & Gratian. me nitit in c. cum mulier. 15. q. 1. apud quem tribus locis text. ille cit. emendandus. Nam dum legitur. super inuocant. oportet scribere. super incontinentia: & dum habet idem Gratian. codic. formati. legi debet. reformati. Item dum legitur. Alia poluitione. magis integre constat sensus. si legatur. Tali poluitione. quæ omnia restituenda sunt ex iplo concilio. tum codice. & ex Specu. in tract. de conat. 3. part. titu. 46. Ex quo canone Roman. singul. 402. nimis large notauit. filios clericorum esse seruos ecclesiarum. illum text. dicens. sing. esse cū tamē illa consuetudo de natis ex clericorū coniugio lo-

quatur. sicut enim intellexit Abb. in c. 1. final. colum. de reuoca. & par. at Regia. l. 3. titu. 2. part. 4. addit tamen gl. in d. c. cum mulier. Illud statum abrogatum esse. & atque per desuetudinem euasisse. cuius meminit Abb. in dult. colum. final. & idem in c. cum sit de ser. compet. numer. 15. Sed nihilominus ex eo constat quàm ex oia fuerit canonicis clericorum proles. Hic etiam coitus adulterinus appellatur a gloss. communiter recepta in c. per venerabilem. quod sit legum. in verbo. adulterinus. vbi Abb. num. 32. hanc copulam damnatam dicit. probat idem Abb. in c. innotuit. de electis. gloss. in pragmat. sancta. titu. de concubina. §. innotuit. de electis. gloss. cum olim de clerici. canonge. notat idem Nissus. verbi. atque arguit. c. cum olim de clerici. canonge. Quod fit. col. de Vbal. in tract. de success. ad intest. 4. specie filiorum. Quo fit. vt secundum præfatos Doct. matri minime succedat filius clerici in sacris ordinibus constituit. etiam si ipsa mater sit soluta à lege coniugij. vti. alteriusve vinculi. Quod & in specie notat Bermondus Choneronius in tracta. de concubina. pag. 356. Nec opinor id Regia. Tauri. quæ 9. est. l. c. l. 7. tit. 8. lib. 5. Regia. l. 3. substatum fuisse. ex Ioanne Lup. ibi. numer. 37. cum ex verbis & mente eiusdem legis constet. nihil hac in re diuersum à iure vereri ibi sanciri. vti etenim hæc Regia 24. titu. 3. lib. 1. ordine in eius premissis sensu idem. quod nos ex prædictis authoribus notauimus. Tamen Regia hæc superius adducta. §. 2. titu. 2. part. 4. in vltima clausula potest induci ad contrarie opinionis probationem. Nam vt quidam opinantur. illic probatur. filium clerici. etiam sacerdotis. matri succedere posse. nec dici proprie natum ex coitu damnato. quod fortassis probabile minus videbitur. iure saltem huius regni. [Quam opinionem etiam iure Regia veram probare conatur doctissimus Gregorius. in d. lib. 1. §. 5. Ego tamen debitatione ista non semel examinata constanter existimo. quod paulo ante probauit. iure Cæsareo eius sententiam defendi non posse. & iure Regia ordinationum. atque Taurina confirmationum facile improbari. qua ratione in iudicio. & consilium. potius probarem eam opinionem. quæ filium istū à successione matris excludit. quam eam quæ eum admittendum esse docet.] Nec temere diximus coitum inter solutam. & constitutum in sacris damnatū esse: sed. vt excluderemus coitum inter solutam feminam. & clericum minoribus prædictum ordinibus. etiam si is beneficiū ecclesiasticū habeat: non enim opinamur hanc copulam damnatam dici: ac subinde censuram liberis ex ea susceptis. matri succedere: tametsi contrarium iure Cæsario. & Regio probare nitatur Roder. Zuzares in l. 1. titu. 6. lib. 3. Forisolum penultim. Imo Regia lege hos filios naturales esse. apertius constat. quam iure communis. secundum quod eos esse spurios Bald. censet in l. perenni. ff. de in iur. vocan. Ego vero ex his. quæ paulo ante de filiis naturalibus dixi. eos esse iure ciuili. & omnia nonothos censere: non proprie naturales. nec omnino spurios: non enim vere spurij censendi sunt. hi. qui nascuntur ex coitu. qui poterat coniugalit esse: nec item vere naturales. quippe qui nati sunt ex ea concubina. quæ licet domi cohabitaret: iure tamen ciuili minime permitteretur: quod Bartol. censet in l. penult. ff. de concub. quem in hac ratione sequuntur hi. quos respulit hoc c. §. 2. volum. 5. verum si Pontificum ius in vtroque foro moribus receptum. Regia & Taurina constitutione comprobatur consideremus. hi filij naturales sunt: sicut apparet ex notatis superius. §. 4. cui opinioni subscribitur onnes. quos aduersus Bart. dicit. numer. 35. citauimus. Mater autem filiorum clerici sacris ordinibus præditi ipsi filij non possunt succedere: nec illi succedunt. secundum Ioan. Lup. in l. 16. Tauri. numer. 12. [22].

Adiciam tamen hic ex præcedentium ratione cum coitu etiam dici damnatū. quod cum virgine. viduæ stupro contigit: quia puniuntur pena legis exterioris l. inter liberos. lib. 3. vbi ff. ff. de adult. §. 2. Instit. de public. iudic. l. 2. titu. 19. part. 7. quod ostendunt Ioan. Bapt. & Ange. Arer. in dictis locis. quam opinionem procedere tantum in virgine. aut vidua: quæ non sit in finem foris. existimat Bald. conf. 26. volum. 3. Soc. 302. col. 2. vol. 2. Ludo. Gorzad. conf. 21. volum. 2. & Aym. Saul. conf. 166. volum. 2. nam commissum stuprum cum vilibus non est punibile l. adulterium. C. de adult. quæ tamē in vilibus respectu morum loquitur: non in virginibus aut viduis infamæ meritis. Quo fit. vt existimemus vti esse. asserere stuprum esse punibile. si committatur cum vidua in honesta aut meretricie lib. 3. vbi ff. ff. de adult. cum vidua vere honesta sit cum missum punibile esse. etiam si infame foris sit. vt notat Steph. Bertrandus conf. 158. in 3. volum. alioqui anfa præteretur

reut exercendi passim libidinem, atque vitandi virginis pauperes, & infimi generis, honestas tamen. Nec me laet Aym. conf. 136. col. 2. aduersus premissa velle coitu inter solutos, seu liberos matris legitimos, & calitatis voto damnatum non esse, etiam si stupri ioco contingat. quod ipse notat ex recondito sensu Bald. in l. cum quoniam. C. de falsis. col. 6. v. r. & sicut. cui minime accedit. Ex premissis tamen infero coitum inter liberum & legitimum, atque calitatis voto, & feminas eodem pacto liberas, et plures fratres, non esse damnatum: neque enim puniuntur lege aliqua exteriori. Bart. in l. h. col. 2. ff. de his, qui, vt in leg.

Hactenus vero dubitationes Ioanna Augusta, Caroli Cæsaris faris mater, lege Tauri. 9. proflus exprodit: ea etenim 1. decium est, coitum damnatum dici eum, ex quo femine coeuntium minet pena mortis naturalis à lege statuta. Ex quo aperitissime inferitur iure Regio, filium conceptum à coniugato, & soluta, matri succedere: quamvis spurius sit: atque idem erit dicendum in filio nato ex virgine stupro viata, licet spurius etiam sit ex legibus civilibus. Vnde lex illa 9. ad matris successione spurius, & naturales admittit: modo non sint geniti ex coitu damnato pena mortis naturalis, cum ad matrem.

At iure communi attentio inferitur, filium à virgine, vel vidua vitio stupri conceptum, vel ex concubina ab altero domi retenta, vel à domina ex seruo proprio, spurium esse, nec matri succedere: & tamen conceptionis tempore inter parentes contrahi poterat matrimonium. Secundo, deductum iure Cæsarium, non esse filium aliquem proprie spurium, qui matri succedere possit, cum proprie spurius ex damnato coitu nascatur: sed id concedendum est, hanc mater successione etiam proponi, atque deferri filiis, quos paulo ante ex lata significatione spurius esse diximus, nisi probanda sit opinio illa, quæ asserit coitum inter coniugatum, & fecundam solum, damnatum dici non debere, ite illa, quæ asserit copulā sacerdotis, & femine nec coniugate, nec religiose, nec consanguineæ inter damnatos minime computari. His enim casibus iure communi darentur filii spurii proprie, qui tamen non essent ex damnato complexu nati.

26 Quarta conclusio asserit: Fratres naturales, seu spurios quocunque coitugentis, intestatis sibi inuicem succedere, si verini sint. I. spurii. dist. 1. 2. vnde cogn. Filii enim naturales, vel spurii quocunque coitugentis, succedunt cognatis: & sic consanguineis matris. Ludovic. de Sardis in tractat. legitimorum 3. part. de spuriorum successione. in quibus. hoc tamen non procedit in natis ex coitu damnato: hic etenim nec fratres veritatis, nec cognatis intestatis succedunt, secundum Anani. & Bolog. in eius additionibus consil. 57. & Matth. ab Affiliis de reg. 96. Abb. conf. 50. in 2. volum. Deci. conf. 371. colum. 1. & Aymo conf. 138. colum. 3. Hoc vero certum omnino non est: potius oportet dicere, non esse hic adhibendam istam distinctionem, sed locum habere etiam in his fratribus, hanc quartum conclusionem, vt optime notat Corne. conf. 21. in volum. vii. asserit hanc Communionem Opinionem esse, quam sequitur Curt. Iun. conf. 123. & idem Corn. conf. 234. colum. penult. 4. volum. & Nicol. de Vbaldis de success. ad in testa. part. 3. volum. 4. quod probari videtur in dist. I. spurii. non tamen ita efficaciter, vt contrariam opinionem conuincat: pro qua est Regi. iura. dist. 2. part. 6. & idem probat Ange. Aretin. in tract. de testam. in verbo, natus intestatus. colum. 8. iura igitur cognationis naturalibus, & spuriius competunt non iura signationis. Vnde naturales, vel spurii ex parte patris cognati sibi, etiam intestatis, inuicem minime succedunt, ex recepta ab omnibus opinione in dist. I. spurii. per text. ibi, notat Aymon conf. 138. col. 3. Ex quibus lector poterit expendere, quæ nouissime tradit Emanuel à Costa in sp. patet. verbo. bona amia. num. 11. & sequens de testam. obliterata tamen diligenter, & ex iudicio decisione. I. Tauri. 27. & ea opinione, quæ recepta esse videtur, fratrem spurium, posse succedere legitimo fratri testamento, quod tradidit Caccia lup. in l. si quis illegit. numer. 29. Curtius Iun. conf. 123. & Guelm. Benedict. in c. 8. synodus. verbo. & uxorem. 5. numer. 13. [Dicit tamen Regi. de filia. fratrem naturalem ex parte tantum admittit ad successionem fratris intestati, qui fratres veritatis non habet, & ex lege corruit gloss. in l. 2. ff. unde cogn. quam dicit sing. Abb. conf. 50. colum. 1. 2. volum. Flor. in qu. testamento ff. de probat. dicens, duos fratres ex eodem patre conceptos à diuersis concubinis distincto tempore in contubernio reuocent, nec iura agnationis, nec cognationis habere: atque

ideo non competere eis mutuum successionem. notat idem Bartol. in antea. quid. mod. nat. eff. sui. ff. si quis ignis. & Specul. de success. ab intest. §. 1. vers. quid de natu. num. 19. Hoc etenim iure Cæsario locum habebat iure Regio sublatam esse constat. Fratres vero legitimi, & naturales, naturalibus tantum, vel spuris præferuntur. argum. l. 3. quæ illegit. C. ad. Officiis. [Adde Ioan. de Platea in l. 1. col. 3. C. de vacan. lib. 10. Arch. reg. ca. col. 35. de reg. iur. in 6. Gregor. in l. 1. titul. 7. part. 6. Anto. Gom. in l. 9. Tauri. num. 2. Bernard. in praxi. crim. c. 53.].

§. SEXTVS.

De alimentis & aliis iuribus illegitimorum.

SYM M A R I A.

- 1 Filii quicunque etiam ex damnato coitu concepti, à parentibus sunt alimentandi.
- 2 Filii quicunque, etiam spurii, parentis occidendi, lege Pompeia puniuntur.
- 3 Ius alendi spurios patris partium tolli non potest.
- 4 Alimentum filio spurio debita, lege aliqua tolli non possunt, cum numer. sequens.
- 5 Legitima debita filio aut tolli non potest.
- 6 Primogenitum cui ex libero omnium bonorum collititur potest, modo si alij alimentum præstet.
- 7 Alimentum spurio ab herede præstando, etiam patet prohiberi.
- 8 Leges civiles alimentum spurij negantes, iniquas esse, & ideo iure canonico abrogari.
- 9 Alimentum præstandum in quo ex damnato coitu nati sunt iure canonico, non autem civili.
- 10 Alimentum liberis præstandum sicut perfectis parentum, & filiorum quatuor, & condicere.
- 11 Alimentum quæ inquisitionis, & pietatis causa præstantur, danda sunt secundum quatuordecim peritus, alij autem dicuntur secundum rationem necessitatem, & numer. 12.
- 12 Neque intelligi debet aut. ex complexu. C. de inst. nupt. & ad c. cum habet. de eo, qui duxit in matrimonium.
- 13 Filium tunc à patre alendum, quando non habet unde possit alimentum percipere.
- 14 Legari possunt alimenta filio ex statuto, etiam si habeat unde se aliat, & in l. Regi. I. Tauri explicatur.
- 15 Filia naturalis, vel spuria, non possit à patre dotem exigere.
- 16 De i. à patre filio spurio data, & mori tamen quatuordecim, quam lege hie, habet, qualiter sit ad legitimam quantitate reducenda.
- 17 Maritum alere tenetur uxorem propter coniugium.
- 18 De i. titulus in ius est partem alterius, partem suam.
- 19 Spurius non sit à matre alendus, & educandus.
- 20 Cultare liberis non regum quidem probum est.
- 21 Spurius etiam ab herede non potest alendi, & quid de aliis sit, legimus.
- 22 Pro alimentum liberorum, bona patris obligata sunt.
- 23 Vxor pro alimentum agere non potest contra confiteri bonorum mariti.
- 24 Alimentum filio data non ad eorum heredes pertinet: & respondetur quod sic.
- 25 Fundus ad alimentum legatus est, cui proprietas legari preerat, ad heredes legatarij transiit.
- 26 Nepotes spurij non sunt ab eorum aui, seu prauis alendi.
- 27 Alimentum quibus ex causis iuris negari possint.
- 28 Armi & infirmis patris vel matris, aut spurij vel illegitimi non possint.

Quinta principalis conclusio præfatis optime accedit, quæ filios quocunque coitugentis, etiam incesto conceptos, à parentibus alendos esse profitemur: ex c. cum habet. de eo, qui duxit in matrimonium. sed & hoc ratione probatur: ceterum iure naturali hominem procreatū conseruari, atque alii, ne pereat, pater vero genitor fuit, & in eo amoris causa manet naturalis iure: igitur alere tenetur ipse pater filium. Præterea liberorum educatio iuris est naturalis. l. 1. §. in naturale. ff. de inst. & iur. c. i. naturalis. 1. diffinit. natura autem communis est legitimis & spuris. l. hoc accusare. §. omnibus ff. de accusat. I. quinquis. C. ad leg. in ius. Bald. in l. vnica. C. de consil. num. 7. idem in c. 1. natur. alteri de sens. fuer. conu. inter Dom. & agna. dicens 1. legem Pompeiam de parricidis locum sibi vindicare, etiam in spuris: sequitur cum Alex. in l. ex factis. ff. si quis regat. ff. de Trebell. numer. 43. & Forti. in tract. de ultimo. fin. illat. 7. ergo ius hoc naturale. quod cogit parentes ad alendum liberos, commune erit liberis legitimis & spuris. Abb. in c. cum habet. in l. 1. in antea. ex complexu. C. de inst. nupt.

Habet tamen quintam conclusionem intelligi ita veram esse, vt ius istud non valeat tolli vltio pacto partium. Specul. in tit. iur. qui filii sunt legitimi. §. 1. vers. sed pene quidem in. 12. Alberic. in l. 1. §. iur. naturale. colum. final. vers. sed quidam & ibi Bald. vers. quæro quid sit filius ff. de inst. & iur. Bartol. in l. si quis à liberis. §. patris ff. de liberis agnoscent. Alex. in l. h. cum dotem. §. 1. num. 9. ff. soluto matrimonio idem Alex. in l. alia. §. elegenter. num. 12. eodem titulo etiam si pactum

agere addit ius humanum, neq; iniuria alimenta prestatu debere esse iuxta dignitatem & statum illius, cui prestantur: sunt; vt constat: igitur Baldi opinio non potest recta ratione defendi. Sed oritur hinc discordia noua inter ius canonicum & ciuile: quia apparet a iure canonico filius, etiam si filius alimentu debet a parentibus iuxta filiorum dignitatem, per e. cum habere, de eo, qui duxit in matrimonium, at iure ciuili filius comprehensus in d. aut ex complexu, alimenta debet, quatenus vti subsidio finitatis, ne fame, aut frigore pereant: non tamen illa, que attenta filiorum dignitate sunt necessaria: siquidem lex ciuili alimenta negare potuit, que iure naturali non sunt necessaria exhibenda: quibus mire concinit Regia lex Partitum, quam in vndecimo intellectus citabo. Igitur plurimum conducit iudicis arbitrium in his alimentis diffinendis. Sed & Regia lex. 10. Tauri. [Qua in Recopilatione eff. lib. 2. tit. 8. lib. 5. 1] permissi patri titulo alimentorum quantum bonorum patrem designare huius filius, quibus alimenta dare teneatur. Que quidem pars si sufficiens non sit vti subsidio, necessario erit augenda: si vero excedat illam quantitatem, que dignitati filiorum conuenit, minime diminuetur, auctor lo. luan. Lup. d. per vestra, 3. notab. §. 2. in fin. num. 10. quo in loco posteriorum huius interpretationis partem aperte probat, priorem vero numer. 7. non admodum obscuris verbis lenient.

13 Quinto, si quamvis filios a parentibus alendos esse, iure conuenit: id tamen locum habet, si filius non habeat patrimonium, neque arte aliqua praeclitus sit, vnde possit tibi alimenta capere: secus ergo filius valeat alimenta alere, lib. si qui liberis, §. sed si filius sit de liber. agens. Anton & Abb. in d. cap. cum habere, 3. colum. Baptiste de S. Seuerino in lib. si qui iustitru. C. ad Officia. causa penultim. Socin. conf. 121. in num. 47. in q. coll. Laurent. Calca. conf. 59. Dec. conf. 579. Nisi deducit filio autem illam exercere: quod praedicti Doctores sentiunt, & Ioan. Lup. in d. cap. per vestra, 3. notab. §. 2. num. 6. Abb. in cap. 2. colum. 2. de euen. infide. probat Regia. 6. sit. 19. part. 4. Id etiam hac in re certissimum esse opinor, patrem huic iuri alendi liberos minime satisfacere, si ei tunc et, agat, vt filius recipiatur in aliqua domo hospitali, in qua pauperes publice aluntur: indecens est enim filio in domo publice hospitali constituitur, quod praestit Bald. in l. vnicui, §. sed cum. C. de liti. lib. tollend. quem Fenest. sequitur in d. cap. cum habere. Anton. Borgenf. in d. de empti. & vendit. colum. penult. & Ioan. Lup. in d. §. 2. nov. 9. dicentes cum, qui alerum teneat alere, huius obligationi satisfacere, si eum illam recipi in domo pauperum: nisi indecens sit, cum in loco illi alimenta percipere: vnde aperte sentiunt, quod nos asserimus: non enim video debere filium, nec patrem, in domo publica pauperum alipsum filium.

14 Nec istud est praetermittendum, lege aliqua diffiniente certam quantitatem, quam titulo alimentorum liceat patri filio relinquere, etiam si filio: posse patrem illam quantitatem eidem filio legare, quamvis ipse filius habeat patrimonium, vel bona, ex quibus valeat se ipsum alere, cui opinioni nulli fuisse videtur, quod pulchre notat Ayon conf. 199. num. 10. vers. non obstat. Ex quo non vulgaris aperiuit interpretatio. L. 9. act. 13. Tauri. §. 1. et l. 7. act. 8. lib. 5. Recopil. quibus pater poterit filio illegitimo iure alimentorum legare quantum bonorum partem, etiam si filius distitutus sit. Fateor tamen, dubiam esse hanc interpretationem: atque ideo admodum, ea de re amplius deliberandum fore, in eo filio, qui spurus sit, & nihil, nisi iure alimentorum capere possit. Ayon etenim de illo spurio tractat, qui ex operis rusticifilii se ipsum alere poterat. Cuiuslibet ipse addiderim, obferendum esse in hac quaestione non solum quibus ex operis, aut qua industria filius spurus alimenta possit sibi fuppeditare: sed & patrimonii, & bonorum conditionem, num ex illis tuta sit futurorum alimentorum spes, certumque subsidium.

15 Sexto, ex his infertur, patrem teneri ad designandam dotem filii spurii, sicuti ad eam alendam: quod Bart. voluit in d. aut ex complexu. Abb. in cap. cum habere, & est communis Opin. recte Io. Baptiste de S. Seuerino in d. l. si qua iustitru. colum. penult. not. Bald. in §. sed nec mater. C. de iure dot. Bart. in fin. §. si a feroce §. de huius, que in fraud. credit. item in d. l. Merito. §. de iur. cal. antepren. §. si de legat. 2. Matthei. notab. 1. 47. Barto in l. iura. coll. 2. §. de huius, qui in iudic. loat. Lup. in d. cap. per vestra, 3. notab. §. 9. & §. 2. 3. Bald. Nonel. in tractat. de dote 6. part. primus leg. 26. Io. Compe. de d. 1. part. quesi. 17. Socin. in l. 1. numer. 25 §. de ius. matru. vbi

Aretin. colum. 5. scribit, hunc sextum intellectum feruari in praxi, & asserit communem esse Franciscum de Ripa ibi, in 65. Sed procedit iuxta quantitatem pro alimentis debitam: ex ratione, quam praedicti Doctores adducunt, atque post eos Euerardus in centuria lacer. cap. 29. notat in hac fide. Curtius Iunior conf. 37. colum. 1. §. quamvis Alexander in d. l. Merito. 8. voluerit patrem non obligari ad constituendam dotem filii spurii: pro quo facit l. exrem. §. pater ff. de legat. 3. Cui tamen responderi potest, eam legem locum habere, quando filia habet bona, ex quibus possit tibi dotem constituere: vt expresse preter alios intellexit Forum. in tractat. de iur. iur. illatio. 9. Hinc probanda est decisio Propositi in cap. 1. §. si iunior, de cap. Conrad. in feudum dicit, praemissa lege, vel consuetudine, qua subditi alicui Duci, Comiti, vel Marchioni, aut Regi, teneantur dotem filibus domini exhibere, eos debere non tantum id agere erga filias legitimas: sed & erga spurias, quem sequitur Chalfan. in conspectu, Burgund. Rubric. §. 5. numer. 38.

Verum, si pater si excedat iuris metas in assignanda dote filii spurii, ab eis legitimis haereditibus ille dotis excessus est exigendus matrimonio soluto: non eo constante, ne filia maritus eludatur, qui oneroso titulo pessidet dotem. Bart. in l. iura. ff. de huius, que in fraud. creditur. quod eo casu procedere potest, quo maritus tempore contractus ignorabat, eius uxorem spuriam esse: aliqui Barto. opinio falsa fore: siquidem etiam matrimonio constante possit illius dotis excessus peti: vt notat Ioan. Lup. in d. l. cap. per vestra, 3. notab. §. 24. numer. 3. cum Ioan. Francisc. de Ripa in l. §. si soluto matru. num. 97. post Acan. in d. l. iura. & Nicol. de Vbal. in tractat. de incest. lib. interdict. §. spec. filiorum. fol. 6. colum. 1. Quin & aduersus Barto. est optimus text. in Regia. 29. Tauri. leg. 3. tit. 8. lib. 5. Recopil. Iqua probatur, dotem in officialem a fratribus posse exigi ex ea parte, qua sit in officio, etiam matrimonio constante: quod iure communis Paul. Castren. adnotauerat in lib. vni. d. in offic. dot. quam sequitur Ioan. Lup. in d. §. 2. adiciens ita in Principio Pratorio iudicatum fuisse, priusquam lex Regia statueretur. Tamen idem Ioan. Lup. in d. §. 24. opinionem Barto. asserit esse Communem, ex eo quod dos iustitru marito sit onerosus, gl. in l. si dominus in §. de iudi. caus. dist. ibidem recepta communiter Barto. in l. si confite. §. si soluto matru. numer. 679. Bald. in l. hac edita. col. 5. C. de iudi. consil. 1. in l. Nefemius. 3. notab. ff. de re iudi. text. in l. vni. vers. lucratum. C. de impo. lucrat. de script. lib. 10. Regia. 17. Tauri. §. 1. et l. 1. tit. 6. lib. 5. Recopil. Iatus And. Tiraque. in l. si inquam. C. de reuocac. donat. in verbo. donatione. num. 173. sed licet dos marito detur pro oneris. matrimonio constante: non sequitur confessum, maritum dotem conficere omnino titulo oneroso contractus: quia ratione con iugii tenetur vir uxorem alere. Vnde dos marito promissa, nec defertur vera gratia lucris. nec omnino contractus onerosi conditionem sequitur: aliqui mille fraudibus locus esset in dotalibus instrumentis.

Septimo, principaliter ad hanc rem attinet, alendos esse liberos a matre, primo ut atatis triennio: post illud vero a patre, gloss. in d. cap. cum habere, & in l. iura. filium. C. de patri. pater. & in l. i. huius de conser. infideli. mater etenim cogitur proprium lactare filium, vt scribit Dnus Gregorius in responsioni bus ad Augustinum Anglorum Episcopum cap. 10. ex quo id notatur Gratia. cap. ad eum vers. §. distinct. modo non sit ita pauper, vt lactando filio, minime vacare possit. Azo. in summa. C. de patri. pater. quem sequuntur Bald. & Paul. in l. alimenta. C. de nego. gell. Abb. in d. cap. fin. col. 2. Bart. in tract. de aliment. Propositi in d. cap. ad eum vero, probat Reg. 13. tit. 10. part. 4. addunt tamen praefati Doctores, idem esse in casu, quo mater nobilis esset: cui iuxta mores patrios dedecus foret ei, lactare proprium filium, vel si caret lacte: his etenim tribus casibus infans tradendus est nutrici patris expensis, vel cogenus est pater matri pauperi alimenta praebere, quo filium possit propriis verbis nutrire. Verum ego ob quamcumque nobilitatem minime exulare feminas a lactando propriis filijs, nec opinor, etiam Reginis id esse dedecus: ex Phaurino apud Aulium Gell. lib. 12. cap. 11. & Macrobi. lib. 5. saturnae. cap. 11. & Plutarchum libro de liber. educat. fol. 2. & Augustini in enarratione psalmi 49. pulchre & vberime Tiraque. in tractat. de nobilitate cap. 20. num. 76. Nec tamen feminas proprios lactare filios detractantes mortalis criminis reas iudicamus, si in eligenda nutrice, atque alendo filio, curam huic negotio conuenientem impenderent, quod ipse Plutarchus admonet. His etiam illud addendum est, post

perat, eam quæ haberet. *Salv. in d. arch. si quis text. optimus sic intelligendus in cap. lue. tunc. qui filij sunt legitimi.* Et pra. ceteris hoc ipsum probat. *Pere de Penna in l. 4. col. 4. §. de his, qui spon. nunt. filij. ibi. ro.*

Terio infero, prædictam legitimatorem esse intelligendam, si mater vult honeste remanere alioquin non esset tutum hunc matrimonium consensum præsumere. *Bartol. conf. 710. Bald. in l. 1. col. 2. c. quibus res iud. non movet. la. in d. l. neque pro festo. Gerard. singul. 70. contra Prap. in d. cap. per tuas.* Nec placet distinctio, quam in hac quaestione tradidit Nicol. Boer. in d. decis. sum. 16. quia nullo iure probatur. Vnde subinfertur, mortua matre hanc legitimatorem minime inducere ex prædicta nominatione: quod Bartol. Bald. & ceteri passim fatentur: & est communis opinio, teste Nicol. Boer. adversus Prap. in d. l. per tuas.

Quarto, cum hic de præsumptione tractetur, ad eam inducendam necessarium esse quidam existimant, & patrem nominare filium, atque profiteri suum effectum, inquam, eointellectu, quo apud Iuriscosultos filij hæredes dicuntur in *lin. iussu. de lib. & posthum. §. sui autem. Inst. de hered. qualitat. & differe. aequo ita prædicta iura intellexit Bald. in c. immunit. de elec. & la. in d. l. neque professio. 2. col. Sed hoc non video ad hanc legitimatorem iure aliquo exigi, nec opinor opinionem istam esse recipiendam: si quidem in auct. vt licet matris & auct. §. ad hoc vero. constat ex Nouel. Græco codice, 17. consilij, satis esse, vt naturalis filius efficiatur legitimus, si pater proprium esse filium fateatur. Nec in Latina translatione dictio, iussu, ita est accipienda, vt Bald. & la. opinantur: quibus pater in l. 7. dist. 15. §. pater, a minime patrocinator: Imo nostram sententiam corroborat. Id enim tantum cavendum est, ne pater in hac professione filium, naturalem appetlet.*

Quinto hinc elicitur, falsam esse gl. in d. l. per tuas, & quæ exigere videntur simul cum hac nominatione, & eiusdem filij institutionem, ita vt hæres a patre infirmatur: hoc etenim necessarium non esse satis constat, sunt tamen qui hanc legitimatorem admittant, si pater filios legitimos, & naturales non habeat, non alias. *gl. in d. cap. per tuas. Et in d. arch. si quis, vbi Bartol. & idem in dispensatione 1. c. colum. final. Andr. numer. 15. & Anchar. in d. l. per tuas. la. in d. l. neque professio. 2. colum. quorum opinio mihi admodum placet ex eo, quod hanc præsumptionem iuris, non admodum decens fit in legitimorum, & naturalium præiudicium extendere, quibus etiam adiungendum hoc Höstien. in summa, simul qui filij sunt legitimi. §. final. ad finem, qui hoc idem asserit, licet contrarium teneat Jacob. de Bello vbi in d. auct. vt licet matris & auct. §. ad hoc. Prap. in d. l. per tuas. 7. col. Nicol. de Vbal. in tracta. de iussu. ab inter. §. specie. futurum. 2. modo legit. Bald. in c. immunit. de elec. Ludouic. de Sardo de leg. fol. 8. colum. 2. & Anton. de Rofel. in d. l. legitimus & fin. col. penultim. quorum autoritate vtrique pensata, non verebor primam Bartol. sententiam audacter Communiem asserere cum Nicol. Boer. decis. 240. numer. 18.*

Secundo principaliter, * filius naturalis eius consensu à patre curæ principis oblati, sit legitimus ipsi offerenti, etiam si legitimus, & naturalis filius habeat ipse pater. *ib. 3. C. de natur. lib. & in auct. quibus modis natural. efficiunt. §. 1. c. & 3. Regia. l. 1. tit. 15. par. 3.* atque idem erit, si mortuo patre ipse filius non exstantibus legitimis, & naturalibus, se ipsum curæ offerat. *gl. in d. l. per tuas. & notatur in d. l. 3. c. in auct. paulo ante citata. tradunt etiam Prap. in d. l. per tuas. & in c. per venerabilem. §. quod autem. qui filij sunt legit. colum. 7. Anton. Rofel. de legitimat. §. final. Ludouic. à Sardis in c. tract. fol. 6. Nicol. de Vbal. de iussu. ab inter. §. specie. 5. modo legit. addens, hunc filium ex oblatione ista, vt cum gl. ista admittit, esse ad bona illa, quæ exsistunt intra territorium, ac iurisdictionem principis, cuius curæ facta fuit oblatio: non ad alia bona. sensu idem Angel. conf. 350. num. 7. Hactenus legitimatus ab vfu recessit: vt idem Angel. asserit. conf. 17. & auct. quibus mod. natur. effici. §. quod vero. Prap. in d. l. per tuas. 7. col. Anton. Rofel. & Ludouic. à Sardis in prædicto loco. Quo fit, vt nec in alia legitimatus admittenda sit, quæ per oblationem curæ celestis, id est, religioni, facta, à iure cœdici voluit Gulic. Cuncto in l. 1. C. de sacrosanct. Eccl. ad exemplum huius legitimatib. quod fit per oblationem curæ principis secularis idem Bald. in d. l. 1. in l. ult. col. 5. Felin. in cap. cum depon. de iud. 2. col. la. in l. 1. c. quando non per. par. 30. Alexan. Roman. & Arcina. 2. colum. in necessarium. §. de acquir. hered. Anton. Rofel. in d. l. tract. in fine. Barbatius in cap. quia mor. de testam. 1. Roman. in auct. similit. C. ad leg. Falcid. 7. §. 1.*

vidi, qui quidem extensio, etsi frequentiori Doct. iudicio probetur, iure tamen procedere non quia oblati curæ Cæsaris idem legitimus fit, quod præsumitur legitimus ab ipso Cæsare effectus in praxium illius ministeriis, cuius illi illegitimus additus est: quæ ratio non convenit oblationi, quæ curæ celestis fit. *Faber in auct. c. de complex. C. de iussu. nupt. & in lib. cum quis & in auct. cum licet. C. de natura. lib. l. 1. §. 1. tit. 1. cap. 67. §. 2. idem etiam præmittit Prap. in cap. tanta. 2. col. qui filij sunt legitimi, quæ in re maxime dubitat Roderic. Zuare. alleg. 25. secutus tandem religionis favore opinionem Gulic. 11.*

Hic tandem omittis, ea, quæ ad praxim magis accedunt, explicemus. Crebro enim cōtingit, filios illegitimos principum rescripi legitimis effici. igitur hoc erit paulo exactiori diligentia tractandum.

§. OCTAVVS.

De Legitimatione.

SYMMARIA.

- 1 Legitimatio quædams, per in qua differtur à dispensatione. Et vimmer sequenti.
- 2 Legitimationi simpliciter, ad omnia legitimatorem confertur.
- 3 Legitimatio debetur legitimatæ ex competiti in dicendo testamentum in officium, vel nullum.
- 4 Legitimation per dispensationem principis non succedit patri ab intestato expressum.
- 5 Dispensatio principis intelligenda est stricte, nec admittitur extra causam expressam.
- 6 Legitimation interpretanda est late.
- 7 Legitimation succedit patri, in eo quod pater se reliquit.
- 8 Legitimationi potest quædam à patre, & non, 9.
- 9 Filium legitimum deducere potest ex filio ministerio testamento.
- 10 Si statuti non filius contentus esse, vel non quædam à patre relicta, est, excludit ab hereditate paterna, non potest pater eum in ea re gravare.
- 11 Quid in legitime locum reddidit ex forme statuti non debet magis gravari, quam legitimus.
- 12 Statutum excludit filium à legitima secundum patris voluntatem, est stricte interpretandum.
- 13 Legitimation an sit vere legitimatio.
- 14 In statu legitimationis venit appellatio legitimus, si per subsequens matrimonium legitimatur.
- 15 Legitimation per rescriptum an vere legitimatio, & ibi. Benedic. Planius palchra diffusio explicatur.
- 16 Legitimatione est dominatio cum naturam magis dispensatio est, quam legitimatio. Principis an legitimatio possit, qui iure prohibetur legitimari, & minor seq. maxime 21.
- 17 Papa legitimare proprium potest, sed de iure legitimari non possunt.
- 18 Legitima triplex, plenissima, plenior, minus plena, & quæ potest dispensatio dicitur.
- 19 Papa legitimare potest in tota urbe etiam filij non subditi.
- 20 Legitimation prohibetur iure legitimatæ, potest est, sed stricte interpretanda. Et non, 21.
- 21 Legitimation in quibus differt ab ea, cum quo principis dispensatur.
- 22 Cuius successores non potest in officio requiratur in legitimatæ, sed cum est in dispensatione.
- 23 Legitimation à Papa hereditaria & sacerdotia obtinere potest.
- 24 Legitimationi potest à principe concessa, an sit favorabilis, vel odiosa.
- 25 Interpretatio in favorabilibus late fieri potest.
- 26 Legitimationi potestatem à principe haberi, iudicant, non potest etiam legitimare ad finem.
- 27 Habens potestatem ex principe commissione legitimandi filios suos, an possit filium legitimare in priore.
- 28 Malus an legitimatus in priore, etiam summa comprehendunt.
- 29 Si, qui potest filium legitimare, potest etiam legitimum elicere, qui simul est adulterinus & incestus.
- 30 In odioso non videndum à propria verborum significatione.
- 31 In genere quælibet species includitur.
- 32 Habens à principe facultatem legitimandi adulterinos, nec hereticos filios, an possit legitimare cum qui simul & adulterinus sit.
- 33 In favorabilibus suis simpliciter mixta intelligenda sunt.
- 34 Legitimationi potestatem à principe alicui concessa, non extenditur ad dispensationem.
- 35 Dispensatio odiosa est, adeoque stricte interpretanda.
- 36 Legitimationi etiam incestus, non sit legitimus non sit adulterinus.
- 37 Lex correctoria an odiosa sit, stricte interpretanda.
- 38 Filii nati ex matrimonio contrahit dispensatione Romani Pontificis, legittimi est omnino etiam in foro Cæsari.
- 39 Matrimonium contrahit, potest à Papa promotori legitimum.
- 40 Dispensatio, ut matrimonium iure canonico prohibente contrahatur, sit legitimum, proleus suscipiant ante approbationem legitimi redditus, est enim mentis principis iudicium.
- 41 Legitimation an possit à principe concessa filio non subditi.
- 42 In d. l. l. voluntaria exerceat res aduocato extra territorium.
- 43 Romani Pontificis an possit aliquid casu legitime etiam quoad temporaria.
- 44 Legitimation potest principis filij subditi, extra territorium.
- 45 Legitimation potest principis secularium quo ad ecclesiasticos, sicut nec Papa quo ad temporalia.
- 46 Legitimation à quo fit concedenda filio clerici, etiam in sacris constituitur.

49. *Non an possit legitimare proprios filios?*

50. *Legitimandi potestas à principe concessa, an operatur, ut qui non possit proprios filios legitimare, faciat.*

Legitimatio est, quodam natalium restitutio, quæ abiq; coniugio natis, extra causam ingenuitatis conceditur. Nam sicuti libertinus, quin eo statu, vel seruitutis natus fuit, à principe restituitur illis natalibus, in quibus initio homines omnes nascuntur ingenui, ita, si de natalib. restituta illegitimæ natus antequam ingenuitatis, & naturæ, ex qua omnes legitimi nascuntur, restituitur, per legitimatorem, rex in athen. quib. modis natur. efficit. sui. in princ. & in §. illud. tamen. Unde à dispensatione legitimatio plurimum distat, eo quod dispensatio ad aliquem actum, vel certis quibuscumque legibus aliquem legitimum efficiat: at legitimatio omnino legitimum quem constituit, vt explicat Anton. de But. in c. per venerabilem. qui filij sunt legitimi. n. 16. & ibi Abb. in gloss. 2. Paul. & Ias. in l. sed si hoc. §. parum. ff. de in ius voc. ad Paul. conf. 30. l. 1. Alex. conf. 30. lib. 4. & consilij. lib. 3. idè Paul. in l. falsa demonstratio. §. 1. ff. de condit. & demonst. & in rubric. C. de iur. iur. anal. optime Iason in conf. 40. colum. 2. lib. 3. Corn. conf. 24. velu. Fortin. in l. galus. §. & si tantum. ff. de liber. & postu. colum. 170. dicens legitimatum,

etiam simpliciter, quo ad omnia legitimum censeri: cum vero, quæ ex dispensatione est effectus legitimus, ad expressum actum tantum legitimum iudicari. Dicebat autè Dec. conf. 259. final. eodem. legitimatorem esse, non dispensatorem, si princeps aliquem efficiat legitimum ad honores, successiones testamentarias, legitimæque, & ad omnia alia adiciens vt patri succedat in eo, quod patri placuerit, idem notat Curt. Sen. conf. 73. vers. sed præsumit. colum. 5. & Soeth. conf. 246. colum. 3. in 2. volum. & Alciat. lib. 3. parerg. c. 4. idem late notat Paris. conf. 7. vol. 2. numer. 17. rursus idem Dec. in l. patrum numer. 15. C. de collat. Ludhinc. Gorzadin in conf. 6. numer. 63. & 67. Ias. in conf. 62. lib. 1. Carol. Ruin. conf. 75. lib. 2. numer. 10. pro quibus est optimus tex. in l. c. ad adoptum. §. sed ne arriuum. C. de adopt. quem in hac specie adducit Emanuel à Costa. Lusitanus in d. §. & quid si tantum. 2. per numer. 153. quia secundum eos non est de essentia filiationis legitimæ ipsa successio in bonis parentum, quamuis ex Corn. in d. conf. §. solut. final. contrarium notari possit, & ab aliis, quos ipse citat. & post eum Carol. Molin. in Alexan. conf. 16. lib. 5.

Hinc efficitur, vt iure optimo legitimato simpliciter, debita sit legitima pater in bonis parentum, eique competat ius dicendi testamentum nullum, vel inofficium: secuti legitime probat ex. in athen. quib. mod. natur. efficit legitum. §. igitur. optimus text. in §. 2. Institut. de heredi. qui ab intestat. deferunt testam. Iason in rubric. ff. de liber. & postu. 2. colum. Ioann. Cicer. lib. 1. de primogenit. quest. 3. Iasius And. Tiraq. in l. si vnam. C. de rebus. donat. in verbo. iussit. per numer. 64. non ita dicendum erit in eo qui dispensatione effectus legitimus. Is enim, si legitimus efficiatur, vt patri in certa portione bonorum succedat, vel ex eo pacto, quo pater voluerit cum succedere: non succedit patri intestato, vt legitimus secundum Iason. in d. 2. volum. numer. 5. & rursus numer. 14. & 18. quod hic plane probat, vbi de dispensatione, non de legitimatone tractatur: quasi vellet id Iason, posse contingere, quod filius alicuius per dispensationem tantum efficiatur legitimus, vt patri succedat certa in specie, nempe in eo, quod patri placuerit: nec tamen fiat legitimus in viuerum quo ad honores, dignitates, successiones legitimæ, & testamentarias, quo casu hic filius non succedit patri intestato, vt idem Iason sentit in d. rubric. numer. 18. & probat ex eo, quod dispensatio stricte intelligenda est, nec admitti debeat extra casum in expressum. Sed si quis legitimus efficiatur à principe ab honores, dignitates, successiones legitimæ, & testamentarias, natalibusque restituitur, ita tamen, vt patri succedat in ea parte, quam ei pater relinquere voluerit: dubium est, an patri succedat intestato? Na Ias. in d. conf. 162. lib. 1. sentit, huius filio legitimæ deberi, nisi pater contrarium disposuerit, tunc enim non succederet contra voluntatem patris: quod magis receptum est: & tradit Roderic. Zuare. in l. quoniam in prioribus. C. de inoffic. testam. super. l. Regia l. unat. 12. & Alciat. in rubric. ff. de liber. & postu. numer. 17. sed & Iason, ibi numer. 16. & 17. alij autem id Alciat. censet sufficere tacitam voluntatem patris, quæ à lege præsumitur. Iam sciuntur, ff. de iure codic. l. si quis cum milite. sed, huc opinioni accedit, quod hæc legitimatio propria, & vera est, non dispensatio: & ideo tantum ius successions paternæ restringi-

tur ad eius voluntatem expressam, vel tacitam, quia? legitimatio non est stricte interpretanda. Atque ita hæc opinio benignior est. Quod si dixeris hanc clausulam cum sensum habere, vt hic filius patri non succedat intestato, non verò hanc subintellectam legitimatorem limitationem ad eundem modum interpretari, iuxta quem accipienda est clausula illa: *non præiudicat successioni ab intestato*. de qua §. 1. disputamus. Cum in hac specie non sit hæc natalium restitutio censenda dispensatio, sed propria, & vera legitimatio: licet esset & illa, quæ filium legitimum quo ad honores, dignitates, successiones, & omnia alia efficeret, ita tamen, vt patri succederet ex testamento, non ab intestato. Et enim hæc vera est in viuerum legitimatio successiois in iura restringens: quæ non sunt omnino filiationi legitimæ necessaria. Differt igitur à legitimatone ita limitata dispensatio, quia hæc non in viuerum, sed certis legibus id est ad certos quosdam peculiariæ actus illegitimum admittit. Quæ admodum & ipse Ias. in d. rub. in specie tradit. Unde ex hoc reprobat Paul. Capr. qui conf. 30. l. xvi. dixerat, legitimatum vt patri ab intestato succederet, posse dicere, testamentum patris nullum, si in eo præteritus sit, quod falsum est, cum hæc sit dispensatio, non legitimatio.

Et licet esset legitimatio, hoc tamè modo limitata: mihi tunc adhuc non placeret Pauli responsum. In his vero Hispaniarum regnis omnes legitimatones cœdunt hoc legem, & clausula: *vt legitimatus patri succedat in eo, quod pater ius relinquere voluerit*, vt testatur Roderic. Zuare. in d. l. unat. 12. & Gregorius in l. p. r. 18. part. 3. quod si tunc pater filium legitimum aliquid reliquerit, non possit in eodem testamento filium ratione huius legati, aut institutionis grauare ab eodem patre in ea parte, quæ iure legitime portionis filii debita foret, alioqui naturali & legitimo, probare conatur quidam præsertim auctoritate Decij conf. 257. Ripa in l. centurio. numer. 48. ff. de vulg. Benedic. Capr. conf. 19. rursus Decij in l. precibus. numer. 24. C. de in p. & alij, etenim ex glossa ibi deducitur, militem, qui poterat olim filium legitima portione priuare, & vltim. C. de inoffic. testam. l. Papianus. §. Papianus. ff. de tit. per fidei commissariam? substitutionem non videri eundem filium à legitima excludere, imo poteris filius tempore restitutionis fideicommissi legitimam portionem deducere: quam opinionem frequentiori sequebantur interpretes in d. l. precibus. quemadmodum illic fatetur Curtius Iuni. per alios numer. 73. nam & hanc sententiam probare conatur Angel. Paul. Alexand. & Ias. in d. l. precibus. Imol. Arret. & alij, præsertim Ripa in d. l. centurio. numer. 49. vbi Galiaul. c. 12. fatetur hanc opinionem communem esse, quæ ratione Dec. in d. conf. 257. & in d. l. precibus. Ripa & Galiaul. in d. l. centurio. & in simili quæstione Benedic. Capr. conf. 19. respondetur, legitimatum, quæ ex verbis legitimatorem pater poterat legitimam portionem priuare, & cui tantum relinquere tenebatur, quod ipse voluisset, posse deducere tempore restitutionis portionem legitimam, si à patre hæres institutus, grauatus fuerit hæredem tantum resiliere. Verù hæc minime probant patrem non posse grauare filium legitimatum in portione legitimæ, vbi legitimatio successione filio secundum patris voluntatem concessit: quod adeo verum est, vt mirer profecto, quandoque ad docuissimæ Advocatæ prædictam opinionem ex auctoribus paulo ante citatis deducit fuisse. Siquidem omnes in d. l. precibus. & in d. l. centurio. Decius & alij quorundam quætionem præmissam disputant, plane fatentur, potuisse patrem expressim grauare filium etiam in portione legitimæ: quia vel lege, vel legitimatorem clausula hoc ei permillum fuisse, negant tamen per fideicommissum viueris filium voluisse prohibere deductionem portionis legitimæ, quæ alioqui per milia est filio instituto, & onere fideicommissi viueris filii grauato. Sic sane nullus corum poterat eum patri negat grauandi filium onere fideicommissi, etiam quod legitime portionis deductionem, quoribus ipse pater non tenebatur filio legitimam portionem relinquere, tamen de eius voluntate controuertant. Unde si voluntas patris manifesta sit, aut certis coniecturis deprehendi possit, minime dubium erit, imo ex auctoritate tot doctissimorum virorum certum, posse patris voluntatem ita iure legitimam censeri: & necessaria ita pronuntiandum esse, vt hæc ipsa voluntas omnino, & constanter seruanda sit, & adimplenda, quemadmodum & Roderic. Zuare. in d. l. unat. 12. licet dubius censet, sentit Alexan. conf. 189. lib. 5. & conf. 30. lib. 4. Iason in d. conf. 162. lib. 2.

106. & Gregor. in d. l. g. tit. 18. par. 3. Nam & prater hæc, licet
 Decii responsum mihi omnino non displiceat in d. l. g. tit. 25. 7.
 ex taltem calis, quo testator voluit, ut in eare dubia sit, il-
 lud improbat Alciat. in l. vbi de vol. & p. g. l. m. 2. 1. & de Opinio-
 ne Communis in d. l. p. r. i. s. p. e. m. Ipsi em Decius & Curtius illic du-
 bitantur, & contrarii tenere conatur Socinus in d. l. c. t. u. a. r. i. a.
 num. 31. vers. tertia conclusio. quibus addit Currium Seniore
 conf. 80. col. penult. Pati. Parit. quid. m. 25. ab. 1. Socin. & alios in
 l. Galien. §. & quid sit autum. ff. de lib. & p. m. m. 1. 3. Nec his obicit
 sententia Bald. m. l. quoniam in p. r. i. v. r. i. u. m. c. 2. C. de iust. ff. de his qui
 post iacob. Butrigar. alii scribit, exstante statuto, quod filiam
 107. excludat ab hæreditate paterna, & ea per idem statutum
 contenta sit necessario. re, vel quantitate à patre sibi reli-
 cta, non posse patrem aliquod onus adscribere, nec graua-
 mentum addicere rei, vel quantitati ab eodem filia relicte, cui
 opinioni accessere Paul. Caltren. n. 1. Salyc. c. i. q. 1. vlt. col-
 um. antequam p. de ceter. in d. m. 10. in l. Empor. 2. l. h. ff. de
 re ven. l. c. Retin. col. 1. & Socin. m. 10. in d. l. c. t. u. a. r. i. a. Imol. in d. l.
 Titio centum §. 7. Titia generi §. de condit. & dem. n. 1. Benedic-
 Capra conf. 9. Titia nam est hæc opinio dubia quibusdam vide-
 re ipsos esse qui, quæst. 48. Albertus Brunus de Part. formis
 excludend. art. 1. l. 1. q. 2. & 3. & Lancelot Galiana in d. l. g.
 c. t. u. a. r. i. a. senserit communem opinionem Baldo refragari:
 nihilominus admitti poterit, & probari absque præiudicio
 eorum, quod modo adnotauimus: siquidem sententia Bal-
 do procedit vel ex eo, quod quantitas, aut res filiz ex forma
 108. statuti relicta succedat loco legitimæ portionis, quo iure
 communis aliqui filia debita erat, & ab ea per statutum ex-
 cluditur ipsa filia, vel quia graua mentum appositum reddit, &
 efficit minus congruum, & competentis ipsi filia dotem:
 quo tamen ex vera statuti interpretatione congrua & com-
 petens debet filia constitui. Vel tandem ea ratione, quod
 109. statutum filiam §. excludens à legitimis secundum patris
 voluntatem & arbitrium, cum sit contrarium legi, & iuri
 communi, est stricte interpretandum, ita quidem, ut licet
 corrigat decisionem omnimodo. C. de iust. ff. de legem. & ideo in
 non possit petere supplementum legitimæ: non tamen
 totum responsum l. quoniam in p. r. i. v. r. i. u. m. ex quo graua mentum
 & onus à legitimis reicitur, & sic ab ea quantitate, vel re, quæ
 à patre reliquitur filia per statutum à legitimis aduersus
 ius commune, & Cæsareum excludit. Quo quidem rationes
 omnino cessant in filio legitimato. Nam etsi legitimatio
 non ex aduocatione fuerint certi adiecti modis, filiis, cui
 seclusa legitimatio legitima nullo modo debetur, per
 ipsum principem nulla legitimæ priuatur, nec quod ei pa-
 ter reliquerit ex libera principis permissione, succedit lo-
 110. co legitimæ: alioqui debite: nec eidem suffragatur Cæsa-
 reum constitutiones in d. l. c. t. u. a. r. i. a. & in d. l. g. tit. 25. 1. quoniam in p. r. i. v. r. i. u. m.
 quippe que in filiis legitime, non illegitimis sunt ob-
 seruande. Et denique Cæsarea constitutio in d. l. g. tit. 25. 1. quoniam
 relex inofficiosi testamenti. Quod palam ex eadem decisio-
 ne constat, & ideo non oportet ab ea modo adpropositæ
 quæstionis definitionem argumentari. Sic fane poterit fen-
 denti Iacobi & Bald. in d. l. g. tit. 25. 1. quoniam in p. r. i. v. r. i. u. m. defendi
 & d. i. u. i. n. g. ab his, qui in d. l. g. tit. 25. 1. Angelus ab alijs
 scribere.

Secundo interfectus illius opinionis, quod affe-
1317 bartoia. *ibi, ubi pro emptore, dicitur, vj. vj. ap. novus, 9. dicens, v.* affe-
ctum legitimatum esse vere legitimum, & id *Consonum consilii*
sententia admittit, vt constat ex lafo. *ibi, num. 127.* Tiraque-
lus in *d. l. i. vj. quoniam, in verbo, suscipere, num. 52.* Fortun. *lib. i. Gallus, l. i.*
quod, si tantum sit de fructu, & pignori, calum. 125. Socin. *conf. 65. c.*
calum. vulgus. c. Chalazne. decius conf. Bargez, rubr. 8. §. 5. vers.
Christi nomine invocata. Confundit *conf. 158. vj.* expressim hanc
et sic Communem Opinionem fatetur Sedramen in statutu hunc
legitimum appellatione legitimi comprehendit dubitant
patres, quorum varias opiniones retulit Ioannes Crotius
in *dict. §. 8. quod si tantum calum. 48.* & Albert. Brunus in *tracta de*
statutu excludente famul. artic. 12. quod si. & Ioannes Cirler, in *lib. 1.*
de primogenitur. quest. 113. Ex quibus apparet, solentem ex opi-
nionem, quæ magis communis est, legitimam in statutu non com-
prehendi sub legitimo: sicut affert Albert. Brunus in *dict.*
quest. 4. & Decius *conf. 52.* & Carol. Molin. in *confutatio. Parsi.*
§. 1. l. i. §. 8. gloss. i. hoc enim procedit in his, qui per depen-
dationem efficiuntur legitimi: non in his, qui ex legitima-
tione hocus affequeuntur: hi namque etiam in statutu sub

legitimi intelliguntur: quod notant Albert. Brünus, Decius, Crot. paulo ante citati, ex hac, quam cõstitutum differētia. imo & in his, qui cõ legitimatıone ius illud consequuntur statuta minime locum habere, si similes sint & alij legitimum iure communi, notant eleganter Carol. Molin. in d. 4. §. 8. gl. 1. n. 40. idem Alexan. conf. 2. vol. 1. n. 11.

Ceterum Beneficium est Plumbino, vir quidem (si ex vi
 que loquimur agnosce licet) acris, ubi tunc praeiudic ingenio
 — *m. d. q. d. q. d. incipit, flavio Plinio, col. 3.* — aliter Bario,
 quædam non dissoluit: dicens, "legitimum non dicitur verum
 legitimum, si originem confideremus: cum natus non fuerit
 legitimus, probat text. *in d. causa, qui filij sunt legitimi* ibi: *Ab-
 hæatur.* Si verò ipsum legitimum non nomen in genere perpen-
 damus: tunc si princeps efficiat legitimum cum, quæ ex vi-
 litio, quod ab eodem princeps nequaquam tolli poterat, erat
 illegitimus, hic legitimum natus non est verè legitimus, quia
 manet quod ad aliquem illegitimus si autem id vitium poterat
 à principe tolli, verè legitimus erit. Sequitur cum *12. in d. d. l. 1. p. pro emptore, numer. 12.* Ioan. Cier. d. *quæst. 13.* Curt. Senior.
conf. 3. d. alio 3. Decius conf. 284. m. 14. et conf. 255. q. 14. colum. ex
 Plumbino colligitur, legitimum recepto principis largi
 significatione dicit legitimum, non propria, quia legitimi di-
 cuntur hi, quia ratione veri matrimonij, ex quo nati fuerint,
 dicuntur, & sunt legitimi. Fortum. etiam *m. d. 2. q. 4. d. si tran-
 sult. colum. 12. a. 17.* ex Plumbino colligit, tunc tamen subili-
 ter reprobatur.

Ego tamen et Plumbiniō deditur, legitimatū a principe
 Iuliano, quia natus erat ex coitu, qui coniugaliter esse non
 poterat ex dispensatione principis Iuliani, non esse vere
 legitimū, eo quod in ipso alius nondum legitimus
 sit. Si vero effectus legitimus ex iure, quod princeps ipse col-
 lege posset, vere legitimus effectus: cum partim illegitimus non
 maneat immo perfectus legitimus fit, ex quo lubenter; legiti-
 matum a Celsare, quod ad successione, cum nondum fit ha-
 bilis ad spiritualia, donec Romanus Pontifex legitime sit,
 non esse vere legitimum. Sicuti et conuersio legitimus a Pa-
 pa non dicitur vere legitimus, ex eo, quod ad temporalia
 non sit admittendus, vt constat ex mente Plumbini. Imo
 dicitur iſſe et dispensatio potius, quam legitimatio. Sed id
 falsum effectus refragant Plumbini sensu. Nam si princeps
 legitimū quomodo efficit, et capacem illarum rerum, quas
 ipse princeps concedere potest: nempe laicorum officia, et
 munera, si vere legitimus erit, tametsi quod ad spiritualia
 obtinenda nondum sit factus legitimus. Nec erit hæc dicenda
 dispensatio fed legitimatio. Decius scribit, *ex p. 2. col. final.* quibus
 Alexander. Paulus dispensatio iſſe debet, *ex p. 2. col. final.* *vide in quo*
verum. quod hic probatur: Si duntaxat ex lege civilis, illegitimū
 plura nec capere, nec obtinere possint, ex iure et iſſe canonico,
 lege naturalis et diuina nihil omnino veniantibus: ipse
 vere princeps leges humanas tollere posset: igitur quod ad
 effectus iuris, quibus dubitat, posset principem vere legitimus
 facere? Ex Bart. in l. 1. §. 1. *pro tempore*, quidquid in dicit dispensatio.
 Plumbinus dixerit. Ex eius enim opinione plura leguerantur,
 quæ pallio displicerent.

Primum, Romano Pontifice efficiente legitimum eum, qui defectum nataliū patitur iuris canonici prohibitionis causa, is non erit vere legitimus: cum ad tēporalia minime fit effectus habilis, quod tamen falsum est: erit enim ad spiritalia, & Ecclesiastica vere legitimus: atque isthæc concessio principis Ecclesiastici, erit legitimatio dicenda, non dispensatio.

Secundo, ex Plumbino illud adnotandum effect filiū naturalem, quem Cæsar legitimum proprio rescripto effecerit, non esse vere legitimum, eò quod ad spiritualia, & Ecclesiastica maneat inhabilis : & tamen is in conceptione vitium nullum habuit, quod parentum matrimonium impediret: sed tantū illegitimus nascitur, quia mater vxor patris non erat, quod ipse non admitterem, sed vere legitimum esse hunc dubio procul censem.

Tertio, ex eadē Plumbini subtili consideratione sunt, qui colligant, filiā dī principalei corū legitimatū, & natalibus reſtitutū, qui tamen natus fuerat ex coitu, qui non poterat eſſe cōiugalīs iure canonico prohibente, nō vere eſſe legitimū, nec dici hanc legitimatiōem, ſed diſpenſatiōem. Paulus Caſtrenſis ſemil. 30. 1. volum. Socinus ſemil. 65. final. volum. 1. Baldus ſol. 1. & de liber. nator. Ioannes Crotius in diſt. 8. & quid ſemil. 41. volum. 4. Curtius Senior ſemil. 73. diſt. 4. & ſemil. 63. volum. pen. & ſemil. 16. volum. 5. Laurent. Sylveſtre ſemil. 63.

Barba-

Barbatus *conf. 58. num. 5. libro. 2. Decius conf. 337. colum. 2. idem Decius conf. 610. & conf. 264. num. 3. & conf. 393. num. 10. & conf. 576. num. 6. & conf. 579. num. 1. & conf. 307. num. 10. Gratus conf. 65. nu. 24. Socinus Junior conf. 120. num. 19. & conf. 65. & conf. 97. num. 4. 1. libro. 2. Paulus Paris. conf. 2. volum. 2. num. 22. & Ludovicus Gozadin. conf. 89. num. 6. idem Gozadin. conf. 6. num. 7. 6. [Curt Sen. conf. 64. volum. penultim. & conf. 15. volum. 5. quibus ego in hac controuersiaolim accesseram tandem opinionem probans quia hic filius non restituitur natalibus, quamuis ad omnia, que principes concedere potest legitimus ab eo efficiatur. Est enim hac dispensatio, non legitimatio, ex eo quod hic princeps propria dispensatione non potuit prædictam copulam coniugalem efficere.*

Huius opinionis accedit, quod Iustinianus in *Novella tituli quibus modis naturalis effici legitimi. & tituli quibus modis naturalis effici. sub. dum legitimatus expendit, & cum præsertim, quo beneficio principis fit, de his tantum filiis agit, qui vel sunt omnino naturales, vel ex his geniti parentibus, qui tempore conceptionis matrimonium lege diuina, & pontificia contrahere poterant. Vnde maximum deducitur argumentum, non esse veram legitimatorem, nec propriam natalium restitutionem, sed potius dispensationem, quod filius illegitimus, & natus ex his parentibus, qui lege diuina, vel Pontificia impediunt, tunc matrimonium contrahere non poterant, rescripto principis legitimus efficiatur, & ideo hic legitimatus filius poterit iuxta expressam formam & concessionem admitti, ut legitimus ad illic concessa, non tamen ad alia, que legitimis iure competunt præterea plurimū hanc opino adiuuatur ex eo, quod non temere Iustinianus derogat futuris spuriorum legitimatibus, in *auth. quibus modis naturalis effici. sub. dum* quāuis erga filios naturales hoc facilem præbeat, beneficium principis lege ipsa, & nouella constitutione promittens, ac fortassis voluerit idipsum insinuare, quod paulo ante probauimus: nempe non esse propriam, nec veram natalium restitutionem, nec legitimatorem, sed potius dispensationem, si princeps eos legitimatuerit filios, qui ex incestu nuptiis, ad cōmixtionibus fuerint procreati: cum etiam accedente consensu parentum princeps minime poterit eandem coniunctionem legitimas efficere. Sic Iane Ludouicus ad Sardis in *trad. de legitimatorem. 7. par. quasi. 1. scribit* dici dispensationem, & ideo restringendā esse, non legitimatorem, quod tunc a principe legitimatur spurii, vel naturalis in his casibus, quibus eorum legitimatio iure prohibetur. Nam spurii prohibetur legitimari in *d. §. vltim. & in l. 1. C. de natural. lib. naturalis item* quandoque, & ut constat ex eiusdem Iustiniani *Novellū in d. §. vltim. quāuis negari non possit etiam principem secularem, qui nō potest matrimonium ad coniunctionem prohibitam legitimare efficere, posse nihilominus proprio rescripto filiū ex ea copula natum legitimare ad quoscunque honores, successiones & omnia alia, que illegitimis iure prohibentur. Hoc etenim fatetur Anaco. col. 5. versū. aduerte. & col. 7. versū. per que concludo. Abbas & Præpositus in §. quod autem. fol. 12. in dicto cap. per venerabilem. ita intelligentes que inibi Ioannes Andreas hac in questione scripsit. Hæc tamen legitimatio vera & propria non est, sed potius dispensatio censetur ea ratione, quod non possit dici natalibus restitutus, qui fuerit legitimatus ab eo principe, cui nō licet coniunctionem illam, ex qua fuerit conceptus, legitimā & coniugalem efficere, tametsi ea cōsequatur, quod illi princeps expressim cōcesserit. Quod in dicto cap. per venerabilem. satis aperte adnotare videtur hostiens. & Ioan. Andreas colum. 3. Henric. colum. 1. idem hostiens. in *summa. titu. qui filij sunt. legit. §. qualiter. vers. solus reuerentia. Ex quibus t. & illud legitur, quod si Papa legitimauerit filium natum ex his parentibus, qui etiam eo permittente matrimonium tempore conceptionis contrahere non possunt, quamuis cum natalibus restitueret, & in vniuersum plenissime legitimus efficeret, nō est hæc legitimatio vera, & propria, potiusque dispensatio dicenda foret: non quia sit intelligenda tantum quoad spiritualia, quia hæc ratio, ut diximus, falsa est, sed quod non potuerit summus Pontifex ab initio, etiam ex consensu parentum coniunctionem illam legitimam efficere. Quod ex prædicta opinione deducitur, quod tunc doctissimorum iudicio ita probata videtur, ut fere censi possit frequenter, ac plurimum auctorum suffragio munita, quam ea que ex contrario placuerit quibudam assueuerantibus, veram esse legitimatorem, non dispensationem: qua***

principes siue secularis, siue ecclesiastici natalibus restituerit, & in vniuersum legitimauerit, etiam absque titulo & radice matrimonij eum, qui natus fuerit ex his parentibus, qui vel diuina, vel humana lege adhuc ex ipsius principis permissione coniugium licite contrahere nō poterat: cuius opinionis auctores, nī fallor, fuisse Albericus in *rubric. ff. de decret. ad ordin. faciem. numer. 20. Socinus in l. Galus. §. item col. 3. ff. de lib. & postum. l. a son. consil. 11. colate. penultim. & consil. 40. colum. 2. lib. 3. Corolus Ruitus consil. 87. lib. 3. numer. 12. Andreas Alciatus in *rubric. de lib. & postum. num. 11. post Socinum ibi, numer. 17. sentit hoc Gozadinus in dicto consil. 6. num. 67. & conf. 29. numer. 32. & deducitur ex resolutione Antonij in dicto cap. per venerabilem. col. 7. versū. per que concludo. & illuc præposit. §. quod autem. fol. 12. gloss. in *authen. ex complexu. C. de incestu nuptum. quæ quidem opinio adeo iure probari poterit, ut & ipse in hac quarta huius operis editione minime erubescam hoc in loco tradere, lectorem admonens, ne statim eam improbet, sed potius expendat, num hoc posteriori sententia priori præferenda sit: mihi etenim non videtur à iuris rationibus aliena. Nam quod ex Hostiens. & Ioan. Andr. paulo ante referebamus, in hunc sensum accipiendum est, ut distinguamus triplicem legitimatorem. Est enim quidam legitimatio plenissima, quæ tollit, vitium aut impedimentum, iure inductum, & quod matrimonium impediēbat, quæque procedit à radice matrimonij aduersus iuris probationem contracti: illud siquidem legitur, ac prolem ex eo susceptam, ac si ab initio & tempore contractus nullum fuisset impedimentum, quod coniugalem consensum impediret. Secunda est legitimatio plenior, quæ absque vilo consensu coniugali, minime legitimata matrimonij radice, legitimat eum, qui absque vlla conuentione coniugij natus fuerit ex illicita coniunctione carnali, eumque natalibus restituit, & in vniuersum ad omnes iuris effectus, & ut ad illa omnia admittatur, ad quæ minime admittitur iure humano qui ex alio coitu, quam coniugali, & legitimo nati fuerint: & in summa ut omnia possit consequi quæ potest, si ex legitimo matrimonio natus foret. Tertia legitimatio est illa, quæ legitimat natum ex coitu fornicario, & illegitimo ad aliquot actus ei, ut illegitimo iure prohibitos, minime restituent cum natalibus, nec in vniuersum admittens ad ea, quæ iure humano sunt illi prohibita. Et hæc vltima legitimatio vere dispensatio est, & in ea procedunt omnia quæ de dispensatione superius scripsimus, tradunturque; ab his authoribus, qui paulo ante in initio huius, §. fuisse citati: quia per hanc dispensationem ius aliquod datum perit, alioqui non capaci, nec legitimæ, & ei, qui maneat quo ad alia legitimus: secundum Ludouicum de Sardis in *trad. de legitimatorem per rescriptum. col. 2. Prima vero legitimatio ab Hostiens. Ioanne Andr. & Henrico ita propria & vera legitimatio censetur, ut secundam existimant potius esse dispensationem, quam veram legitimatorem: atque ideo censent prædicti auctores, summo pontifici tantum competere non Imperatori: quia summus Pontifex potest matrimonium iure humano prohibuit legitimare, nō Imperator. Quod verum est, si de legitimatorem tractemus, quæ à radice matrimonij procedit ad illum effectum, ut summus Pontifex t. possit in toto orbe hoc modo quoscunque legitimare, etiā sibi non subditos, quo ad temporalia: quæ ita Ioan. Andr. Hostiens. & Henric. atque alij quætionem hanc tractantes conclusionem hanc probauerunt, solum concedentes, illā esse veram legitimatorem, quæ à radice matrimonij procedit, quamcunque etiam dispensationem appellantes: quod si, ut secunda legitimatio dici possit dispensatio, si primæ comparatur: vera tamen & propria legitimatio, si cum tertia legitimatorem fit conferenda. Sic etenim hanc opinionē intellexere Antonius in dicto cap. per venerabilem. col. 5. versū. aduerte. col. 7. versū. per que concludo. & Præpositus ibi. §. quod autem. fol. 12. colum. 1. versū. omittam quicunque & col. 3. versū. & aduerte. quasi prima legitimatio fit propria & vera restitutio, secunda sit plena quedam iuris legitimis collatio absque radice legitima, beneficio tantum principis facta: quæ secundum eos fieri potest vbiq; à Romano Pontifice quoad spiritualia tantum, vel temporalia, vbiq; habeat temporalem iurisdictionem. & ab Imperatore quo ad temporalia tantum: non tamen sequitur ex hoc, quod hæc secunda legitimatio sit dicenda dispensatio simpliciter ad effectus qui passim traduntur, & ad eas differentias, quæ in hoc tractatu adnotari solent inter legitimatorem, & dispensationem.****

dispensationem: sicuti notat Socinus in d. l. Gallus. §. si pater col. 4. Nec aliud admittendum esset, quamvis Hostiensis. Ioannes Andreas, & alij expressim contrarij assenserant. Sequetur enim aliqui, quod legitimatio Imperatoris, quæ filij naturalium omnino legitimum efficeret, ac natalibus reitueret, esset dispensatio dicenda: quod præpositus in d. cap. per venerabilem. ex Hostiensis. Ioanne Andrea, & aliis deducit scribens, secundum eos, Nouellis Iustiniani, quæ de legitimatione filiorum naturalium fere promulgatæ, de dispensatione, non de legitimatione intelligendas esse. Quod falsum est, nec conceditur ab his, quos in hac questione citauimus ad prioris opinionis probationem: cum frequentissimum omnium consensus propria, & vera sit legitimatio quæ beneficio principis secularis, omnino naturalem filium legitimum efficit. Deinde sequeretur legitimacionem summum Pontificis legitimantis filium naturalem omnino, mortuo patre, vel matre, quorum consensus ad matrimonium necessarius est, atque ideo absque coniugij titulo, esse dispensationem, non legitimacionem. quod ex Hostiensis, & Ioanne Andrea, referat Bar. Antonius in d. cap. per venerabilem. col. 6. & tamen id sequuntur ex opinione Hostiensis & Ioannis Andrea, erit eorum sententia intelligenda quoad effectum legitimum ad in viuius filij ex radice matrimonij, vt ea legitimatio vbique à Papa fieri possit, veraque sit, & propria eiusque ratione ceteræ legitimaciones, quæ absque matrimonij radice rescritto principis sunt, dispensationes dicantur, sed & legitimacionem ab Imperatore impetratam etiã si legitimatus fuerit ex coitu, & non potest iure diuino vel Pontificio coniugalibus, si ea in viuius filij natalibus eam reituit, propriam & veram legitimacionem esse, non dispensationem: probatur hac ratione. Vnde etenim legitimatio similis est natalium restitutioni, quæ beneficio principis liberis conceditur: sicuti probatur in Nouellis Iustiniani l. xpe à me citatis. Nam sicut quæ ex libertina conditione natalibus restituitur, ad illum ducitur status, nō quo ipse natus est, sed quo omnes ab initio orbis conditi, creatique generis humani liberi nascantur, priusquam seruus iure belli fuerit indutus. l. 1. & 2. ac l. penultimæ & vltimæ de natalibus restituendis. Ita illegitimus per legitimacionem principis restituitur, ac reducitur ad illum statum, quo iure nature omnes legitimi nascantur, ex coitu nempe coniugalij, qui lege nature licitus erit, ceteris coniunctionibus, eadem lege improbat: atque ita legitimatus restituitur in eum statum, non quo ipse nasceretur si iuris diuini, vel humani cessasset prohibitio, vel parentum coniugalibus consensus carnali coniunctioni accessisset, sed quo omnes nascantur lege nature, nondum ex consensu patris tot sceleris coniunctionibus in vsum aduersus legem diuinam, & humanam receptis, copula tantū coniugalij, vt legitima ex eadem lege nature instituta, ex qua tunc omnes legitimi ex vxorio concubitu nascantur. Hac 7 denique est vera legitimacionis ratio ex eisdem Iustiniani Nouellis deducta: & ideo parum refert, quod quis natus sit ex adulterio, inuenit, vel alia fornicatione lege naturali, diuina, vel humana prohibita, vt possit per principem legitimari. Quia licet ipse princeps non valeat permittere coniunctionem illam lege naturali, diuina, vel humana, cui derogare non potest damnatum, nihilominus potest quod omnes iuris effectus illegitimæ naturæ legitimare & restituere in eum statum, quo ab initio iure nature omnes legitimi nascantur, & quo ipse nasci potuisset, cum iuri humano posset principis libere derogare: nec legitimatio ista inducit quidquam in derogationem alterius legis, quam humanæ, quæ effectus legitimorum naturalium fere inducit. Alioqui & alia ratione legitimum naturalem fere inducit. Non esse veram legitimacionem, si vera esset prior opinio, non esse veram legitimacionem, ubi princeps secularis, vel ecclesiasticus legitimum efficeret filium, qui natus fuit ex parentibus, qui tempore conceptionis, & legitimacionis matrimonium contrahere possent. Nam ad hanc legitimacionem sufficit principis voluntas, saltem non est necessarius consensus coniugalibus: & tamen absque eo princeps non posset vitium illud, ac peccatum tollere, quod ex simplicis fornicatione aduersus naturæ legem fuit in conceptione commissum. Communis vero omnium consensus hanc legitimacionem verā esse censet, & propriā, non equidem dispensationem: quod quies naturalis filius à principe legitimatur, modo principi constet, eius parentes posse matrimonium co-

trahere tempore legitimacionis: ne sit aliqui legitimatio surreptitia: vt patet in d. l. Authenti. quibus modis naturalis effectum legitimi. Quia ratione dubia videtur opinio illa, quam ex Ludouico de Sardinia paulo ante referebam. Quibus sane adducor, vt exilium est, difficillimum esse priorem opinionem hæc in questione defendi. Quod si conatus fueris & illam tutari, his oportet satisfacere & respondere, que in posterioribus sententiarum probationem adducta sunt. Et fortassis illud erit iure verius, hanc legitimacionem 8 etiam illegitimacionis dicere recte & iuste possit, odiosam esse, atque ideo restringenda fore, siquid fiat, & à principe impetretur ad iures leges, quæ hanc legitimacionibus derogant. l. 1. §. vltim. de filij prebiter in sexto. in hoc est & Abb. per text. illic in cap. quod dicitur de dispensatione & affinitate, glo. in cap. ordinarij, vbi de dispensatione, de officio ordinarij in sexto, tradunt Bartol. & laf. in l. vltim. de consensu, principum. tamen adhuc sit præsens quæstio satis apud auctores controuersa.

Quam igitur, obsecro, dices in Cesare ante Rege legitimacionem? illam nempe, quæ naturalis efficitur legitimus. Sed id Plubino aliqua ex parte repugnat dicenti, non esse vere legitimum eum, qui quoad aliqua illegitimus remanet: sicuti hic naturalis ad spiritualis vere illegitimus est, etia post ipsum principis rescritto. Præterea & hic naturalis à principe legitimatus, iuxta conclusionem à Decio superius adnotatam, proprie non erit legitimus sed fidei. Hoc tamen non procedit: quia nomen legitimus ab ipsemet lege deducitur, in quo ad ipsum legem effectus à principe vere legitimus quispiam fieri potest. vt Bartol. in d. l. §. qui pro impotente, notauerat, & ex eo latius colligit Fortun. in d. l. §. qui si tantum. col. 125. 7 Hinc fateor, legitimacionem à principe, 3 factam erga filios naturales, legitimus non existentibus, favore dignam esse: eam tamen, quæ aliter fiat, odiosam ac restringendam, ex text. in authent. qui, mod. natur. al. eff. legit. §. si igitur licentia. Sic etiam intelligenda sunt, quæ Fortun. tradit in d. l. §. & quid sit tantum. col. 130. dices legitimacionem rescritto principis concessam fauorabilem esse, dispensationem vero odiosam.

Tertio principaliter ex differentia dispensationis à legitimacione inferitur, legitimatum in patriam potestatem transire, non tamen eum, qui ex dispensatione quo ad quædam effectus legitimatus, auctore Paul. Castren. in l. conf. 30. col. 4. l. vltim.

Quarto infero, quod quamuis ad legitimacionem filij factam viuentis patre, non exigatur 7 citatio successoris patris 14 intelligati: tamen si cum filio dispenset princeps ad aliquem actum, tunc necessaria est citatio illius, cui sit illa dispensatio præiudicij. Soc. in l. §. 65. in 3. rol. qui allegat Ancharam. conf. 42. 7 & conf. 241. idem notat Ioannes Crocius in d. l. §. quid sit tantum. fol. 12. col. 2. vbi Socin. final. col. 2. & lafon. num. 132. idem Socin. in l. falsa, §. si cui. ff. de conditio. & demonstrat. vltim. Ludouic. Gozadinus conf. 85. num. 6. & quamuis Lancelottus Galianum in d. l. §. quid sit tantum. num. 86. hanc opinionem reprobet, ac ipsam videamus eam minime seruari: opinor tamen Chumero esse atq; seruandam fore, quod successorib. patris intestati illa dispensatio posset maximū præiudicium inferre, aliqui vltior & praxi aptior apparet Galianæ sententia, cui nouissimè accedit Emmanuel à Costa Lusitanus in d. l. §. & quid sit tantum. 2. parte. num. 152.

Quinto eodem iure efficitur, vt legitimatus à Romo 25 Pontifice non tantum possit facerdotis dignitate insigniri, sed etiam beneficia curam animarum habentia consequi: non tamen poterit ea beneficia obtinere is, cui quo dispensauerit Romanus Pontifex, vt sacerdotis dignitatem assumere possit, quod Archidiaconus & alij alierunt in cap. 1. in princip. de filij prebiter in 6.

Sexto inferitur, legitimatum à Romo. Pontifice posse primo beneficio dimisso secundum obtinere, neque indigere alia licentia. Si vero cum eo dispensauerit Romanus Pontifex, vt non obstante natalium defectu, possit beneficij Ecclesiasticum adipisci, poterit primum beneficium obtinere: non tamen secundū, primo dimisso. Lappus & Domin. in d. l. §. final. 2. col. de filij prebiter.

Septimo hinc dicendum erit, text. in final. de filij prebiter in 6. quo cautum est, dispensationem esse surreptitiam, ad plura beneficia obtinenda impetratam, si in ea mentio non sit dispensationis prius concessæ ad ordines sacro & beneficia obtinenda, non obstante natalium defectu, non habere locum in legitimacione & natalium restitutione cuius

cuius mentio necessaria non est, secundum Ioannem And. & Dominic. in d. cap. fin.

26. ¶ Octavo ex his constat, habentem a principe facultatem legitimandi, non posse ex ea dispensari esse, illegitimum quo ad quendam legitimum facere: cum dispensatio maxime differat a legitimatione. Nam & Ludovicus Gozadinus conf. 85. nu. 6. respondit facultatem a principibus concessam ad legitimandum illegitimos: non citatis his, quos id negotium tangit, intelligendum fore in vera legitimatione, non in dispensatione. Vnde constat ex eo verbum, *legitimare*, non comprehendere dispensandi potestatem: si enim eam comprehenderet, esset cum eadem qualitate intelligendum, quod ipse negat. Huic vero illatio obstat, quod potestas alicui a principe concessa legitimandi, vel dispensandi contra ius, ut favorabilis est extendenda: ac benigne intelligenda, non stricte, text. sic explicandus *me per venerabilem, qui filium legitimum*, ubi in hac principis concessione procedit argumentum a maiore ad minus, quem text. dicit ibi Abbas *Singulariter*, idem in cap. ad aures col. 4. de testip. idem in cap. ad si clericus de iud. §. de adulterio, eodem. §. Franciscus in cap. cui non de sacerdoti de praben. in sexto. col. 2. Bartholomaeus in cap. de praest. cardin. parte 1. questio. 3. col. penult. idem notat glossa in Clementina unica, de offic. vicar. in ver. *sacerdotum*, quae singularis est secundum Cardina. & Felinum in cap. G. perpetuum de fide infirmis, & in cap. fin. de summo. ubi text. eandem opinionem probat, quod Communio est apud iuris Caesari professores in l. Gallus. §. et quid si tantum §. de liber. & postum. & in l. 2. in princip. §. de verbor. obligat. ubi Lancelotus Galiaula, post alios, eodem. §. & Alciatus num. 51. etiam asserunt esse Communem. Vnde nil mirum si in cap. fin. de summo, appellatione monachorum veniat Abbas: si quidem in 27. §. favorabilibus ea interpretatio fieri potest ex Bartol. in l. 3. §. de stipular. sermo.

Praxatam etiam conclusionem, quam esse communem diximus, tradit Felinus in cap. post legiti. de testip. num. 10. eandem fateatur communem esse Dec. conf. 6. col. fin. 4.

- Ex qua primo inferitur, habentem a principe potestatem legitimandi filios, illegitimos, posse eos legitimare non tantum ad bona simplicia, sed etiam ad feuda ita Decius conf. 76. cōtra Signorol. conf. 2. 18. Cuius responsum procedit, quando simpliciter conceditur potestas legitimandi: tunc etenim non censetur data ad feuda, quia hec bona specialem, quando concessionem exigunt, si quidem legitimus respicitur principis ad ea non est admittendus, secundum Communem in l. Gallus. §. et quid si tantum §. de liber. & postum. Vnde concessum sequitur, nec facultatem legitimandi ab ea debere extendi. Nam is, qui a principe hanc potestatem habet, aliud quam legitimare, agere nequit: sed legitimus etiam a principe, ad feuda non est admittendus: igitur nec natalibus restitutus ad inferiori qui ex principis concessione legitimare potest, Opinio autem Philippi Decij tunc vera est, quando ex verbis aliquot in eadem principis concessione expressis, colligi potest, principem id voluisse cōcedere: ex Soc. conf. 3. & Tiracquel. lib. 1. de retrad. §. 1. in glossa. num. 6. qui opinionē Signoroli ab omnibus fere probari scribit, quibus consensit Alciatus in l. 2. §. de verb. oblig. in princ. num. 5. 8.

- Secundo ex eadem principali cōclusionē deducitur eiusdem Signoroli aliud responsum falsum esse, qui conf. 1. 84. dixit, habentem a principe facultatem legitimandi filios spurios, non posse legitimare efficere filios spurios: quā Decius sequitur conf. 453. Ioan. in l. 2. §. de verb. obligat. eodem. §. quibus praemissa communis assertio obstat. Et praxatam quamvis hanc principis concessione, privilegiū esse fateamur, receptum est in privilegiis appellatione maledictorum? foeminae comprehendit, ut tradit Dec. in l. 2. §. de regul. iur. ad fin. 5. quā etque ita in specie reprobat Signorol. Galiaula in d. l. 2. de verbor. obligat. Et ideo maxime comprobatur, quod haec facultas a principe concessa, beneficium principis dicendum est, non privilegium, quia nullo iure prohibitum est principi, vicarium aliquem designare in his qui ipse agere potest, si beneficium principis est dicenda huius potestatis cōmissio: igitur late non stricte intelligenda est, ut iura aperiissime profitentur.

27. Tercio hinc opinor posse probari, habentē a principe potestatem legitimandi spurios, posse legitimare eum, qui simul adulterinus & incestus filius enim? spurius proprie est dicendus, si spur. §. de decurio, at neque in odiosis propria verborum significatio recedimus. Eum leg. & ibi Aret. §. de testam. Calderin. consil. 1. sit. de consang. ex quibus hanc illationem tenent

Aretin. col. penult. & ibi Decius num. 14. in c. et si clericus. §. de adulterio, indic. quamvis Iaf. & Alciatus in d. l. 2. nu. 45. nitantur probare contrarium. Sed pro Aretin. & Deci. facit quod sub genere? quilibet species verē includitur. Ad si quid carum. §. inter. 32. emptum. §. de leg. 3. si qui filius putatur §. filius. matrim. l. 2. §. de si. §. vbi bon. rap. Neque hic tractatur Bart. quod in l. 2. quae ab hac cōclusionē differt plurimum ex sequentibus.

Quarto Bart. sententiam in d. l. 2. ab his qui eum sequuntur, hac eadem ratione comprobatur, dum Bartol. dixit, habentē a principe facultatem legitimandi ex incestu natos, et adulterinos: posse ex incestu simul, & adulterio nati, legitimum efficere: cum haec principis concessio sit favorabilis, & in his favorabilibus? sub simplicibus mixta intelligenda sunt. I. Clementis patrum. §. de heredi. instit. si ita scriptum. §. de li. & 35. postum. ubi Alex. Bart. opinione approbat. idem etiam Alex. post Cuma. Imol. & alios in d. l. 2. in princ. ubi Alciat. n. 46. plures ad id citat, ex quorum autoritate eandē Opinione Communem esse asserit, & ab ea in praxi non fore recedendum admonet. Quae ratione confirmari potest. Itē enim, cui haec potestas est concessa, potest decem incestos filios, ac totide adulterinos natalibus restituere: quod cōstat: igitur poterit vnum, qui simul sit ex incestu, & adulterio natus: cum hoc sit minoris praedicti. Hec tamen ratio non omnino convincit, ut vbi ostendit Alciat. apud quem et alios nouiores ibi, & Fortu. in l. Gallus. §. et quid si tantum. col. 70. legendae huius controverfiae exacta disputatio. Nam text. in d. cap. fin. de summo & in cap. per venerabilem, qui filium legit, quibus probatur potestatem dispensandi, ut favorabilem, extendendam esse, non restringendam, loquuntur in facultate dispensandi iure concessa: non in ea, quae ab homine conceditur, secundum Fortu. & Alciat. ante quosdam senferat Oldrad. in consil. 9. in fin. quem & Felint. citat in d. cap. post legiti. de testip. num. 15. & Galiaula in d. l. 2. col. 4. Sed cum munus sequitur cum non intelligi, ubi non ageretur de alicuius enormi praedictio, quia si de praedictio grani alicuius traderetur, tunc decissioni Bartol. locus non esset. Sicuti si cognatis hereditatem patris intestati iure optimo petenibus, post illius mortem, esset legitimatio faciendā, vel si staret filij legitimi, adhuc ipso patre vivente. His enim casibus odiosa censetur legitimandi potestas, & ideo extensionem non admittit. Anton. in d. cap. per venerabilem, num. 1. 3. Paul. Cuma. & alii, quos Alciatus in l. 2. num. 54. refert & sequitur. idem notat Iafon in §. omnium instit. de actum. num. 3. quae idem erit dicendum in aliis similibus exemplis, quatenus modum Decij tradit. conf. 553. Hinc etiam opinio Bart. non procedit, vbi legitimandi potestas esset data, ipso filios illegitimo, in ea expressum nominator: esset enim tunc odiosa. Abbas, & Felin. in d. cap. fin. de summo. quia princeps potius fecit gratiam illi nominato, quā ei, cui legitimandi ius demandat. Erit etenim minus dubium, quando princeps committit alicui potestatem legitimandi incestos filios: tunc enim dubio procul legitimari ab illo nequit is, qui simul incestus & adulterinus sit.

Verum, ut ad institutum redeam, longius ab eo quod tractabam auersus, nihilominus opinor? habentem facultatem legitimandi ex delegatione principis, non posse dispensationem ad aliquem actum illegitimum concedere: quia non est haec commissio principis ad actum magis odiosum, qualis est dispensatio extendenda: quod Socinus sentit conf. 2. 46. eodem. §. volum. 2. Alexander. consil. final. §. volum. Alciatus in d. l. 2. in princ. num. 51. §. de verbor. obligat. Cap. col. 1. 44. ex quo sub inferitur, quod habens a principe potestatem legitimandi, nisi aliud de mente principis constat, non poterit legitimare filios spurios, sed tantum naturales: cum legitimatio ista filiorum spuriorum sit potius dispensatio, quam vera legitimatio dicenda, & actus hic erga spurios sit magis odiosus, quam erga naturales: ut superius explicauimus, etiam si Anton. huc vltimae conclusioni adferretur in d. cap. per venerabilem, numer. 4.

Porro quamvis ipsa potestas legitimandi aut dispensandi sit favorabilis, & tanquam principis beneficium, extendenda, ac late intelligenda: ipsa tamen dispensatio? odiosa est atque stricte interpretanda. text. in c. 1. & 2. §. fin. de filiis prebent. sexto. ita ut ea locus non sit argumento a maiori ad minus. c. cui non fuerat ad, de praben. in sexto. c. fin. de transla. episcop. §. electi. Ioan. Andr. in reg. ea. quae de reg. iur. in 6. dicens, quod ex dispensatione monacho concessa, ut possit beneficiū cui cura animarū obtinere, minime poterit simplex beneficiū possidere, vnde? legitimatus tanquam incestus non censetur

tur effectus legitimus si tantum adulterinus sit, quamvis
maius vitium ex incestu, quam ex adulterio oriatur: quam
opinionem Communem esse constat, ex Abb. & Felin. in cap. fin. de
fin. cod. Felin. in cap. postulat. de receptum. no. 10. & sequenti: atque
ita in hac specie farentur Decii in d. l. de adul. num. 10. & Ga-
39 laul. in d. l. colum. 4. Quibus suffragatur? quod lex, quae omni-
bus id est aequa, si odiosa, etiam correctoria sit, est valde re-
stringenda: quanto magis concessio, & dispensatio parti-
cularis, quae odiosa est, & ipsam violat, erit strictissime
intelligenda. Vnde plura cessant, quae contra communem
adducit Decianus in d. l. de adul. et idem in cap. contra talem. de pre-
bend. dicens in ipsis dispensationibus procedere argumen-
tum ad maiori ad minus: quae ideo non repetit, quod loquitur
in concessionibus a lege, vel canonem inducitur: non in
his quae a principe priuatum sunt.

Subsequitur tunc questio illa, quisnam possit illegiti-
mos natalibus restituere, vel legitimis efficere: quae ma-
teriam diligentius inquirentes sequentibus conclusionibus
exponemus.

40 Prima conclusio: Ex matrimonio prohibito iure cano-
nico, tamen dispensatione Rom. Pontificis contracto, proles
suscipit legitimam prorsus esse: etiam quod ad munera, & bona
civilia apud Regios indices capere referentur. vbi gloss. ver-
ficat. promissionem, qui filius legit. Marinus laudat in tract. de legiti-
matione, vers. salvo nunc famulo consilio, fol. 3. Nec quisquam erit, qui
hoc in dubium vertat: cum hae proles ex matrimonio legiti-
mo sit suscepta, eo quod fuit ex Romani Pontificis licentia
contractum.

41 Secunda conclusio: Contracto matrimonio & ex co-
prole suscepta, si dubium sit an illud matrimonium legiti-
mum fuerit, & Papa id legitimum esse pronuncianerit, pro-
les illa omnino legitima est ratione matrimonij quo ad
veramque iurisdictionem. cap. quod natus, qui filius legit. cum.

42 Tertia conclusio: Principes legitimum efficiens matrimo-
nium prius in gradu consanguinitatis vel affinitatis
prohibito contractum, legitimare censetur prolem ex illo
matrimonio susceptam ante illam approbationem, si tamen
mentio principis fiat. Principes enim, qui matrimonium talem
contrahunt, ita coniugio approbat, ut ab initio illa ex-
cite, etiam prolem coniugio adherentem legitimam effice-
re eo etiam quod legitimum consensit illud matrimonium,
idem efficit, ac si a tempore contractus legitimaret. Abbas
in dicto capitulo per venerabilem, numero 22. Ioan. Andr. Cardin.
Anchar. & Prapoli. in fol. 15. colum. 1. Anton. de Rosel. in tract.
de legitimat. lib. 2. colum. 6. Nicol. de Vbal. in tract. de successio-
ab intestato, fol. 11. colum. 3. Ex quibus fecus erit dicendum, vbi Ro-
mani Pontifex non legitimaret matrimonium contractum, nec dis-
pensaret, ut ab initio contractus legitimum censetur matrimo-
nium: sed tantum concederet licentiam contrahendi
matrimonium illud vel perseverandi in iam contracto:
quibus casibus, etiam si proles suscepta mentio fiat, non
videtur eam legitimam reddere, quod expresse not. Bal. in
fol. 119. 3. volum. Anton. de Rosel. libro 2. col. 5. Guliel. Bart. &
Alber. in l. Paul. que alios incipit, cum qui de stat. hom. lalon in l. si in
qui pro empto, de v. cap. num. 121. Nic. Boc. de iur. 6. q. 4. num. 25. Nisi
proles in specie legitima efficiatur, ut Abb. scribit aperte,
in cap. tanta. num. 1. 4. & ibi Card. in v. id alii docet. sententi-
atque tunc erit istae legitimatio filiorum censenda eo iure,
quo censetur, si esset facta a Rom. Pont. separatim absque
matrimonio: cum ratione matrimonij facta non fuerit.

43 Quarta conclusio: Nullus? principes potest natalibus
restituere, vel legitimum efficere sibi non subditum, quo
ad bona intra alterius imperij, aut regni limitis existentia,
etiam ex consensu eorum, quibus praedictum ex legiti-
matione fit: quo consensu probatur in capitulo per venerabilem,
versic. in super, qui filius legit. vbi Romanus Pontifex profite-
tur legitemare filios Regis Francie, quia id fit sine alie-
rius iniuria: cum Rex Francie quo ad temporalem iurisdic-
tionem nulli sit subiectus. Deinde ius legitimandi com-
petit Regi, vel principi, cui legitimandi subest in ipsum
subiectionis dict. cap. per venerabilem, & authentic. quibus mod. natur.
esse. fin. 3. alind. hae vero, quae ita principis referuntur, non
potest ei subditus ab eo tollere, quia principis iniuriam ma-
ximam irrogaretur: ius legitimatio non tenet. vbi censet
Ancharius consilio 320. Abbas in d. l. de cap. per venerabilem, num.
23. & ibi Atto n. 4. colum. Ioannes Crotus in dict. 3. q. 2. quod si
tamen in fol. vltim. vers. secundum casus. Decian. cons. 150. Alexander com-

fil. 67. r. volum. colum. fin. dicens hanc Opinionem Communem esse.
idem fatetur Decian. cum fecutus consil. 557. Cui accedit, quod
notat Domin. in capitulo. cum ex co. in gloss. subiecto. de elect. in 6.
dicens, etiam erga subditum non posse quem exercere vo-
luntariam iurisdictionem respectu rei, quae extra ipsius iurisdic-
tionem exiit: quod explicat Ludovic. Gomez in capitulo
fin. 3. fin. num. 5. de castit. infens. Nam? quod quidam exiit 44
manu iurisdictionem voluntariam posse extra territorium
excerere. l. 1. c. de emancip. lib. 2. §. de offi. proc. lalon in l. 1. fol.
colum. 2. §. de iurisdictione omnium iudicum. intelligitur inter pro-
prios subditos, vel eos qui proprio consensu possunt pro-
rogare iurisdictionem, & quo ad bona intra territorium
eiusdem existentia. capitulo. noui. de offi. legat. Baldus in l. r. c. de in-
re auct. aul. colum. fin. Vnde hae quarta conclusio recipienda
est: tamen Bald. in proreus Cod. colum. penult. contrarium te-
neat. Angel. etiam consilio 350. numero. 7. Nicolaus de Vbald. de
successio. ab intestato. fol. 1. r. colu. Decius obiter tamen consilio 52.
num. 2. & consilio 55. num. 7. Anton. Rosel. libro 2. de legitimat. colu.
4. & cap. eiusdem lib. 2. colum. Etia si Crotus in dict. fol. vltim. dicat
esse Communem opinionem, postea a principe concedi legiti-
mationem his qui subditi non sunt, etiam ratione honoris ex-
tra ipsius principis iurisdictionem existentium, modo adit
consensus illorum, quibus talis legitimatio praedicitur.

Quinta conclusio: Romanus? Pontifex ex causa ardua, 45
& quae fidei, religioni Christianae, vel Republicae utilita-
tem prae ferat, poterit legitimum efficere eum, qui prin-
cipi seculari subiectus sit, etiam quo ad bona, muneraque
temporalia obtinenda. ex d. cap. per venerabilem, fin. colum. vbi
probat. Romanum Pontificem habere iurisdictionem in
laicos causa aliquo, & eam posse exercere, etiam quo ad
temporalia. licet illi laici sint Caesari vel Regi subiecti.

Sexta conclusio: ex quarta deducitur? Principes? potest 46
subditum sibi in alieno territorio existentem legitimare, vbi
nullus est citandus, vel si qui citandus est abique citatione
legitimationis consentit: quod constat ex his, qui in 4. conclusio-
diximus. Et omnino locum habet haec assertio, etiam quo
ad bona intra alterius principis territorij existentia, modo
praedictum aliquod non fiat subdito alterius principis:
quia hic principaliter persona legitimatur, quam res
ipsae sequuntur quocumque loco existentes. ita Roman.
consil. 39. colum. 2. Decius optime. consil. 207. argumento assumpto
ex his, quae notat Bart. in l. legitimat. colum. 2. §. de legit. in, fa-
ci. l. proprii iorem §. licet. §. de excess. fur. idem notat Ludovicus
Gomez. in dicto §. fin. num. 6. intelligens Dominic. contrarium
ibidem dicentem, quando principaliter circa legitimat non existentem
in alieno territorio disponitur, atque legitimatio fit. Hic
vero principaliter circa personam actus sit, quam res illae
sequuntur.

Septima conclusio: Sicuti? Imperator non potest legiti- 47
mare proprios subditos, quo ad munera ecclesiastica, licet
quo ad temporalia hoc valeat efficere, gloss. recepta Com-
muniter in capitulo. legat. 10. dist. 11. & capitulo. officio. 40. dist. 11. ita nec
Papa potest legitimare quo ad bona prophana, muneraque
civilia, sibi non subditum causa civilis iurisdictionis. gloss.
in dict. cap. per venerabilem. Nicol. de Vbald. in tract. de successio-
ab intestato. fol. 11. col. 2. Anton. num. 1. in dict. cap. per venerabilem. dicens
illum text. Sing. esse in 8. inferius, quo probatur hae opinio,
etiam si in initio capituli satis ei adhereretur. eandem opi-
nionem asserit Abbas. ibi. numero. 22. gloss. reg. Cancel. 48. Ioan-
nes Crotus in dicto §. quid si tantum, fol. penult. vers. 3. queri-
tur. Thom. Ferrar. caus. 1. dicens hanc opinionem esse com-
munem quam in praxi servari scribit Abb. in dict. num. 22. &
Guliel. Bened. in capitulo. Raymundo. de test. in verb. & vocem. nu. 197. quod
si liberet addiderim, legitimatum a principe seculari
consequi omnino suo patrono. Ecclesiasticum, competentem
re dedit, cuius ipse fuerit capax ob illam secularis prin-
cipis legitimatioem: sicut in hac specie notant Prapoli.
in d. cap. legat. colum. 6. Rochus Curt. de iure patronatus in verb. tempe-
re. quod 2. & C. de Lambert. 1. lib. de iur. patron. 2. par. quod 1. ar-
t. 2. 9. qui in loco adductis viginti rationibus eam opinio-
nem communem esse profertur.

Octava conclusio: ad principem? seculari speciat, 48
legitimum efficere filium clericum, etiam in sacris constitu-
tione, quo ad successionem hereditariam in bonis patris, &
ad munera civilia, ea ratione, quod legitimatio fit actus ip-
sius principis. Bartol. & alij in lib. Guliel. §. sequitur in §. de liber. &
posthum. Igitur ab ipso principe in filium laicum aliusque cle-
rici exercenda est: quae ratione hanc conclusionem tenent

Paulus in leg. si quis posthumus. in princip. ff. de liberis & posthum. Calde-
ricus consil. 2. titul. qui filij sunt legitim. Socinus consil. 47. in 2. volum.
dicens hanc opinionem esse communem: quia idem Socin. sequitur
in dicto §. servans. fin. volum. optimo text. in authentic. quibus mod.
natus efficitur sui §. illud. sed & contrario hoc casu legitimandi ius
ad Romanum Pontificem pertinere, suadet ratio. Hic enim
filius legitimus sit, ut in bonis clericis succedat: sed bona
clericorum sunt a iurisdictione Regum, & Imperatorum
exempta. Abbas in capitulo ecclesie de consensu. col. 1. antepenultim. igitur
Romano Pontifici hucusque competit, non imperatori.
Præterea pater debet legitimacionem consentire, tamen clericus
etiam sponte non potest coram seculari iudice causam
aliquam tractare. capitulum si diligenti de fore competens. ergo non vi-
detur a principe seculari hanc natalium restitutionem peti
posse: quod tenet in hac specie Domini in capitulo fin. §. 1. de in-
dit. in 6. idem capitulum. que iure. 3. distincti. Socin. parum sibi con-
sistens. consil. 67. 2. volum. 3. volumine. sentit Alexander in consilio.
§. 1. volum. column. 3. incipit. vbi codicill. late Paulus Parisien.
consilio 1. numer. 2. 3. lib. 2. Et licet Ioannes Crotius in dicto §. &
quid si tantum penultim. col. 1. minime ferit aulus certam in hac
questione sententiam eligere, & tutius sit ab utroque prin-
cipe hanc legitimacionem exigi: ego tamen ut libere quid
sentiam, exponam, opinionem primam, quæ & communis
est, verioris esse exitum: cum nulla sit iurisdictionis hoc ca-
sum clericum excedenda: & ipse legitimandus laicus sit,
atque ipsa bona prophana sint, & secularia. Imo eadem ra-
tione idem erit: etia si filius sit clericus. Tametsi fatear hoc
vltimum satis dubium esse. Nam & Decius consilio 150. late
probare nititur, clericum etiam minoribus ordinibus prædi-
ctum a principe seculari legitimari non posse. Sed quo ad
bona ex relictis ecclesiasticis acquisita, adhuc opinor ve-
riorem esse Dominicæ sententiam. Sic Ioannes Andreas in
dicto capitulo per venerabilem. scribit. principem secularem posse
legitimare filium sacerdotis quo ad bonorum patrimonio-
rum successorem: quod approbat Præpositus ibi. §. quod au-
tem volum. 77. & Cæsar Lambertinus de iure patronat. lib. 1. 2. part.
quest. 2. artic. 29. numer. 17.

49 Nona conclusio. Princeps, propter quod alteri non subest causa
civilis iurisdictionis, princeps propriis legitimis efficere na-
taliū restitutione veluti propriis subditis. text. in dicto cap.
per venerabilem. §. insuper. quem ibi Abbas dicit §. 10. etiam si
Iason contrarium ex eodem tex. adnotat conetur in lib. qui-
iurisdictionis. ff. de iurisdic. omnium iud. Nec mirum: cum & illud
text. male intellexerit.

50 Decima conclusio: Is, qui Cæsari, vel Regi subest, &
ab eo potestatem habet legitimandi, non potest proprium
filium legitimare, abique peculiari ad imperatorem licen-
tia glossa in dicto capitulo. per venerabilem. in verb. Regi, ibidem Com-
muniter approbata, ut testatur Decian. cap. 3. de probatio. col. an-
tepen. idem in dicta leg. qui iurisdictionis. vbi Iason eandem opinio-
nem notat & sequitur. quod probatur in d. capitulo. per venerabilem.
etiam si contrarium velint Anan. & Ludovic. Bolog. consil. 29.
glossa: tamen hanc opinionem communem non probat, quia
loquitur in principe, qui superiore aliquid in tempora-
libus non habet, nisi notetur argumento a fortiori.

§. NONVS.

S Y M M A R I A.

- 1 In petitione legitimacionis, est principis exprimenda qualitas filij illegi-
timi.
- 2 Non est satis, si exprimator ipsum filium esse spiritum, sed esse ipsum natu-
ritatem vitium in specie exprimentis legitimacionis petitione illa qua-
litas exprimentis est, §. numer. 3.
- 3 In petitione legitimacionis an sit principis exprimendum, filium ex duplici
adultero natum fuisse.
- 4 In petitione legitimacionis est designandum esse gradum, in quo commissus
fuerit incestus.
- 5 In petitione natalium restitutionis oportet principis expuere, an parentes
illegitimi possint matrimonium contrahere.
- 6 In scriptis legitimacionis, qualiter sit legum & canonum derogatio
facienda: & de Clausula, non obstantibus legibus contrariis filij nati-
uitatis.
- 7 Ad legitimacionem, quæ fit iuribus parentibus an sint citandi ipsorum paren-
tum cognati, & agnati.
- 8 Ad legitimacionem, an sit vocandus substitutus sub ea conditione, si sub-
stiterit liberis institutis decesserint.
- 9 Ad legitimacionem, quæ fit mortui ipsius parentum, an sint vocandi ag-
nati & cognati.
- 10 Principi redire potest aliam in qua sum de iure civilis.

Verum ex prædictis emergit alia questio, qualiter sit im-
petranda, seu petenda legitimatio, ut tuta sit. in quo

¶ Illud inter omnes conuenit, hac legitimacionem rescripto
principis ad iuris derogationem concedi: ideo in eis prin-
cipi exprimentum est id, quod mouere posset principem
ad denegandum prædictam natalium restitutionem, vel ei
auertere ea facili. §. forsan neglecta: ac minime circumspe-
cta concessione. capitulum postulat. de rescript. quem text. dicitur
Abb. singula. & Corne. 34. in 1. volum. column. 1. Iason. consil. 105.
volum. 1. explicat late Felinus. volum. 3. & Dec. in d. capitulo. postulat.
Foran etenim si id, quod taceatur, principis esset denuncia-
tum, concessisset petita, certis legibus, aut præmissa aliqua
causæ cognitione, quæ animum quietum redderet. Vnde
qualitas ipsius filij, an sit naturalis, vel spiritus, est expri-
menda: ut probat text. melioris secundum Paul. ibi in
lib. sed si hac §. patrimonium. ff. de in ius vocan. & capitulo. per venerabilem.
tolum penult. & fin. qui filij sunt legit. Oldrad. consil. 247. Alber. in rub. C.
de nat. lib. in l. eam quam. C. de fideicommissis. numer. 38. Nicol.
de Vbal. de success. ab intest. fol. 10. col. 2. Anton. in d. capitulo. per venerabilem.
numer. 15. & ibi Abb. numer. 27. Anton. Rosel. de legitimat.
fol. 14. cap. de causa formali. volum. 3. & esse hanc Communem opinio-
nem testatur additio ad Marti. laudem in tract. de legitimat. fol. par. 10.
column. 1. quorum omnium rationes si diligenter exami-
naueris, senties qualitatem vitij, quod filius habet, expri-
mendam fore: siquidem omnia eo tendunt, ut principis co-
perta sit, ea, quæ possent ipsum a concessione retrahere, vel
inducere ad diligenter, & circumspecte concedendum,
re prius maturè pensata. Ex quibus quod sunt in hac ma-
teria notanda.

Primum, non satis esse in hac natalium restitutione im-
petranda principis exponere, legittimandum esse spiritum:
sed necessario id exigere, ut vitij, quod est filius in conceptione
contraxit, in specie exprimat, an scilicet sit ex mortali
natus, sicuti voluit optime Lud. de Sard. in tract. legit. fol. 13.
col. 4. atque idem erit, si pater sit in sacris constitutus, mona-
chus ve, nec fuisset, cum esse spiritum.

Secundo hinc opinor esse notandum, in impetranda dis-
pensatione esse prorsus dicendum, an ille filius legitimus,
sit adulterinus, an in incestus quod not. Abb. in d. capitulo. per vene-
rabilem. numer. 27. si verba recte considerentur: & id
seruari in curia facit Nicol. de Vbal. Rotæ auditor, in d.
fol. 10. column. 4.

Tertio, ex eadem radice aduertendum est, quod si filius
natalibus restitutus sit natus ex duplici adultero, id est,
ex coniugato, & coniugata: erit hoc duplex vitium prin-
cipi exprimentum. Oldrad. consil. 247. Alber. in d. rub. C. de nat.
lib. Præpositus in d. capitulo. per venerabilem. fol. 12. col. 4. Ferd. Loazes. Epif-
copus illerdensis in tract. de matrim. dubio. 10. column. 2. dicens
hanc Opinione Communem esse. Quo fit, ut Ang. opinio consil.
204. veran non sit vbi dixit filium esse & vere legitimum, etia
si principis tantum id notum fiat, cum esse adulterinum,
cum tamen natus esset ex coniugata. quam opinionem si-
bi contrarius sequitur Præpositus in dicto capitulo per venerabilem.
quest. 4. column. 5. Vnde Oldrad. opinio verior est, etiam si
facta foret principis generalis mentio: istum scilicet esse
spiritum. quod Abb. probat. in d. capitulo. per venerabilem. nu. 27.
quidquid in hoc vltimo contrahat Decian. consil. 338. col. 3.

Quarto, his rectè præuisis, si necessarium esse arbitror,
quod filius natus ex sorore, vel ex filia, ex nuru, matre, vel
fratris uxore, si velit a principe tutam & validam legitima-
tionem obtinere, exprimat omnino gradum illius ex illis,
qui eius conceptione dehonefauit. Nec me late Caiet.
2. quest. 134. art. 9. probare. omnes incestus esse eiusdem
speciei. Negari tamen non potest, hanc qualitatem posse
principem mouere ad delegandum hanc natalium resti-
tutionem.

Quinto, ex his patet veram non esse opinionem Bald.
in lib. si qua illud. Cod. ad Orfici. quam ipse repetit in capitulo. 1. §.
naturalis. si de feud. fuer. conuener. inter domin. & agnat. vasa. dicens
in impetranda legitimacione satis esse exprimeri filium
spiritum esse, quem sequitur Præpositus in dicto capitulo. per vene-
rabilem. 4. quest. Decian. consil. 35. column. 2. & consil. 338. column. 3. idem
voluit Ioann. Andr. in capitulo. si de filiis prebys. quorum opinio-
nem eam secutus dicit esse Communem. Iason. consil. 112. 3.
volum. 2. col. 3. & fin. Non enim videtur, cur isthæ opinio sit ad-
mittenda. Nec mihi satis compertum est. eam ita frequenter
receptam esse, & communis censenda sit. Possit fortassis pro-
cedere, vbi principis legitimacionem concederet alicui illegi-
timo ex coitu quocunque natus fuerit. Nam hæc præ-
dicta verba eius mentē magis aperiant. ut not. Paul. de Castr.
in casu

in consil. 2. o. vol. Preposit. in d. cap. per venerabilem fol. 12. col. 4. Lud. Gozad. consil. 85. num. 4. Tamen adhuc opiner, hanc sententiam tutam non esse & ita eam reprobat. Nic. de Vbald. in tract. de successib. inter filios. fol. 10. col. 4. Saltem seruandum non erit, quando videtur et atrox, nempe coitus cum moniali, matre, sorore, aut filia: quae semper ipse confelcitur, omnia Principi exponenda fore veritatem, & in specie.

6. Eit item in impetranda hac natalium restitutione principis narrandum, quae denunciantur, parentes ipsius filij illegitimi coniugium posse honeste contrahere: atque eo subiecto ipsum filium posse legitimum fieri. Eit enim necessarium, quod princeps hoc non obstante ipsum filium legitimet, textus in authent. quib. mod. nat. esse legit. §. si igitur licentia, no. gloss. quae Bald. in cap. per rita. de mat. & obid. notat & Hippopol. sing. 13. o. dicit eam sing. Cap. cum. 21. Anton. Roel de legitimat. 2. libro, cap. de causis formali, in princip. & Iason. m. Gallar. §. & quid si tantum num. 107. §. de libe. & posthum. quidquid in hoc dicat Ludouicus de Sardis, in tract. legitimat. tit. de legit. per rescriptum quest. 5.

7. Postremo est notandum, an in rescripto legitimat. requiratur clausula, non obstantibus legibus contrariis dispositionibus. Et conitat, rescriptum principis concessum contra, legem aliquam quae futuris principum concessioibus, ac privilegiis minime derogat, hac clausula non indigere, nisi rescriptum id graue damnum alteris inferat: quo caluclia clausula iustitia, & est necessaria, quod si lex contra quam rescriptum conceditur, futuris his concessioibus derogat, atque id rescriptum graue damnum alteri inferat, indiget clausula non obstante lege contrariis statutis. ipsa lege nominatim expressa fuit id prauidicium graue non sit, tamen generalem addicere clausulam: non oportet, in quibusque uerbis contrariis statutis. Hac notat. Alexand. consil. 187. in 5. volum. cuius distinctionem sequitur, dicens eam Communiem esse Ludou. Gomez. in cap. 1. de censibus. in 6. num. 104. ex quo opinio ipse inferre, in rescripto legitimat. non esse necessarium expressum tolli. §. fin. in authent. quib. mod. nat. esse legit. fin. qui futuris concessioibus derogat, in ipsiusurum legitimat. sed satis esse subici clausulam generalem: non obstantibus: nisi graue fieret alteri prauidicium ex hac natalium restitutione, quam opinio in curia Romana seruari, & Communiem esse asserit Nicol. de Vbald. in tract. de successib. inter filios. fol. 11. column. 2. ex quibus plura intelliges quae Deci. not. consil. 1. o. latius Felin. in capitulo vniu. de rescriptis. Quibus ego addo in rescripto principis, quod filius legitimatur aduersus ecclesiam vniuersalis concilium, inferendam esse clausulam, quae expresse ipsius constitutionis mentionem faciat, ex decisione Archid. in capitulo 1. de co. p. in 6. q. quam sequitur Socin. consil. 65. column. 3. volum. & Gomez. in dict. cap. 1. num. 179. Paul. Parisien. consil. 12. num. 30. lib. 2. quam opinionem melius, ac ceptis diligentius explicat Iacobatus 15. de consil. artic. 18. quo in loco expressim asserit satis esse dicere: non obstante quacunque lege contrarium disponente, etiam in concilio generali statuta. eandemque opinionem Archidiaconi totus mundus recepit, vt utat verbis Felin. in dict. cap. vniu. lib. 4. Vnde in hac materia erit hoc notandum, ad legitimat. quae fiat contra constitutionem capit. cum inuoluit. §. 1. de clandestinis deponis. atque alia ecclesiae vniuersalis statuta.

8. Ceterum * hoc in loco quaritur a multis, an in legitimat. concedenda a principe, filij cognati, agnati ipsius parentis vocandi? in quo sit prima conclusio. Legitimat. filij, quod ipso patre viuentis impetratur, optime expeditur absque alius citatione, modo patris consensus accedat, & probatur, quia ipse pater potest libere bona propria distribuere, igitur nulli facit iniuriam, si proprium filium consensit a principe legitimatum fieri Bartol. Communiter receptus in l. Gallus. §. & quid si tantum §. de libe. & posthum. fin. volum. Dec. consil. 338. column. fin. quam opinionem fateatur esse communem idem Dec. consil. 55. col. 1. & 3. idem consil. 397. column. fin. Atr. Tiraq. in l. iniquum. C. de reuoc. donat. in verbo, sequebatur. n. 53. & Nicol. Boeri. ar. 12. quod quidem sententia procedit, etiam si filius legitimus efficitur quo ad feudum in prauidicium agnatorum, vt consensu respondit Albertus Brunnus. consil. 1. cui consentiunt duo proxima responsa ibidem typis exculsa.

Ex quo inferitur primo, filium naturalem non posse legitimari a principe etiam viuentis, & consentiente patre, nisi filij naturales & legitimi ipsius patris vocentur, cum eis

fiat maximum prauidicium ex hac legitimat.ione, cuius prauidicium ratio habenda est ex eo quod legitima eis debita diminuitur. Bal. in l. nam ita Dimus §. de adoptio. Alexand. in l. ex factis §. de vulgum. 25. Andr. de Ifern. in cap. 1. §. naturales, si de feudo fuerit controuer. inter dominum, & agnat. vafal. habent etiam filij, patre etiam viuentis, in eius bonis ipem probatissimam. l. in ius §. de libe. & posthum. Hac tamen conclusio est intelligenda ad hunc effectum vt principis sit omnino facienda mentio horum filiorum naturalium simul, & legitimorum: alioquin legitimatio erit iurisperiticia, nec valebit: siquidem causa legitimandi filios a lege illa potissimum indicatur, ipsum patrem legitima prole carere §. si quis vero filius non habens. in authent. quib. mod. nat. esse legit. & hoc ipsum eleganter ac satis expresse in hac specie tradit Decius consil. 85. column. penult. licet Freder. consil. 57. contrarium sententiam in hoc veriori esse existimet. Verum si facia mentionem legitimat. & naturalis filios, adhuc principes, etiam eis non vocatis, filios illegitimos natalibus restituit, etiam si male faciat, valet tamen legitimatio non tantum quo ad statum integrum ipsius filij, sed etiam quo ad successiorem in prauidicium ipsius naturalis filium & legitimam vt notat Alexander consil. 287. & 288. volum. 5. column. 1. Ioan. Croc. fol. 11. & Carol. Ruit. fol. fin. in dict. §. & quid si tantum. vbi Iason. 66. dicens hanc Opinionem Communiem esse, eam sequitur & nouissime Emanuel a Costa Lusitanus in eodem §. & quid si tantum. parte 2. num. 135. quoniam. 141. diligenter tradit, quod dicendum sit, si pater illegitimiparentes habeat, non tamen liberos. Hac tamen ratione, ne tantum prauidicium legitimis & naturalibus liberis fieret, Regia lege Taurina censetur legitimatos per rescriptum principis, nullo pacto quo ad successiorem cum legitimis, & naturalibus fore admittendos. quod ipsa §. & 12. [atque l. 7. & 10. tit. 8. lib. 5. Recept.] aperte probatur.

Secundo, inferitur * ad legitimatorem aliquem, citandum esse sublitum sub illa conditione, si fine liberis institutus pater illegitimus decesserit: cum legitimatus hunc sublitum excludat, vt alibi docuimus. Illa etenim bona, quae pater obtinet, non sunt eius libera dispositio subiecta: sed omnino sunt restituenda sublitum. Hanc igitur illationem probat Ancharan. consil. 427. Alexand. consil. 67. in 1. volum. & est Communis Opinio. Itemundum Dec. consil. 85. column. penult. & Croc. in dict. §. & quid si tantum, fol. 12. column. 2. qui eam sequuntur. Iam tamen ibi column. penultim. contrarium tenet, ex eo quod si vera esset communis opinio, nunquam locus esset legitimato, exclusio sublitum: cum sublitum vocatus minime consentiret restitutioni natalium. Ego vero non consulerem principem, vt illegitimum legitimem efficiat prauidicium sublitum: nihilominus tamen consensus sublitum non erit necessarius, etiam si citandus sit: vnde cessat ratio Ias. Opinio etiam ipse si vera foret aduersum communem, non tamen negat in rescripto huius legitimat.ionis fore necessariam mentionem huius sublitum: quod Carolus Ruinus sensit in dict. §. & quid si tantum. ad finem.

Porro, quod modo diximus, viuentis patre, legitimatorem fieri posse, non vocatis ipsius patris intestati heredibus, seu successores: est etiam intelligendum, filij mortuo patre legitimatio fiat, ex prauiam ipsius patris voluntate, quod Bar. not. in d. §. & quid si tantum in fin. quem alij ibidem sequuntur, probat text. in authent. item fin. C. de natur. libe. Bald. in l. 2. column. 3. §. de vulg. Regia l. 6. tit. 1. part. 4.

Secunda principis conclusio: Mortuo * patre filij non possunt a principe legitimari, non vocatis ipsius intestati patris successores, quibus iamvis succedendi est delatum. Bartol. & alij in dict. §. & quid si tantum, ad finem. Abb. in dict. cap. per venerabilem, numero 29. nisi constet ex principis mente ipsum omnino velle successores prauidicium inferre, in intestati propinquis bonis: quo casu principis voluntati deferendum esse ipse Bartol. voluit per l. 2. §. de nata. rest. idem notat Anton. in dict. cap. per venerabilem, & ibi Abbas a quorum sententia, quia Communis est, non oportet recedere secundum Ias. in dict. §. & quid si tantum, column. fin. & Croc. ibi fol. 2. column. 2. vtique tamen eam improbant, exigens citationem horum qui patri ipsius natalibus restituent, iure optime successores exiunt ex causa illa, quod intentus decesserit. Sed tamen etiam Iason & Croc. refragantibus Bartol. sententia admittitur, quando hereditas nondum est adita, alioqui si adita sit hereditas, opinio Bartol. foret iniqua, etiam si possessio nondum apprehensa fuerit, Pan-

Ius Areti. Alexand. Socin. & Ruinus in d. §. & quid sit tantum col. fin. ex quibus Ruinus intellexit ad Barto. assertio- nem communem esse profuturam: idem assertio ibi Galiaul. colum. fin. & Ioan. Crocius fol. 12. colum. 1. & ibidem Emanuel. 71 Costa Lusitannus 2. part. titulu. 174. quia princeps * potest tollere ius alicui acquiritum ex declaratione iuris civilis. Sed huic opinioni Bart. ita intellexit, optime, quae eruditae acerrimo ingenio, quo praeditus erat, refragatur Fortennus in d. §. & quid sit tantum col. 13. negans pulchris rationibus, principem posse mortuo patre intestato, eius illegitimum filium natalibus restituere in praedictum successorem, quibus est delata intestata hereditas, quamvis adita non sit. Cuius opinio apud me plurimum semper valuit.

§. DECIMVS.

SYNOPSIS.

1. Clausula sine praedictio successorum quibus hereditas intestati parentis deferretur adiecta legitimatum filiorum, quod operetur.
2. Haec de legitimis, qui.
3. Legitimus in scripto principis, an sit non tantum parentibus sed & cognatis, & signatus legitimus effectus.
4. Legitimationis respectu principis admittitur ad Retractionem ex Regia lege.
5. Legitimus ante concelebrationem, ad Cardinalium dignitatem, & quo ad Praetorium Rote.
6. Philip. Decum legitimatus, ut praetoriam Rotam repulsum fuit.
7. Legitimus patre, an nepoti, ex eo suo consensu legitimus.
8. Dispensatio an extendatur ad uxorem.

Soleat in hoc eodem tractatu dubitari, * quemnam intel-
lectum, aut effectum habeant illa verba, quae apponun-
tur in scripto, quo quis legitimus efficitur sine praedi-
ctio eorum, qui intestato successuri sunt, cum etenim clau-
sulam in his scriptis inferi iubet Reg. Cancell. 84. Eius
ergo intellectus erit, ut legitimus, concurrat cum legitimis,
& naturalibus: non tamen auferat successoribus intestati
parentis hereditatem, ante legitimatorem eius delatum: au-
ctore Alexand. cancell. 883. c. volum. Cuius opinio communiter
reprobatur: nec iure admittenda est. Ideo ipse Alexand. can-
cell. 187. colum. 2. volum. 5. post Anch. cancell. 153. aliter dicta verba
legitimationis intellexit: scilicet, ut legitimus praefera-
tur omnibus successoribus intestati parentis, exceptis filiis
legitimis, & naturalibus, quibus existentibus legitimus
succedit ex testamento. in modo legitimus pars debita ipsi fili-
lii legitimis & naturalibus non diminuat: sequitur cum
Ioan. Crocius in dicta §. & quid sit tantum, fol. 1. colum. 3. & Ant.
Capiculus decessio. Neapolitana 2. idem notat Paul. de Castan dict.
§. & quid sit tantum, colum. penult. quorum opinionem cum prius
dixisset Communem esse Hieronymus Gratus cancell. 63. col. pen-
ult. libro 1. tandem subdit se dubium esse an vera sit commu-
nis. [Bam tamen admittunt & sequuntur Angel. cancell. 264.
incip. viso puncto. Paulus cancell. 27. lib. 2. & Alcia. in rubr. de libero &
pignus, lib. 1. §.]

Verum video piosque in hoc convenire, ut legitimus
ex praedicta clausula minime admittatur, etiam ex testa-
mento, in praedictum legitimorum filiorum, quo ad eo-
rum legitimam, quod & Socin. notat cancell. 95. 4. volum. colum. 7.
idem Socinus, cancell. 47. volum. 3. colum. 3. maxime colum. fin.
[Quin & Paulus in dicto cancell. 27. libro 2. Corn. cancell. 3. libro 1.
Alcia. in dict. rubric. de libero & pignus, num. 14. c. Felin. in capi-
tulo cum olim de re iudic. colum. penult. assensent, filium legitimum
appositam clausula, non succedere cum legitimis,
patri intestato: quod fere omnes fatentur.] in ceteris for-
san opinio Anchani procederet, ex eodem Socin. quando
esset clausula ita concepta: Sine praedictio legitimorum haeredum,
& quamvis Gratus dict. cancell. 63. colum. penult. hanc differentiam
improbat ex l. 2. §. de iudic. col. penult. ubi legitimi * haeredes di-
cuntur quicunque intestato succedunt: tamen ex principiis
mente, & ex potiori significatione, hac in re videtur pro-
babilis praedicta verborum distinctio: Nam praedicta clau-
sula, Sine praedictio successorum patris intestati, hoc inducere vi-
detur, ut legitimus ex testamento admittatur: attamen
mortuo patre intestato, excludatur ab agnatis & cognatis
inter quorum, cetero vero uxorem & fiscum ipse
filius excludatur: ita notat Nicolaus de Vbald. in tract. de suc-
cessione intest. fol. 12. colum. 3. & Corne. cancell. 3. in 1. volum. quam
opinionem dicit Communem cum sequi Deci. cancell. 338. col. 2.
idem Deci. cancell. 393. colum. 1. Socin. lunior cancell. 94. num. 43. &
cancell. 120. num. 2. lib. 2. & ante eos Marianus Socin. cancell.

212. colum. penult. & praeter hos Parisi. cancell. 14. libro 2. subnot. 44.
Socin. cancell. 95. colum. 5. volum. 4. idem Socin. in dicta §. & quid sit tan-
tum, num. 21. ubi subdit ita legitimatum etiam rumpere
patris testamentum, si sit infans haeres aliquis extra-
neus & cognatione patris. Extraneum autem hoc casu in-
tellego eum, qui filium legitimatum non possit iure sangui-
nis ab hereditate patris excludere: ex eodem Socino
cancell. 95. num. 29. Angel. cancell. 264. Nicolaus de Vbald. in
dicta fol. 12. colum. 3. Stephano Bertrando cancell. 160. colum. 2.
libro 3. huius vero opinionis examen diligentius constabit
ex probatione rationis, quam Socin. adducit, quae late dis-
cutitur à Rom. in l. vi. libro. colum. 2. Cod. de collat. Alexand. &
aliis in dicta §. & quid sit tantum, latius ab Alberto Bruno in tract.
de statutis exclud. sum. artic. 10. quæst. 4. ex quibus fortassis dubia
videbitur quibusdam Socini & aliorum sententia, ut tan-
dem filius hac adiecta clausula legitimatus, non possit
rumpere patris testamentum, etiam si extraneus aliqui
non succedat ab intestato haeres fuerit infans: quod
tenent constanter insignis Doct. Petrus à Perusio, cuius
Nicol. de Vbald. Bertrandus, & alii meminerunt, ab eius
sententia non omnino diftentes. Acquisita tamen est
prior opinio. Praeterea hoc loco notandum est, quod legiti-
mum recepto principis, non tantum legitimus, & agna-
tum fieri ipsi patri debet etiam omnibus ipsius parentis agna-
tis, abique eorum consensu, etiam quo ad successionem,
text. an antea. quibus mod. nat. offic. fol. §. quapropter. notat Paul.
Caltr. consilio 34. numero 12. 1. volum. Bart. & Bald. in l. i. commu-
nion, Cod. de natur. lib. Alexand. colum. 2. 1. volum. num. 36. Deci.
cancell. 365. num. 5. 1a. in l. si in qui pro emptore. ff. de usu. cap. num. 247.
Curt. lonicus cancell. 37. colum. 1. A ymon Sauilli. cancell. 128. col. 2.
& Rodericus Zuarez in l. quoniam in prioribus. C. de inoff. testam.
super lege Regia. limitat. 12. Quod est intelligendum in propria,
& vera legitimatone, non in dispensatione, ut optime in-
tellexit Anton. in dicto cap. per venerabilem. num. 17. probat Regia
12. Tauri. l. 10. tit. 8. lib. 5. Recopil. jibi ceteris cognatis, quod in loco
Ioan. Lupi dicit corrigi ius commune, ex quo legitimus
recepto principis non sit legitimus, nec agnatus alii ag-
natis, vel cognatis, praeterea quoniam ipsi patri, abique eorum
consensu per text. in antea. quibus mod. nat. offic. fol. §. filium. Sed
text. ille loquitur in legitimatone, quae fit per oblationem
curiae: in qua praedicti omnes Doct. diversimodum putant legiti-
matione, quae fit recepto principis, quam differentiam
expressit Regia. l. 7. titu. 1. part. 4.

Sic etiam erravit la. in l. frater. C. de inoff. testa. colum. penult. di-
cens legitimatum recepto principis patri, non ceteris ag-
natis, legitimum, & agnatum fieri. Vide * ex his infero ex
lege Regia ad ius retractus admittendum esse legitimatum
recepto principis, quod not. Carol. Molin. in consuet. Parisi.
titu. 1. §. 8. anglo. 1. post Matthae. ab Afflic. in tract. iur. iur. p. 1. §. 1. §. 1.
visi. siem quæto an consanguineus. licet Deci. cancell. 275. incipit in cau-
sa, quæ Luce agitatur, dubio 3. & Tiraquel. lib. 1. de retract. §. in glof. 8.
num. 12. contrarium teneant, ex eo quod legitimatus in sta-
tutis non comprehenditur aliquo pacto suo legiti-
mus: quæ ratio Regie legi minime convenit: quippe qui nec statuti,
nec municipalis legis nomen aptari possit. Imo & in statu-
tis posse legitimatum intelligi sublegitimus, potest com-
probari ex his, quæ diximus superius. Praeterea lex, quæ re-
tractum permittit, non videtur ita strictis conditionibus, ut so-
lum ipsos legitimos ad ius situd vocet, etiam si illegitimos
eodem lex expressim minime vocaverit, ut ipse Tiraq. dis-
putat d. glof. 8. num. 4.

Item illud praetertentendum * non est, legitimatum re-
scripto principis, priuslegitum illud habere, quod in gradi-
bus Regula Cancell. Iulij secundi concessit. secundum Ni-
col. de Vbald. in tract. de success. ab intest. fol. 9. colum. 4. dicentem
secus esse quo ad genus, & nobilitatem: ubi etiam profite-
tur, nunquam aliquem legitimatum fuisse ad Cardinalis
dignitatem obtinendam: atque semel id concessum fuisset
legitimatum non potuisset secuta morte dignitatem il-
lam consequi: idem afferit nec ad Rotæ Praetorium admitti
illegitimos, etiam natalibus restitutos principis recepto,
quamvis Roma. Pontif. expresse id concedat: eadem refert
Ludovic. Gomez. in reg. Concilii de transmiss. p. 9. q. 2. dicens hac
de causa Philip. * Decium virum aliqui nostra ætate sum-
mis dignum laudibus ab eodem praetorio repulsum: cum
semel à Rom. Pontif. hoc munus eff. et delatum. Regia ve-
ro l. 12. Tauri. legitimatum recepto principis ad quoscun-
que honores, ac publica munera admittit.

Denique

Denique & illud quæripotest, an filio legitimo per rescriptum principis, nepos ex eo naturalis, & legitimus censetur ipsi a quo effectus legitimus. Quam quæstione existimamus ipsum nepotem esse a quo legitimus ex eo quod eius pater fuerit legitimus. Quæ conclusio probatur primo, quia legitimatus vere legitimus censetur ex Bart. assertione in l. si quis pro emptore ff. de viciis cuius sententia alibi probauimus sed, si pater legitimus esset, nepos patris locum subintraret. l. si quis. C. de lib. præst. l. posthumus ff. de testif. rurs. l. Gallus. §. natus de lege ff. de lib. & posthumus. igitur idem erit si sit pater legitimatus. Secundo, fortior est legitimatio, quia adoptio. *auth. quibus mod. natura. c. si quis. rurs. Bald. in l. queque adu. ff. de adop. rurs. Sed pater adoptio tribuit auctoritate, censetur nepotes adopti. l. 2. §. si ff. de adop. rurs. ergo & eodem modo legitimatio erit censenda.*

Tertio, facit l. si quis. Cod. de natura lib. ubi nepos ex radice infestus prohibetur a quo succedere igitur a contrario, si radix desinit esse infesta, succedat a quo ipse nepos.

Quarto, aliquo succedere prohibetur, eius proles etiam censetur prohibita text. ubi Ang. id notat in *auth. de her. vel. ab intest. §. rurs. rurs. ex d. rurs. Bald. in l. si quis. Cod. de verb. signif. igitur aliquo admisso ad successionem, eius proles admittitur eadem.*

Quinto, legitimatio non est ita restringenda, quin ad consequentia extendatur, auctore Domini in c. 1. §. 1. & m. 2. col. 2. ne filius prob. in 6. l. si quis. ff. de lib. & posthumus. 14. non ergo citum patris legitimatio ad nepotes extendi.

Sexto, tamen dispensatio ad consequentia seu annexa, sine quibus consistere potest, non extendatur ex communi sententia: tamen quando accessorium non indiget dispensatione, quia non est vitio infestum, sed tantum ad vitium habet a principali, remoto illo defectu a principali per dispensationem, consequens, & accessorium liberum erit ab omni macula Dom. & Præpositi in cap. non consuetudinem. 12. dist. Felix in cap. postulat. de rescript. num. 10. in cap. statum. rurs. l. dignitate. de rescript. in 6. igitur sub lata macula, quam pater ex coceptione sortitur, filius natus est liber a paterno vitio, & sic erit legitimus.

§. VNDECIMVS.

De tempore celebrandarum nuptiarum.

SVMARIA.

1 Quo tempore a iure pontificio prohibentur nuptiarum solemnitas.

2 Solemnitas nuptiarum fit benedictione.

3 Matrimonium cum interdictis contrahentibus opus finis agit, atque indulgentiam peccatorum consequitur.

4 Meretrix quæ dicatur.

5 Intellectum ad l. palam, si clericus nupt.

6 Regule Tauri exilium.

1 Sed & præter alia illud notandum erit, nuptiarum solemnitas celebrari non posse, iure Pontificio prohibente, à Septuagesima vsque ad octauam diem post Pentecostem. cap. Capellanus de feriis, in quo illud est aduertendum, ipso die Dominico post Pentecostem, quo festum Trinitatis ab ecclesia celebratur, posse nuptiarum solemnitas peragratque ita est intelligendum text. in cap. Capellanus. domini dicitur: dominica quæ sequitur, scilicet post Pentecostem secundum in 6. ibi Flor. 3. part. tit. 1. cap. 17. Sylvest. in verbo maritum. 7. §. 2. & Regiam l. 18. tit. 2. part. 4. quamvis Abbas d. 4. Capellanus. contrarium cum aliis Docto. tenere velit.

Item illud ad dendum est ab adventu Christi vsque ad Epiphaniæ festum, etiam hæc nuptiarum solemnitas esse vetita. non oportet. 33. q. 4. ita vt nec ipso die Epiphaniæ possint hæc solemnitas contingere. Abbas & alij in d. cap. Capell. d. Reg. lex. 18. Flor. & Sylvest. locis paulo ante citatis. Aduentus autem Responsoris nostri incidit die Dominico, qui contingit die vigesima septima Nouembris ad tertiam diem Decembris, vt non. Spec. lib. 6. ratana. rub. de aduentu.

Est tamen à præfata prohibitione deducendum tempus à Dominica, quæ octaua est à Resurrectionis die, ad dies vsque Rogationum exclusiue: ita vt in hoc tempore possint nuptiæ celebrari, non tamen ipsa die Dominica, quæ octaua est à Resurrectione, nec in diebus Rogationum. cap. ut non. oportet. 33. q. 4. hoc ipsi notant predicti Doct. Hodie vero

ex decretis Synodi Tridentinæ sess. 4. solennitas nuptiarum prohibetur tantum ab Adventu domini vsque in diem Epiphaniæ, & à feria quarta cinerum vsque in octauam Paschæ inclusive: reliquis autem temporibus omnino permittitur nuptiarum solennitas.

Hic etiam agendum est, vt secundum nuptias sint benedictiones, & constat ex cap. 1. de secund. nupt. clerici secundas nuptias benedicere, ab officio & beneficio suspensum ad Apostolicam sedem mittendum esse cum literis Episcopii. Quittamen text. locum habet, ubi constat priori matrimonio presbyter secundas nuptias benedixit. l. dom. Ant. Abb. & alij ibidem. Regia l. 2. tit. 1. part. 4. Sed Sylvest. in verbo, nuptia. intelligit illum text. ita vt locum habeat, eia priori coniugio soluto, si vterque coniugum iam fuerat semel benedictus, vel saltem ipsa mulier: quod si femina nondum fuisset benedicta, potest tunc benedictio sollemniter fieri. idem Thom. in 4. sentent. dist. 42. quæst. 13. ad finem. Cuius opinio in praxi seruatur, secundum Henric. in cap. vii. autem. de secund. nupt. ubi glossa. hoc etiam notat.

Pena vero suspensionis per sententiam erit imponenda: non autem inferatur à canonicis irre. Holien. Abb. & alij in d. cap. 1. quorum intellectus Communis est ad illum text. vt testatur ornatissimus vir, ac Præful. Calaguritanus Ioan. Bern. in sua præf. cap. 68. idem notat Henric. in d. cap. vii. autem. de Palud. in 4. sentent. dist. 42. quæst. 4.

Est tamen hæc in re notanda Ioannis vigesimæ secundæ extravagans constitutio, ex qua missio sacerdotis, secundas nuptias benedicentis, ad Romanam curiam, omnino tollitur. Ex ea etiam probabilior apparet illa opinio, quæ Henr. in d. §. vii. refert pluribus auctoritatibus ad eam citatis, scilicet, secundas contrahentem nuptias benedicendum esse, si prioribus nuptiis benedictus non fuerit, siue sit vir, siue femina. quod si benedictus si semel fuerit, non esse benedicendum. Sed opinionem sancti Thomæ vsus frequentior recipit.

Libet equidem illud, veluti huius paragraphi coronidem adnotare, * contrahentem matrimonium cum meretrice, maximam peccatorum indulgentiam à canone consequi, ex c. inter opera de spons. Siquidem maximū misericordie opus est, peccantem corripere, cumque à peccato auertere: est enim misericordie opus spirituale, quod corporalibus operibus misericordie præstat, vt not. Archemus. tit. 45. dist. 1. The. 2. 2. quæst. 32. art. 3. Henr. in d. 2. sentent. opus Dominum à Soto in elegantia, atque omnibus numeris erudit relectione de secreto. memb. 3. q. 1. cens. 3. conceditur ergo hoc opus & veretur remissio peccatorum omnium, secundum Card. & Præp. in d. c. inter opera. Quidem Abb. refragatur dicens, non concedi remissionem peccatorum omnium. Ego vero arbitror, ex intentione dicti canonis tantum penam indulgentiæ accipienti meretricem in uxorem, quantam conuenit ei distribui ex thesauro ecclesiæ propter illud misericordie opus applicata satisfactione, ab ipso summo huius thesauri dispensatore.

Meretrix autem dicitur illa, quæ palam libidinem exercens, quæstum facit: cuiusque turpitudinis publice venalis est. vt probat Iurisc. consultus in l. palam. ff. de ritu. nupt. Regia lex. tit. 16. part. 3. a. meretrices. 20. q. 4. item illa, quæ multorum libidini pareat, c. vidua. 34. dist. etiam sine questu. vt in d. l. palam. constat. Ex qua etiam apparet nil referri, eam sit in lupanari, caupona, aliove loco, aut taberna prostratorum, illam etiam, quæ duos ad coitum causa querit, nec plures admiit, meretricem esse existimat Abbas & alij de decore de vita, & honestate. idem Abb. & Præp. in d. c. inter opera. Ioan. Lup. in rub. de abt. inter vir. & vir. §. 40. & in l. 6. Tit. l. 1. tit. 3. lib. 5. Recup. l. ubi passim ceteri interpretes id afferunt per text. in d. l. palam. Ab ea tamen tantum abest huius opinionis probatio, vt manifeste contrariam approbet. Item iquit Iurisc. consultus Vlpianus, quæ cum vno, & altero fe pecunia accepta, commiscuit, non videtur palam corpore quæstum facere. Quibus verbis satis apertum est Abb. & sequacum opinionem prorsus refelli. Illa etenim verba, quæ cum vno & altero, duos significant tantum: quod constat ex Laurenij Vallæ adnotationibus, lib. 3. alleg. 99. Cui mire conueniunt Ouidij carmina ex Epistola Saphus ad Phaonem.

Inde Chelyn Phæbo, communiuina munera posant;

Et sub æ versum vnus & alter erit.

Grata hys am posui tibi Phæbe Poëtris Sappho;

Conueniunt illa mihi, commiscuit illa tibi.

Sic & August. lib. 3. de ciuit. Dei cap. 18. dicit. Cuius in primo, & altero libro mentionem fecimus: de primo, & secundo libro intelligens. eadem significatione vitur Valer. Max. lib. 6. cap. 4. de Alexand. sic scribens: Dario enim vno iam, & altero praelio virtutem eius ex perit. vbi paulo post, Votum duabus virtutibus respondendum, digna quae cui tertia, sicut euenit, tribueretur.

Hinc etiam deducitur, regie errasse hac in re Math. ab Affili. post Lucam de Penam consutissimam. Neap. tit. 43. lib. 3. dicentem eam feminam meretricem esse, quod causa quæstus vnum tantum vitium ad coitum admittit, atque ex eo, à vicinia expellendum fore, per text. in li. marit. §. qui quæstum ff. de adul. qui tamen text. loquitur in marito lenociniū cōmittente, & quæstum ex hoc facientem quo fat est, semel quæstum accepisse, efficitur à vicinia expellendum meretricem, atque in lupanar relegandum, probat l. tit. 21. par. 7. & not. Luc. de Pen. in li. qua. col. 2. de spectat. lib. 11. Paul. de Cail. in l. uellus. C. de sim. truar. Baluz. 2. m. p. C. de iure empti. Platea per textum ibi in l. cum supra. C. de re iudicat. Math. de Affili. ad. tit. 43.

Ceterū dum Regia. 62. Tauri. l. i. fo. 31. §. 3. lib. 5. Recop. prohibet ob pecuniam debitam feminas deduci ad pulicum carcerem, nisi illi sit feminæ manifeste fornicariæ: non arbitror fore necessarium, vt secunda legis pars locū habeat fornicariæ esse meretricem. Sat enim erit esse publice alterius concubinam: quod ex Baldo colligitur, qui in l. confutissimam. C. qui. & quæst. iud. ff. de adul. dicit feminam luxuriose viuentem, quæ quidem honesta non est. pro debito pecuniario posse ad carceres duci. Hoc tamen simul cum Regia leges ita intelligendum, vt locum habeat, quādo hac fœmina inhonestæ, atque impudicæ nupta non est: quod si nupta fuerit, duci ad carceres pro pecuniario debito non debet. Ioann. Andr. in additionibus ad Speculatorem, tit. de iniuriis. quem sequitur Iaf. in l. ad egressus ff. de iur. Bar. consil. 207. volum. 1. volum. 1. Ioan. Lup. in cap. per vlt. §. 3. notab. §. 12. num. 2. Capicinus de off. Neap. 44. affig. palam d. Regie legis interpretes admodum idem notant Alex. & Iaf. in plerique. in §. de in ius voc. Barb. in cap. pastoralis. lib. 6. de iudic. Decius in l. 2. ff. de reg. iur. num. 77. dicit enim maxime iniuriæ marito, & matrimonio: quod maxime coadiuuar ex li. i. text. §. de iis ff. de adul. quæ text. prætat Doct. passim adducit ad eorum sententiam comprobandam: post Rom. qui in li. i. vero. §. de vero, fallente. 2. ff. de iur. matrimonii. illi ad valde con mendauit: ad conclusionem notat Ludouicus Gomez in cap. mulieres. de iudi. in 6. num. 15. tamenq. Decius in d. cap. pastoralis. & Ioan. Baptista. de de iur. lib. i. §. 1. & iugitius. quæst. 5. in §. aduersus hanc opinionem. probare conuenit nil referre feminam coniugatam esse, quo minus ad carcerem duci possit. si meretrix sit: quorum opinio procedere poterit eo casu, quo nupta eonficientie viro o fornicetur, vt in specie adnotauit Ioan. Baptista dicta quæst. 5. quem sequitur Ludouicus Gomez. in d. cap. mulieres. & Hippol. in l. vltima. C. de rap. reg. num. 31.

§. DVODECIMVS.

De processu in causa matrimoniali.

SUMMARY.

1. Matrimonialium casuum excellentia.
2. Index qui sit vera competens ad casum consuelem tractandum.
3. Matrimonialis causa ad delegata possit, & non.
4. Prescriptio potest cogitationis matrimonialis causa.
5. Causa coniugal. non possit compromitti.
6. Transactio in matrimoniali causa locum non habet.
7. Amicitia compellit.
8. Compromissum in Arbitratore saltem simile est transactioni.
9. Index secularis non possit de causa matrimoniali cognoscere.
10. Index laicus vtrum valeat indicare & iudicare controuersiam.
11. Excois contrariis suffragantur per exceptionem quæ. & videntur Regia lex a titulo de exceptionib. lib. 3. non dicitur explicatur.
12. Vtatur crimine ad ecclesiasticum vel civile vel mixtum.
13. Cognitione lata an sit necessaria in causa matrimoniali.
14. Contrarius, absenti in matrimoniali causa dicitur.
15. De cognitione causa & testium examinatione, in causa matrimoniali.
16. Testes in causa matrimoniali qui sint aduocandi.
17. Testes omni exceptione minores qui dicuntur.
18. Index officium mouere in diuisione qualitate testium.
19. Fama testis qui possit in matrimoniali causa.
20. Mater, pater, & cognati relinqui in causa matrimoniali testes esse possunt.

21. Confessio sacramentalis arcanum non effrenandum, ad matrimonii probationem.
22. Confessio sacramentalis secretum non est detegendum, etiam quoad crimina committendum in presentem Republicam, saltem nominato accusatore.
23. Confessio sacramentalis secretum non est licentia cōfiteri, aut q. possit, in rem indicatam, & quādo reuocetur, num. 9.
24. Appellatione reuocata non reuocatur sententia in causa matrimoniali lata, nisi infra tempus factis appellatum, & quæ reuocatio non super sit.
25. Sententia à qua non est appellatum, qualiter ex consensu tacito ipsam edemari vult assignari rei iudiciale, & non.
26. Sententia in causa matrimonii formalis, an transeat in rem indicatam.
27. Sententia in criminali causa an transeat in rem indicatam.
28. Defensio an possit a reo crimine Renunciare.
29. Fama illa feruenda.
30. Defensio de accusatione an licite omittatur ab illo qui poterat se defendere excusando inuolentem.
31. Caudum appellatorem mittitur an possit contra iudicem agere ex iniquitate sententie.
32. Sententia iniqua an reddat victorem tantum in consuetudine iudicio.
33. Quas appellat ab iniqua sententia, non est iuris foro consuetudo.
34. Iniquum contrahere non potest absque iussu sententia a prioris matrimonii, in foro consuetudine.
35. Sententia erronea in causa matrimoniali transit in rem indicatam si non pronuncietur.
36. Sententia iuristis quo ad thori separationem, an transeat in rem indicatam.

Ex his tandem, quæ hoc libello tradidimus, lector diligens facile cognouerit, quanta sit causæ coniugalis grauitas: in qua quidem non tantum humana iura, sed & diuina tractare oportet: in qua de maximo sacramento agendum est: in qua denique non de re pecuniaria, nō, inquam, de re leui, minimeque momenti, ac friuolæ sit perpetua, atque inuolubilis humana societate effi fundandum. Proinde non temere, sed maxima deliberatione prævia Sacrosancti Canonis statueretur, huius iudicii questionem, quo ad cognitionem & diffinitionem, solis Episcopis pertinere. caput. multum. 35. quæstio. 6. caput. quidam de præscript. text. ceterum apertum in caput. accessum, de excess. prælat. teste Panormitano in capite. 1. de conjugum. i. quibus conuenit Regia l. penultim. titul. 10. part. 4. potest tamen Episcopo vicarius huius coniugalis causæ cognitionem tractare, & etiam ex generali commissione episcopi, text. vbi Abb. & Præpos. in cap. fin. de cognat. spiritali. text. optimum, quem ipse post Hoten. ibi. 2. colum. ita intelligo in cap. literas de re iur. spoli. idem notat Lambertinus de iure patronat. 3. part. 1. lib. 2. quæst. 2. artus. Atque etiam capitulum vacante sede episcopali, ex eadem ratione quod latere tractat Francisc. Pavinus in tract. de potestate cap. sede vac. 1. part. quæst. 10. colum. 3.

Est tamen dubium, an ex delegatione possit inferior Episcopo habere huius causæ cognitionem. Et ex cap. præpositi, de probat. & cap. ex literis de iur. patronat. restat. & cap. 1. vbi licet non contestata probatur causam matrimonialem à Romano Pontifice delegari non solum Episcopis, sed & inferioribus: nempe Archidiaconis, Prioribus, & Archipresbyteris: quod in hac specie notat Abbas in cap. 1. de conjugum. & assigna super gloss. 3. quæ hoc probat. & Barba in cap. 1. vt licet non contestata. 2. colum. Decius cap. si pro delictis de off. delegat. colum. 4. quod dicitur negari non potest: sed non solum Romani Pontificis causas matrimoniales, nisi ex aliquiusta causa alias quæ Episcopis committere, vt Ioan. Andr. Abb. Anr. Fel. col. 3. Decius in dicto cap. si pro delictis, testantur & idē Decius in dicto cap. præpositi. sal. i. duces ex per textum ibi in cap. causam matrimonii. de off. delegat. Collecta in cap. 1. de conjugum. & nouissime Ludou. Gomez. in cap. si iurum. numer. 82. de re iur. in 6. quod si matrimonialis controuersia à Romano Pontifice cuiquam delegatur, non poterit delegatus, etiam Episcopo eam subdelegare, propter ipsius causæ grauitatem, auctore Anr. Anton. col. 2. & Fel. 3. idem afferunt, quia cum Dec. ibid. numer. 4. tenet contrarium, dicens posse, causam matrimonialē subdelegari, saltem Episcopis: atque id ex Panormit. colligit, quem corruptum vito impelloris habui: vt constat ex antiquioribus, à quibus Panorm. eandem conclusionem accepit. Nec obstat text. in dict. cap. ex literis de integrit. restat. vbi delegatus causam matrimonialē subdelegauit, quia eam commisit collegæ, cui ipse Roma. Pontifex eandē causam commiserat, & cuius industria ab ipso principe ad idem negotium electa fuerat. Si tamen causa coniugal

gali, tantum circa thoriseparationē tractetur, solet committitur etiam his, qui episcopi non sunt, text. vbi in specie notant Anton. & Soc. col. 1. in d. d. i. v. l. i. ut non committitur.

Verum 7 ex præscriptione competere potest aliis quam Episcopis causis cognitionalis cognitio, ac diffinitio, quod notant. Dd. per text. ibi in cap. audiri, de prescript. et probatur in cap. accedentibus, de excessu prelati. vbi idem notatur de privilegio, & de consuetudine glossi in cap. 1. de consang. communiter ibi recepta glossi in c. literas de rescriptis.

Item ex delegatione speciali Episcopi poterit inferior huius causæ cognitionem accipere glossi in d. cap. 1. de consang. secundum Abb. vbi Henric. & Prapoll. idem notant. idem Abb. in c. ex litteris de integ. rescripti, & Hostiens. in d. d. d. d. 2. column. quorum opinio communis videtur. Debet tamen hæc causa tractari vel ex commissione speciali, vel generalis iudice, qui sit peritus in iure Pontificio. Nam & Barba. in cap. proposita de probat. column. 1. descendere conatur, ac sententiam in hac causa ferendam esse ita necessariam iuris canonici sententiam, ut sententia ab huius disciplinæ ignaro lata minime teneat, argumento sumpto ex d. d. i. vbi Hostiens. Abb. & ceteri Id. Communiter aliter contrarium, dicentes laicum esse, quæquam coniugalem controversiam diffinire, qui non sit iuris canonici peritus: tamen latam sententiam validam esse propter iurisdictionem, quam habet is, quem tulerit.

Hinc 8 etiam constat non posse questionem coniugale, quæ inter duos tractatur, in arbitrium compromitti cap. penultim. de integ. rescripti. notat glossi in c. 1. de consang. & in l. non distinguemus, §. i. in l. i. de arbitris laicis, §. 4. port. 3. Imo Roma. scribit consil. 299. ab arbitris laicis causam coniugale, nec principaliter, nec incidenter definitur examinari posse, contra Bald. in l. i. unica C. de consang. num. 37. quem Alex. reprobat videtur in l. quæritur, C. de iudic. quibus accedit text. in cap. contingit, de arbitris. vbi glossi. Communiter. recepta hoc ipsum notat. Multo fortius 9 transactio in causa matrimoniali fieri nequit cap. fin. de transact. Vnde quamvis causa spiritualis possit componi in laicum arbitratorem, quam amicabilem compositionem vulgus appellat, secundum Roman. consil. 173. Alex. in l. quæritur, C. de iudic. & elin in cap. si generale, in §. de iure compet. Anchor. consil. 24. col. 1. Declin. in c. 1. de iur. in principio, vbi aliter hanc opinionem communem esse, & ita Rip. num. 15. idem profertur contra Abb. in d. d. c. coniugali Roman. in l. i. Titia. §. si solus maritus & Bard. ad c. 2. tamen causa spiritualis, in qua transactio fieri non potest, non potest, nec in laicum, nec in clericum arbitratorem compromitti: quod notat expresse Ripa in d. c. 1. num. 13. quidem compromissum in arbitratorem factum transactioni comparatur, glossi in ant. vt differret iudic. in principio. Bart. in l. si faceret, §. arbitratorem. §. pro socio. col. 2. Abb. in §. quantalibet de torcor. num. 7. & seq. notat in §. omnium de adhibendo num. 18. Bald. Paul. & laus transactio in C. de transact. optime Dec. consil. 60. column. 3. igitur, cum in causa matrimoniali non sit transactioni locus, nec erit admittendum compromissum in arbitratorem factum. Imo ex ratione text. in c. 1. de consang. & aliter opinor causam coniugalem, in qua de fœdere matrimonii agatur, non posse etiam arbitrum clericum tractare ex vi compromissi, etiam si incadat in causam, cuius legitimam ex consensu partium cognitionem habet.

Index 10 vero secularis minime potest discutere matrimonii causam, neque eius vllam cognitionem habet etiam si tractetur de coniugali separatione quoad thorum vt diximus superius §. 7. §. 1. num. 8. etiam in coniugali causa incadit in iudicium hereditaria successione. quod etiam notauimus hoc eodem cap. §. 3. num. 4. Sed sunt, qui existimant iudicem laicum posse causam istam matrimonii tractare incidenter, vt controversiam in factum, non in iure consistat. ita Bart. in l. Titia §. si solus maritus, idem Bart. in l. 2. §. de iurisdic. omni. iud. tunc enim nullius iuris canonici peritia necessaria est, & causa ipsa mere temporalis censetur. idem notat Abb. in cap. post miserabilem, de vsur. idem Abb. & Felin. col. 3. m. cum sit generale de foro compe. quibus text. in d. cap. post miserabilem optime suffragatur, quæ ad id notat Rom. in d. l. Titia vbi ipse, & Alex. col. 3. tatenus prædicta opinionem communem esse: idem etiam asserunt Iaf. in l. quæritur, C. de iudic. Deci. in c. 2. numer. 24. de iudic. vbi Franc. de Rip. numer. 17. eandem sententiam defendit contra Decium ibi, qui contrarium voluit, post Imol. & Raphael. in d. l. Titia. De quo & Iaf. dubitat in d. l. quæritur. Vnde consilium res agitur, si oblati incidenti, super matrimonio, vel alia causa ec-

clesiastica, questione etiam facta, eorū seculari iudice, is cuius interest ad ecclesiasticum iudicem accesserit, ab eoque petierit ut illius questionis cognitionem assumat, atq. iudicium laicum inhibeat: ne in ea etiam incidenter procedat. tunc enim, si iudex secularis nondum cepit id negotium tractare, ecclesiasticus citatis his, quos id tangit, eandem incidentem causam expediet, vt consiluit Gerard. sing. 96.

His accedit quod not. Anto. in cap. cum de iudic. cognit. per illum text. dicens 7 iudicem laicum. coram quo aduersus 1 contractum fuit obiecta exceptio viurarum, posse inhiberi iudice ecclesiastico, ne in illius contractus executione procedat, donec exceptio viurarum sit iudice ecclesiastico diffinita. quod etiam docet Ambrosius de Vignate in c. salubriter, de vsur. num. 125. sententiū de Bald. in consilia, C. de testam. & Imol. in c. cum in iure, de officio deleg. ex quo Barthol. Capozem. fil. cuiuslibet causarum, 18. asserit debitorē conari in iudice seculari liberandum esse omnino a carceribus, si per iudicem ecclesiasticum fuerit pronunciati illud debitum iudicatum fuisse ex causa viurarum, eo quod ipse debitor, viura sortem illam quantitatem creditori promiserat. Vnde regia 11. 4. tit. de except. lib. 3. in ord. regu. dum dicit iudicem laicum debere aduersus executionem contractus admittere exceptionem viuræ, ita erit intelligenda, vt si in viurarum exceptione sola questio facti tractetur, possit hoc negotium iudice civili expediri, iuxta sententiam Bartol. & communem: nisi inhibito iudice ecclesiastico opportuno tempore procefferit, sicuti Gerard. adnotauit: si vero iuris fit controversia, ad ecclesiasticum iudicem remittatur, quæ eius diffinitio expeditur, ex patulo ante præmissis, cum hoc crimen mere 1 ecclesiasticum sit, vt communiter doctores fatentur, & nos etiam superius cap. 6. num. 19. hanc tamen opinionem conatur euertere, eamque falsissimam esse existimat Cyrol. Molin. de contrariis, quest. 10. dicens, non esse magis ecclesiasticum hoc crimen, quam homicidium: & non esse mere ecclesiasticum deduci potest ex elegantibus, & eruditissimis hac de re disputatione Martini ab Azpilcueta in cap. noui, de iudic. 6. notab. consil. 7. Imo Rode. Zuarez in rep. l. Regie, de instrum. executione, vers. pone circa iudicem laicum. 8. scribit iudicem secularem ex lege Regie cap. ad debere periculum ipsam executionem non oblati iudicis ecclesiastici inhibitione est, si intra decem dies minime docuerit reus viurarum esse contractum illum. quod probatur auctoritate Angel. in l. 4. §. condemnatum, in fine §. de re iudic. Socin. consil. 6. lib. 3. Matth. Afflic. decis. Neap. 30. idem notat Rebuffus super leges Regias, tractat. de iure obligat. artic. 2. gloss. 1. num. 2. dicens, ita in praxi apud Gallos receptum esse. quibus adeo Frederic. consil. 300. & Laurentium de Rodolphis in tract. de vsur. quest. 131. & 129.

Quid tamen index agere debeat in huius causæ cognitione, quando vtique qui litigat, est præsens, palam est, sed si alter sit absens, potest dubium esse, quæ via sit procedendum. In 7 quo notandum est altero absente, & contumace, 14 etiam lite non contestata posse iudicem in hac causa testes recipere, præsentem adire, atque sententiam proferre diffinitiuam, ex cap. quoniam frequenter, cap. porro, vt lite non contestata, cuius dictio duplicatione constat, ex malitia absentis & propter periculum fornicationis in eo, qui absentem expectaret, quatum quilibet non sufficeret, vt idem text. probat, iuncta glossi rescripti, optime, quod clarus notat Abbas. Mari. Barb. §. iura. column. vbi post Hostiens. quos Iafon sequitur in l. in testamento, no magna. C. d. testam. milit. numer. 2. §. ex §. affinitate. Infr. de nuptiis l. i. l. i. v. r. §. fin. §. de iur. qui non test. infam. aduocata sequenti.

Deicitur autem 15 absens contumax, quando legitime citatus noluit comparere, vel si ex malitia latet, nec citari possit, vel impedit citationem ad eum peruenire text. optimus in d. §. porro, quem sing. esse existimat Abb. ibi facit text. in c. de illius, 2. 4. quest. 3. & in l. circumstantia §. de re iudic. Imo quando absens imposit, ne citatio ad eum perueniat, vel malitiose latet, ne citetur personaliter citatus omnino censetur, etiam nullum propositio edito, nec ad eius domum facta citatione, secundum Abb. in d. §. porro, per illum textum, quem idem notandici elegantem Barb. ibid. numer. 25. idem probat Abb. in cap. ex tua, de cler. non res. num. 12. & Alexand. in l. proferendus. §. fin. antequam, C. de iudic. consil. 5. §. senserit in glo. in d. l. contumacia, quicquid glossi. Contrarium vel in d. §. porro, in verb. impedit.

Si vero absens contumax non est, eo minime expectato matrimonialis causa tractari non debet: sed expectandus, est, donec ipse absens verisimiliter praesumat, ex eodem ¹⁶ §. *perito. vers. si autem*. In quibus est insigniter aduertendum, ad effectum, ut causa coniugal examinetur in iudicio, & eorum iudicet rationes expendatur, ex quibus praesens matrimonium non valuisse contendit, iussuere verisimiles aliquot coniecturas, aut presumptiones moris ipsius absentis, ex auctoritate illius test. quem ita intelligit gloss. ibi in verbo, *praesumat*, & Panorm. in Socin. Barb. volum. autem, & aliis ibi probata, & ab Hipp. in rubr. C. de probat. nu. 231. qui eam dixit notari, esse licet ad effectum, ut abique probatione coniugal impedimentum, possit praesens, libere matrimonium contrahere, non sufficient praesumptiones, nec coniecturae mortis illius, quia absens est. cap. in praesentia de sponsalibus.

Verum in huius causae coniugal processu iudiciali quibusdam placet, non esse testes recipiendos, nec sententiam diffinitivam proferendam, lite non contestata, quando vterque litigator est praesens, ex gloss. in cap. per venerabilem, in verb. iudicantem, qui *siu sit legit*, quae lingit, est secundum Card. in Clem. 2.4. sup. de iudic. & Bald. in rubric. de appellatio. colum. 4. qui eandem commendat in authent. qui in provincia, C. ubi de crim. agi. report. col. 2. & Decii in cap. per rurs. de appellatio. colum. 2. dicens eam Communiter approbati: dicit eandem gloss. auream Felin. in cap. 2. col. penult. de offic. iudicis, duo notans. Primum, praedictam opinionem procedere, nisi actor & reus praesentes tacite, vel expresse consentiant, processum continuari, lite non contestata: nam in hoc posset consentire, cum à iure in praedictis causis sit remissa iudiciorum exacta solennitas. Secundum praedictam gloss. non procedere in casibus, quibus in specie à iure remissa lite contestatio, in quibus etiam inter praesentes minime consentientes proceditur, lite non contestata: atque hoc vltimum ipse asserit Communiter receptum esse in d. cap. per venerabilem, quod constat, etiam partibus praesentibus, & non contumacibus, posse ferri in causa matrimoniali sententiam diffinitivam, atque testes recipi lite non contestata, etiam iniuncti libigantibus, ex constitut. dispensat. sm. de iudic. in Clem. sepe. vbi Card. opto. 4. Imol. super gloss. matrimonii, & Bonif. in Clem. sepe. ubi hoc idem tenent post gloss. quam exteri Doctores approbare videntur, quod sit, vt existimem opinionem gloss. in d. cap. per venerabilem, minime procedere in casibus expressis in d. Clem. dispensat. sm. admodum, Clem. sepe de verbor. significat. hancque opinio Communem sententiam esse, quicquid Decius dixerit, ac dubitauerit Felin. id. col. 4. fin. Vnde iura antiqua, nempe cap. accedens in 2. vt sit non contest. cap. quoniam §. *perito. admodum*, sit. correcta sunt per Clem. dispensat. sm. siquidem ex eis non poterat in casu coniugali, etiam si in ea de foderet matrimonium ageretur, procedi ad quicquid contestatione, nisi data alterius ex litigantibus contumacia. Vt quoque tamen iure, si de separatione propter fornicationem, similem causam traçetur, quod adhortum, esse necessaria, etiam altero litigantium contumace, contestatio litis omnino e, vt lite non contestata, quem tex. ita d. Communiter interpretantur ibi, & in d. c. Clementina dispensat. sm.

Oportet tamen iudicem causam esse circa probationes matrimonii, cum sit hoc res grauissima, & ideo maximo iudicio, ac discretionem peragenda. Non enim quibuslibet in hoc negotio danda fides est, sed his tantum, qui sint omni exceptione maiores, vt inquit Romanus Pontifex, in cap. 1. de de consang. vbi Bernardus scribit, eum testem 7 dici omni exceptione maiorem, qui nulla exceptio repelli potest id est gloss. in cap. ut si clericus in prim. de iudic. & in cap. 1. de testib. & in §. item verb. Insuper de iunct. siquid, quas commendat Praep. in d. c. 1. de consang. col. 2. dixit esse mirabiles Barb. in rubr. de probat. nu. 29. & sing. in ad. ad Portum. d. §. item verb. Corset, in sing. in verb. iureger. Iustus Albertinus in cap. 1. de hered. in 6. quest. 6. nu. 25. Ex quo deducitur non esse testem omni exceptione, maiorem, seu omni suspensione carentem cum, cuius fides non tantum ex obiectione perimitur, sed & diminuitur, cuiusque opinio in discernim, & magnam dubitationem reuocatur optimus text. in cap. hoc causam de probat. vbi in causa ad. ad. non admittitur testis, cuius fides aliqua ex parte diluitur, quem in text. dicit sing. Bald. in cap. ad nostram. colum. 1. eodem tit. id est l. optim. C. de contrah. siquid. vbi Bald. in specie notat, dicens testem infamem de facto, hoc est, improbatum, & leuibus praedicta maioribus, non esse admittendum in causa, quae testem omni exceptione maiorem postulat.

idem notat Ia. in l. condito populus, l. lectio. col. pen. C. de summa trinit. & Ioan. Croc. in traç. de testib. 4. part. quest. 12. in causa coniugali asserit Iacobinus in l. testium. §. de iudic. §. de testib. colum. 4. Alex. consil. 15. 2. volum. 5. Socin. lunt. consil. 31. nu. 2.4. lib. 2. Thom. Grammat. consil. 26. colum. 5. Licet in causa ciuili infamis de facto, idoneus est testis, gloss. in rub. 3. de dua causa, & ad Card. bon. & in cap. testimonium de testib. in verbo, in hoc casu, atque vtrobique Doctor, non tamen est dignus tanta fide, quanta reliqui integri testes, gloss. & Bart. in l. 1. C. de iur. iurisd. triuidentem Bart. in l. Causus. ff. de senat. iur. Abb. in d. cap. testimonium, dicens arbitrio iudicis relinquentem, esse, quantum ex hoc fides diminuitur, quod Communiter esse receptam asserit Lanfranc. Orianus in cap. quoniam de probat. in verbo, testes nu. 127. & probatur in l. quoniam. ff. de testib. Hinc etiam dicebat Ripa in l. 1. C. de reus. donat. col. 3. donatarium, qui donatori ingratus fuerit, non esse idoneum testem in ea causa, quae testes omni exceptione maiores requirit. Igitur 7 ex his iudic magna prudentia ex praescripto legis, quandoque ex aequo, & bono arbitrio in matrimoniali questione, quos testes admittere debeat.

Nam in hac coniugali causa ita integros testes, ac in criminalibus exigi asserit Alex. in consil. 144. incipienti, Quoniam aliam, de 2. vol. pulchre, ac copiose Dec. consil. 13. & consil. 31. & consil. 363. Thom. Gram. consil. 26. ex quibus plura colligi possunt, quae iudex perpendere debet in probatione matrimonii, ex quibus proprium arbitrium tribuat, vt eo sic instruat decernat, qui testes sint omni exceptione maiores: siquidem eius arbitrio hoc reliquitur, secundum Abb. in c. u. Ioan. & Felin. ibi num. 4. §. de file iuratum, diligenter Paris. consil. 5. §. 4. & 5. vol. 4. receptum tamen anime est 7 foeminas esse in matrimoniali causa ad testimonium admittendas, text. in c. super eo. in 4. de testib. & ibi Abb. Hen. in c. quoniam eodem tit. & est Communis Optimo teste Soc. lunt. consil. 26. colum. 2. lib. 2. & consil. 31. num. 13. eodem lib. quod probatur etiam in cap. videtur. 35. §. 6. & locum obtinet, quoniam traçetur de matrimonio separando. Abb. in d. c. super eo. 3. notat. Dec. consil. 342. colum. 1. Socin. d. consil. 31. n. 18. quibus adde consil. 2. 3. 4. & 5. lib. 2. consiliorum Zafij: imo & parentes hanc eandem causam ad testimonium admittunt, in d. c. super eo. vbi hoc explicat Abb. Imol. Henrib. & Felicem Aret. consil. 13. optime Paris. consil. 55. num. 28. & consil. 58. lib. 4. col. 1. Ex quibus illud constat, matrem, patrem, sororem, & reliquos cognatos esse admittendos ad testimonium in causa matrimoniali, arbitrio tamen iudicis, qui caute perpendit, quata sit testibus fides adhibenda, ex causa pendens qualitate, personarum conditione pari, aut dissimili: quod notat in specie Hostiens. in d. cap. super eo. cui accedit post alios Felin. ibi. tradunt. Lanfranc. in cap. quoniam in verbo, testes de probat. num. 93. Aretin. consil. 52. colum. 2. Socin. consil. 17. lib. 1. colum. 4. Aleci. de praesump. reg. 1. praesump. 2. num. 4. & colligitur idem ex l. 10. tit. 9. part. 4.

Sunt et quidam huius contraus coniugal probationi adeo propitii, vt opinentur 7 posse confessionis sacramentalis arcana reuelari in iudicio ad probandum coniugium, ita enim exillat Ludouico. Roman. in l. non specialis. C. de testib. colum. penultim. dicens esse ad hoc gloss. sing. in cap. tuorum de sponsal. in verbo, confiteri, quoniam etiam dicit. Sing. Ia. in l. 1. §. huius fides §. de iust. & iure. colum. 2. ad idem in patre furioso, §. de his, qui sunt sui, col. 2. ad idem in reprehendenda, C. de iust. & iust. & Chal. consil. 1. vers. ad secundum nu. 17. quorum omnium sententia, & aliorum, qui eis subscriperint, quodque sunt, omnino est reprobanda. Quis enim non videt, iniquum esse tanti sacramenti secretum, naturali diuino & humano iure inducitur, ita leuiter violari, vt de contractu coniugali constat.

Nam etiam 7 crimen committendum in Reipublicae damnum, detectum tamen in confessione vere lacrimantem, tali ab eo, qui illud crimen committere, cogitauit, & adhuc cogitatur, non licet ipse sacerdoti prodito conuictus nomine, etiam iureiurando praemisso cuiquam detegere, ex praesumptissimo Theologorum iudicio in 4. sent. dist. 21. vbi praeterea alios Gabriel quest. 1. concl. 3. & Ioan. Maior. quest. 3. atque optime Hadria. in 4. sent. in traç. de consensu sigillo. Caiet. in opusculo 27. quest. 6. 15. & insigniter vir nunquam satis, laudatus Dominicus de Re in relectione, de secreta memore. 3. quest. 4. concl. 2. ac metus & olim, & nunc praetor ornatus Mar. Nauar. in c. sacerdos de parat. dist. 6. nu. 1. 16. cui opinioni ex nostris accedere videntur Collecta & Card. colum. fin. in cap. enim verum de parat. & reuocato, & Hostiens. in forma parat. §. in quo, quam etiam nouissime defendit in traç. de consensu, fol. 122. Ioan. 7 Medi-

Medina Theologus magni, mehercule, nominis, quique in gymnasio Complutensi egregiam huic professioni operam ad obtinendum vique nauauerit. Tamen contrarium tenuerit Archidiaconus in d. c. sacerdos. Hostiensis. Io. And. Anchar. & Abb. in d. c. omnia. et in effectu Ripa in tractat. de pñe. §. vltim. num. 1. 15. falso tribuentes hanc sententiam Innocent. qui potius primam asserit, sicuti pendunt Caiet. Soto, & Mart. Nauar. in dictis locis, & ante eos id diligenter animaduertit Collect. in d. cap. omnia. col. fin. Igitur si in prædicto casu non licet confessionis articulum prædicere: non video cur matrimonij fauore id liceat. Imo & si sacerdos apud iudicem fecerit illud frangens, sibi dicta in sacramentali confessione effusit, & depromerit, ei nullam fidem exhibendam esse profutur optime Bald. in lib. Ardingherius. C. de episc. audient. quæ ibi sequitur Paul. de Castro, & Felin. in cap. 1. de pñe. col. 1. Tyndar. in tract. de testib. fol. 2. o. & Ripa in tract. de pñe. §. vltim. num. 1. 14. Constat etiam scientiam quam sacerdos habet ex confessione sacramentali, nihil omnino ad iudicalem controverfiam pertinere. cap. 2. de offic. ord. cap. de elect. de excess. prelat. quibus aptissime error hic conuincitur. Neque enim prædicti sunt iuris vtriusque interpretes, qui in matrimoniali causa sacerdotibus hanc licentiam concessere, propria eorum autoritate, nullo iure adiuti: cum & ipse summus catholicæ ecclesiæ Pontifex minime posset permittere huius sacramentalis secreti reuelationem, ex receptissima omnium Theologorum sententia.

Nec aduerfari asserionem quidquam cõduat gl. in d. c. tua. nos. cum illa glossa non loquatur, quando reuelatio confessionis matrimonio faueret: sed quando præiudici ex ea fieret huic contra dictum, quia ex ea constabat de dissensu. Et præterea nihil asserit gl. de reuelando secreto confessionis: sed scribit consentienti dissensum in foro penitentiali credendum esse, non autem in exteriori iudicio: quibus verbis potius glossa. Doctores. cum citantibus aduertitur, quam eis patrocinetur: vt aduertunt Fortun. in l. 1. §. huiusmodi. ff. de inf. & iur. col. 5. & Rip. in d. §. vlt. num. 1. 17. prædictam Doct. adnotationem improbat. Vnde & Iulio in d. reprehendenda. non temere suspicari exiitiam conclusionem Ludo. Roman. Quia in re illa? Romani opinionem excusant, quod 24 secretum sacramentale dicti potest ex consensu expresso consentientis. cap. significasti. vbi Anan. Abb. & Doct. frequenter notant, de adult. quia id non est in matrimoniali causa coniugij fauore specialiter: cum in qualibet re, & materia sacerdos ex licentia consentientis possit palam promere, que ei in sacramentali confessione fuisse dicta, quia ex ipse penitens sigillum illud secreti ex proprio consensu dissoluere ac remittere: quia ratione idem notat Lupus alleg. 94. Felin. in cap. Mattheum. de sum. Ripam. d. §. vlt. num. 1. o. 8. dicentes, hanc Opinione Communi esse, quam asserunt Thom. & Palud. in q. sent. dist. 21. quæst. 3. Hadrian. in tract. de sigillo confess. sed probabilior. Calder. q. 2. de testib. Felin. in cap. veniens. in l. 2. de testib. col. pen. & Hippol. in lib. 1. §. idem Cor. ff. de quæst. ad fin. quod equidem non est passim admittendum, sed tunc deum quam hic expressis consentientis consensum ad suum, vel alterius non paruum vitiatum temporalem, vel spirituale, præstatur: sicuti docent, & diligenter admonet Soto in d. reuelat. de secreto. quæst. vlt. concl. 5. dub. 4. Mart. Nauar. in d. c. sacerdos. num. 15. 1. Ioan. a Medina in tract. de confessione. fol. 124. d. c. licentia consentientis. Licet Scot. & Durant. Maior. q. 3. argum. 3. & Almain. ad fin. in d. dist. 21. post Alex. Hallenem 4. part. quæst. 78. memb. 2. contrarij probare conentur, dicentes secreti confessionis, nec ex licentia expressa consentientis detegendum fore: idem asserit Collect. in d. c. omnia. vtriusq. num. 63. Sed quamvis Thomæ & sequacij opinio frequentiori calculo recepta sit, ac magnis rationibus, & argumentis comprobetur ita efficaciter, vt & verior sit iudicanda: opinor tamen Christianæ religioni, & sacramento penitentis pñus expedire, hoc confessionis secretum, nec ex consensu expresso penitentis reuelandum esse. Nisi id fiat maxime ex causa boni & castissimi viri arbitrio ad ipsius penitentis salutarem consilium & modum, maximeque utilitatem, quæ maturo iudicio erit pendenda, nec temere reuelatio fiat. Quod nec Collect. negat: nec Alexan. Hallen. & alij concedentes posse peccatū reuelari ex facultate consentientis, si peccatū ipsum iterū extra confessionem ipsi sacerdoti narretur & dicatur. Quod quidem consilium nimis superfluum est: opinio tamen communis nequaquam probatur in cap. officio de penit. & remiss. quia illic generaliter consilium Pontifex abique vlla con-

fessionis reuelatione: Nec Roman. Pont. in d. cap. significasti. quod præter alia capita, quæ ad id citantur, magis vrget, approbat prædictam reuelationem huic fuisse iterum: nec ibi constat illud fuisse confessionis sacramentalis arcum: vt ante nos ostendit Martin. Nauar. in d. cap. sacerdos. num. 127.

Sententia? vero in coniugali iudicio, etiam à circumsp. 25 Gissimo iudice lata non ita efficacem auctoritatem habet, quin rescindi, retractare possit, quoties comperit fuisse, eam errore quodam latam fuisse. lator. x. consanguineus de reind. & paternitas de sigill. non tamen? appellations remedio re. 26 vocatur hæc sententia, si ab ea in legitimum tempus non fuerit appellatum. Ex eo enim quod terminus legalis labatur omnino, nec a sententia promoueat, vel ab ea bis fuerit pronouacum, ita assumit sententia auctoritatem rei iudicæ etiam in coniugali quæstione, vt prætextu appellations corrigi, aut emendari nequeat glossa. Insignis in d. c. paternitas. in glossa magna ad fin. quam dicit singul. Abb. ibi. & notab. idem Abb. in d. c. lator. vbi Imol. & Felin. num. 5. idem Abb. vbi Deci. eam approba in cap. ius de app. idem Imol. in elem. 1. c. offi. 1. de re iudic. Abb. optime in c. ad reprimendam, de offic. ord. col. 1. vbi glossa singul. & Communitate recepta, secundum Abb. ibi. col. 2. similem probat conclusionem, quam glossa dicit ord. Franc. in Rubr. de app. num. 30. & sing. idem Franc. in cap. Nicolas. eodem tit. col. fin.

Ex quibus constat primo, eum qui habet sententiam improbare velit, debere omnino probare eius errorem & iniquitatem: siquidem non proposita appellatio, est maxima præsumptio pro iustitia sententis, glossa. Communitate approbata in d. c. lator. quam comprobare potest ex c. inter, eod. tit. 1. Herennius. §. Casa. & ibi glossa ff. de edit. & ex no. in cap. in præfatis, de reuocatis. Abb. Felin. num. 24. & Deci. num. 32. in cap. quædam contra de probat. idem Deci. in Rubr. de app. col. 4. & Alicant. in tract. de præsumpt. regul. 3. præsumpt. 9. quod in hac in specie docet Fel. in d. c. lator. num. 6.

Secundo hinc constat, ad hoc vltima sententia rescindatur oportere, vt conde in noua vltur quærela. nouoque libello, quo petat id negotium præterit sententis erroræ iam distinctum, iterum ad examen iudiciale deduci, primaque sententiam reuocari, ac nouam iustitia exigente proferri, quod argumento glossa. probatur in cap. ad reprimendam, de offic. ord. quam Abbas ex Doct. ibi approbat frequentissime: idem Abb. & Felin. num. 4. in d. cap. lator.

Tertio hinc deducitur, hanc nouam quærelam proponendam esse coram eo iudice, qui primam sententiam tulit, vel coram eo, qui adiri potest per simplicem quærelam: non autem coram Archiepiscopo Metropolitano, qui iudex est solum ex causa appellations inter subditos episcopos: text. in cap. pastoralis. vbi glossa & Doct. in princ. de offic. ord. in melior. ceteris in c. venerabilibus in princ. de sentent. excommuni. in 6.

Quarto subinfertur, hanc causam ad Metropolitani deduci non posse principaliter, etiam si agatur contra primam sententiam, ex eo quod nulla fuerit, quia Archiepiscopus Metropoleos per viam hanc, quia sententia nulla dicitur, non est iudex inter episcopos subditos: sicuti ex ratione d. c. venerabilibus, notant Franc. in c. dilectio, de appell. quæst. 27. Felin. & Deci. in cap. in literis de offic. de legat. fin. col. 1. quibus adimplantur Archidiaconus & Domin. in c. conuentionibus, de appell. in 6. super glossa de iud. dicentes iudicem, qui non potest adiri per simplicem quærelam, minime posse principaliter cognoscere an sententia nulla fuerit. Quamvis Abb. in d. cap. in literis, contrarium asserat ex Bart. in l. 5. expressum ff. de app. num. 14. qui tamen in iudice superiore loquitur, nec appellat, an de eo loquatur, qui non potest per simplicem quærelam adiri.

Illud vero considerandum est, quænam ratione sententia lata in causa coniugali, elapsis decem diebus, quibus poterat appellatio ab ea proponi, possit reuocari: cum in alijs causis sententia eo tempore ita rei iudicæ auctoritatem acquirat, vt rescindi nequaquam possit? Cui quæstioni illud vultus respondetur, quod transactis decem diebus vires rei iudicæ sententia assumit ex tacito consensu condemnati, qui appellationem omittens consentire videtur, text. Singul. in c. que ad consultationem, de re iudic. Sed in matrimoniali causa, non potest condemnatus consensu proprio efficere matrimonium, vbi naturalis, diuina vel humana lex illud prohibet, nec consentire, vt matrimonium legitime contractum dissoluatur. Igitur non obstante decurru decem dierum sententia in matrimoniali iudicio lata, poterit retractari, & retrahere comperto.

quia ius pro sententia præsumit, quæ præsumptio in iudicio interiori cessat: unde opinionem Innoc. Andr. probat in quest. 6. art. 1. vers. ex quo infero. vbi addit condemnatum ex iniqua sententia licite posse ei parere, & solvere absque donationis titulo, & animo pecuniæ, quam iudex solvere iussit: sed enim agit ad euitas molestias iudiciales, quâvis Abb. post alios in d. cap. vlt. in hoc vltimo diuersum teneat, id non licere existimans, ne peccatum victoris foueat. Sed id locum non habet, cum hic condemnatus non foueat peccatum alterius, sed tantum iudicis præcepto obediat, nec ipse ita obediens ad peccatum inducitur: & licet alter qui sententiam obtinuit, mortaliter peccet: non tamen peccat ex damnati obedientia, sed ex propria malitia, cui nullam præbuit causam ipse condemnatus obediens: siquidem victor paratus erat eandem pecuniam recipere. In causa vero matrimoniali victus appellationem omittens, sciens sententiam iniquam, peccat mortaliter ei obediens, atque tenetur pro viribus eius reuocationem diligenter procurare, cum assensu ex sententia iniqua ipse à crimine mortali non excusetur, & ideo nec eius consensus tacitus, nec expressus potest eum in peccato defendere.

37 Ex quo inferitur 1. lata sententia iniqua, quæ matrimonium verum, ac legitimum dirimat, minime posse aliud matrimonium contrahi, ab eo qui certo scit, vel dubitat, sententiam illam erroneam esse, nisi dubium deponat eo casu quo dubius erat: tunc enim poterit contrahere aliud matrimonium, nunquam tamen si sit certus de errore sententiae.

Secundo inferitur, lata sententia iniqua, quæ matrimonium inter consanguineos contractum validum, & firmum

esse decernit, minime posse in eodem coniugio manere, ac vitam agere coniugalem eum, qui certo sciat sententiam erroneam fuisse: de dubitante vero diximus parte hæc 2. cap. 7. §. 2.

Tertio hinc deducitur, sententiam 1. erroneam, quæ matrimonium ex consensu contractum fuisse, iudicauit, non proposita prouocatione ab ipso victo in rem omnino iudicatam transire, cum ex eo nouus ad coniugium præstetur consensus saltem præsumptus à lege iuris, & de iuris præsumptione, qui quidem consensus antea præstitus non fuerat, & litigantibus nullo iure impediante matrimonio coniungi poterant. Gloss. ab omnibus comprobata in d. d. lator. vbi optime Felin. num. 2. Abb. consil. 60. volum. 2.

Quarto subinde constat, sententiam 1. quo ad thori tantum separationem latam, in fauorem eius qui separationem postulauit, ita transire in rem iudicatam, vt si ipse velit, possit alterum coniugem in consortium coniugale petere, & sibi reconciliare. cap. ex parte, C. de sponsal. cum aliis similibus. Victus vero, qui non appellauit, non poterit etiam comperto errore sententiae, eius reuocationem petere: poterit enim in hanc separationem matrimonii consentire. cap. quod deo pari. 33. quest. 5. ita Abb. in d. cap. lator. colum. penult. & Felin. i. 18. declaratione, vterque tamē addit hoc procedere, nisi sit timor fornicationis in ipsis coniugibus ita segregatis: tunc enim potest ex officio iudicis cognosci de errore sententiae. & eo cognito iudex cogere potest maritum & uxorem coniugalem vitam agere: ex his quæ notantur in cap. 1. de conuers. coniug. & in cap. tuas nos. 3. de iureiur. vbi Abbas optime

explicat plura, quæ ad hanc dubitationem spectant.

Epitomes in Quartum Decretalium librum, Auctore

Didaco Conarruuias Toletano,

F I N I S.

ILLVSTREM ADMODVM : AC REVERENDISSIMVM DOMINVM. DN.

DIDACVM AB AVLAETESQVIVEL, ABVLENSEM

EPISCOPVM. GRANATENSIS CVRIÆ SVB CAROLO CÆSARÆ,

Hispaniarum Rege Prætorio Præfectum: Didaci Conarruuias à Leyua To-

letani, Archiepiscopi Sancti Dominici, designat. in Relectionem

cap. quamvis. de pactis, Præfatio.

Verebar equidem, admodum illustris ac reuerendissime Præsul, fore quosdam, qui mihi & illud meritò succenserent, quod post aliquot partus eosque immature editos, minime temperatim, quin prope nimis & alios edere, nondum expectata priorum censura, fuerim conatus. Quasi primus lapsus casui dari debeat, vel impudentiæ iteratus stultitiæ, aut inficitie tribuendus sit. Turpe siquidem nimis est, vt vetus pronerbium admonet, his ad euident lapidem offendere. Culpam istam tantum abest agnoscam ipse, vt nihil magis persuaderi iuris vtriusque professio-ribus cupiam, quam me nec minima huius criminis labe sincero animo candidoque iudicio notari posse. Nam etsi sciam in his que hæcenus ediderim, multa passim exponi, que doctiorum hominum censura haud magnopere valeant erroris argui: idque mihi maximo futurum est beneficio: quippe cui animus contigerit non sanè contumax, nec cernicofus, sed lenis admodum ad ea benigne mutanda, quorum in hac præsertim iuris humani disciplina fuerim admonitus: verum amici quidam, quos plures ob eorum candorem insigne illud Salmanticense literarum Emporium mihi conciliant, multis ex Hispaniarum locis me per literas certiore fecerunt, opus Variarum Resolutionum nuper à me typis traditum eo fuisse probatum applausu, quo admitti solent, que futura quandoque sunt studiosis omnibus utilitati: quod fateor diuino muneri potius, & lectorum benignitati, quam meis viribus tribuendum fore. Idem summe admonuerunt, vt si quid priuati studio præterea ad lris Pontificij, vel Cæsarei interpretationem elaborassem, nequaquam grauarer publica tui isconsultorum examini committens cæteris benigne id suscepturis communicare. Horum equidem iudicio, Antisese ornatissime, accessit & tue limatissime censure exactissima inquisitio, quâ meos qualescunque labores, vndique scrutari quandoque dignatus es: vt me tibi multis nominibus addictissimum eorum admoneres, que in hac iuris humani disciplina maxime sunt præcauenda. Quod fecisti sedulo; vtinamque meis viribus par esset à te mihi sapissime indicium onus in hisse Commentarijs elimandis: sperarem vtique, non minimam eiuscemodi institui laudem meis scriptis accessuram. Denique meipsum, quem ab hinc viginti quinque annis Salmanticae discipulum cum plerisque alijs habuisti, exhortatus es, ne ab hoc semel suscepto labore calamum amouerem, si quid possem his horis, quibus aliqui feriari licebat, in communem utilitatem exhibere. Incidit vero in manus mihi hac de re cogitanti relectio quedam, quàm olim publice iam voce commune m feceram, dum caput, Quamvis pactum, sub tit. de pactis, inter Bonifacij VIII. constitutionibus interpretarer. Hanc tuo nomini clarissimo dicare decreui, non ex ea causa, qua quidam principibus, illustrioribusque viris ingenij sui monumenta nuncupare decernunt, quod velim hoc munere gratiam, tuamque beneuolentiam promereri. Scio etenim, que tua humanitas est, me iam hac apud te promeritum fuisse, multisque in me collatis beneficijs id palam omnibus esse: sed, vt iuris vtriusque antistitem, verum præceptorem agnoscerem, munusque è primis literary collegij sanctissimi Saluatoris selectissimis incolis.

Etenim cum perillustres, ac reuerendissimus vir Didacus à Muros Ouetensis Ecclesiæ Præsul dignissimus quo innatam sibi pietatem, & in publicam utilitatem zelum seruentissimè Hispanis & exteris in exemplis exhiberet, vtique Deo Maximo aliquod obsequium ministraret, donum illam percelebrem, ad quam & ipse ab hinc annis quindecim fuerim admissus, Salmanticae insisteret, teipsam virum tunc moribus, iudicio, & doctrinâ præstantem magnique in ea Academia nominis ad eam rem in ipsius collegij collegam feliciter adoptauit. Quod equidem munus ita carè, pie ac religiose executus es, vt vel eo tantum nomine tibi, & his qui tecum in relecti fuere, non mediocris laus iure optimo sit acquisita. Hinc profectò factum est, vt qui post in eandem celebratissimam domum fuerint admissi, æquisimè, atque integerrimis institutionibus edicti, in eo literario conuentu maximos eos professionis honores insigniter fuerint adepti. His verò, que primum in

Reipublicæ

Reipublicæ commodum decem annis publico stipendio præceptoris officio fungens peregristi, multa propensè in eandem rempublicam animi argumenta ita incessanter addidisti, ut qui te ipsum nouerit, & quæ apud Regem, ac Cæsarem inuictissimè, in ipsa itidem Tridentina Synodo, & in huius Granatensis Curia præfectura egeris, utcumque expenderit, satis comperiat quantum tibi debeant hi, qui continuè precibus verum iustitiæ cultû postularint. Quibus denique animi dotibus magnitudinem, insignem humanitatem, inuicem candorem, egregiam in pauperibus, & oppressis subueniendis diligentiam, maiorum & generis dignitatem ac splendorem notissimè facis. Pro tua igitur singulari benignitate hoc opus, quidquid est accipit o ab eo dicatum, qui se ita tibi obligatum putat, ut in tota, quæ sibi reliqua sit vita, studium omne, animumque, ac se tibi, tuisque deuouerit: hoc unum, quod mihi erit omnium gratissimum, cunctis precatus, te in hoc suscipiendo munusculo non tam rem ipsam, quam auctoris voluntatem metiri. Suscepi enim & laborem hunc libentius, non modo ut intellegas, si quid nobis à publicis negotijs ocij (superest autem vel te ipso teste non multum) non esse omnino id otiosum, sed etiam de tuum, quo nihil mihi antiquius est, iudicium censuramque amplius explorarem. Nec tamen vereror, ne nostram hanc operam, quæcumque ea sit, probaturus sis, libentiq; ue animo accepturus, vel eam saltem causâ, ut mihi animum ad alia festinantis adieceris. Vale Præsulum decus. E Granata Mensè Aprilis M. D. LIII.

IN CONSTITVTIONIS SECVNDÆ EX RVBRICA DE PACTIS, LIB. VI. CVIVSQVE INITIVM,

quamuis pactum, inscribitur, non inutilem interpretationem,

AD LECTOREM PRÆFATIO.

PRINCIPES omnes, ac legumlatores, candide lector, & hi præsertim, qui religionis Christianæ documentis rempublicam optimis legibus instituere conati sunt, in rebus agendis, & frequentissimo hominum commercio, dum humanam simplicemque conventionem iustis ex causis inuadim, ac infirmam esse censerunt, aut sane non ita vtilem, ut ipsa publica fides in hisce negotijs exigebat: eam tamen iurifurandi religione stabilitam, absq; vlla exceptione ob iuramenti vim apud forensia tribuna- lia ita admittendam esse statuerunt, ut plerumque ab ipso sacramento virtutem potissimâ, plerumq; effectus quosdam, eosque ex iure Pontificio, & Cæsareo singulares accipiat. Contingit frequenter ob tot calumnias, quas mortalium malitia excogitauit, & propter cautelas, quibus fœdifragi homines vtuntur ad effugiendas proprio liberoque consensu pactas conventiones conuictum humanum reipublicæ omnino necessarium vel deficere, vel funditus periclitari. Etenim tot legibus in qualibet communitate statutis, tot aduersus pacta, & contractus solent obici defectus, ut plane nullus fere cõuentione priuata utcumque diligentissime conscripta se tutum fore existimet, nisi vniuersis futuris hominum dolis, quibus à pactis discedere tentant, antidotis quibusdam occurrere festinet. Cæterum præter alia, quæ solent ad conventionum tutelam opponi, illud præcipue multifaciendum est, quod à religione iuramenti vires sacrosanctas adsumit. Sic namque conventiones, quæ cum minoribus xtate sunt, multum roboris adquirent ex iure iurando à minore præficto. Sic multi contractus quialioqui vel nulli existimantur, vel pluribus possunt rescelli obiectionibus, ab omnibus his omnino censentur immunes propter iuramenti vim, & eius religionem; quandoque contractus validi quidem, ampliore ex eadem ratione effectum habent, quam si simplici consensu forent stabili: sicuti constat in hoc cap. quamuis pactum, quem locum ipsi delegimus, ut quæ priuatim hac de Re Salmanticæ elaborauimus, paulo diligentius postmodum examinata, publico omnium Iurisperitorum iudicio committeremus. Igitur huius Constitutionum breues Commentarios in tres distinximus partes: quarum prima de iuramenti cognitione generalia quædam examinabit. Secunda Bar. resolutionem de viribus iuramenti in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. ad vniquem discutiet. Tertia specialiter de iurifurandi viribus, quas hæc constitutio renunciationi paternæ hereditatis tribuit, ad anulum tractabit: varios intellectus huius capitis, eique admodum necessarios continet. Multa tamen omittimus, quæ de viribus, & effectibus iuramenti passim à Doctoribus traduntur: contenti siquidem catantum explicare, quæ hoc tractatu præcipua censentur.

CONSTITUTIONIS SECUNDAE EX RVBRICA DE PACTIS, LIB. VI. CVIS INITIVM. QVAMVIS PACTVM. INSCRIBITVR, NON INVILIS INTERPRETATIO.

Auctore Didaco Couarruuias à Leyua, Regio Consiliario.

PRIMA HVIVS RELECTIONIS pars, cuius initium tractat, de dictionis iuramenti significatione.

SYMMARIA.

1. Iuramenti definitio explicatur.
2. Iuramentum, & Sacramentum an sint synonyma, & quid hec dictio iuramentum, significet.
3. Insurandum unde dicitur.
4. Iuramentum assertorium, & promissorium an distinguantur specie.
5. An verba sint præse necessaria ad iuramentum.
6. Iuramentum Dies præstatur, qui mensi solum cogitur.
7. Saluum conditum.
8. Examinatur late intellectus ad text. in cap. penult. de iurur. & de effectu iuram. etc.
9. An prorsus compromissi iurati, crescat facta iuramenti qualitates, cum scq. nom. & maxime nom. i. 3.
10. Fidei ius an solvatur per prorsus iuramentum obligationi, cum aut. seg.
11. Pena cum promissa adiecta an solvatur per prorsus iuramentum.
12. Promissi iurata de solvendo ad certum diem non tollitur per prorsus iuramentum dicit.
13. An verbum, iuro, sine effectum ad eam religionem iuramenti.
14. Formale iurandi apud veteres.

Iuramentum, vt eius definitionem statim explicemus, invocato est diuini numinis in testimonium. Nam qui aliquid se facturum cum iuramento promittit, Deum ipsum in testimonium illius promissionis, ac veluti sponsores appellat. Rursus qui aliquid affirmat aut negat verum esse, iuramento præstito, Deum ipsum citat in ipsius veritatis testimonium: quasi Deus testis sit illius affirmationis, aut negationis. Hoc eleganter probat Dignus Augustinus in sermone 28. de verbis Apostoli Iacobi: dum inquit: *Quid esset per Deum, nisi testis Deum?* Idem apparet ex pluribus iuris vtriusque locis, quibus manifestissime traditur Sacramenti, & iurandi religionem in ipsum Deum dirigi, potius quam in priuatum hominem, cui præstat. cap. de iurur. cap. si vero. & cap. verum de iurur. quam obrem Cælare constitutione decretum est, iurandi contempnam religionem, satis Deum vltorem habere. Sic Cicero lib. 3. de offi. scribit: est enim iurandum affirmatio religiosa. Quod autem affirmat quasi Deo teste promissum, ad tenendum est. Jam enim non ad iram Deorum, quæ nulla est, sed ad iustitiam, & ad fidem pertinet. Hæc Cicero, qui iuramenti definitionem sua comprobauit autoritate: atque ita fere omnes iuris diuini, & humani interpretes, etiam si varias tradiderint iurandi definitiones, in hanc tamen vnam in consensum conueniunt, vt iuramentum sit assumptio nominis diuini ad confirmandam iram fidei, quæ licet quando probatur in cap. quantumlibet. 47. dist. ex August. in epistola 127. ad Hipponeces, Simpliciter, inquit, fateor charitatis veritatem domino Deo iussu, qui est testis multis super actum meum, optimus text. ad idem in cap. si Christus de iurur. colum. 3. vers. in aliquo i. i. tituli. i. 1. part. 3. Idem probatur autoritate gloss. in aliquo. 22. quæst. dist. Thome 2. 2. quæst. 89. artic. 1. Host. in summo. Pas. nor. Alciat. Felin. & aliorum in rubr. de iurur. Bald. in l. 1. ff. de iur. in l. 1. quæst. & cap. 1. §. item sacramenta. 2. colom. de pace iurur. fir. tamet si Ioan. de Selua. in tradat. de iurur. artic. 1. & Anton. Corsetus in rubrica eiusdem tituli. ad modum anxii conuenit alias iuramenti definitiones tradere: cum tamē hæc sit congrua, facilis, atque omnino iusta definitio, quemadmodum ex multis, quæ ab ea per me deducuntur, apparebit. Etenim ad hanc definitionem omnia pene tendunt, quæ de iuramenti ratione postulæ à perisq. traduntur: siquidem diuini numinis testimonium eam vim habet, vt multa quide hoc in tractatu eo maximā auctoritatem habeant, quod ad ma-

lorem iuramenti, & diuini testimonij fidē conducere videantur. Ideo ab ipsius definitionis verbis præsertim ea deducam, quæ in hac prima huius relectionis parte dicenda sunt. Primum ex soprascripta iuramenti definitione inferitur iuramentū, & sacramentū synonyma esse: scilicet dictionem hanc, *Sacramentum*, idem quod *iuramentum* significare, secundum Panor. in rubr. de iurur. text. in cap. qui sacramentum. 2. q. 4. in authent. sacramenta puerum. C. si aduers. vers. c. 1. §. item sacramenta. de pace iurur. firmā. nam præter multa alia sacramentum appellatur iuramentum seu obligatio, diuini numinis testimonio & interuentu confirmatū, auctore Ecllo. Idem, inquit, sacramentum dicitur quod iurur. amōs (sacramentum interposita regitur. Hinc militia Sacramenta, siquidem, vt Vegetius libro 7. de re milit. scribit, milites iurare solent, & ideo militie sacramenta dicuntur, l. miles agerum. §. ignominia s. ff. de remilit. Quintilianus libro 12. cap. 2. Sed hæc inter ipsos, qui velut sacramentum rogati, vel etiam superflusione discedere, nefas esse dicitur à suscepta semel perfusione discedere. Cornelius Tacitus lib. 1. addebat Messala Valerius, reuocandū per annos sacramentum in nomen Tiberi: Vnde Suetonius in Cæsare cap. 42. iurciurando adstrictum, teneri sacramentum dixit, tamet si alia multa sacramentū significet. Etenim in genere dictio ista idem insinuat, quod Græce *μυστήριον* nempe *sacrum secretum*, aut *religiosum arcanum*: plerumque equidem omnem rem sacram absconditū, siue sit alterius rei signum, nō sit vt dicimus sacramentū diuinis. Quod erit est text. elegans in c. multi. 1. quæst. 1. quo in sensu Paulus ad Eph. 1. scribit. Deum nobis sacramentum voluntatis suæ potū fecisse secundū beneplacitū suum, quod aliis generationibus non est agnium, sed absconditum à seculis: nempe gentes esse etiam corporales & participes promissionis ius in Christo Iesu, in quo omnes habemus fiduciam, accessum in confidentia per fidem ad ipsum. Idem 1. ad Timoth. 3. inquit, & manifeste magnum est pietatis sacramentū, quod manifestū est in carne. Verū apud Christianā religionis cultores, & Catholice ecclesie Doctores, frequentissime sacramentū dicitur sacra rei signū, quod eius similitudinem gerit, cuius signum est: quemadmodum signa, & figure veteris Testamenti sacramenta appellantur. Augustinus etenim contra Faustum Manichæum lib. 95. cap. 3. affueuerat sacramenta, quæ obseruabantur ex lege, prænuntiatiua tantū fuisse Christi venturi. Idē Augustin. epist. 2. 3. ad Bonificium episcopū, tradit oportere res quibus sacramenta constant, imaginem & similitudinem gerere earum rerum, quarū signa, & sacramenta esse dicuntur. Sic quia Baptismus lauat, completur in aqua. Eucharistia reficit, panis & vini speciem accipiens. Vinctio sonet: ideoque in oleo ministratur. Pœnitentia sub manifestata forma iudicii absoluit. Tandem specialis quodam iure iuxta legē Eutangelicam, sacramentum significat signū visibile inuisibilis gratie Dei, quam Deus efficaciter, & certo in ipsis operatur, modo rite nec indigne traduntur: quæ ratione Dignus August. lib. 1. de ciuit. Dei cap. 5. & cap. scriptur. de consensu. dist. 12. sacramentū definit esse sacrum signū visibile formæ, & inuisibilis gratie. Notat Magister sententia lib. 4. & est fere communis omnium Theologorum sententia. Denique sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporum rerum diuina virtus secretius operatur salutem: sicuti Gregorius auctor est in d. c. multi.

Apud veteres Ethnicos, quemadmodum Varro testis est lib. 2. de lingua Latina, sacramentum dicebatur pecunia, quæ in xde sacra à litigantibus deponebatur. Nam qui petebat, & qui inficiabatur de aliis rebus, vtrique quingentos aris ad Pontificem deponende de aliis item rebus certum numentum alium. Qui iudicio autem vicerat, suum sacramentum à sacro

à sacro auferbat: vici à xariorum redibat, id est, victus ea pecunia quam deposuerat, multabatur in penam iniuste litigationis: xario cedebat, Sacramentum vero hæc pecunia dicebatur à loco sacro, vbi ea deponabatur. Quiddam autem re ipsa non deponebant: sed simpliciter spondebant. Ex quibus dictum est, sacramentum vel sponsonem contendere. Item sacramentum vel sponsonem vincere, apud Ciceronem præsertim in oratione pro Milone, & in oratione pro domo sua ad Pontifices: Valerium Maximum lib. 7. cap. 7. & 8. Explicatur eleganter Budus. in l. 2. §. de orig. iur. §. cum placuisset. Atque And. Alciat. in l. pecunia verbum §. de verb. significat. Est & hæc de pulcher locus apud eundem Ciceronem lib. 2. de Orate, vbi iusto sacramento contendere oratori cum Pythagoræ non licere dixit Scævola. Item adnotauit Alciat. in rub. de iure iur. num. 6. Nectamen in hoc tractatu de iuram. sacramentum ita strictè accipiendum est, vt significet illud tantum iuramentum quod supra sacrum fiat, puta altare, reliquias, vel libros Euangeliorum. Nam etiam iuramentum verbo tantum factum fuerit, nihilominus sacramentum dicitur: sicuti popl. Panor. ceteri in d. rub. de iur. iur. respondunt.

¶ Iusiurandum * autem à iure dicitur, & ex eo à iure derivatur, quod id quod iuratur, pro lege habendum sit, & veluti ius sit sanctè seruandum l. 5. §. de iur. vel diuini nomen pro iure veritatis constituitur: quasi non aliud sit Deum iurare, quam Deum pro iure veritatis constituere, aut ius veritatis reddere Deo. Cui, veluti ipsissima veritati, proprie competit dictorum omnium, & commentorum veritatem vero testimonio stabilire. Vnde iurare est promittere adhibito testimonio diuino, nos id iurauerit, ac si ius esset: vel id quod affirmamus, ius veritatis habere. Dictionem autem istam, iusiurandum, cum vnica sit ex compositione, diuisit more Portico Iuuenal. Satyr. 1. 3. Quod dubitaret Depositorum, retinere, & fraudem iure tueri iurando. Et Quidius in epistola Cydippes ad Acontium: Quid tibi nunc prodest iurandi formula iuris. I frequenter siquidem dictiones ex compositione integre diuisi solent: etiam à Iuriscōsultis. Si mulier, inquit Vlpianus, circum in hoc vena est l. 1. §. 1. de iure dot. Quod & Brissolinus latius adnotauit. in lib. singulari Parergon.]

¶ Secundo principaliter ex eadem definitione inferitur, iuramentum assertionis de re præsentis, aut præterita: & iuramentum promissionis rei futurae, non differre specie quiddam ad constituendum distinctum peccati speciem in eius transgressionem: Nam cum in vtroque Deustellè aduocetur, eadem erit ratio: nempe diuini testimonij, cuius non distinguuntur species ex eo, quod super futuro, aut præsentem vel præterito Deum ipse testificatur: sicuti probat Caiet. 2. 2. quæst. 89. artic. 1. cuiusque conclusio proderit quod ad iudicium animæ interius, in quo iuxta cum munem regulam peccata distinguenda pominantur sunt per eorum proprias species: vt iurque vero iuramenti, assertorij & promissorij, grauitatem, & gradus distincte eleganter, summaque cum eruditione Dominicus à Soto in Institutione de cauendo iuramentorum abusu, part. 1. cap. 7. & sequenti. per hoc tamen non differet quandoque in exteriori iudicio quo ad punishmentem differem consuiui posse inter iuramentum assertorij, & promissorij: quod inferius opportuniori loco tractabitur. Quin & Chrysippus apud Ioan. Stobæum, Sermone, 16. scribit, aliud esse verum iurare, aliud, fideliter iurare: item peierare, & falsum iurare. Nam verum iurare & falsum iurare ad iuramentum assertorij pertinent: ad fideliter iurare, & peierare, ad promissorij iuramentum, quemadmodum ipse Chrysippus longius explicat.

¶ Tercio deducitur ex his * an ad iuramentum sint necessaria verba: quamquam etenim existimatur, iuramentū fieri non posse sine verbis, hoc primum auctoritate text. in cap. c. §. Chrysum, de iure iur. dum inquit iuramentum esse sermonem. Deinde adducitur text. in Nouella Iustiniani de mandatis principum, §. sed neq. dum prohibet prædictibus, ne verbum, id est, iusiurandum, temere cuiquam indulgetur, eadem opinio maximam vim capiet ex cap. pen. de iure iur. vbi ex solo consensu iuramentum iam semel præstitum minime extenditur, igitur verba ad iuramentum necessaria sunt. Idè deducitur ex sententia Caii Iurisc. qui lib. 2. insti. scribit, oris ex iure iur. quod liberis patrono præstat obligatione, quæ verbis contrahitur, tamen ea non tam verborum solennitate, quam religione confirmetur. Quamobrem verba fore re-

cessaria ad iurandum expressim asserunt Bar. in l. c. per iur. ff. de accep. idè in l. qui iuratur, ff. de iure iur. Alb. Fol. & Rom. in l. 1. in pr. §. de verb. obli. Hanc autem opin. quidam veram esse censeant in his, qui loqui possunt, at in his, qui loqui non possunt, tenent verba non esse necessaria ad iuramenti vinculum: sed sufficere signa. Sic etenim visum est Paulo, Aret. & Alex. in d. l. 1. quorum opinio Magis Communis est, saltem apud iuris Celsi interpretes, vt testatur Io. Crot. ibi. col. 4. & Alciat. lib. 1. Parerg. c. 2. quæ & idem Alciat. probare videtur in rub. de iure iur. num. 2. 1. asseruerunt eam in praxi receptam esse: eandem sententiam sequitur Io. de Selua. in tract. de iuram. l. 1. par. 4. 2. & And. Tiraq. de legib. consue. gl. 5. num. 18. quibus addipulatur gl. in cap. teiles 3. q. 9. quæ asserit, mortui posside dicere testimoniam, modo sciat scribere. Quod cum uni omnium iudicio receptum est, secundum Præp. in c. cum apud de sponsal. & tamen ad testificandum iuramentum necessarium est. Sic & ad contractum matrimonij verba esse necessaria in his, qui loqui possunt, visum est quibusdam, quorum sententiam glo. & Henr. referunt in cap. sue, de sponsal. Hæc tamen ratio ex eo deficit, quod verior sit opinio, in matrimonij contractu verba necessaria non esse etiam in his, qui loqui possunt: sicuti in d. cap. sue. Dd. respondent. Et nos probamus in Epitome de sponsalib. §. part. c. a. n. r. quamobrem in hac de iuramento controuersia fortassis magis probabitur, etiam in his, qui loqui possunt, verba minime fore necessaria: quoniam iuramentum * Deo præstat, quod solius mentis inspectio est: cap. si quid minteri. l. 1. quæst. 5. c. c. de iur. iur. c. 2. diff. atque ita opinio nemini iura tenuerunt gl. in summa. 2. 2. q. 1. P. a. nor. in rub. de iure iur. Jacob. Petrus & Dyrin autem, sacramenta p. berna. c. si aduers. vend. eademque sequuntur dicentes coniungunt esse Lancelot. Galia in d. l. 1. col. vlt. princip. gl. vide vobis, & Anton. Corfæ. in rub. de iure iur. q. 6. huc pertinet quod ex Alex. idè tradit Ioan. Stobæus, Sermone 25. firmum, inquit, est iuramentum, si solum annuero. Quod si alicubi probatur, ad iuramentum verba fore necessaria, id intelligendum est ad certiorum probationem iuramenti, vel ad manifestam mentis significationem: non quod ad substantiam iuramenti verbum omnino, & præcise requirantur, nam nullo pacto iure defendi poterit, nec admittendum est. Non obicit text. in d. §. sed neque, siquidem cum ius iuramentum interpretatio peribatur est: cum ibi de iuramento non tractatur: sed de fide publica, aut priuilegio, ac diplomate securitatis, quod vulgus appellat * falsum conduciunt. Inquit enim Iustinianus, sed neque cuiquam concedatur * rebus, idè, id est, fidem publicam: quam dicit vulgo appellari verba, Idcirco ea constituto non potest commode huic questionem quam de iuramento disputamus, aptari.

Ceterum * verget admodum pro priori sententia text. in d. c. pen. quod apparet, non satis esse ad iuramenti religionem, & vinculum ipsum interiore consensum iurandi, nec ipsam mentem iurantis nisi verbis iuramentum ipsum explicetur. Id sane deducitur si consideremus illius capitis dictionem, in hæc verba: clericus, qui iurauit, f. statuta in ecclesia sua edita seruaturum, promittens per idem iuramentum, statutu quod postmodum subsecutum est, fideliter obseruare: licet transgredi non debeat quod promissit, non tenetur ad illius obseruantiam ex debito præstiti iuramenti. His equidè verbis Romanus Pontifex in sinuato iuramentum semel super re quadam præstitum non posse simpliciter cōsensu iurantem ad alium casum extendi quod ad vim iuramenti: nisi expressim iterū fiat. Vnde colligitur non sufficere iurandi mentē, nisi & verba iuramenti signifiaria fuerint expressa. Sed huic inductioni respondetur, in eo capite de iuramenti extensione, non de iuramento mētē tantū, & animo cōcepto tractari. Na quod iuramentum absque verbis animi tantū deliberatione fieri possit, inibi non negatur: licet decilium fuerit, absque hōu iurandi animo iuramentū fideliter præstitū minime extendi quod ad eius vim, etiā ex consensu & voluntate iurantem. In quo text. illius de c. pen. celebris est. Hæc etenim ex eo conclusionē mire cōmendantes adnotauit Abb. & Dd. ibi. Ant. de But. in c. ab exco. muni. c. 2. 3. de re script. Socin. conf. 99. ubi. 3. col. 2. Ias. m. l. Gallus. §. de credendum. col. 3. §. de re script. c. 1. in l. 1. §. post operi. ff. de noui oper. nunci. col. 2. Catellian. Cot. in Memorabil. dictione. Iuramentum. & And. Tiraq. in lib. de legib. consue. gl. 5. n. 10. Vnde illud etiam colligitur, quod ad effectum verum iuramenti, item & per iurium non sufficit relatio ad aliud iuramentum: tamen ea fiat per ipsummet iurantem.

mentum, quia ab initio iuramentum eum sensum habet, ut iurans sub religione sacramenti promittit flare sententiam arbitrorum, quam ipsi dixerint intra diem ab initio definitum vel postmodum prorogati: nec in hac specie de iuramento et extensione tractatur, quemadmodum explicat Decius in d. i. d. i. cap. de casu, de off. deleg. num. 7. & Marc. Ant. Blanc. in d. i. d. i. cap. de compromissu, quæst. 6. num. 58. post Bald. in d. i. d. i. cap. 436. lib. 1. qui eleganter loquitur.

Octavo, si prorogatio diei, & compromissi fiat intra diem ipsum, simpliciter tamen nulla data prorogandi potestate ab initio, sed ex consensu compromittentium: quidam censent non videri repetitum iuramentum ipsum, quod ita visum est Soc. in d. i. cap. 99. colum. 2. lib. 3. Bald. in d. i. cap. 439. lib. 1. Decius in d. i. d. i. cap. 1. & in cap. de causis, num. 7. Marco, Anton. in d. i. d. i. cap. 7. num. 58. quibus adimplatur text. in signis in d. i. cap. penult. de iuricir. quo probatur, ad iuramenti religionem, & ut quis ex iuramento teneatur, non esse satis quod fiat promissio per relationem ad iuramentum iam præstitum: sed est necessaria specialis iurandi forma, vel verbis, vel mente concepta. unde non sufficit voluntas extendendi iuramentum, iam præstitum ad aliam causam. Huic tamen rationi conantur quidam respondere illux. item: intelligentes eo casu, quo iuramentum primum non fuerit præstitum super ea re, de qua postmodum in extensione, aut relatione agitur. Primum siquidem iuramentum in illius capitis casu fuit præstitum super statutis iam eo tempore editis: relatio autem postmodum secuta ad id iuramentum, agitur de statutis editis post primum iuramentum, & sic de re distincta ab ea, quæ in primo iuramento tractatur. Ad vi iuramentum & eius extensionis super eadē re contingit dubio procul ad religionem iuramenti satis erit sufficiens relatio ad primum iuramentum facta, cuius resolutionis adducit auctorem Barto. in l. vltim. C. de ven. reb. ciuitat. cuius tamen sensus vere non ita accipendus, sed in hunc modum, ut promissio sub virtute iuramenti iam præstiti, sufficiens sit ad perituri reatum quoties iuramentum primum præstitum comprehendebat id, de quo nunc agitur: ita quidam de interpretatione potius quam de extensione iuramenti tractatur: & ite idem Barto. sententia non omnino excludit decisionem text. in d. i. cap. penult. quo ad probationem premisse illationis. Cuius contrarium exprellim deductur ex Bart. in sol. & la. in d. i. cap. penult. quorum quidem, & aliorum, qui eandem sententiam secuti fuerunt, mens in id redit ut prorogatio compromissi iurati, eandem iuramenti religionem, & eius vim repetat quantum ad id prorogatum: idem sentire fere omnes, quibus opinio Card. in d. i. cap. 1. non itaque displicuit, sed adhuc mihi verior videtur Socin. & aliorum responsio.

Nono ex prenotatis apparet, idē dicendum fore eo in casu, quo dies compromissi prorogatur, ea expressa cōditione ut omnes prioris diei clausula & iuramentū repetita esse intelligantur: aut si compromittentes in prorogatione promiserint sub iuramento prius præstito flare sententiam arbitrorum. Etenim non sufficit hæc relatio iuramenti ad vim ipsius perituri, nec ad alios eius effectus, nisi iuramentum in specie ac formaliter præstitum fuerit. quod probatur in d. i. cap. pen. Nam quoties dies compromissi prorogatur, licet quodammodo possit censeri idem compromissum, l. non ex omnibus, §. vlt. l. non distinguimus, §. dies, l. i. §. q. de recept. arbit. nota. in l. sed est manente, §. de prece. hoc verum est quo ad eius substantiam, non tamen quo ad ea, quæ requirunt specialem formam: siquidem negari non potest, quo ad tempus additum, notum videri compromissum secundum Bald. in l. si cum dies, §. de arbit. Nec obicit huic illationi quod compromittentes in prorogatione dixerint, se promittere per idem iuramentum iam ab initio præstitum flare sententiam arbitrorum late intra diem prorogatum: quia nihilominus non censetur iuramentum in specie, prout oportet, repetitum: quod satis constat in d. i. cap. pen. vbi sic ferme verbis est facta relatio ad primum iuramentum: tamen tibi Cald. ibi voluerit in hoc casu iuramentum præstationem, solenniter factam fuisse: quasi iuratum sit per creaturam, & rem sacram eo ipso quod per iuramentum iam præstitum iterum aliquid promissum fuerit, hoc etenim admittendum non est, nec Rom. Pontif. in d. i. cap. pen. admittere voluit, sentiens hanc relationem minime sufficere ad iuramenti formam.

Decimo, illud est in hac controversia ex prædictis obseruandum, censeri quidem iuramentum præstitum quoad omnes iuramenti effectus per extensionem, aut relationem ad

iuramentum primo præstitum quoties ex aliquot verbis aut coniecturis possit apprehendi mens, & intentio iurantis. Nam cum verba præcise necessaria non sint ad iuramenti vim & effectum, latenter mentis præsumi vel ex coniecturis vel verbis quibuscumque expresse constare, quemadmodum Panor. post alios considerat in d. i. cap. pen. 4. Quo fit, ut si quis iuramento iam præstito ad aliam rem viatur promittens & iurans eam agere per primum iuramentum, tunc sane non iudicetur iuramenti extensio: sed potius eius solennis forma, quasi iurauerit id expresse per nomen illud, aut rem sacram per quam prius iurauerat.

Fortassis quidam dispositionem istam diligentius perstringentibus placebit, quo ad octauam & nonam illationem rem esse altere diuicandā, quæ ob id existimabunt hi, prorogationem compromissi etiam simpliciter factam, aut saltem cum relatione ad iuramentum primum præstitum, iuramentum censeri quo ad omnes iuramenti effectus, quod probare conabuntur auctoritate eorum, quos octaua illatione retulimus: & quia censetur vnum & idem compromissum: atque iuramentum non tantum in casu vero, sed in ficto sit intelligendum: sicuti paulo post traabitur in hac prima huius relectionis parte. Nec nunc obicit text. in d. i. cap. penult. qui tantum agit de extensione iuramenti ad aliam rem distinctam, quæ sub primo iuramento minime comprehendebatur. Etenim primum iuramentum in specie illius decretalis non continebat id, in quo postmodum promissio fit cum relatione ad primum iuramentum. At secus erit, ubi primum iuramentum & promissio postmodum facta idem continet, quo ad effectum. Nam etiam si primum iuramentum ad tempus certum restrictum fuerit, adeoque eius vis peritura sit eo tempore finito: tamen in quia eiusdem temporis extensio fit per legitimam conventionem cum prioris iuramenti relatione, & extensione, eaque prorogatio circa eandem rem contingat, æquissimi iuris est, ut eo casu prioris iuramenti vis obtineat etiam quo ad diem prorogatum: cum semper de re tractatur, quæ sub prioris iuramenti religione fuerat comprehensa: quod si exacte pendatur, Bart. significauit in d. l. vlt. C. de vend. reb. civ. sic denique sententia Antonij in d. i. cap. ab extenuatione de respect. cuius mentionem fecimus in prima huius questionis illatione, optime deductur ex text. in d. i. cap. penult. unde apparet, tertiam, & principalem illationem, quæ probauimus non esse ad iurandum verba necessaria, verisimilem esse, iure quoque optime defendi etiam in his, qui loqui possunt.

Quarto, tam ex definitione iuramenti, quam ex his, quæ proxime diximus, inferitur, falsam esse Cardin. sententiam: inquam in cap. præterea in d. i. dispens. scribit nuprimo 7 dici 13 quoniam perituri, & nec quoad perituri reatum censeri iuramentum præstitum, nisi idem interposuerit expresse per verbum iuro. Hanc opinionem refert & sequitur auctor Cardin. Alexand. in d. i. cap. præterea, quæ tamen falsa est manifeste, pluribus quidem rationibus: sed potissimum, quia ad iuramenti vim & religionem satis est, quod Deus in testimonium aduocetur, sicuti in diffinitione constat: Deus vero in testem aduocari potest abique specifica mentione huius verbi, iuro: hoc de error Card. patet, & conuincitur palam. Deinde hæc de re sunt text. in cap. & si Christus, de iurament. & iuramentum. 2. 2. quæst. 1. & in c. ego N. eod. tit. quibus probatur, posse iuramenta præstari abique hoc verbo, iuro, quod idem adnotatur a Abb. in c. querelam, colum. 2. de re iur. Joan. de Selua in tract. de iurament. part. 1. quæst. pen. Lancel. Galian. in l. i. in princ. c. vlt. §. de iurament. ubi, qui possunt aduersus Cardin. auctores adduci: ne quis existimet, quia opinio non nondum improbatā a quoquam fuisse, quamuis opus non est hac in re, auctorem aliquem citare ad conuincendum ita falsam conclusionem. Maxime ex eo nec ipse Card. posset inficiari, multa esse iuramenta, quæ per alia verba aliaque forma abique hoc verbo, iuro, concipiuntur: quæ variis testimoniis constat. Nam & in lege veteri satis celebrantur iuramentum il. 14. de iur. Domini, vni Deo, ipse enim Deus iuravit, Num. c. 21. vno c. 4. & Hieremias cap. 4. iurabo, vni Deo, sic & Paul. ad Roman. scribens sæpe iuravit per hæc verba: Testor Deum, testis est mihi Deus, ad Rom. cap. 1. Item 1. ad Corinth. cap. 15. inquit Apostolus, quotidie morior per gloriam nostram, quæ per hæc iuxta Græcæ exemplaria manifestissimam iurationem ostendunt: ut animaduertit Rom. Pontifex in d. i. c. & si Christus, Augustin. in c. nō est. 22. q. 1. ex eodē August. lib. 1. de sermone Domini in mūr. idē explicat ipse hanc ambiguitatem ex Græco dissoluens, sermo-

ne 30. de verbis Apostoli. Est autem apud Græcos præpositio quædam, quæ adiuncta accusatio iuramentum inducit, scilicet Græci per loquem iurant, *si eis dicitur id est per loquem*, unde cum Apostolus scripsit ad Corinth. *nam iuratis iudicantibus etiam iuratis iudicantibus*, id est, *quæstione moritur per gloriam nostram*, iuravit eundem per gloriam, quæ habebat in Christo Iesu Domino nostro, quibus tandem satis apparet, non esse necessariū hoc verbum, *iura*, ad iuramentum religionem & effectū apud Card. in his commentariis, qui vulgo nunc typis excusi circumferuntur, ipse non potest prædictam declarationem deprehendere.

§. PRIMVS.

De iuramenti forma.

SYMMARIA.

1. An ad iuramentum veram religionem sit necessarium, quod fiat talibus rebus sacris & num. 12.
2. Iuramentum solentius deferendum quo maior timor religionis, & timor per Homagium qualiter apud Hispanos fiat. (in 3.)
3. Panagium quid.
4. De veterum religione circa iuramentum tradantur aliqua.
5. Olachas.
6. Tyros aqua.
7. Palæorum historia.
8. Dela.
9. Portuorum.
10. Iurandum Magnum.
11. Qualiter episcopi & sacerdotes iuramentum præstare debeant.
12. Perjurium etiam in re leuissima continet mortale crimen est.
13. Mendacium simplex etiam in re veniale peccatum est.
14. Per creaturas quandoque iurare licet.
15. An liceat iurare per membra Christi.
16. Pius iurans per membra Christi, peccat est.
17. An iuramentum per membra Christi, licet illicitum sit, an nihilominus effectum iuramenti habeat.
18. Iuramentum præstatum per falsos deos, an habeat rationem veri iuramenti, in 16. notandum.
19. Interpretatio text. in ecclesiæ 22. q. 5. & in 1. quid sit lapidem iurare, & loquem lapidem iurare quid.
20. Iurans male, si saltem quod iussit est, si non præstat, his peccat, & ibid. expenditur text. in c. moner. de 22. q. 1. (disponendum.)
21. An liceat alterius veri maleficium ad bonum opus, vel ad aliud maleficium.
22. In falsis iuramentum per creaturam celi & terre, falsum valet, licet ignarus sit Evangelij.
23. Iurare veraciter per Deum falsum, an minus malum, quam per Deum verum falsum iurare.
24. Peccatum proprie non constituitur ab eo, qui per se per falsos deos iurat.
25. Vinto principaliter, si definitio ad amissum pendatur, ex ea probatur, ad iuramentum religionem non esse necessarium, quod fiat tactis Evangelij, nec aliis diuinis scripturis, nec super aliqua re sacra. Et enim si id tantum exigitur, quod Deus in testimonio vocetur, colligitur aperte satis esse, vt verum sit iuramentum, aliquid promitti aut affirmari adducendo Deum in testimonium apparet in c. & si Christus, de iuratur. vbi per hęc simplicia verba, *Testis est mihi Deus iuramentum inducitur ad idem conducit text. in c. si aliquis 22. q. 1.* quo in loco ex auctoritate Chrysostomi tradit Gratianus ita esse iuramentū, si per Deum iuretur, ac si per sacra Dei Evangelia iuratum fuerit huc pertinet & text. in cap. iurjur. qui clerici vel vniuersi, quo constat votū simplex nō distinguī a solenni quo ad Deum, & quo ad veram voti obligationem: sic igitur nec iuramentū prælitum tactis sacrosanctis Evangelij a simpliciter iuramento distinguunt, quoad veram iuramentum religionem. unde regulariter nō est necessariū, quod iuramentum fiat super re sacra, nec tactis sacris scripturis, quemadmodum communi Doct. sententia probatur in Rubr. de iuratur. vbi Alciat. n. 29. scribit hanc opinionem communem esse, eam secutus. Quandoque tamen satis est, iuramentum fieri tactis rebus lacris quandoque necessariū Status equidem ad terrorem hominū, qui temere iuramēta violare non erubescunt. nam etiam si idem per iurium contrahatur, ab eo qui simpliciter iuratur, & ab eo, qui tactis sacrosanctis Evangelij, aut aliis rebus lacris iuramentū præstitit: maior tamen pena plerumque a legis in posteriori casu, quam in priori statuitur: ac grauius quidem est peccatum: ac denique maior peierandi religio ob maiorem iurantium timorem. Scribit etiam Augustin. *epist. 114. ad Paulinam*, quanto enim id, per quod iuratur magis sanctū est tanto magis est penale perjurium, c. moner. de 22. q. 1. Nam, D. Thom. docet 2. 2. q. 98. art. 3. ad 2. grauius esse peccatū quo ad perjurium, si quis solenniter iuret per Evangelium, quā si per Deum communi sermone iuret propter scandalum,

tum propter maiorem deliberationem. Qualiter autē homagium fieri consueuerit apud Hispanos tradit l. 4. tit. 26. part. 4. & l. 25. tit. 16. part. 3. de quo etiam scribit Carol. Molin. in consuet. Paris. §. gloss. 2. colum. 3. & Spec. tit. de feud. §. 2. num. 12. Homagium autem Græcam dictionem esse, non temere asseruari potest. Nam sicut Panagium? Græca dicitio significat iuramentum illud, quod regi post electionem eius, aut sane alias omnes sibi subditi præstant, quā si iuratur, id est, commune iuramentum, aut omnium per iuramentum, auctore Paulo Emilio de rebus Francorum lib. 6. & lib. 7. in eorum. Sic Homagium, & Græce *hōmagion*, dici potest iuramentum commune, quod simul præstatur, ab iis quo est simul: aut ab *hōmōi* & *hōmōi*, quæ commune sacrum. Apud veteres etiam in his iuramentis præstandis, et si falsum religionem colerent, quodam peculiaris religio obierat, ut timore diuini numinis, quod maxime timebant, atque reuerbantur, ne peritura committerent. Nam C. Plin. *naturalis historia* lib. 31. 2. Amnis, inquit, Olachas? in Bithynia Briazum adit, hoc est, & templo, & Deo nomen, cuius gurgis perituri notantur pati velut flammam vrentem. Philostrate ad hæc in vita Apollonii Tyazni lib. 1. agens de eo loco. Erit autem, ait, iuxta Tyana, aqua, quam aiunt Ioui sacratam, quam indigenæ inextinguibile vocant: Fons eius frigidus sane scaturit, ebullit, non secus atque igne calefactus lebes hanc pueris & iusiurandi fidem seruantibus viris aspectu placidam gustuque dulcem perhibent: perituri vero & inhiis palam aduertitur: epota namque oculos pedesque ac manu peieratis inuadit aqua intercutit, ac tabe tori corpus inquina, nec illi descendendi datur facultas: sed eo loco per manentes corā aqua ipsa, sua, deplorat infirmitatē palā, quod peiauerunt proficentes. Macrobius lib. 5. satur. 19. Palliorum historiam enarrans ad interpretationem, carminis Virg. lib. 9. *Aene.* vbi implacabilis ara Palici, scribit, Lacus non longe inde sunt, quos incolæ Deos? appellans, fratreque eos Palicorum exilimant, & habent in cultu maximo, præcipueque: circa exigendum iuxta eos iusiurandum, præsens & efficax nō est obtenditur. Nam cum furti negati, vel cuiusmodi rei ides queritur, & iusiurandum a suspēto petitur, vt que ab omni contagione mundi ad crateras accedunt, accepto prius fideiussore a persona, quæ iurata est de solido eo, quod peteretur si adfuisselet euentus: illic inuocato numine testatum faciebatur esse iurato, de quo iurabat, quod si fideliter faceret, discedebat illatus: si vero lubefceret iurando mala consciebat. mox in lacu amittebat vitam falsus iurator. Hæc res ita religionem fratrum commendabat, vt crateres quidem implacabiles vocarentur. hæc enim Macrobius idem fere tradit ex Arist. lib. de admitt. nature. Leonicius lib. 2. de variis. c. 6. Meminit etiam Aristoteles. Palicorum fontis iurū quidem, & tabellarum, quæ in aquam mittebantur: quæ iurandi si non fuisset falsum iuramentum, emergerebāt: si minus euanecebat. Quod & Stephanus *de rebus*, tradit, & paulo aliter Diodorus Sicul. l. 11. Hinc Silius Italicus l. 14. scribit: Et quo præsentis domitant perura Palici peiora supplicia. Cuius & aliorum idem libenter mentionem fecimus, quod manifestum sit adhuc apud Ethnicos, iuramentum religionem ita obseruatum fuisse, vt grauiora exilimarentur ea peritura, quæ contingerent in iuramentis super rebus quibuscumque sacris præstitis: ac deinde diuina vltio expectaretur timereturque ab his, qui specialia quædam numina quo ad iuramentum religionem minime venerationem. Scribit & ad hæc Paulianus *Corinthienses*, vbi de Portuno meminit: Est & cella, quod Penetræ appellatur istius est, ad eā subterraneus: ibi vero Portunum latere aiunt, ac si quis vel cuius, vel hospes eo in loco peierat, propter perituri poenam det, effugere nulla ratione queat. Idē Paulianus in *prima Eliacorum* tradit multa de iureiurando, quod olim, auctore, Homero, fiebat super excelsis fidei testificis: & de signo apud Olympiam Iouis Horci, id est, iusiurandi vindex: cuius facies erat perfidiosis hominibus formidanda. Idem fortasse, quem Romani Diuum Fidum appellarunt. Erat & apud Siculos? iusiurandum, quod magnam appellabant. Nam si quis fidem præstaret, auctore Plutarcho in Dionis vita, defecit in templū Themophori, & quibuscumque pactis sacrificiis, Deo purpuram induit: tum ardentem captans facula iuratur, ac hæc ratione ob maiorem quidem iurantium timorē olim permissum fuit, quod iuramenta præstaret, ac fieret in ecclesiis sub sanctiorum reliquiis. *Legem adit. §. vlt. C. de reb. cred. Regia. l. 1. & 19. tit. 1. par. 3.* quod & Bal. præter alios adnotauit

caute in exp. 1. col. 1. de nona. for. fide. & in c. 1. §. item. sacramento. 2. col. de pace iuram. firm. Hodie vero Taurina conu. 67. iustissimis profecto de causis statutus est, quod iuramenta minime fiant, nec prestantur super altariis, aut factorum reliquiis, quamuis id a parte petiti fuerit.

12 Est igitur 1° obseruandum regulariter non esse necessarium ad veram iuramenti religionem, quod id fiat super rebus sacris eiusdem tactis: licet hac solennitas aliquot in casibus iure necessaria sit, in quibus iuramentum aliter praestitum vim vllam non habet, quantum attinet ad iuris effectus: quemadmodum Communium omnium Doctorum sententia definiti extat in d. 2. de iura. & probatur in c. hortatur, 3. q. 9. r. testimonii. 12. q. 1. Clem. 1. §. porro de heter. c. vlt. in prin. de iur. cal. & alius in locis iuris vtriusq; vbi requiritur ad effectus iuramenti, quod praestetur tactis rebus sacris. Quod si lex exprimat, corporaliter iurandum esse, scripturam quamlibet sacram tangi: si vero in specie sanxerit, iuramentum praestandum fore super Euangelis, iure necessario fieri debet tactis Euangeliorum libris, gl. in auth. v. iurandum, quod praest. collat. 2. verb. quatuor. & in d. Clem. §. porro, quam dixit singul. Abb. in c. vlt. de iura. calum. 2. col. idem in c. ius, vlt. de testib. Dixit magistram esse Barb. in d. c. vlt. col. 4. meliorem iuris talis in aut. sacramenta presb. eor. col. 3. f. ad iur. vers. commendat. Abb. in c. §. si Christus, & in rub. de iuram. Navi cum in iuramento testis ad iure e signatur, quod fiat tactis Euangelis, receptum est non aliter testimonium validum esse, nisi fiat iuramentum tactis Euangelis, non sufficit alium sacrum librum tangi iure scripto considerato: consuetudine tamen obtentum est, satis esse, id iuramentum praestari super, crucem, glo. in signis in d. auth. v. iurandum, cuius premitit Alex. in c. 3. §. iuram. si de iuram. not. Abb. in d. c. ius, vlt. idem in c. fraternitatis de test. aut. fin. & conf. 68. lib. 2. Imo si a tabellione scripti sit, Sempronium iuramentum dixisse hoc testimonium, praefundendum e rit, tunc teltis solenniter iuramentum praestitisse, tactis inquam sacrosanctis Euangelis, aut cruce, secundum Imol. consp. 6. praefertim quia ita consueverunt tabelliones scribere, vt post alios explicat And. Alciat. in rub. de iuram. in §. ex eo, quod per locum a consuetudine generali praefumantur seruata seruanda, vt inquit Baldus in l. ubi in fin. C. si ex falsi. in finem.

13 Caeterum in casibus iure expressis, quibus iuramentum fieri debet tactis sacrosanctis Euangelis, etiam 2° episcopus iurare debet tactis ipsius Euangelis, c. testimonium. §. episcopus, 11. q. 1. in auth. de falsis iuris episc. §. nulla vtriusq; iudicium. c. ego Nale iuram. c. quater. i. q. 7. cap. quater. §. porro de purg. caum. quibus refragatur tex. in d. c. vlt. in prin. de iuram. calum. qui probat, Episcopum iuramentum non teneri facra tangere, idem voluit gl. in c. vi. c. de elect. 6. tex. optimus in c. si quis presbyter, 2. q. 6. quem dixit sing. Abb. in d. c. vlt. quo in loco Barb. col. 4. eiusdem mentionem fecit. Etenim ex eo apparet, presbyterum non teneri, cum iuramentum praestat, sacra tangere: sed satis esse per suam consecrationem tangendo proprium pectus iurare, idem adnotauit Guido Papae q. 615, quamobrem considerandum est episcopum, aut presbyterum regulariter in praestando iuramentis non teneri facra tangere. Ab hac tamē regula excipiuntur causae graues, itē & omnes illae, in quibus iure expressim specialiter fit, Episcopus, aut presbyterum debere tactis sacris iuramentum praestare, quicquid docet Pan. in d. c. vlt. de iur. calum. [Huius denique solennitatis, qua iuramentum praestari solet, tactis sacrosanctis Euangelis meminit & Sozomenus lib. 6. Ecles. hist. c. 30. Iustinianus nouella. 73. & 124. c. l. cum soris ius, §. sed cum antiquitas, C. de iur. soris.]

Sexto, cuius est diffinitione consistet, per iuramentum Deum ipsum adduci in testem, patet manifeste, periculi 4° saltem iuramenti assertoris, semper esse mortale crimen, etiā si in re leuissima contingat. Nam citare Deum in testem falsi, charitatis eius contrarium est. Quia atrocissima fit iniuria in eius veritatem, quae quidem atrocissima non potest haberi peccato mortali contingere, quod non ex eo iud. quo Th. in 2. q. 98. art. adnotauimus c. 1. in 2. lib. 1. vlt. quod in loco de iuramento promissorio in re leui praestito etiam tractauimus. His accedit, quod mendacium 5° simplex vlt. quicquid in re leuissima contingat, non potest dici citra peccatum saltem veniale, c. 1. 22. q. 2. mendacium igitur non simplex, sed cū testimonio diuini numinis contingens, dubio procul absq; mortali culpa dici non potest. Sic lane per iuramentum assertoris nulla ex causa defendi potest, quin mortale crimen sit etiam si fuerit ob cauendam mortem inno-

centis, ob liberandam a proditione & incendio totā rempub. aut lane ob saluandam proximam animam ab eterna damnatione: cuius rei testis est locupletissimus D. August. in lib. contra mendaciam, qui de simplici mendacio expresse loquutus, idem fortiori ratione praemittit in mendacio, non simplici, sed quod per iuramentum admissum habeat.

Septimo ab eadem diffinitione deducitur quæstio illius resolutio, quæ controuersum, an liceat iurare per creaturas. Etenim 1° cum in iuramento de testimonio diuino tractetur, planum quibuscumq; videtur non esse per creaturas iurandum: imo id iuramentum ad speciem idololatrye pertinet, etiam si iuratio vera sit: quandoquidem per hac iuramentum constituitur in creaturis iuramenti iuris, illiusque reuerentia Deo debita exhibetur. quod probare quida conantur autoritate Euang. Matth. cap. 5. quo in loco Iesus inquit: Nolite iurare omnino, nec per caelum, nec per terram, quibus verbis, vt Hieron. asseuerat, non prohibuit Christus iuramentum quod per Deum fit, sed quod per creaturas praestatur, sic & eundem locum intellexit Innoc. III. Pont. Max. in c. §. si Christus, de iuram. His accedit tex. in c. si quis per capillum, 2. q. 1. vbi Pius Papa acerrime increpat, ac reprehendit iurantes per creaturas, eosque puniendos esse graui pena censuris, idem constat in auth. vt non luxuriatur, contra naturam, qua quidem constitutio fatis probatum extat, quod per membra Christi, aut virginis beatissimæ, aut per creaturas iuretur. In contrarium adduci solet text. in c. 42. Genf. vbi apparet Ioseph iurasse per altum Pharaonis. At idem satis frequenter constat apud Christianos religionis cultores, per Euangelium, & per crucem iurari, & sane id fieri absq; offensa diuini numinis, c. qui inquit, 22. q. 2. §. si aliquis, 22. q. 1. c. ego, N. de iuram. quod & alibi passim commemoratur, ergo per creaturas iuramenta fieri possunt, nec inde vllū contrahi peccatū. Hac ratione gl. in c. §. si Christus, vtr. creaturas, scribit, iuramenta per creaturas fieri posse in casibus iure expressis, non in aliis. eadem resolutio nō recte diffcultatem illam explicat: siquidem rationem veram omittit, ex qua quandoq; licitum esse iudicatur iuramentum per creaturas adducere, agendum est de intellectu carum auctoritatum, quas notum in huius quæstionis examen adduximus. Primum etenim locus ille Matth. c. 5. non ita distinde intelligendus est, vt Innocentius ite intellexit. Nam dupliciter per creaturas iurare contingit, vno modo cōstituendo in illis iuramenti finē & exhibendo eis reuerentiam, quæ Deo debetur: & tunc species est idololatrye & blasphemia quædam: licet veritas iurationi subest. Atque iuxta hunc sensum iuramenta per creaturas fieri non debent, imo illicita sunt, maximeq; ratione improbat. Altero modo iuramentum per creaturas referendo eas in creatore, cuius numen & maiestas in illis existit, seu qua ex parte a Deo ipso creatura sunt condita: hoc enim casu licitum est per creaturas iurare eo modo, quo licitū est per Deum ipsum iuramentū facere. Iuxta hunc sensū accipiendæ sunt auctoritates, quibus probatur, licitum esse iurare per creaturas, quemadmodū tradiderunt S. Tho. 2. q. 89. art. 6. P. a. post alios in d. c. §. si Christus, col. 4. de iur. & Selua in tract. de iur. part. 1. q. vlt. sic, cū quis iuramentū praestat per Euangelium, iurare intelligitur per Deū, cuius veritas in ipso Euangelio continetur. Item, qui iurat per crucem, per ipsum iurat Deum, qui in eo ligno crucis mortem patius est pro redemptione humani generis. Illud autem iuramentum, quod fit per salutem principis, cuius meminit sacra historia d. c. 42. Genf. & l. si cui §. vlt. si de iuram. in vim potius excommunicationis adducitur: quali creatura adducatur, vt in ea iudicium diuinum exerceatur & eius salus Deo obligetur, quicquid cum quis per propriam vitam, per filium suum, aut per aliam creaturam, quam admodum diligit, iurat, quandoque salus Principis in vim iuramenti intelligitur adducta ad testimonium, vt tandem per Deum iuratum esse intelligitur, cuius in iudicio præcipue vera principis salus consistit, & submittitur: aut equidem iuratur per veritatem diuinæ iustitiæ ad cuius executionem Principes terræ constituuntur, vt Thom. in c. art. 6. interpretatur posteriorem sensū secutus, excommunicatione vero sentius aprior est illi iuramentis: nisi aliud subiecta materia distauerit. Nā creatura iustitiæ Dei in confirmationē veritatis fit obstruendum, & obligamus, vt si aliter res habeat, quam affirmamus, Deus in illa creatura vltimate periculum nostrum.

Non obicit locus ille Matth. c. 5. quia verba Christi quæ inibi referuntur, in telligi possunt de iuramento, quod fit per crea-

creaturas secundum sensum priorem: nempe exhibendo eis reuerentiam, quæ Deo soli debetur, & constituendo in eis iuramentum vim & finem. Hoc etenim modo illicitum est per creaturas iurare: quæ ad modum Hieron. Thom. & alij inter pretantur. Aut plane sensus illorum verborum is est, vt Christus nos deterere voluerit ad omni iurandi formam, siue per Deum, siue per creaturas: siquid, vt auctor est Augustinus, ne quis arbitrarere iuramenta que sunt per creaturas, non debet Deo: admoquit nos Christus veritatis contrarius, docens hæc esse vera iuramenta: & ideo ab eis abstinenti d. fore, ita quidem, vt quibus casibus per Deum iurare non licuerit, nec ite licet iurare per creaturas. Vnde argumentatur Christus Iesus à minori ad maius: prohibes etenim iuramenta per creaturas in Deo relatas, prohibes manifeste iuramenta per ipsum Deum. Nec tamen ex hoc statim sequitur, non esse licitum iurare indistincte: nam dubitationem istam paulo post dissoluimus.

Id vero, quod adduximus ex c. q. qui per capitulum. ita criticelligendum, vt sciamus blasphemiam esse iurare per pudentia membra Christi, aut virginis Mariæ: hæc namque iuramenta non possunt fieri aliq. maxima iniuria diuini nominis. Blasphemia siquid est proprie vituperium, aut conuiuium cum diminutione honoris diuini: vt explicat Hugo de sancto victore lib. de fructu carnis & spiritus, cap. 6. de quo in hac prima huius operis parte aliq. inferius tractabitur. Igitur & si Christus re vera habeat illa membra pudentia, vt quilibet alius verus & integer homo, eaque ratione illa nominantes minime mentiantur: tamen dñ illam Christi ignominia & vituperij nominant, volentes ex ipso modo pronuntiandi innuere aliq. esse in Christo ignominiosum, & vituperabile, blasphemij veri sunt: & ideo grauissimis poenis puniuntur in d. c. si quis per capitulum, & presertim in d. athenis, vt non iurauerit contra naturam, & quo pena mortis imponitur. Quæ constitutio ita intelligit. Ioan. de Selua, in tract. de iureiur. part. 2. quæst. vltim. qui cam t. pena mortis locum habere censet aduersus eos, qui per membra Christi inhonesta iurauerint: cum ea iuratio manifestam blasphemiam habeat, quod etiam probatur à multis alijs, quorum mentio statim fiet, maxime iurationem istam per membra inhonesta Christi blasphemiam esse, deducit ex blasphemiz definitione Alfonso à Castro lib. 1. de iusta heret. p. 101. cap. 12. Non me laet quibusdam vltim esse, blasphemiam committi aduersus maiestatem diuinam, si quis per Dei, aut virginis matris membra quecumque etiam honesta iurauerit, quod sensus gl. in cap. 2. de maledictum. dum allegat text. in d. cap. si quis per capitulum. Bar. in d. athenis. vt non iurauerit contra naturam. Alexand. conf. 2. 3. lib. 6. hanc tamē opinionem ipse tunc solum admitterem, vbi quis effectus conuersus his vt iurationibus: nam eo casu propter contemptum satis præsumtum diuinæ maiestatis, exillimarem cum blasphemum esse, & puniendum fore graui poena, quæ in d. athenis. statuta est, secundum Petrum, Cynum, Bald. & Salycet. in l. 2. Cod. de rebus credit. & iureiur. Bal. in l. 2. C. ad leg. lat. manifestat. Anan. in d. c. 2. de maledictum. 8. & Nicol. Boer. in decisione 361. nu. 1. imo fortassis nec illius Authenticæ constitutionis poena, nec item per leges Regiæ statuta contra blasphemos in praxi obtinebit in eos, qui per membra Christi, etiā pudentia iurauerint: tamen t. grauissime sint arbitrio iudicis puniendi. Nam & Syluester in verb. iuramentum. 2. quæst. lib. 1. censet non esse veram blasphemiam: sed sciam, & virtuale, si quis per inhonesta membra Christi iurauerit, licet secundum cum mortali peccauerit. Iuratio vero per membra honesta Christi, si delicti contemptus & consuetudo iurandi, non est mortalis crimen, sed veniale: vt colligitur ex Angelo in verb. iuramentum. 3. quæst. 1. quod probatur in d. c. si quis per capitulum, vbi poena imponitur ita iurantibus: ex qua lignum maximum est. eam iurationem culpam habere, quamuis Syluest. nullum esse in hoc peccatum exillit, si abint contemptus, & irreuerentia: id tenet Florent. 2. part. tit. 10. cap. 4. in princ. Hac autē de praxi diximus, ex illis antea nihilominus proterius, itos qui per membra Christi maxime inhonesta iurauerint, seu crassissime puniendi fore: siquidem Carolus Cesar lege lata in Toletano conuentu anno vicesimo quinto sanxerit, penitas itas aduersus blasphemos per pragmatice constitutiones, debere obtinere, & infligendas esse contra iurantes per membra Christi, & deiparæ virginis. Verum in hac questione obseruandum est, iuramentum prælitum t. per creaturas eo modo & sensu, quibus à

iure reprobat, nempe exhibendo ipsi creaturis reuerentiam, nihilominus seruandum fore, iuramenti ratione: sicuti probat ex in d. cap. c. si Christus. vbi, & quamuis vnde adnotarunt Abb. & alij, iuramentum seruandum esse in vim iuranti, etiam si fiat eo modo, quo iure prohibitum est. Idem notat ipse Panorm. in cap. 2. de iur. hanc conclusionem inducens ad intellectum auct. decernimus. C. de iur. qui licet iuramentum fieri prohibeat, non tamen ex hoc tollit iuramenti vim, quod ad habet ex l. naturali & diuina, quo ad rationem perijurij, idem dicendum erit in eo casu, qui traditur à Taurina consil. 67. cuius paulo ante mentionem fecimus, t. tamen in d. c. si Christus. plane procedit quantum ad hanc conclusionem: iuramentum siat per creaturas relatas in ipsum creatorē. hoc etenim sensu verum constituit iuramentum, quod & rationē perijurij habet, si non fuerit seruatum: quemadmodum constat ex his, quæ paulo ante diximus. sic & iuramenta præstita per Deum ipsum, aut per dinorum reliquias ad ipsum Deum relatas, aut per sancta Evangelia: etiam si à iure prohibeantur, quoadque hoc speciale rationem, quæ non pertinet ad iustitiam, nec veritatem, comites scilicet iuramentis quibus alias, nihilominus iuramenta censentur, vimque iuramenti habet quo ad perijurij notam. Etenim quamuis prohibitum sit, iuramentum fieri super aliqua re sacra ob aliq. speciale causam, quæ legislatores ad eam prohibitionē induxerit: tamen si fiat, rationem habet perijurij, si falsum fuerit, quod sub iuramento assuecatur: vel non fuerit ipsius promissionis seruata fides. Hoc enim in d. c. si Christus. latet probatur. Imo & si absque iudicio iuramentum fiat asseritum, perijurium ex ipso constabit, si falsitas iurationi subit. Quod si per creaturas iuratum fuerit exhibendo eis reuerentia illa, quæ soli Deo debetur, aut in eas dirigendo iuramenti finem: tunc aliter erit res desinenda, quandoquidem hoc iuramentum ad idololatriam perineat, siq. par omnino his iuramentis, quæ per falsos deos præstatur, si quis lib. 2. q. 1. idcirco q. queritur, an iuramentum per falsos deos factum, sit seruandum, & rationem habeat veri iuramenti quoad perijurium, & alios iuris effectus: & sane, quod Christiani assuas per falsos deos, et si grauissime peccet, teneatur iuramentum seruare, not. Innoc. Panor. col. vlt. & alij in d. c. si Christus. Alex. in l. 3. §. vlt. ff. de iureiur. Io. de Selua in tract. de iureiur. an. q. 1. ad fin. pro quorum sententia induci solet ex diuo August. sermone. 28. de verbis Apost. tex. in e. ecce duo. 24. q. 5. in hæc verba: Ecce duo charitatis vestra, & qui super lapidem falsum iurat, perijurum est. vnde hoc dico, quia multetiam in hoc falluntur, & putant, quia nihil est, per quod iurant, non se crimine teneant perijurij. Porro perijurium est, quia per id, quod sanctum non putat, falsum iuras. si tu illud sanctum non putas, sanctum puta, cui iuras: non enim quando iuras, tibi aut lapidi, sed proximo tuo iuras: homini iuras ante lapidē, sed nunquid non ante Deū non te audit lapis loquentem: sed punit Deus te fallentem. Hactenus Gratianus ex Augustin. ad cuius canonis aut decreti intellectū duo sunt consideranda. Primum quidem, quid August. senserit, dum t. mentionem fecit iuramenti, quod super lapidem fieri & sane apud Gentiles omnium iuramentorum sanctissimum erat, Iouem lapidem iurare: in desumptum, vt quidam interpretantur, quod in prisco feriendi fœderis ritu pater patrus manu tenens lapidem conceptis verbis iuraret, & tunc suam lapide feriret, dicens: si fecellero. Iouem exteroque hunc Deos precor si me fecerant, vt & ego hodie porcum hunc lapide percutiam: aut in populum Romanū ita conceptis verbis: si populus Romanus prior defecerit publico consilio, tu Iupiter illum sic ferito, vt ego hunc porcum hodie feriam. statimque pater patrus porcum faxo sic percutiebat, quemadmodum auctor est Tit. Liv. lib. 1. ab vrbis condita Decadi prima. Idē Livius lib. 21. agnū in hoc iuramento percuti refert. ita scribens de Annibale præmia: milibus promittente, eaque vt rata scirent fore agnum læuam manu, dextra illicem retinens, si falleret, Iouē exteroque precatus Deos, ita se mactarent. quemadmodum ipse agnum mactasset: & secundum precationem caput pecudis faxo elisit. Huius iuramenti meminere Aulus Gall. lib. 1. Noct. Att. c. 21. Iouē, inquit, lapidē quod sanctissimum ius iurandi est habet, paratus Iouem ego iurare. Virgilium hoc nunquam scripsisse miror. Marcus Tul. lib. 7. ad Trebatianum, epist. 12. scribens, quomodo autem tibi placebit, Iouē lapidem iurare, cū scias iurātū esse Iouem nemini posse? item Apuleius in Serm. de Deo Socrate: quid

quid igitur, inquit, iurabo per fœdem lapidē Romano vetustissimum ritu? Aliis placet huius iuramenti originē deduci ex eo, quod olim apud Romanos iuraturi per Iovem lapidē, tenere scilicet solebant, eiusmodi fere verba pronunciantes: si sciens falcio, qui me depicisti, falua vrbe, arcque; bonis eiciat, vt ego hunc lapidē statim autem lapidē proiiciebat. Cuius quidem ritus auctor est Festus Pompeius, cui conuenit mirum in modum Polybium ita scribens: ergo, inquit, Carthaginenses deos patrios iurati sunt. Deinde Romani per lapidē secundum vetustissimum ritum, Martis, cuius inque numinibus additis, iusiurandum præsiterunt. Ritus vero lapidis fuit huiusmodi: Porcia sumpto in manibus lapidē postea de fœdere inter partes conuenerat, hæc verba dixit si recte ac sine dolo malo hoc fœdus, atque hoc iusiurandum facio, dihi mihi cuncta præstent felicia: sin aliter aut ago, aur cogito, cæteris omnibus saluis ipse pereat, vt lapis hic de manibus meis decideret. Nec plura loquutus manu lapidē excussit. hæc apud Polybium lib. 4. apud quem, non per lapidē, sed per Iovem lapidē: & iterum, ritus vero iuramenti per Iovem lapidē, non ritus lapidis, legendum esse censo ex Gellio, Cicerone & Apuleio. Interpres etenim Latinus legi videtur. In Græco codice *de iur.* cum legendum sit *h. d. id est, Iovem lapidē.* Huc pertinet locus in Iubæo apud Cicer. *3. phil. 1. ad Mariū,* cuius hæc sunt verba: delicias vt tu nos noster & Iovis eiusmodi fuit, vt ei desinere per omnes homines liceret, is iurare cum cepisset, & vox emissa in illo loco, si sciens fallo. His accedit Plutarchus in *Sylla*, ubi L. Cinna consulis me minitiss, inquit, Capitolii ascendens, lapidē manu tenens, iuratus est sic: deinde præsentē multitudinē imprecat, ut, nisi amore in illū, beneuolentiamque seruasset, non fecus ex vrbe extrudiac lapis & manu, & lapidē abiecti in humum, hæc Plutarchus. igitur ex his apparet, quid apud Aug. sit per lapidē, aut super lapidē iurare.

Alterum, quod ad prædictæ intellectum atinet ex eodē August. si mone deducatur, apud quē in his codicibus, qui modo quam emendatissimi circumferuntur, aliter locus ille legitur, quam apud Gratianū. Et ecce inquit Augustinus dico charitati vestræ, & qui per lapidē, falsum iurat, per iurum est. vnde hoc dico, quia multi & in hoc falluntur, & putant quia nihil est, per quod iurant, non se crimine tenent per iurum, prius per iurum est, quia per id quod sanctū puta falsum iuras. Sed ego illum sanctum non puto, sanctum puta cui iuras, non enim quando iuras, tibi aut lapidē iuras, sed proximo iuras. Homini iuras ante lapidē, sed nihilo id autem Deum non te audit lapis loquentem, sed punit te Deus fallentem. hæc tenet August. qui aduersus iurantem per falsos deos, vt cum per iurum esse conuincit, argumentatur ad diuisionē, aut ad sufficienti partium numerationē, duos casus constituit, vnum quidem cū is, qui iurat per lapidē, vel falsos deos, putat sanctum esse id, per quod iurat: alter vbi iuramentum præstans, non putat sanctum esse id, per quod iurat. Et in vtroque casu censet per iurum esse, qui falsum iurauerit, in primo quidem quia falsum iurat, per id, quod sanctū putat, in secundo ex eo, quod falsum iurat, per id, quod sanctū putat is, cui iurat, vel quia ex illius more debet illum, cui iurat sanctū esse quo ad iuramentū & promissionis executionem. Vnde ipse opinor apud Gratianū deprauatam esse Augustini literam, qui vnicuique sit, probat, per iurum esse eum, qui per falsos deos iurauerit, atque ideo in iuramento promissioni vera erit Doctorū sententia, dū ipsi opinantur, iuramentum per falsos deos, teneri ad iuramenti obseruationem.

22. Eandem opinionem plurimum coadiuuat tex. in *1. Monet.* 22. q. 1. ex eodem August. in epist. ad Publicolam. *epistolam ad Publicolam.* 15. q. 1. cuius hinc verba iuxta ipsius Aug. tex. Mouet te certe, vtrum eis fide vtendum sit, qui vt eam feruet per demonia iurauerit, vbi te volo prius considerare, vtrum si quicquam per deos falsos iurauerit, se fidem seruaturum, & eam non seruauerit, non tibi videatur his peccasse? Si enim tali iuratione promissioni custodire fidem, ideo tantum peccasse iudicaretur, quia per tales deos iurauerit: illud autem non te reprehenderet, quia fidem seruauit. Nunc vero quia iuratur per quos non debuit, & contra pollicitam fidē fecit quod non debuit, peccat. At per hoc qui iuratur fide illius, que constat iurasse per deos falsos, & vtiur non ad mala rem, sed ad licitā & bonā, non peccato eius se sociat, quo per demonia iurauit, sed bono pacto eius, qui

fidem seruauit. Hæc Augustinus, quem referre libuit, quia apud Gratianum aliquot eius verba fuere mutata. Attamen hac auctoritate constat, seruandum fore iuramentum, quod sit per falsos deos. Imo & illud ex loco deducitur, non peccare eum, qui ad confirmandum simplicem conventionē, exigit iuramentum ab eo, qui per falsos deos iuraturus est: nempe ab infideli. Quia ratione moris scribit Angelus in *summa in verb. super illud.* q. 13. posse quempiam talique peccato vti alterius maleficio ad tollendum malum ab alio, vel a se, modo ille maleficus paratus sit artem illam exercere: sicuti potest fidelis ad infidelē, quem certo scit per falsos deos iuraturū, exigere iuramentum ad confirmationem pacti simplicis. Verū in opinionem istam Angeli falsam esse censet Syluest. in *verb. maleficium.* q. 13. dicens opinionem istam esse valde absurdam & periculosam, nec posse eum modè iurare defendi. Cū petitio ista, aut vltus huius operis sit directe consensus in peccatum: quia per illud maleficium aliter tolli malum non potest, quam cum peccato mortali, sicut manifestum est. Nam quisquis ab alio petit, vt faciat quid quod sine peccato facere nō potest, peccat: quia sic petens consensit iniquitati alterius, inducendum illum ad peccatum. Nec vllam habet excusationē a peccato, petens, vt alter maleficio vtatur, quod maleficio ille, a quo petit, paratus erat ad cuiuscunque petitionē maleficium operari. Etenim & si ille paratus esset, non tamen hoc particulare maleficiū fuisse operatus, nisi ille petisset. Vnde euidenter apparet, illius petitionem causam fuisse proximam, quod maleficio ille illud in specie maleficiū cum miseret. Si quidem si petens non fuisset maleficus, non fuisset illud particulare maleficium operatus: & illo petente fecit ergo ille petens fuit causa, quod alius maleficiū perpetraret: idcirco illum peccare conuincitur, quia alium ad peccatū induxit, & proximam peccati causam dedidit. Sic denique Angeli sententia improbat: aduersus quem contrarium tenere Ioan. Maior in *4. sentent. distict. 33. q. 2. colun. 8.* Caieta in opusculis, *4. de maleficiis*, & eruditissime Antonius in *Caust. lib. 1. de iuris heret. punit. 4. 15.* quibus parum obicit *ibid. canoniz. re.* Quia ille qui petit ab infideli quod simplex pactum iuratione confirmet, non equidem petit quod id iuramentū per falsos deos fiat. Sed petit iuramentum, quod ab alio potuisset legitime per verum Deum præstari: cum res licita petita fuerit. Si autem infidelis per falsos deos iuratur, culpa est ipsius iurantis, non autem iuramentum exigentis: quia is, qui exigit, id petit ab illo, quod ille, si vellet, bene facere potuisset. Quod si quis ab infideli petierit, vt per falsos deos iuramentum præstet, peccat dubio procul petens id, quod aperte peccatum est. Sic qui petit mutuum pecuniam ab eo, quem scit aliter quam sub vfuris non mutuatū, non peccat. Quia tempus, quod non solum sine peccato, fed & cū merito fieri potest. Si autē vfurarius non vult dare mutuum sine vfura, culpa est ipsius vfurarii: non autem petentis, qui petit ab altero, quod ille si vellet sine peccato, & cum merito facere posset. Nam si petisset quis mutuum pecuniam sibi dari sub vfuris, certe peccaret: quia de retracta heret. Caiet. 2. 2. q. 78. art. 4. post 5. Tho. ibid. Adrianus *quodlib. 3. art. 2.* Syluest. in *verb. vfurum.* 2. col. Ab Anania & Cardin. in cap. *super eo, de vfuris.* Fit igitur ex præmissis factis manifestum, seruandum fore iuramentū, quod fuerit factum per falsos deos.

Ego sane, quoties iuramentū fit ab infideli, non quidē per falsos deos, sed per Deum creatorem celi & terræ, quia naturalilumine cognouit, quamuis a lege Evangelica, si alienus sit, existimo hanc iurationem verum iuramentum esse, cuiusq. ratione per iurum committitur, vel falsum iuratur, vel quod promissum sit, non fieri seruatur. Fit etenim hoc iuramentum per verum, non per falsum Deum: atque ideo veram iusiurandi religionem habet. At si iuramentum fiat per falsos deos, quos veros esse existimat qui iurat, idem erit. Quia & iuramentum illud vim habet, ac rationem per iurum propter opinionem illius, qui id iuramentum præstat: quod Dñs Aug. plane fatetur in *id. epistolam ad Publicolam.* c. 15. *sem. 25. c. 2. de iur. d. 22. q. 1. 5.* verū si iuramentum fiat per falsos deos ab eo qui, prius ceteros eos deos falsos esse, tunc iuramentum hoc veram rationem constituit potest. Deficit equidē iusiurandi propria definitio, quandoquidē nec re, nec opinione diuinū hic adducitur testimoniū. Nā quod Augustinus censet in *d. c. ecce dico* in se-

in secunda ditionis membro, non pertinet ad verum perituri, sed potius ad simplicis promissionis, & fidei violationem, quæ peccatum est, & sine grauiusimum: cum proximus iniquissime decipitur. Quia ratione cõmunis opinio iusta distinctionem militem erit intelligenda. Nec Christianus minime errans in intellectu circa diuinum nuncem Dei maximi humani generis redemptoris, si per Iodem iurauerit, per iuratum erit, etiam si nec promissionem custodierit, vel falsum tali testimonio de veritate iuramentum illud eas vires habebit, quæ per leges, aut Canones iuramentis tribuuntur: quales vero iurare debeant, aut consecuerint infideles, explicat Regia l. 19. *inm. seq. tit. i. part. 3.*

His omnibus adiciendum est, non esse omnino certum, quod Diuus Augustinus ad Publicanum in d. *epist. 15. 4.* scripsit, & a Gratiano relatum est in d. *cap. monette. 22. q. 1.* dicens, minus malum fore deum? falsum, iurare veraciter, quam per Deum verum fallaciter. Hæc etenim sententia recte defendi non potest: cum iuramentum presumitur per falsos deos ad idololatram pertinere, eaque iuratio crimen idololatricæ sit: quod peccatum aduersus primum præceptum Decalogi committitur: cuius transgressio maiorem culpam habet, quam secundi præcepti de iuramento violatio. Ex eo quidem, quod maior fiat, & atrocior iniuria Deo ab eo, qui contra eius dignitatem cum in falsum testimonium adducit. Est etenim prius erimen contrarij Dei propriam substantiam. Nec cuiquam dubium esse poterit, illi hæc iuramenta, quæ per falsos deos sunt ad idololatricæ crimen omnino pertinere: sicuti probatur Hieremix *cap. 5.* apud quem Deus filius Israël improperat, quod ab eo veluti apostata defecerint & iurauerint in his, qui non erant dii. Idem tradit Chrysostomus in imperfecto, dicens: Idololatram fe facit omnis, qui per aliud à Deo iurat. Ex quibus & aliis, satis eruditè hanc sententiã Augustini sic examinat Dom. à Soto in *tract. de cõmend. iuram. abusu. par. 1. c. 6.*

Postremo, nec illud est prætermittendum, quod per iuratum proprie minime committatur ab eo, qui peruerit per falsos deos iurat. Ex hoc etenim quod peruersa iuratio sit, non contrahitur periurij crimen, nisi vel falsitas subit, vel fides ipsa violatur: quemadmodum in specie admonet D. Tho. 2. *q. 99. art. 1. ad secundum.* Nam si comites huic iurationi accesserint: nempe veritas, iustitia, & necessitas: etiam si sit iuramentum hoc peractum, quia per falsos deos præstitum fuerit, non poterit periurij nota proprie, qui iurauerit, censeri: atque hæc quidem dicta sint de iuramentis, quæ per creaturas, aut per falsos deos fieri solent.

§. SECVNDVS.

De iuramenti effectu.

SVMARIA.

1. Iuramentum quo ad eius vim, & iuri effectum, maxime differt à simplicis loquela & promissione, quæ iurata non fuerint.
2. Obligatio iurata plures effectus foras, quam simplex.
3. Falsitas iurata, non sit iuramentum.
4. Fides ad rem sacram pertinet, & videtur de duplici fidei significatione.
5. An ex iuramento promissoria nascatur obligatio, & alio competat iuri promissio.
6. Quid de iure civile, non sit seq. & non, ubi dicitur quod sit.
7. Iura & actiones non esse modum inducende obligationem de iure civili, nisi sit scilicet ius iuratum.
8. Plures à iuramento, sed tamen illius promissio, peti non possunt.
9. Intellectus ad id, quod per se in se dicitur.

Oratio ex eadem iuramenti definitione apparet, quod discrimen fit inter simplicem loquelam, & iuramentum. Etenim si consideremus propriam iuramenti naturam, & conditionem, veramque substantiam, quæ ex definitione colligitur, proculdubio manifestum erit, simplicem loquelam à iuramento differre, ex eo præsertim, quod in simplicis loquela nullum fit diuini nominis testimonium: ut in iuramento semper assertio, & promissio contingant diuino numine in teilem aduocato: atque ideo iure Pontificis & Cæsarum multi compent effectus iuramento, quos nequaquam habet simplex promissio: sicuti constat in *anth. sacramenta potestatis. c. si ad alij. vend. c. cum contingat. c. debitor. de iuratur. & alia plerique in locis.* Nam & Doctores quidam diligenter conati sunt plures iuramenti effectus vnum in locum congerere, & vt manifesta esset tanta vis iuramenti. Quibus omni-

bus obicitur textus in *c. iuramenti. 22. q. 5.* quem Gratianus ex Chrysostomo transtulit in hæc verba: Iuramentum huicmodi causa est, quia omnis qui iurat, ad hoc iurat, vt quod verum est, loquatur. Et ideo Dominus inter iuramentum & loquelam nostram, nullam vel esse differentiam: quia sicut in iuramento nullum cõuenit esse perfidiam, ita quoque in verbis nostris nullum debet esse mendacium: quia vtinque & periurum & mendacium diuini iudicii pena damatur. Hæc Gratianus ex Diuo Chrysost. Vnde colligitur, apud Deum nullam differentiam consisti inter simplicem loquelam & iuramentum. Item probatur in *cap. quætelum ne praelis vices suas.* Sed tamen hæc dubitatio poterit aliquot modis satis congruere & vere dissolui.

Primum etenim verum est iuramentum, & simplicem promissionem, atque assertionem parum vim habere simpliciter quo ad obligationem: nam sicut tenetur qui seruat promissum cum iuramento, ita & abique iuramento facta pollicitationem custodire debet. Si quemadmodum non licet falsum dicere, nec periurum committere, per iuratum assertionem: ita non licet mendacium dicere, vtrog: etenim casu peccatum committitur, quod probatur in d. *c. iuramenti. 22. q. 5.* Non tamen est par ratio iuramenti, & simplicis promissionis, aut assertionis quo ad fraudationem, & violationem: siquidem grauius peccat qui transgreditur iuramentum, aut non custodit promissionem iuratum, vel falsum sub iuramento adserit, quam qui simplicem violat promissionem, vel mediocrem simplex dixerit: ideo grauiori pena prius delictum, quam posterius puniunt, *gl. in c. pen. de iur. iur.* Cuius quidem discriminis manifesta ratio est ob diuinum testimonium, quod vel continetur, vel falsè assertioni adicitur: sicuti Thomas explicat, 2. 2. *q. 89. art. 8.* Quia quidem ex causa constat, periurum semper esse mortale peccatum, siue in re graui, siue in re leui: prout superius in hac ipsa Relectione adnotauimus, §. *precedenti. n. 4.* variisque poenis puniendum fore in rebus. Christiani: de quibus inferius in specie tractabimus. At in simplicis promissione, vel assertionem non iurata, est peccatum contingat, id tamen non pertinet præcipue ad irreuerentiam Dei, sed ad iniuriam hominis, qui inde fallitur. Huius rei testis est Sophocles ita de iuramento scribens apud Io. Stobæum: *Serm. 25.* Apposito iure iurando cautiore & diligentiori animus fit. A duobus enim sibi tum cauet, & ne legat amicos, & ne peccet in deos. Elegantius discrimen illud inter simplicem promissionem, & iuramentum constituit apud Ouid. Acontius ad Cydippen.

Promissit pater hæc, hæc adiuranti amant,

Ille homines, hæc est testificatio Deum:

Hic metui mendax, sed & hæc per vim potestatis.

Nam dubitat hic sit maior, an ille metus?

Ex quibus constat, & in falsitate simplicis assertionis peccatum contingere, vt & contingit in falsitate iuramenti, seu iurata adseruationis. Itē in frastione simplicis promissionis similiter peccatum committi, sicut & in violatione iuramenti: sed tamen in priori casu peccatum hoc esse mendacium simplex, vel non ita graue crimen: quia homo fallitur, in posteriori esse periurium, atque peccatum grauius quidem, quia Deo fiat irreuerentia.

Secundo aliter poterit discerni auctoritas illa, quæ à Gratiano adducitur in d. *iuramenti.* Vt ea minime obineat quoad vinculum, neque enim tantum fit differentia inter simplicem loquelam, & iuramentum, quo ad grauitatem criminis ab eo committi qui pererat, vel fidem frangit: sed etiam quo ad ipsum obligationis vinculum. Nam obligatio, quæ oritur ex conuentione iurata, plures effectus foras, & habet, qui simplicis conuentioni minime competunt. Quos denique, effectus iuris vtique Doctores passim tradiderunt multa conuentionibus iuratis tribuentes, quæ nequaquam sunt promissionibus simplicibus concedenda, quod notatur in *cap. constitutum de reser. Et præsertim per Ant. Corsetum in rub. de iur. iur. Marcum Antonium de Bauera in tract. de iur. & virtute iuram. Et hic effectus his contrahibus competunt qui etiam abique iuramento validi sunt consensu, & vim habent efficacem, atque ita hanc interpretationem deduximus ex *gl. in d. cap. iuramenti. gl. & Pan. in d. c. penult. de iur. iur. Abb. in proemio Greg. c. vi.**

Tertio, adhuc maximum discrimen constituitur inter simplicem loquelam & iuramentum in contrahibus, qui aliqui inuadi iure censentur, vel possunt aliqua actione rescindi.